

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท กรณีศึกษา : บ้านด้ามพรำ
ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

โดย

นางชุติมา จันทรมณี และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สิงหาคม 2554

สัญญาเลขที่ RDG53E0007

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท กรณีศึกษา :บ้านด้ามพรำ
ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

คณะผู้วิจัย

นางชุติมา จันทรมณี	หัวหน้าทีมวิจัย
นางรัชกร นิธิชุดิเดชา	ทีมวิจัย
นางพัชรี โพธิ์ศรี	ทีมวิจัย
นางเกษร อาษาบาล	ทีมวิจัย
นางบัวศรี รักษาโรค	ทีมวิจัย
นางเปรี๊ญ คำคุณา	ทีมวิจัย
นายปราชญ์ จันทรมณี	ทีมวิจัย
ด.ญ.สิริรัตน์ บุญถูก	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินการวิจัยโครงการรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท กรณีศึกษา : บ้านด้ามพริ้ว ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินงานมาจนเสร็จสิ้นโครงการก็เพราะได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณมากมาย นักวิจัยจึงใคร่ขอขอบพระคุณทุกท่าน ดังนี้

ขอขอบคุณ อาจารย์กาญจนา ทองทั่ว โหนดพี่เลี้ยงชุดนักวิชาการจังหวัดอุบลราชธานี ที่ให้คำปรึกษาตลอดเส้นทางการดำเนินงานโครงการและเป็นผู้มีส่วนผลักดันให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลงด้วยดี ขอขอบคุณ ผศ.ดร. ชูศักดิ์ สุทธิสา และผศ.ดร.อินทรา ชาติศรี อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ ให้ความกรุณาเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่กับนักวิจัยและช่วยจัดหาหนังสือให้นักวิจัยได้ใช้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ

ขอขอบคุณ หน่วยงานภายในพื้นที่ที่ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการวิจัยด้วยดีตลอดมา ได้แก่ เทศบาลตำบลขามใหญ่ ที่ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการทุกครั้งด้วยดี และมีนโยบายสนับสนุนแผนงานเด็กและเยาวชน ขอขอบคุณวัดบ้านด้ามพริ้ว โรงเรียนบ้านด้ามพริ้ว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโอทีเฉลิมพระเกียรติ (บ้านด้ามพริ้ว) ที่ให้ใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรม ขอขอบคุณโรงเรียนศรีศาสนวิทยาที่ให้การสนับสนุนยานพาหนะสำหรับรับส่งเด็กและเยาวชนในการจัดกิจกรรมนอกสถานที่

ขอขอบคุณหน่วยงานภายนอก ได้แก่ ศูนย์วิจัยข้าว อุบลราชธานีที่ได้อนุเคราะห์สถานที่ในการจัดค่ายเด็กและเยาวชน ขอขอบคุณมูลนิธิประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานีสำหรับวิทยากรและอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม และขอบคุณกลุ่มสื่อโซเชียลมีเดียและน้องๆทีมงานสำหรับความร่วมมือในการเป็นวิทยากรทำให้เด็กๆมีความสุข สนุกสนานและรู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง

ท้ายสุด ขอขอบคุณทีมวิจัยทุกคนที่ร่วมมือร่วมใจกันทำงานชิ้นนี้จนสำเร็จลงด้วยดี ขอขอบคุณภูมิปัญญาที่เสียสละเวลามาช่วยถ่ายทอดความรู้ให้เด็กๆ และที่สำคัญ คือ ขอขอบคุณเด็กและเยาวชนทุกคนที่ได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ได้ร่วมทุกข์ ร่วมสุขกันเป็นเวลากว่าปีเศษอย่างอดทน มีน้ำใจ และเสียสละ ทำให้นักวิจัยและทีมวิจัยมีความสุขในการทำงานครั้งนี้

ชุตินา จันทรมณี และคณะ

สิงหาคม 2554

คำนำ

รายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการวิจัยรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท กรณีศึกษา: บ้านด้ามพั่ว ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานีเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอผลการศึกษาวิจัยต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น การนำเสนอผลการวิจัย มีดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย คำถามหลักของการวิจัย และประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการวิจัยและพัฒนา และบริบทของชุมชนที่ทำวิจัย

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย วิธีดำเนินการวิจัย ขอบเขตของการศึกษา สถานที่ดำเนินการวิจัย กลุ่มคน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดที่ทำการวิจัย กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล กระบวนการทำวิจัย การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล และวิธีวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 ผลการวิจัย ประกอบด้วย บริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัจจัยที่ส่งผลทำให้เด็กด้อยศักยภาพ ศักยภาพของเด็ก เยาวชนและชุมชน และกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชน

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

นักวิจัยและคณะหวังว่ารายงานฉบับสมบูรณ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนของกลุ่ม องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ชุดิมา จันทรมณี และคณะ

สิงหาคม 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการด้อยศักยภาพของเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว 3. เพื่อค้นหาศักยภาพของเด็กและเยาวชนและชุมชนในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว 4. เพื่อหารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการเก็บข้อมูลจากภาคสนามโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การสัมภาษณ์เจาะลึก สันทนากลุ่ม การสังเกต การจัดเวที การจัดค่าย การทำแผนที่ชุมชน บันทึกเทป จดบันทึก และถ่ายภาพ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ เด็กและเยาวชนที่มีอายุ 10 – 18 ปี จำนวน 50 คน และใช้การนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาวิจัยพบว่าทำเลที่ตั้งของบ้านด้ามพริ้วที่อยู่ติดกับตัวเมืองอุบลราชธานี เป็นสาเหตุทำให้พื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านกายภาพ ความคิดและสังคม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และครอบครัวเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพริ้ว ได้แก่ ดิจิทัลโพรเทกชัน ดิจิตอลลิตี ดิจเกมส์และอินเทอร์เน็ต มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน กินอาหารจานด่วน การพนัน ดื่มสุรา สูบบุหรี่ ความเครียด ขาดความอบอุ่น และยาเสพติด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางปัญหาดังกล่าวพบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามมีศักยภาพในด้านต่างๆ ประกอบกับชุมชนเองก็มีทุนทางสังคมที่สามารถนำมาสร้างการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนได้ ดังนั้น ทีมวิจัยจึงได้นำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาผนวกกับทุนจากภายนอกมาเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการทดลองปฏิบัติการ ทำให้ได้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชน 5 รูปแบบ ได้แก่

1. การใช้สื่อภาพยนตร์เพื่อสร้างการเรียนรู้ เป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพที่สุดเนื่องจากผลการศึกษาพบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้วชอบการดูหนัง ดูภาพยนตร์
2. การใช้กระบวนการค่ายสร้างสรรค์ เป็นการจัดค่ายแนวใหม่ที่เน้นกิจกรรมสร้างสรรค์ สนุกสนานและการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน
3. การสนับสนุนการเรียนรู้ตามศักยภาพของบุคคล เป็นการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้พัฒนาศักยภาพที่ตนเองมี เช่น การฝึกซ้อมดนตรี พื้นที่สำหรับเล่นกีฬา ฯลฯ
4. การใช้วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างการเรียนรู้ เช่น การทำพานบายศรีสู่ขวัญ การไหว้ปู่ตา การรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ และ
5. การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้ ได้แก่ ศาลาสร้างสุข สถานธรรมผู้ใจ เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คำนำ	ข
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	5
คำถามวิจัยหลัก	6
ขอบเขตการศึกษา	6
ระยะเวลา	6
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	6
กรอบแนวคิดการวิจัย	6
นิยามศัพท์	7
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดการกลายเป็นเมือง	9
แนวคิดพื้นที่ทางสังคม	15
แนวคิดทุนทางสังคม	19
แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ	22
แนวคิดความแตกต่างระหว่างบุคคล	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	38
ขอบเขตการศึกษาวิจัย	38
การค้นหาโจทย์วิจัย	39
การค้นหาทีมวิจัย	39
การสร้างทีมวิจัย	40
การจัดเวที	42
การสรุปบทเรียน	44
การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง	44

เครื่องมือและการเก็บข้อมูล	45
วิธีการดำเนินการวิจัย	49
การตรวจสอบข้อมูล	51
การวิเคราะห์ข้อมูล	51
บทที่ 4 ผลการวิจัย	53
บริบทชุมชนบ้านด้ามพรำ	53
การเลี้ยงดูเด็กของบ้านด้ามพรำ	72
การละเล่นของเด็กในบ้านด้ามพรำ	74
โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพรำ	76
สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพรำ	77
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการด้อยศักยภาพของเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำ	86
ศักยภาพของเด็กและเยาวชนและชุมชนบ้านด้ามพรำ	89
การเตรียมการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำ	92
การเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท	94
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ	114
สรุปผลการวิจัย	114
อภิปรายผลการวิจัย	1119
อภิปรายแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	121
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย	127
ปัญหาอุปสรรคต่อความสำเร็จของงานวิจัย	129
บทเรียนที่ได้จากงานวิจัย	130
การนำไปใช้ประโยชน์จากงานวิจัย	133
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	134
บรรณานุกรม	136
ภาคผนวก	139
ภาคผนวก ก ภาพสถานที่สำคัญในบ้านด้ามพรำ	140
ภาคผนวก ข ภาพกระบวนการวิจัย	142
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำ	144
ภาคผนวก ง แผนที่ตำบลขามใหญ่	149
ภาคผนวก จ แผนผังบ้านด้ามพรำ	150
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์	162
ภาคผนวก ช รายชื่อทีมวิจัย	157

ภาคผนวก ซ รายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ	158
ภาคผนวก ฌ ประวัติทีมวิจัยหลัก	159

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในปี 2546 อมรวิษฐ์ นาครทรรพ (2546) ได้ทำศึกษาสภาพการณ์ของเด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) ใน 12 จังหวัด และจังหวัดอุบลราชธานีเป็นพื้นที่เป้าหมายหนึ่งใน 12 จังหวัด ซึ่งผลการศึกษาพบว่าเด็กและเยาวชนมีปัญหาทั้งทางด้านสุขภาพกาย ใจ จิตวิญญาณ และสังคม กล่าวคือ เด็กยังมีปัญหาการขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ขาดการศึกษาที่มีคุณภาพ ขาดความอบอุ่นจากครอบครัวและแนวโน้มมีปัญหาครอบครัวมากขึ้น เด็กและเยาวชนห่างไกลจากสถาบันศาสนามากขึ้น เกษาดิกระแสนิยมบริโภคนิยมและใช้ชีวิตแบบฟุ่มเฟือย ติดสื่อบันเทิงสมัยใหม่ทั้งเกมส์และอินเทอร์เน็ตรวมทั้งการพนันที่เกี่ยวข้องกับเกมส์ต่างๆ และเด็กและเยาวชนถูกโอบล้อมด้วยพื้นที่ที่ชักชวนไปในทางเสื่อมมากกว่าพื้นที่สร้างสรรค์

ในปี 2551 ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม พบว่า มีการร้องเรียนเรื่องปัญหาเด็กและเยาวชนเข้ามามากที่สุด ได้แก่ การใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ต ที่มีทั้งการเล่นเกมส์ การพนัน และการขายบริการทางเพศออนไลน์สอดคล้องกับนางสุวรรณณี คำมั่น รองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) แถลงภาวะสังคมไทยในไตรมาส 4 และภาพรวมปี 2552 เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2553 พบว่าสภาพสังคมไทยกำลังเผชิญกับปัญหาเร่งด่วนที่ต้องเตรียมรับมืออย่างเป็นระบบมากขึ้น ได้แก่ ปัญหาวัยรุ่นตั้งครรภ์หรือแม่วัยใสที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเมื่อเทียบกับประเทศต่างๆ อัตราของมารดา อายุ 15-19 ปี ต่อหญิง 1,000 คน ประเทศไทยมี 46 คน อินโดนีเซีย 54 คน สหรัฐ 41 คน สิงคโปร์ 6 คน เกาหลีใต้ 2 คน อังกฤษ 26 คน เป็นต้น ขณะที่วัยรุ่นพ้นจากครรภ์ไม่พร้อมจะมีบุตร กลายเป็นภาพขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งเป็นปัญหาพฤติกรรมที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกันดูแลไม่ใช่เฉพาะภาครัฐเท่านั้น โดย นางสุวรรณณี คำมั่น ให้ความเห็นว่าการใช้บริการสื่อสารและโทรคมนาคมที่ไม่เหมาะสม ทั้งคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือมีส่วนช่วยให้เกิดแม่วัยใสมากขึ้นด้วยโดยแม่วัยใสมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 16.3 เป็น ร้อยละ 20.1 ซึ่งจะมีผลกับปัญหาสังคมอื่นๆตามมา ทั้งการทำแท้ง มาตักต้อนไม่ได้เรียน ขาดอาชีพ และทารกถูกทอดทิ้งในที่สุด (ข้อมูลข่าวโดยหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ออนไลน์วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2553)

ดังนั้น เด็กและเยาวชนในช่วงวัยนี้ จึงเป็นวัยที่เสี่ยงต่อการถูกชักจูงไปในทางไม่ดี ดังจะพบจากข้อมูลของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้ทำการรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในจังหวัดอุบลราชธานี ในระหว่างปี 2549-2551 พบว่าเด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพมากที่สุด คือ ช่วง อายุ 12 – 18 ปี คิดเป็น ร้อยละ 84.0

อายุ 0 -5 ปี ร้อยละ 8.2 และอายุ 6 -11 ปี ร้อยละ 7.8 และพบว่าการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในช่วงอายุ 10-18 ปี ร้ายแรงใน 5 อันดับ ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.0 รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ สารเสพติด และยาเสพติด ร้อยละ 22.5 ต่อชีวิตและร่างกาย ร้อยละ 20.5 อาวุธปืนร้อยละ 15.9 และการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ร้อยละ 8.7และอำเภอเมืองติดอันดับหนึ่งของความรุนแรงของทั้ง 5 อันดับ (<http://www.ubonratchathani.m-society.go.th/DD.html>) จึงทำให้เห็นว่าสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในจังหวัดอุบลราชธานีมีความรุนแรงและเร่งด่วนที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องหันมาร่วมมือกันแก้ไขปัญหาทั้งในส่วนของหน่วยงาน สถาบันการศึกษา ครอบครัว รวมทั้งตัวของเด็กและเยาวชนเอง

ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีที่ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองอุบลราชธานี ประมาณ 5 กิโลเมตร เดิมที เมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ตำบลขามใหญ่ มีสภาพเป็นชนบท ชาวบ้านมีอาชีพทำการเกษตร ทำนา และเลี้ยงสัตว์ แต่ต่อมา มีการขยายตัวของเมืองอุบลราชธานีออกไปยังชานเมือง อาทิเช่น การย้ายสถานที่ราชการเข้ามาตั้งอยู่ในเขตตำบลขามใหญ่ การเข้าไปตั้งสถานศึกษา และการเข้าไปลงทุนของบริษัท ห้างร้านและห้างสรรพสินค้าใหญ่ในเขตตำบลขามใหญ่ ทำให้สภาพชุมชนในตำบลขามใหญ่มีการพัฒนาและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ชุมชนมีความเจริญมากขึ้นในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านสาธารณูปโภค สิ่งปลูกสร้าง หอพักและบ้านจัดสรร เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ถนนหนทางสะดวกสบาย มีการโทรคมนาคมและการสื่อสารที่สะดวก รวดเร็ว โดยเฉพาะหมู่บ้านที่เป็นรอยต่อและอยู่ติดกับเขตเมืองดังเช่นบ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ นั้นได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก

บ้านด้ามพร้าตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองอุบลราชธานี ประมาณ 6 กิโลเมตร มีทั้งหมด 785 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 1,505 คน แยกเป็นชาย 782 คน หญิง 722 คน เด็กและเยาวชนที่ อายุ 10 – 18 ปี จำนวน 160 คน เป็นชาย 74 คน และหญิง 86 คน มีโรงเรียนบ้านด้ามพร้าที่เป็นโรงเรียนขยายโอกาส จำนวน 1 แห่ง มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง มีโรงเรียนพระพุทธศาสนา 1 แห่ง มีวัดด้ามพร้าที่เป็นวัดประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง และประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพ รับจ้าง รับราชการ ค้าขาย และทำการเกษตร

สภาพทางกายภาพ บ้านด้ามพร้ามีถนนขยางกูรซึ่งเป็นถนนสายใหญ่และสายหลักของจังหวัดอุบลราชธานีผ่ากลางหมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านถูกแยกออกเป็นสองฝั่งทาง ถนนขยางกูรเป็น ถนนที่เชื่อมต่อการคมนาคมขนส่งสินค้าและบริการไปยังต่างอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ อำนาจเจริญ มุกดาหาร และนครพนม ซึ่งล้วนแต่เป็นจังหวัดชายแดนที่มีเขตติดต่อกับประเทศลาว ถนนขยางกูร จึงเป็นเสมือนศูนย์กลางของการพัฒนาที่นำความเจริญมาสู่ชุมชน จึงทำให้พบว่าเมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมา การครอบครองที่ดินริมถนนทั้งสองฝั่งทางได้ถูกเปลี่ยนมือจากชาวบ้านไปยังนายทุนเกือบหมด ส่วนชาวบ้านได้ถอยร่นห่างไกลออกไปจากถนนขยางกูร เพื่อไปอาศัยอยู่ในที่นาที่สวนและทำ

การเกษตร และต่อมา เมื่อประมาณ 4-5 ปีมานี้ ที่นาและที่สวนของชาวบ้านก็ถูกเปลี่ยนมืออีกครั้ง โดยภาคธุรกิจที่มุ่งเข้ามาทำการค้าโดยผ่านบ้านจัดสรร ห้างเช่า และหอพัก และบุคคลจากภายนอกที่ เพื่อสภาพความแออัดในตัวเมืองอุบลฯและต้องการมาอาศัยอยู่ในชนเมือง

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้บ้านด้ามพร้ามีคนเข้ามาอาศัยอยู่หนาแน่นและแออัดมากขึ้น และมาจากหลายพื้นที่และวัฒนธรรม บ้านด้ามพร้าจึงมีความซับซ้อนมากขึ้นทั้งด้านทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งแตกต่างจากชุมชนในชนบททั่วไปที่ยังคงมีความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางเครือญาติกันอยู่ จึงทำให้การรวมตัวกันทำกิจกรรมเป็นไปได้ง่ายกว่าสังคมในบ้านด้ามพร้าที่มีลักษณะครึ่งๆ กลางๆ กล่าวคือ เมืองก็ไม่ใช่ ชนบทก็ไม่ใช่ ดังจะ เห็นได้จากบ้านจัดสรรและโรงงานได้ถูกสร้างขึ้นท่ามกลางท้องทุ่งนา ซึ่งเป็นการใช้ที่ดินแบบคละปะปนกันไปทั้งภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม จึงพบผู้ที่ทำงานนอกภาคเกษตรนั้นมีมากกว่าผู้ทำงานในภาคเกษตร และผู้คนไม่ได้ยึดติดกับพื้นที่เดียวอีกต่อไป แต่มีการเดินทางประจำวัน ไกลๆ แบบ เข้าไป เย็นกลับ การเข้าตั้งมาอยู่ของโรงงานและบริษัทต่างๆ ได้ทำให้ผู้คนจากชนบทหรือจากพื้นที่อื่นๆเดินทางเข้ามาทำงานในชุมชนด้ามพร้า แทนการเดินทางเข้าไปทำงานในเมืองหลวง ซึ่งสันนิษฐาน กาญจนพันธ์ ได้นิยามพื้นที่ลักษณะนี้ไว้ว่าเป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท (<http://www.humsn.cmu.ac.th>)

จากการมีสภาพก้ำกึ่งระหว่างความเป็นเมืองกับชนบทของชุมชนบ้านด้ามพร้า ทำให้พบว่าวิถีชีวิต ของชุมชนเปลี่ยนไปอย่างมาก ชุมชนต้องตื่นแต่เช้าเพื่อเดินทางไปทำงานและศึกษาเล่าเรียน ตอนเย็นจึงจะกลับบ้าน สมาชิกในครอบครัวไม่ได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน บางคนที่มีสถานที่ทำงานไกลต้องไปพักที่อื่น วันเสาร์ วันอาทิตย์จึงจะกลับบ้าน พ่อแม่ลูกก็จะแยกกันไปตามภาระหน้าที่ในตอนกลางวัน พอถึงตอนเย็นจึงจะกลับมาเจอกัน แต่ถ้า ลูกคนไหนเรียนพิเศษในช่วงเย็นก็จะพบกับพ่อแม่เหนื่อยลง จึงทำให้ครอบครัวไม่มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน แม้กระทั่งการรับประทานอาหารร่วมกันระหว่างคนในครอบครัวก็เป็นไปได้ยาก ซึ่งจะแตกต่างจากชุมชนในชนบทที่เด็กๆ ถูกทอดทิ้งให้อยู่กับปู่ย่า ตายาย และญาติเพราะพ่อแม่ไปขายแรงงานในเมืองหลวงแต่ในชุมชนบ้านด้ามพร้าแม้สมาชิกในครอบครัวจะอยู่รอบ แต่สภาพทางสังคมได้ผลักดันให้สมาชิกในครอบครัวมีเวลาให้กันน้อยลง แต่การที่บ้านด้ามพร้าอยู่ติดกับตัวเมือง ก็มีผลดี คือ ทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐมากกว่าชุมชนในชนบททั่วไปและได้รับข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและทันทั่วถึงกว่า

การเป็นชุมชนติดเมืองทำให้บ้านด้ามพร้าดูเหมือนว่าเป็นชุมชนที่มีโอกาสมากกว่าชุมชนอื่นๆในชนบท จึงมักถูกมองข้ามจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในการเข้ามาทำโครงการพัฒนาในพื้นที่ แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่าความใกล้เมืองทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย อาทิเช่น การรับวัฒนธรรมความเป็นปัจเจกชนแบบตัวใครตัวมัน การแข่งขัน การบริโภคนิยม และกระแสโลกาภิวัตน์ ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชน ทำให้ชุมชนมีสภาพต่างคน ต่างอยู่และไม่มีการ

รวมตัวกัน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่าการจัดประชาคมหมู่บ้านหรือการเชิญประชุมประจำเดือนมักได้รับความสนใจจากชาวบ้านค่อนข้างน้อย

นอกจากปัญหาการรวมตัวของชุมชนแล้ว การเป็นชุมชนใกล้เมือง ทำให้ทั้งผู้ใหญ่และเด็กมีวิถีชีวิตที่ต้องเกี่ยวข้องกับเมืองเป็นส่วนใหญ่เพราะต้องเดินทางเข้าไปทำงานและเรียนหนังสืออยู่ในเมือง ทำให้ชุมชนรับเอาวัฒนธรรมความสะดวกสบาย ความฟุ้งเฟ้อ และความทันสมัยไว้อย่างเต็มเปี่ยม ประกอบกับระยะทางและการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและแหล่งบันเทิงมีมากกว่าชุมชนในชนบท จึงทำให้เด็กและเยาวชนโดยเฉพาะเด็กที่มีตั้งแต่อายุ 10 – 18 ปี ซึ่งนักจิตวิทยาถือว่าเด็กในช่วงวัยดังกล่าวซึ่งเป็นวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และพฤติกรรมเป็นอย่างมาก (สุชา จันทรเฒ. 2543) จึงพบว่าเด็กในช่วงวัยนี้เป็นวัยที่อยากรู้อยากลอง หงุดหงิด มีอารมณ์อ่อนไหว ใจร้อน ชอบคบเพื่อนทั้งเพศเดียวกันและเพื่อนต่างเพศ ต้องการการยอมรับ ชอบการลอกเลียนแบบ โดยเฉพาะพฤติกรรม ของนักร้อง ดารา และนักกีฬา

จากการประชุมสนทนาร่วมกับผู้นำ แกนนำ และผู้ปกครองบางส่วนพบว่าผู้ใหญ่จะมองว่าเด็กเป็นตัวแทนปัญหาและปัญหาเกิดจากเด็กเพราะการไม่เชื่อฟัง ก้าวร้าว มีพฤติกรรมใช้จ่ายฟุ้งเฟ้อ ติดเกมออนไลน์ กลับบ้านดึก ชอบพูดคุยโทรศัพท์มือถือเป็นเวลานานๆ มั่วสุม และไม่สนใจการเรียน ทำให้ติดศูนย์(0) ติด(ร) ตัวอย่างเช่น ผู้ปกครองท่านหนึ่งได้เล่าว่า ตนไม่อยากจะซื้อมือถือให้ลูกแต่ก็ต้องจำใจซื้อ เพราะเป็นห่วงและจะได้รู้ว่าลูกอยู่ไหน ทำอะไร กับใครจะได้ตามตัวให้กลับบ้าน เพราะบางวันลูกจะกลับบ้านดึกมาก ขณะที่ผู้ปกครองบางคนได้เล่าถึงความทุกข์เพราะลูกไปคบเพื่อนไม่ดี ไปเข้าแก๊งกับพวกก่ออาชญากรรม ลักขโมย และยกพวกตีกัน ทำให้ลูกตำรวจจับต้องเสียอนาคตและถูกไล่ออกจากโรงเรียน นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนบางส่วนในชุมชนก็มีพฤติกรรมติดเหล้า บุหรี่และเข้าไปพัวพันกับยาเสพติด

ในขณะเดียวกัน จากการพูดคุยกับเด็กและเยาวชน พบว่าเด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านด้ามพริ้วไม่รู้จักรักกัน แม้จะอยู่บ้านใกล้กันทำให้บางรายเกิดเขม่นกันเนื่องจากไม่ได้เรียนในสถาบันเดียวกัน เพราะโรงเรียนบ้านด้ามพริ้วไม่เป็นที่นิยมของผู้ปกครองที่จะส่งลูกเข้าเรียน เด็กและเยาวชนจึงมีเพื่อนสนิทอยู่ที่โรงเรียนในเมืองและเป็นคนนอกชุมชน เด็กจึงไม่ชอบอยู่บ้านเพราะไม่มีเพื่อน นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนเกือบทุกคนมองว่าการใช้เวลากับอินเทอร์เน็ต ด้วยการเล่นเกมส์ แชนท์ ไฮไฟ และเอ็มเอสเอ็ม ทำให้พวกเขามีความสุข มีเพื่อน มีอิสรภาพ และเป็นตัวของตนเอง การไปเที่ยวในแหล่งบันเทิงในตัวเมืองก็ช่วยให้ผ่อนคลายเพราะในชุมชนไม่มีอะไรที่น่าสนใจ ไม่มีอะไรเล่นและที่สำคัญคือ ไม่มีเพื่อน นอกจากนี้ พฤติกรรมของพ่อแม่ก็เอาแต่บ่นคำ และไม่เข้าใจพวกเขา ขณะที่เด็กและเยาวชนบางคน พ่อแม่ก็มีการจิกจกทำให้ต้องทำงานในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ จึงเอาเงินให้ลูกดูแลตนเอง ทำให้ลูกไปสนุกกับเพื่อนๆ ในรูปแบบต่างๆ และบางรายก็ไปกับเพื่อนต่างเพศและนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน

จากข้อคิดเห็นต่อสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนที่แตกต่างกันระหว่างมุมมองของผู้ใหญ่ กับมุมมองของเด็ก ทำให้นักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยชุมชนมีความเห็นร่วมกันว่า การมุ่งเน้นเฉพาะประเด็น ปัญหาใดปัญหาหนึ่งเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหานั้น ไม่น่าจะเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ สังคมและ วัฒนธรรมของชุมชนบ้านด้ามพริ้ว เพราะขณะที่ผู้ใหญ่มองว่าเด็กคือตัวปัญหา แต่เด็กกลับมองว่า ต้นเหตุของปัญหาของพวกเขาจากผู้ใหญ่ การระบุปัญหาให้เด่นชัดลงไปเพื่อแก้ไขไม่น่าจะเป็นผลดี ต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อหลีกเลี่ยงการตีตราว่าเด็กและเยาวชนคนไหน อยู่ในกลุ่มเด็กที่มีปัญหาด้านใดน่าจะเป็นผลเสียมากกว่าผลดี เพราะอาจจะนำไปสู่การกีดกันเด็กและ เยาวชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้ห่างออกจากกระบวนการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ดังนั้น การนิยาม เรื่องปัญหาเด็กและเยาวชน การค้นหาปัญหาเพื่อนำไปสู่การหาทางออกร่วมกัน จึงน่าจะดำเนินการ ผ่านกระบวนการงานวิจัยและโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

แม้ว่าชุมชนบ้านด้ามพริ้วจะมีการรวมตัวกันน้อย แต่จากการร่วมกันวิเคราะห์ทุนทางสังคม เดิมของชุมชนก็พบว่า มีกลุ่มแกนนำ และผู้นำที่มีจิตอาสาและมีความเสียสละอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งยังมี กลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการเกษียณที่มีความรู้ความสามารถที่พร้อมเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมทาง สังคม รวมทั้งมีกลุ่มแม่บ้านที่รวมตัวกันทำขนมและดอกไม้จันทน์จำหน่าย มีภูมิปัญญาในด้านการทำ พานบายศรีสู่ขวัญ การร้องสรภัญ มีศูนย์บริการชุมชนแบบมีส่วนร่วมหรือศาลาสร้างสุขที่สำนักงาน พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานีได้จัดตั้งขึ้นในพื้นที่บ้านด้ามพริ้วเพื่อให้ เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในตำบลขามใหญ่ แต่เยาวชนในชุมชนยังไม่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์จาก แหล่งเรียนรู้แห่งนี้เลย

จากสภาพเป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทของบ้านด้ามพริ้ว ทำให้ชุมชนพบว่าบ้านด้ามพริ้วมีทั้ง จุดเด่น และ จุดด้อย และต้องการค้นหารูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการพัฒนาเด็กและ เยาวชนในชุมชนซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่อ่อนเยาว์วัย ขาดประสบการณ์ ไม่รู้เท่าทันและมักจะถูกหลอกลวง และมอมเมาจากสิ่งไม่ดีต่างๆ โดยการร่วมกันค้นหารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและ เยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการด้อยศักยภาพของเด็กและเยาวชนในพื้นที่กึ่งเมือง กึ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว
3. เพื่อค้นหาศักยภาพของเด็กและเยาวชนและชุมชนในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว
4. เพื่อหารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในพื้นที่กึ่งเมือง กึ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว

คำถามวิจัยหลัก

รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมือง
กิ่งชนบท บ้านด้ามพรำ ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลฯ ควรเป็นอย่างไร

ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ศึกษา บ้านด้ามพรำ ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มเป้าหมาย เด็กและเยาวชนอายุ 10 – 18 ปี จำนวน 50 คน

ระยะเวลา 16 เดือน ตั้งแต่ 1 พฤษภาคม 2553 ถึง 31 สิงหาคม 2554

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

ผลเชิงวิจัย

1. ได้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนจนทำให้เกิด
ปัญหาในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบทบ้านด้ามพรำ ตำบลขามใหญ่
2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนใน
พื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท
3. ได้องค์ความรู้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่มีลักษณะพิเศษดังเช่นพื้นที่กิ่งเมือง
กิ่งชนบท ในการเสริมศักยภาพเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท

ผลเชิงพัฒนา

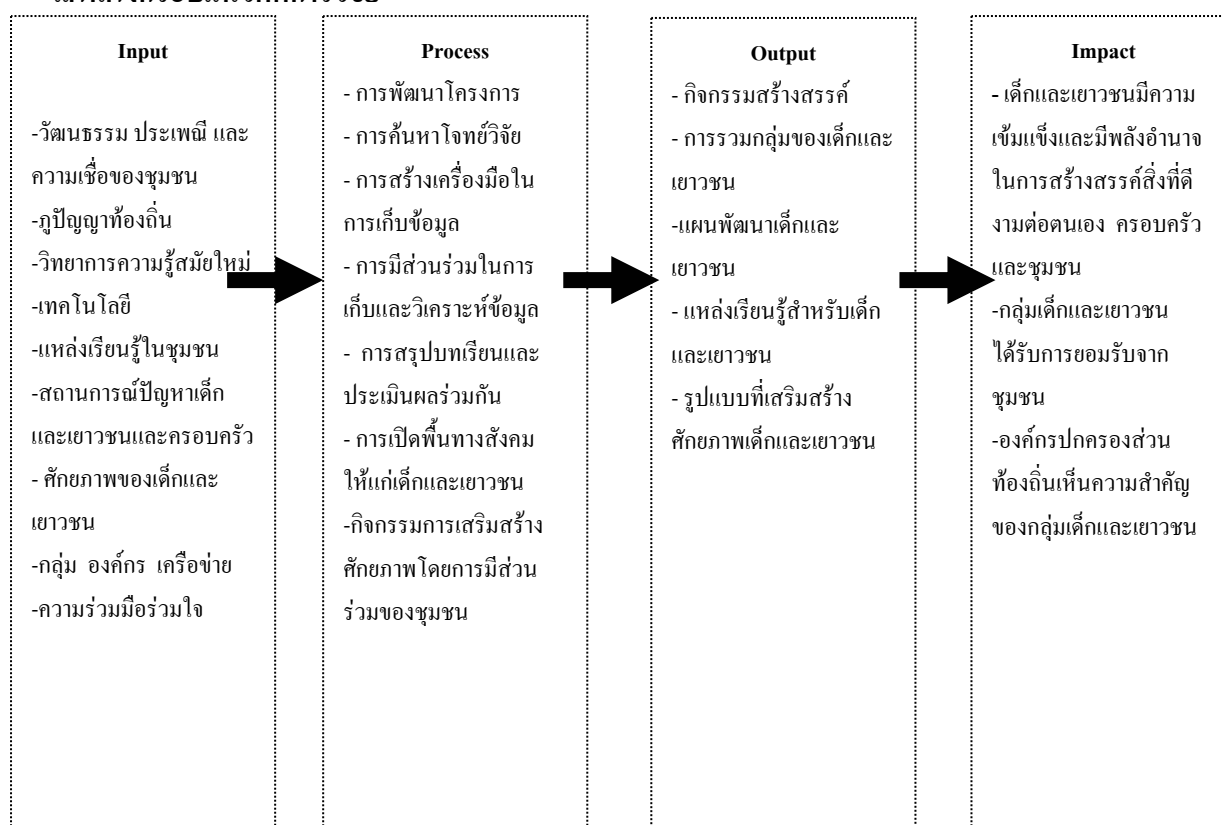
1. เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองอย่างเต็มที่และเป็นไปตามความต้องการ
ของพวกเขา
2. เด็กและเยาวชนมีจิตสำนึก เห็นคุณค่าในตัวเอง และเกิดพลังความคิดสร้างสรรค์ในการที่จะ
เป็นคนดีของชุมชนและสังคมต่อไป
3. ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชนและชุมชนมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำซึ่งเป็นพื้นที่กิ่ง
เมืองกิ่งชนบท กรณีศึกษา : บ้านด้ามพรำ ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มุ่งเน้น
ศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเกิดมาจากนโยบายการพัฒนาให้กลายเป็นเมืองเพื่อรองรับ

การขยายตัวของเมืองอุบลราชธานีเพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตของการผลิตสินค้าภาคอุตสาหกรรมและการตลาด ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนและเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นที่เป็นวัยที่อยากรู้ อยากรอง ทำทายและลอกเลียนแบบได้ง่าย โดยการศึกษาสถานการณ์ปัญหาของเด็กและเยาวชนและศักยภาพของเด็กและเยาวชนในด้านต่างๆ การค้นหาทุนทางสังคมของชุมชนซึ่งประกอบด้วยวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ความร่วมมือร่วมใจ การเสียสละ ฯลฯ เป็นต้น และหารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเสริมพลังให้แก่เด็กและเยาวชน

แผนผังกรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบการสร้างเสริมศักยภาพ หมายถึง วิธีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสามารถดึงเอาพลังอำนาจ (Power within) และความสามารถที่แฝงอยู่ภายในตัวเองออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่
2. เด็กและเยาวชน หมายถึง เด็กและเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 10 – 18 ปี ทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษาในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท บ้านด้ามพร้า
3. ชุมชน หมายถึง บ้าน วัด โรงเรียน เทศบาลตำบลขามใหญ่และหน่วยงานในพื้นที่

4. พื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท หมายถึง พื้นที่ที่มีรอยต่ออยู่ติดกับเมือง ที่มีทั้งความเป็นเมือง (Urban) และความเป็นชนบท (Rural)
5. การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร ชุมชน สมาชิกในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เด็กและเยาวชน ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา และร่วมประเมินผลการดำเนินงาน

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท กรณีศึกษา : บ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดการกลายเป็นเมือง (Urbanization)

การเป็นเมืองเกิดขึ้นเมื่อไหร่ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ (2545) ได้กล่าวไว้ในหนังสือสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาว่า “ นคร แห่งแรกได้เกิดขึ้นในบริเวณลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติสหรือภาคใต้ของประเทศอิรักในปัจจุบัน การเกิดขึ้นของเมืองในสมัยนั้นมีพัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไปและเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆภายในระยะเวลาไม่กี่ร้อยปีจนสามารถแผ่กระจายไปถึงแถบลุ่มแม่น้ำไนล์ของประเทศอียิปต์และบริเวณหุบเขาแซ็กในประเทศปากีสถาน” ซึ่งจากงานเขียนดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเมืองมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานหลายร้อยปี ขณะเดียวกัน สันติธิดา กาญจนพันธ์ (<http://www.human.cmu.ac.th/Huge/huge104/data/104-19.pdf>) ได้แสดงความเห็นว่าการเป็นเมืองเกิดขึ้นตั้งแต่มนุษย์รู้จักวิธีการเพาะปลูก ทำการเกษตรและตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่รวมกันเป็นหลักแหล่งซึ่งพัฒนาการของการเกิดเมืองนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ยุค ดังนี้

1. ยุคก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรม เริ่มตั้งแต่โบราณมาจนถึงศตวรรษที่ 18 ที่มนุษย์เริ่มรู้จักทำการเกษตรและตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งเป็นหมู่บ้านแล้วค่อยๆเติบโตเป็นเมือง แต่เมืองในสมัยนั้นเป็นที่อยู่อาศัยของพวกชนชั้นนำ ได้แก่ พระ กษัตริย์ ขุนนาง และข้าราชการบริวาร ในขณะที่ประชาชนทั่วไปจะอาศัยอยู่นอกเมืองหรือชนบทและทำการเกษตร เพื่อส่งผลผลิตเข้าไปในเมือง ความเป็นอยู่ของมนุษย์ยุคนี้เป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่ซับซ้อนและอาศัยพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก

2. ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม เป็นยุคที่มีการล่าอาณานิคมในยุโรป อังกฤษกลายเป็นประเทศที่มีแสนยานุภาพทางการทหารและการค้าทางทะเล จึงมีการเข้าไปชนอาทวีปจากประเทศอาณานิคมกลับเข้าสู่ประเทศของตน มีการใช้เครื่องจักรไอน้ำและถ่านหินในการผลิต ในยุคนี้จะมีการเข้าไปใช้พื้นที่ใจกลางเมืองที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยของชนชั้นนำในยุคก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมเพื่อสร้างโรงงาน ร้านค้า ที่พักของกรรมกรและมีความเป็นอยู่อย่างแออัด มีการสร้างถนนและทางรถไฟเชื่อมต่อระหว่างเมืองไปยังนอกเมืองเพื่อการคมนาคมขนส่งทรัพยากรเข้าสู่เมืองและระบายสินค้าไปยังประเทศอาณานิคม ในสมัยนี้พบว่าคนมั่งมีเริ่มย้ายถิ่นฐานออกจากเมืองไปอาศัยอยู่ในชนบท เพราะชาวเมืองในขณะนั้นมองว่า ใจกลางเมืองกลายเป็นที่อยู่อาศัยของกรรมกร สกปรก ช่างสูมอาชญากรรม ไม่มีระเบียบและเป็นมุมมืดที่ไม่ปลอดภัย ขณะที่พื้นที่นอกเมืองหรือต่อมาถูกเรียกว่าชานเมือง

(Suburb) เป็นพื้นที่ที่มีความสะดวก ข้างขวางสามารถใช้ชีวิตแบบครอบครัวได้ บรรยากาศอบอุ่น ไม่แออัด เพราะคนในชุมชนมีอาชีพที่ดีกว่า ในยุคนี้อาจได้ว่าเป็นยุคเริ่มต้นของการอพยพ ประชากรจากภาคเกษตรเข้าสู่เมืองใหญ่และดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

3. ยุคเมืองสมัยใหม่ เริ่มเกิดในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ที่มีการขยายตัวของเมืองอย่างมาก ขนาดของเมืองหนาแน่นขึ้น พื้นที่ในเมืองแออัดมากขึ้น ทำให้มีการย้ายโรงงานออกไปนอกเมืองมากขึ้นโดยตั้งอยู่แนวถนนใหญ่เนื่องจากในยุคนี้มีการสร้างถนนเป็นจำนวนมากเพื่อรองรับการสัญจรยนต์เป็นพาหนะ มีการเปลี่ยนมาใช้พลังงานน้ำมันปิโตรเลียมแทนพลังงานไอน้ำและถ่านหิน ผู้คนได้อพยพจากในเมืองออกไปสู่นอกเมืองมากขึ้นจนทำให้เกิดพื้นที่ใหม่ คือ ชานเมืองซึ่งเมืองในสมัยนั้นได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของพวกชนชั้นนำ ได้แก่ พระ กษัตริย์ ขุนนาง และข้าราชการบริวาร ในขณะที่ประชาชนทั่วไปจะอาศัยอยู่นอกเมืองหรือชนบทและทำการเกษตรเพื่อส่งผลผลิตเข้าไปในเมืองให้กับกลุ่มพวกชนชั้นนำและความเป็นอยู่ของผู้คนสมัยนั้นเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่ซับซ้อนและอาศัยพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก

การกลายเป็นเมืองเป็นขบวนการสำคัญที่ต้องเกิดขึ้นในการพัฒนาประเทศ ซึ่งจากการศึกษาของคาร์เนกี ถวิลพิพัฒน์กุล (2544) พบว่าการเป็นเมืองมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีแบบดั้งเดิมมาเป็นการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การเปลี่ยนแบบแผนการเพาะปลูกแบบยังชีพมาเป็นการค้าและการเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นการใช้เครื่องจักรกลในการผลิตสินค้า จึงทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชาชนจากภาคชนบทเข้าสู่เมืองซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ประเทศเกิดการพัฒนา นอกจากความสำคัญต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจแล้ว การเป็นเมืองยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือ มันทำให้คนในชนบทมีความทันสมัยขึ้นโดยการกระจายนวัตกรรม (Innovation Diffusion) สู่ชนบทและสร้างความทันสมัยให้แก่คนเมืองโดยการสร้างสภาพแวดล้อมแบบเมืองขึ้น

หลังจากความเป็นเมืองได้แผ่ขยายเข้าไปในพื้นที่ชนบทเพิ่มมากขึ้น Franagan (อ้างในปริชา คุวินทร์พันธุ์, 2545) ได้แสดงทัศนะไว้ว่าการเป็นเมืองทำให้เกิดผลกระทบ 3 ประการ คือ

1. การจัดระเบียบสังคม (Social Organization) กล่าวคือ การขยายตัวของอุตสาหกรรมในเมืองมีผลกระทบต่อชีวิตและสังคมของคนในชนบทเป็นอย่างมากเพราะชีวิตและกิจกรรมทางสังคมต้องผันแปรไปตามช่วงเวลาและข้อกำหนดของโรงงานทำให้การใช้เวลาว่างเป็นไปได้ยาก ส่วนการพบปะพูดคุยกันก็จะอยู่ในผับ (Public House) เฉพาะช่วงพักกลางวันและช่วงเย็น เพราะเวลาส่วนใหญ่ได้ใช้ไปกับการทำงานทำให้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดแบบประเพณีดั้งเดิมหายไป กลายเป็นความสัมพันธ์ที่ฉาบฉวยและรวดเร็ว

2. ด้านวัฒนธรรม กล่าวคือชีวิตของคนในเมืองจะถูกกำหนดเงื่อนไขโดยโรงงานที่ต้องใช้เวลาทำงาน อย่างยาวนาน ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดทำให้ชีวิตน่าเบื่อและลิดลัดศีลธรรม

เป็นมนุษย์ (Dehumanizing) ในการคิดและการทำอย่างเสรี มีผลทำให้กรรมกรเหนื่อยหน่ายแต่ไม่สามารถลุกขึ้นมาต่อต้านการควบคุมนั้นได้

3. เมืองและเขตบริวาร (City and Hinterland) กล่าวคือ ในระยะแรกการขยายตัวของอุตสาหกรรมและการเจริญเติบโตของเมืองขึ้นอยู่กับ การบีบบังคับเอาวัตถุดิบจากประเทศอาณานิคม มาป้อนโรงงานอุตสาหกรรมที่กำลังเจริญในเมืองใหญ่ และการขยายตัวของตลาดสินค้าเข้าไปสู่อาณานิคม ต่อมา จักรวรรดินิยมได้มีการพัฒนาขึ้น ความเจริญรุ่งเรืองในเมืองใหญ่ได้กลายเป็นแบบแผนชีวิตที่ประเทศโลกที่สามปรารถนาและต้องการดำเนินรอยตาม จึงทำให้เกิดข้อตกลงและสัญญาทางการค้าที่ผู้มีอำนาจเหนือกว่าสามารถเอาประโยชน์ได้เพียงฝ่ายเดียว

ขณะที่ Georg Simmel (อ้างในปริชา คุวินทร์พันธุ์. 2545) มีความเห็นว่าเมืองเป็นพื้นที่ที่มีการบีบคั้นจากแรงกระตุ้นภายในและมีภาวะเศรษฐกิจที่รัดตัวผู้อยู่อาศัย จึงทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์แบบเมืองขึ้นมา กล่าวคือ คนเมืองจะเป็นคนเก็บตัว ไว้ท่า (Reserve) เคร่งเครียด มีการคำนวณผลได้ผลเสียและมีเรื่องเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องในความสัมพันธ์เสมอ คนเมืองมักจะคิดถึงผลตอบแทนในทางวัตถุในการติดต่อสัมพันธ์กันเพราะทุกอย่างจะเป็นธุรกิจทำให้คนในเมืองไม่ไว้วางใจกัน เขาจึงมองว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ใช้สมองแต่ไม่ใช่หัวใจ

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง แนวคิดการเป็นเมืองได้มีอิทธิพลและแผ่ขยายเข้าไปในประเทศโลกที่สามอย่างรวดเร็วพร้อมกับแนวคิดความทันสมัย (Modernization) ที่มองว่าประเพณีดั้งเดิม (Tradition) ของโลกที่สามเป็นสิ่งล้าหลังและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ประเทศโลกที่สามต้องปรับปรุงตนเองให้เป็นเหมือนแบบตะวันตก (Westernization) กล่าวคือ ต้องดำเนินเศรษฐกิจแบบตลาด (Market Economy) มีการขยายตัวของระบบราชการ (Bureaucracy) จัดให้มีอัตราการรู้หนังสือเพิ่มขึ้น มีการจัดการการศึกษาอย่างเป็นระบบ ลดอัตราการเกิดและการตายให้น้อยลง ลดความไม่เท่าเทียมกันให้น้อยลง มีการบริหารที่ยึดความสามารถของบุคคลเป็นหลัก มีการปกครองแบบประชาธิปไตยและการกระจายความเจริญไปให้ทั่วถึงในทุกพื้นที่เพราะความเชื่อที่ว่าถ้าระบบนครโลก (World City System) เป็นเสมือนกลไกของการกระจายตัวความเจริญที่มีลักษณะจัดลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย (Hierarchical System) กล่าวคือ เมืองที่ใหญ่โตมากขึ้นเท่าไร อัตราการถ่ายทอดเทคโนโลยี (Technology Transfer) จากเมืองที่พัฒนาสูงไปยังส่วนที่พัฒนาน้อยก็จะมีสูงขึ้น (ปริชา คุวินทร์พันธุ์. 2545)

จากแนวคิดการกระจายความเจริญไปยังพื้นที่ที่ด้อยพัฒนามากกว่า ทำให้การขยายตัวของความเป็นเมืองเป็นแผ่กระจายไปทั่ว จนทำให้เมืองใหญ่เกิดขึ้นจำนวนมากตั้งแต่สมัยปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆทั้งปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังคุกคามโลกของเราอยู่ขณะนี้ล้วนเป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาแบบอุตสาหกรรมทั้งสิ้น การเปลี่ยนสังคมโลกจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมบนฐานคิดแบบทุนนิยมที่เน้น

การผลิตแบบล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพียงเพื่อตอบสนองต่อระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Market Economy) และเศรษฐกิจเงินตรา (Money Economy) ได้ทำให้โลกเสียสมดุล มีคนยากจนมากขึ้น ช่องว่างระหว่างชนชั้นขยายมากขึ้น มีการเอารัดเอาเปรียบระหว่างผู้ที่มีกำลังมากกว่ากระทำต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า

ในศตวรรษที่ 20 สถานการณ์ในเมืองย่ำแย่ลงเนื่องจากการอพยพเข้ามาของแรงงานกรรมกรจำนวนมากทำให้เมืองมีความคับแคบ แออัด ความสกปรก เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคและปัญหาสุขภาพด้านอื่นๆ ทำให้องค์การอนามัยโลกได้ตระหนักถึงอันตรายทางด้านสุขภาพของพลเมืองที่อาศัยอยู่ในเมืองอุตสาหกรรมที่เต็มไปด้วยมลพิษ ขยะและกากของเสียจากโรงงาน จึงได้เสนอแนวคิด “Healthy Cities” ซึ่งหมายถึง เมืองสุขภาพ หรือเมืองสุขภาพดีเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของพลเมืองโลกในลักษณะเป็นโครงการนำร่องในเมือง 11 แห่งในทวีปยุโรป เมื่อปี ค.ศ. 1986 และต่อมาได้กระตุ้นให้มีการขยายไปยังภูมิภาคอื่นๆ ทั่วโลก เกือบ 2,000 เมือง แม้ความพยายามขององค์การอนามัยโลกที่จะขยายแนวคิด การสร้างสุขภาพเมืองที่ดีไปยังส่วนต่างๆ ของโลก แต่กลับพบว่าสถานการณ์ปัญหาของชาวเมืองกลับทวีรุนแรงมากขึ้นเนื่องจากสิ่งแวดล้อมถูกทำลายไปเพิ่มมากขึ้น สหประชาชาติ จึงได้จัดประชุม HABITAT ครั้งที่ 2 ขึ้นเมื่อ ปี ค.ศ. 1996 ที่กรุงอิสตันบูล ประเทศตุรกี โดยกำหนดเป็นวาระ “การประชุมสุดยอดว่าด้วยเมือง” เพื่อทำให้ปัญหาของเมืองกลายเป็นเรื่องระดับโลกที่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมช่วยกันแก้ไขปัญหามา ผลจากการประชุมทำให้เกิดการแยกแยะ “แม่แบบปฏิบัติการที่ดีที่สุด” จากเขตเมืองทั่วโลกเพื่อนำมาอุดช่องว่างซึ่งปัญหาของเมือง อย่างไรก็ตาม เรายังพบว่าภาวะวิกฤตของโลกไม่ลดน้อยหรือสูญหายไปแต่ยังคงเป็นปัญหาท้าทายให้กับเราได้คบคิดหาทางออกอยู่จนถึงทุกวันนี้

แม้ว่าเมืองกำลังถูกคุกคามและมีสภาพลักษณะที่น่าสะพรึงกลัว เป็นแหล่งเสื่อมโทรม (Squatter Settlement) แต่ก็เป็นที่น่าสงสัยว่าทำไมผู้คนจึงยังคงหลั่งไหลอพยพเข้าไปพักอาศัยเข้าไปอยู่ในเมือง วัลลี เอนดวาร์ เลาธิการสหประชาชาติ ได้แสดงทัศนะไว้ว่าการสร้างถนนที่เชื่อมต่อจากเมืองและการอำนวยความสะดวกในการคมนาคมทำให้คนชนบทเข้าถึงสินค้าจากเมือง เป็นเหตุให้คนในชนบทเกิดแรงบันดาลใจแบบคนเมืองและพยายามยกระดับมาตรฐานชีวิตให้เท่าเทียมกับคนเมือง ทำให้เกิดการอพยพเข้ามาในเมืองด้วยความคิดที่ว่าเมืองให้โอกาสด้านต่างๆ มากกว่าชนบท และสามารถตอบสนองรสนิยมและความต้องการได้ครบถ้วนมากกว่า

จากความคิดของชาวชนบทข้างต้นทำให้เมืองหลายๆ เมืองในโลกมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ในปลายศตวรรษที่ 20 พบว่ามีประชากรครึ่งหนึ่งของโลกอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ เป็นผลมาจากนโยบายการพัฒนาเขตเมืองและเขตอุตสาหกรรมจนทำให้ภาคเกษตรเกิดการล่มสลายในชนบท และเกิดปรากฏการณ์ที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงตนเองของมนุษย์ให้เป็นเผ่าพันธุ์ของคนเมือง การขยายตัวของเมืองได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ภาพของโลกละสภาพความเป็นอยู่พื้นฐานของ

มนุษยชาติ กล่าวคือ ทำให้เกิดคำถามมากมาย อาทิ เมืองจะสามารถรองรับประชากรที่อพยพเข้ามา และพึ่งพาทรัพยากรจากพื้นที่การเกษตรได้เพียงพอหรือไม่ มนุษย์จะจัดการอย่างไรกับปัญหาความหนาแน่นของประชากรในเมืองที่มีที่อยู่อาศัยในตึกสูงระฟ้าได้หรือไม่ นอกจากนี้ มนุษย์จะสามารถจัดการกับปัญหาการขยายตัวของเมืองโดยโครงข่ายถนนภายในเมืองที่แผ่ขยายออกไปในวงกว้างได้หรือไม่ นอกจากนี้ประเด็นการอพยพจากภาคชนบทเข้าสู่ในเมืองแล้วพบว่า อัตราการเกิดของประชากรในเมืองเพิ่มสูงขึ้น และอัตราการตายน้อยลง อันเนื่องมาจากการแพทย์และการสาธารณสุขที่เจริญมากขึ้น จึงพบว่ามีหลายฝ่าย ที่มีการถกเถียงกันมากขึ้นในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในเมืองใหญ่ต่างๆของโลก สืบเนื่องจากวิกฤตของเมืองระดับโลก อันเนื่องมาจากมลพิษทางอากาศและน้ำ การขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐาน การไร้ที่อยู่อาศัย การว่างงาน และความหนาแน่นของการจราจร

เซอร์เบิร์ต จิราเคย์ (2546) จึงได้เสนอแนวทางในการฟื้นฟูภาวะ “เมืองที่แท้และมนุษย์ที่แท้” ดังนี้

1. เมืองมีชีวิต เป็นรูปแบบเมืองที่สะท้อนถึงพลังความคิดของมนุษย์ ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อันพลีไหวสนุกสนานและความพึงพอใจกับชีวิตในเมือง มีการจัดงานเทศกาลและงานรื่นเริงตามท้องถนน เปิดโอกาสให้ผู้คนแสดงความรู้สึกต่างๆออกมาได้ เป็นการฉีกเอาหน้ากากที่เข่นชาภายใต้ระบอบวัตถุนิยมออกไป

2. เมืองที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของน้ำมือผู้อาศัยไม่ใช่เทคโนโลยี หมายถึง เมืองที่แท้จริงต้องเกิดจากน้ำมือของผู้อาศัย ไม่ใช่หน่วยงานราชการจากที่ไกลๆ เพราะผู้อาศัยย่อมรู้จักวิธีการตอบสนองความต้องการของตนเองและสามารถสร้างสรรค์สิ่งมีชีวิตด้วยตนเอง มีการส่งเสริมการตัดสินใจด้วยตนเองมากกว่าเชื่อตามระบอบการปกครอง ประชาชนสามารถพัฒนาสิ่งแวดล้อมของเขาขึ้นมาเองโดยเฉพาะการจัดที่อยู่อาศัย การอนุญาตให้พวกเขาทำเช่นนั้นเป็นขั้นตอนสำคัญในการช่วยปรับปรุงสภาพชีวิตในเมืองให้ดีขึ้น

3. เมืองที่มีความทรงจำ หมายถึง การอนุรักษ์ สถาปัตยกรรม อาคาร บ้านเรือน พิพิธภัณฑ์ โรงละครร่วมสมัย ที่มักถูกสร้างในใจกลางเมือง ไม่ให้ถูกทำลาย รื้อถอนไปกับกระแสการพัฒนาสมัยใหม่ เพราะอนุสรณ์สถานเหล่านั้น จะเป็นตัวเชื่อมต่อให้ผู้คนรำลึกและสืบทอดความรู้เรื่องของวัฒนธรรมของเมืองในอดีตมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน

4. เมืองที่มีคุณค่าไม่ใช่มูลค่า การพัฒนาโดยทั่วไปอาจทำให้ดีกรบบ้านเรือนเก่าต้องสูญหายไปเพราะการให้ราคาที่ดินที่สูงขึ้น เพื่อนำไปก่อสร้างเป็นตึกอาคารหรู ศูนย์การค้าที่ทันสมัย จึงทำให้ความทรงจำของเมืองนั้นหมดไป แต่กลับถูกแทนที่ด้วยมูลค่าทางเศรษฐกิจ

5. การเรียนรู้ร่วมกันของคนในเมือง คือ การใช้โอกาสของความหลากหลายของผู้คนที่มาจากต่าง วัฒนธรรม ในการเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพราะการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมีความสำคัญมากสำหรับโลกในปัจจุบันเพราะเมืองในยุคปัจจุบันนี้เป็นเมืองแห่งโลกใบเดียวแล้ว

6. เมืองแห่งความสัมพันธ์ไม่ใช่เมืองแห่งเงินตรา โดยทั่วไปเราจะพบว่า ความสัมพันธ์ของคนในเมืองจะคำนึงถึงผลประโยชน์เป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันก็พบว่ามีกลุ่มคนที่ “แปลกแยก” ไม่ปรารถนาจะให้เงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องและได้ร่วมกันสร้างสรรค์ชุมชนขึ้นใหม่และได้ตั้งกฎเกณฑ์ร่วมกันของพวกเขาขึ้นมาใหม่ เป็น “ครอบครัวที่สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง” พวกเขาจะทำกิจกรรมร่วมกันจนกลายเป็นภาพลักษณ์ ใหม่ของคนเมือง

7. เมืองแห่งความภาคภูมิใจและเอกลักษณ์ เนื่องจากเมืองเป็นศูนย์รวมผู้คนที่มา จากหลากหลาย พื้นเพ การจัดให้มีงานเทศกาลและงานเฉลิมฉลองบนท้องถนนมีความสำคัญยิ่งต่อ ความเข้มแข็งทางสังคมของเมือง เพราะได้ร่วมเฉลิมฉลองบนท้องถนนพร้อมด้วยเสียงหัวเราะ จะทำ ให้เกิดความสมัคสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคม ลักษณะงานเช่นนี้จะทำให้เพื่อนบ้านได้มี โอกาสพบปะพูดคุยกัน และเป็นหนทางคลี่คลายความขัดแย้ง รวมทั้งอาจจะพัฒนานำไปสู่การร่วมกัน ทำกิจกรรมในละแวกบ้าน อันจะทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม

จากการศึกษาและทบทวนแนวคิดกระบวนการเป็นเมือง (Urbanization) ทำให้พบว่าการก่อ เกิดของเมืองนั้นมีรากฐานมาจากระบบทุนนิยม เมืองจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับระบบการผลิตสินค้า ภาควิสาหกรรมการตลาด และเทคโนโลยี เมืองจึงเป็นภาพตรงกันข้ามกับชนบทตลอดมาเนื่องจาก เมืองเป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัย (Modernity) การพัฒนาแล้วและเป็นแหล่งรวมความรู้และ วิทยาการ ขณะที่ชนบทเป็นสัญลักษณ์ของความล้าหลัง ความด้อยพัฒนา และไม่มีความรู้ ดังนั้น ด้วยกระบวนการทัศน์ของเมืองกับชนบทที่อยู่ในลักษณะขัดแย้งตรงข้ามดังกล่าว ทำให้รัฐบาลของประเทศ โลกที่สาม พยายามที่ขยายการพัฒนาเข้าไปในชนบทเพื่อเปลี่ยนชนบทให้เจริญทัดเทียมกับเมือง ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ดำเนินนโยบายการพัฒนาชนบทมาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิด ปัญหามากมายขึ้นกับสังคมไทย การเดินตามกระแสการพัฒนาโลกได้ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องเผชิญ ชะตากรรมร่วมกันทั้งโลกไม่ว่าจะเป็นปัญหาภาวะโลกร้อน สึนามิ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น บ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับ ผลกระทบจากนโยบายการขยายการพัฒนาเข้าสู่ชนบทของภาครัฐ ระบบทุนนิยมได้เข้าไปทำลาย ความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม และได้สร้างป้อมปราการที่เย็นชาของผู้คนทั่วพื้นที่ขึ้นแทน ดังนั้น การทบทวนเอกสารในครั้งนี้จะทำให้ผู้ศึกษาได้นำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำความเข้าใจกับ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้คนและพื้นที่ได้ เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังได้ข้อคิดจากการ ทบทวนเอกสารข้างต้น ดังนี้

1. ในการเข้าไปพัฒนาพื้นที่ ที่มีความเป็นเมือง นักพัฒนาต้องมีความเข้าใจพื้นฐาน กับสภาพที่แท้จริงของความเป็นเมืองตลอดจนปัจจัย เงื่อนไข ที่หล่อหลอมผู้คนในเมืองให้มีวิถีคิด พฤติกรรม วัฒนธรรมและแบบแผนปฏิบัติแบบเมือง ประกอบด้วย การคิดถึงแต่เรื่องผลประโยชน์ ผลตอบแทน ความไม่ไว้วางใจกัน ความเย็นชา และมีปัจจัยภายนอกเข้ามาเป็นตัวกำหนด

ความสัมพันธ์ ดังเช่นการมีกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องในการการทำสัญญา (Contract) นอกจากนี้ การที่คนในเมืองมีวิถีชีวิตที่ต้องต่อสู้และเร่ร่อน และการต้องผจญกับภาวะเสี่ยงด้านต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นมลพิษทางอากาศ ทางเสียง ขยะ ภาวะบีบคั้นทางด้านเศรษฐกิจ ก็จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบ (Form) บุคลิกภาพของคนในเมืองขึ้นมา ดังนั้น การเข้าใจสถานภาพและภาวะการบีบรัดตัวของคนเมืองจึงเป็นจุดที่สำคัญในการค้นหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับพวกเขาต่อไป

2. การพัฒนาของประเทศไทยที่ผ่านมาได้ถูกกำหนดด้วยภาครัฐส่วนกลางซึ่งอยู่ห่างไกลและไม่เข้าใจบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง นโยบายการพัฒนาบางอย่างก็มีลักษณะ “ปูพรม” กล่าวคือนโยบายเดียวกันใช้สำหรับทุกพื้นที่ ทุกวัฒนธรรม ขาดความเข้าใจถึงความแตกต่างที่ปรากฏอยู่จริงในสังคมไทย ทำให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย ดังนั้น การพัฒนาเมืองลักษณะเช่นนี้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้อาศัยอยู่เข้ามามีบทบาทในการออกแบบ และสร้างสรรค์ตามความต้องการของเขาเอง โดยรัฐเป็นสนับสนุนทรัพยากร

3. สร้างกิจกรรมร่วมกันในพื้นที่สาธารณะของเมืองอย่างเป็นประจำ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทะลวงกำแพงกันระหว่างเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันให้ได้มาพบปะพูดคุยกัน หัวเราะ สนุกสนาน ซึ่งอาจจะนำไปสู่การรวมตัวกันทำกิจกรรมในโอกาสต่อไปในสังคมเช่นนี้

4. การสร้างความทรงจำร่วมกันในสังคมเมือง โดยการอนุรักษ์อนุสรณ์สถาน หรือสถานที่สำคัญที่สามารถสืบทอดความทรงจำจากอดีตถึงคนรุ่นหลังไม่ให้สูญหายไปตามยุคตามสมัย อาทิเช่น คอนปู้ตา ศาลาวัดเก่าแก่ เป็นต้น

5. การค้นหาผู้คนที่มีแนวคิดแปลกแยกจากคนเมืองทั่วไป เพื่อรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมสร้างสรรค์ในชุมชน และอาจจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมือง

6. การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้คนในสังคมเมืองที่มีพื้นเพ มีวัฒนธรรม และภาษาที่แตกต่างกัน เป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมเมืองและสังคมโลกด้วย

2. แนวคิดพื้นที่ทางสังคม (Social Space)

หลังจากกระบวนการกลายเป็นเมืองเกิดขึ้นและส่งผลกระทบไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก ทำให้ Henri Lefebvre เกิดแรงบันดาลใจที่จะเข้าไปค้นหาความจริงจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับบ้านเกิดของเขาเองเพราะการที่เขาได้กลับไปเยี่ยมบ้านและสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบท โดยเฉพาะการดำรงชีพของชาวชนบทภายใต้กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่รัฐได้เข้ามาจัดการในด้านการใช้พื้นที่เป็นอย่างมาก กระบวนการคิดการสร้างทฤษฎีของเขานั้น เกิดขึ้นผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “การประมาณการ” (Approximations) จากทฤษฎีหลัก มากกว่าการเลื่อนไหลทางทฤษฎีที่คนอื่นๆ ซึ่งติดตามงานของเขาและนักวิจารณ์มักจะเข้าใจกัน ซึ่งผลจากการศึกษา ทำให้ Lefebvre พบว่า “ความเป็นเมือง” (Urban) และ “ลัทธินิยมความเป็นเมือง” (Urbanism) มีความแตกต่างและมีความหมาย

เหนือกว่าคำว่า “เมือง” (City) ที่เป็นเพียงที่ตั้งและอาณาเขต โดยเขาได้เปรียบเทียบกระบวนการการกลายเป็นเมือง (Urbanization) ว่าเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความสำคัญเชิงพื้นที่ (Spatialization) ของความเป็นสมัยใหม่ในการกำหนดและการจัดการชีวิตประจำวันของผู้คนซึ่งเขามองว่าสิ่งนี้ได้เอื้อประโยชน์ให้กับระบบทุนนิยมให้สามารถอยู่รอดได้และคงไว้ซึ่งการผลิตซ้ำอย่างประสบความสำเร็จ (<http://midnightuniv.org/midnighttext/000978.doc>)

ชยันต์ วรรธนะภูติ (2549 : 45-49) ได้กล่าวถึงความหมายของพื้นที่ในบทความ เรื่อง “คนเมือง” : การผลิตซ้ำ สร้างใหม่และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง ไว้ 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของพื้นที่ในลักษณะที่ 1 คือ พื้นที่ในความหมายเชิงภูมิศาสตร์ (Space) หมายถึงพื้นที่เป็นที่ตั้ง (Setting) และบริบทของการกระทำ และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ ได้แก่ บริบทชุมชนของหมู่บ้านและพื้นที่ที่ชุมชนอ้างกรรมสิทธิ์ถือครองและใช้ประโยชน์ ที่มักปรากฏในงานเขียนทางด้านมานุษยวิทยา ที่พยายามอธิบายให้ผู้อ่านเห็นภาพของบริบทชุมชนและหมู่บ้าน

2. ความหมายของพื้นที่ในลักษณะที่ 2 คือ พื้นที่ที่มองจากทัศนะของคนที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่ เป็นการผูกโยงพื้นที่กับความคิดและการปฏิบัติการทางสังคมกับการตั้งถิ่นฐานและการโยกย้ายของชุมชน โดยคนจะมีความทรงจำและผูกพันกับพื้นที่ จึงให้ความหมาย สร้างตำนานเรื่องราวและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ ซึ่งเป็นความหมายที่เกี่ยวข้องไปถึงด้านจิตวิญญาณและภูมิปัญญาซึ่งถูกสร้างขึ้นจากคนในพื้นที่และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นหลัง หากเรานำพื้นที่ลักษณะที่ 2 เข้ามาวิเคราะห์พื้นที่ ป่าดอนปู่ตาในภาคอีสาน จะพบว่าชุมชนได้ให้ความหมายพื้นที่ดอนปู่ตาว่าเป็นพื้นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ทำให้ไม่มีใครกล้าเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า แต่มีการเข้าไปเช่นไหว้เพื่อขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์เวลาทำไร่ไถนา ขอให้อุปสรรคที่กำลังเผชิญอยู่ได้รับการคลี่คลาย ไม่ว่าจะเป็นของหายหรือเจ็บป่วย คนในชุมชนก็จะไปไหว้และขอให้ปู่ตาช่วย การให้ความหมายพื้นที่ดอนปู่ตาของชุมชนดังกล่าว ทำให้พื้นที่ป่าได้รับการปกป้องและรักษา และกลายเป็นพื้นที่ที่มีความหมายทางด้านจิตวิญญาณซึ่งการให้ความหมายดังกล่าว ทำให้เรามองเห็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการอนุรักษ์ป่าและรักษาป่าไว้ได้

3. ความหมายของพื้นที่ในลักษณะที่ 3 เป็นพื้นที่ที่พัฒนามาจาก แนวคิด Thirdspace ที่ Foucault และ Lefebvre ได้พัฒนาขึ้น โดย Lefebvre ได้แบ่งพื้นที่นี้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ พื้นที่ทางกายภาพ (Firstspace /Physical Space) พื้นที่ทางความคิด (Secondspace /Mental Space) และพื้นที่ทางสังคม (Thirdspace/Social Space) ซึ่ง Lefebvre ได้อธิบายว่า พื้นที่ Thirdspace เป็นการปฏิสัมพันธ์ของพื้นที่ทางกายภาพที่เป็นรูปธรรมกับพื้นที่ทางความคิดที่เป็นนามธรรม โดย Lefebvre มองว่าพื้นที่ไม่ใช่วัตถุที่สามารถแยกออกมาพิจารณาได้อย่างโดด ๆ เพียงด้านเดียว หากแต่ในพื้นที่นี้มีมิติหลายด้านและความหมายที่หลากหลายที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจ ซึ่งต่อมา Soja ได้นำแนวคิดของ Lefebvre มาประยุกต์ใช้งานวิจัยของตนเอง โดย Soja ได้พบว่าพื้นที่ Thirdspace นี้เกิด

จากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปธรรมของพื้นที่ทางกายภาพกับนามธรรมที่พื้นที่ถูกให้ความหมาย โดยพื้นที่ทางความคิดได้ก่อรูปขึ้นมาในสมองที่ฉายลงไปบนความจริงทางกายภาพ โดย Soja ได้ให้ความหมายพื้นที่แบบนี้ว่าเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่ฝังลึก (habitus of social practice) ที่ “ความคิด เหตุการณ์ ปรากฏการณ์และความหมายมีการปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา”

จากการให้ความหมายพื้นที่ของนักวิชาการข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่าพื้นที่ในความเป็นจริงแล้วไม่ได้เป็นเพียงแค่พื้นที่ทางกายภาพ หากแต่ได้มีองค์ประกอบที่สำคัญด้านอื่นๆที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นความคิดและจินตนาการของทั้งคนในและคนภายนอก พื้นที่จึงเป็นเหมือนโรงละครที่มีทั้งการช่วงชิง ต่อสู้ ต่อรอง มีการสร้างความหมาย สร้างสัญลักษณ์ มีการครอบงำ และมีความเป็นชายขอบของคนที่ดี้อยกว่า สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนยืนยันถึงการมีชีวิตและความเป็นพลวัตของพื้นที่ซึ่งแนวคิดเรื่องพื้นที่ในมุมมองใหม่ได้รับการตอบรับจากนักวิชาการและนักพัฒนาในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะสามารถสะท้อนมุมมองทางสังคมเชิงลึกได้มากขึ้น กล่าวคือ การมองเรื่องพื้นที่ในยุคใหม่นี้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่ผลิตหรือสร้างพื้นที่ขึ้นมา หรือการปรากฏสัญลักษณ์ การสื่อสารความหมาย และการใช้พื้นที่เพื่อปฏิบัติการ ขณะนี้พบว่า มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งที่ได้นำเอาแนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมมาใช้กับงานเด็กและเยาวชน

จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์ (2550) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ขณะนี้แนวคิดเรื่องพื้นที่ได้ขยายไปสู่การมองพื้นที่สำหรับเด็กและเยาวชนที่มีใช่เพียงพื้นที่สนามเด็กเล่นหรือพื้นที่กิจกรรมสำหรับเด็กเท่านั้น แต่หากยังหมายรวมพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ที่เด็กสามารถเข้าถึงและได้มีกิจกรรมต่างๆในพื้นที่นั้นๆด้วย อาทิเช่น พื้นที่สื่อ พื้นที่การเรียนรู้ ถนน ร้านขายของสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ต้องการการจัดการแบบพิเศษเพื่อเด็กและเยาวชนสอดคล้องกับสถาบันรวมจิตใจ (2549) ที่ได้ค้นพบว่าพื้นที่ทางสังคมจะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออก เรียนรู้และได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง พร้อมทั้งได้นำเสนอพื้นที่ทางสังคมในหลายรูปแบบ ได้แก่

1. พื้นที่ในเชิงภูมิศาสตร์กายภาพที่เอาสถานที่เป็นตัวตั้ง (Place-Based) หมายถึง พื้นที่ที่มีอาณาบริเวณ เช่น ถิ่นที่อยู่ของชุมชน ศูนย์เยาวชน ศูนย์การค้า หอศิลป์ โรงละคร เป็นต้น
2. พื้นที่เน้นกิจกรรมเป็นตัวตั้ง (Activity-Based) หมายถึงพื้นที่ทางความคิดหรือพื้นที่ปฏิบัติการที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาและสถานที่แต่มีจุดเน้นหรือเป้าหมายร่วมกันที่จะให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม หรือกิจกรรมเพื่อเด็กและเยาวชน ได้แก่ เวทีประชุมสัมมนา แหล่งเรียนรู้ กลุ่มและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของเด็กและเยาวชน พื้นที่ค่ายอาสา พื้นที่จัดกิจกรรมเด็กและครอบครัว พื้นที่ในคอมมูนิตี้ลิมพ์สำหรับเด็ก เป็นต้น
3. พื้นที่เสมือนจริงใช้เทคโนโลยีเป็นฐาน (Technology-Based) หมายถึงจำลองหรือสมมติเป็นพื้นที่ที่ไร้ขอบเขตพรมแดน ได้แก่ พื้นที่บนเว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต พื้นที่ไร้สาย มือถือ พื้นที่ออนไลน์คล้ายเครือข่าย พื้นที่รายการโทรทัศน์หรือวิทยุที่มีรายการสำหรับเด็กและเยาวชน เป็นต้น

จากทัศนะของนักวิชาการข้างต้นต่อแนวคิดการสร้างพื้นที่เพื่อเด็กและเยาวชนนั้นพบว่าเป็นการผสมผสานนำเอาแนวคิดพื้นที่ลักษณะที่ 3 ของ Lefebvre มาประยุกต์ใช้เพื่อหาทางออกให้กับความเป็นชายขอบของเด็กและเยาวชนในสังคมที่ขาดโอกาส ขาดความรู้ ขาดภูมิคุ้มกัน และขาดการส่งเสริมให้มีบทบาทและมีตัวตนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน การเสนอทางออกโดยการเปิดโอกาสและเปิดพื้นที่ทางสังคม จึงเป็นแนวทางที่นักวิชาการที่ทำงานด้านเด็ก ค้นพบว่าเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันที่โลกกำลังกลายเป็นโลกที่ไร้พรมแดนทำให้มีการหลั่งไหลของวัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยมจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งได้อย่างรวดเร็วและไม่สามารถปิดกั้นได้อีกต่อไปอันเนื่องมาจากการมีสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้นเรื่อยๆ เพราะเรามักจะพบเห็นว่าเด็กและเยาวชนเองก็มีความพยายามที่จะสร้างพื้นที่ทางสังคมของพวกเขาเองเช่นกัน ดังจะเห็นจากการรวมกลุ่มกันเป็นเด็กแว้น เด็กสกอย เด็กบ๊อย หรือการท่องเข้าไปในโลกเสมือนจริงหรือไซเบอร์สเปซ (Cyber Space) อย่างมามัน เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องพื้นที่ (Space) ทำให้ผู้วิจัยค้นพบว่าการพัฒนาที่ผ่านมานั้น ทำให้เกิดการสูญเสียพื้นที่ของชุมชนในมิติต่างๆ ทั้งพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางความคิด และพื้นที่ทางสังคม บ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ได้เผชิญกับปัญหาจากการพัฒนาเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ การสูญเสียพื้นที่ทางกายภาพที่เห็นเด่นชัดที่สุดคือการสูญเสียที่นา ที่สวนทำกินของเกษตรกรให้แก่นายทุนที่มองที่นาเป็นเพียงที่ดินสำหรับก่อสร้างบ้านจัดสรรไว้ขายทำกำไรผ่านสื่อโฆษณาศักยภาพของพื้นที่บ้านด้ามพร้าที่ทำให้ทุกคนอยากเข้ามาอยู่อาศัยเนื่องจากเป็นพื้นที่ชานเมืองที่สงบ อากาศดี ปลอดภัย การคมนาคมสะดวกสบาย สาธารณูปโภคครบครันและเป็นทำเลทองในการค้าขายเพราะตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมือง จากการสร้างจินตภาพ (Mental Space) ในใจของคนภายนอกทำให้ผู้คนทุกมุมเมืองต่างหลั่งไหลเข้ามาซื้อที่ดินและบ้านจัดสรรในบ้านด้ามพร้ากันอย่างมากมาย เบียดขับคนในพื้นที่ให้ถอยร่นออกไปจากพื้นที่โดยการสร้างแรงจูงใจด้วยการเสนอราคาที่ดินที่เป็นที่พึงพอใจแก่เกษตรกรนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่และกับผู้คนที่อยู่อาศัยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ กล่าวคือ ท้องทุ่งนาสำหรับหาอยู่หากินลดน้อยลง เปลี่ยนเป็นต้องไปพึ่งตลาดแทน อีกทั้งการถมดินในที่นาและที่สวนทำให้ระบบนิเวศน์ในชุมชนเปลี่ยนไป จำนวนกุ่ม หอย ปู ปลา ลดน้อยลงและเกือบสูญหายไปเนื่องจากคลองน้ำถูกถมและมีน้ำเสียเกิดขึ้นในหนองน้ำสาธารณะที่เด็กๆ เคยลงเล่นน้ำ วัดที่เคยเป็นที่สาธารณะ ที่ใครๆ จะเข้าจะออกเวลาไหนก็ได้ ก็เปลี่ยนไป เพราะขณะนี้วัดมีประตูเหล็กที่แข็งแรง และเปิด ปิดเป็นเวลาเพราะวัดได้รับการพัฒนาทางด้านวัตถุมากขึ้น ทำให้วัดมีทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น จึงต้องมีการดูแลรักษาไม่ให้สูญหาย สนามโรงเรียนบ้านด้ามพร้าที่เคยที่เล่นกีฬาของเด็กๆ ก็ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมเพราะถนนถูกถมสูงกว่าสนามโรงเรียน ทำให้สนามหญ้าเสียหายซึ่งจากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมองว่าแนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมที่ได้ศึกษาในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นกรอบแนวคิดหรือแว่นขยายเพื่อมองและทำความเข้าใจ

กับพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงของบ้านด้ามพรว้าได้เป็นอย่างดียิ่งขึ้นและจะนำไปสู่การร่วมกันหาแนวทางในสร้างพื้นที่ทางสังคมสำหรับเด็กและเยาวชน ครอบครัวและชุมชนต่อไป

3. แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital)

ประเวศ วะสี (2542 : 5) ได้กล่าวว่า ทุนทางสังคม คือ ความเป็นกลุ่มก้อน ทางสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบบราชการที่ดี เมื่อนำเอามารวมกันก็เรียกได้ว่าเป็น การเกิดทุนทางสังคมซึ่งนำไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ

อมรา พงศาพิชญ์ (2543 : 34) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคม คือ ภูมิปัญญาและคุณค่าเดิมของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านการเกษตร การรักษาพยาบาล ความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือ-ญาติ และความผูกพันภายในชุมชน ฯลฯ

จากความหมายของทุนทางสังคมที่นักวิชาการข้างต้นได้กล่าวไว้ พอสรุปได้ว่า ทุนทางสังคม คือ สิ่งดีๆที่มีอยู่ในชุมชน และทำให้ชุมชนอยู่อย่างสงบสุขและมีความเข้มแข็ง ซึ่งประกอบไปด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี และวัฒนธรรม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพึ่งพากัน การไว้วางใจกัน และการร่วมมือกันในการทำงานต่างๆในชุมชน

วรวิมล โรมรัตนพันธ์ (2548) ได้กล่าวไว้ในหนังสือทุนทางสังคมว่าทุนทางสังคมมีความเชื่อพื้นฐาน ดังนี้

1. กระบวนการทุนทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีพลวัตและเป็นตัวก่อร่างสร้างรูปแบบทางสังคมซึ่งรูปแบบทางสังคมจะเป็นเช่นไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าในชุมชนนั้นมีทุนทางสังคมอย่างไร
2. กระบวนการทุนทางสังคมสามารถเกิดขึ้นได้ทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจก ครอบครัว กลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชนและเครือข่าย
3. กระบวนการทุนทางสังคมสามารถเริ่มต้นได้หลายรูปแบบ ได้แก่ เริ่มจากค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อดั้งเดิมหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่
4. กระบวนการทุนทางสังคมได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ การรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร เทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม
5. กระบวนการทุนทางสังคมทำให้มีการปรับเปลี่ยนระบบคิด วิธีปฏิบัติทั้งของปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยระบบคิดและการปฏิบัตินั้นต้องสอดคล้องกับหลักศีลธรรมอันดีงาม
6. กระบวนการทุนทางสังคมมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การจัดสรร การกระจายทรัพยากรให้แก่สมาชิกของชุมชนได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมเพื่อให้เกิดพลังที่จะขับเคลื่อนงานต่างๆหรือช่วยแก้ปัญหาของชุมชนให้ลุล่วงไปได้

ดังนั้น ทูตทางสังคมจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้กับทุกระดับทั้งปัจเจก กลุ่ม องค์กร และสถาบัน การเกิดทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วในชุมชนรวมถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ใหม่ และมักได้รับอิทธิพลจากภายนอก เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีโดยทั้งระบบคิดและวิธีการปฏิบัติต้องสอดคล้องกับหลักศีลธรรมและต้องเอื้อประโยชน์ต่อส่วนร่วม ชุมชนต้องเข้าถึงทรัพยากรและได้รับความเป็นธรรม แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการทุนทางสังคมมีความเป็นพลวัต ไม่คงที่และปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์ (2548 : 51-59) ได้สรุปและจัดหมวดหมู่ทุนทางสังคม ได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก เป็นทุนทางสังคมที่กล่าวถึงเรื่องโครงสร้างและหน้าที่ของทุนทางสังคมที่อธิบายถึงระบบหรือกระบวนการทำงานของทุนทางสังคม ส่วนกลุ่มที่สอง เป็นทุนทางสังคมที่นำเสนอเชิงผลลัพธ์หรือปรากฏการณ์ของทุนทางสังคมที่มีการบูรณาการกับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ทุนทางสังคมในมิติเรื่องโครงสร้างและหน้าที่แบ่งออกเป็น ระดับ คือ ระดับมหภาค (Macro) และระดับจุลภาค (Micro) ดังนี้

1.1 ระดับมหภาค ทุนทางสังคมจะครอบคลุมบริบทองค์กรหรือสถาบันและความสัมพันธ์อยู่ภายใต้โครงสร้างแบบเป็นทางการ เช่น รูปแบบการปกครอง ระบบความคิด ความเชื่อที่สอดคล้องกับกฎหมาย ระดับการกระจายอำนาจ หรือระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เป็นต้น

1.2. ระดับจุลภาค เป็นศักยภาพการรวมตัวของกลุ่ม องค์กรในแนวราบ มีลักษณะเป็นเครือข่ายซึ่งประกอบด้วย วิถีคิด ความเข้าใจและการเรียนรู้เรื่องต่างๆของประชาชน (Cognitive) และเรื่องโครงสร้าง (Structural) กล่าวคือ วิถีคิดนั้นเป็นเรื่องของนามธรรม เช่น ความเชื่อ (Beliefs) ทศนคติ (Attitudes) พฤติกรรม (Behavior) และบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) อาทิเช่น ความไว้วางใจ (Trust) ความสามัคคี (Solidarity) และการต่างตอบแทน (Reciprocity) ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้ส่วนรวมมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ทุนทางสังคมในกลุ่มโครงสร้างและหน้าที่ดังกล่าว พบว่าเป็นการปฏิบัติในระดับสถาบันท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่สามารถตอบสนองต่อการทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาทุนทางสังคม ซึ่งมักจะเกิดจากองค์กรที่เป็นแนวราบ มีความเป็นเครือข่ายและตอบสนองประโยชน์ของส่วนรวม อาทิเช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบของผู้นำและชุมชนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเองและเป็นการจัดสรรทรัพยากรทั่วทั้งเครือข่ายทางสังคม ที่มีความสัมพันธ์กับการยึดติดกับความเป็นตัวตนของปัจเจก (Individual Ego) ที่มีอยู่ภายในเครือข่าย ซึ่งแนวคิดวิเคราะห์ระบบดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับ 3

ส่วน คือ องค์ประกอบ โครงสร้าง และสิ่งแวดล้อม ซึ่งในการวิเคราะห์ทั้ง 3 ส่วนนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงการยึดติดกับตัวตนของปัจเจกที่มีอยู่ในเครือข่าย โครงสร้างระบบ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. ทูทางสังคมเชิงการบูรณาการหรือผลลัพธ์ ประกอบด้วย

2.1. ศาสนธรรมหรือหลักธรรมในศาสนาทำให้อุทิศตนมีความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทร เสียสละ มีเมตตา ซึ่งเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมที่สงบสุข

2.2. สำนึกในท้องถิ่น การมีจิตสำนึกของชุมชนต่อท้องถิ่น ต้องการพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น จึงได้ร่วมแรงร่วมใจทำงานเพื่อประโยชน์ของชุมชน

2.3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนและประยุกต์ขึ้นมาใหม่เพื่อพัฒนาด้านต่างๆของชุมชน เช่น ด้านเศรษฐกิจและสังคม

2.4. ทรัพยากรบุคคลและเครือข่าย ได้แก่ การนำบุคคลที่เป็นผู้นำ ปราชญ์ พระสงฆ์ ที่มีความรู้มาถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน เป็นการสร้างทุนทางสังคมในระดับบุคคล

2.5. ทรัพยากรธรรมชาติ การเอาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ได้แก่ ป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา มาใช้ประโยชน์โดยมีกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม

2.6. วิถีชีวิตทางวัฒนธรรม เอกลักษณะ อัครลักษณะ ของชุมชน จะนำเสนอในรูปแบบที่สร้างความภูมิใจให้กับชุมชนและเป็นวิถีชีวิตที่สามารถอยู่ได้อย่างแท้จริง

2.7. ความเอื้ออาทร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดพลังของทุนทางสังคมทั้งหมดที่กล่าวมา

ทุนทางสังคมทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ โครงสร้าง และสิ่งแวดล้อม การยึดติดกับความเป็นตัวตนของปัจเจก (Individual Ego) ในเครือข่ายก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อระบบที่ต้องนำมาวิเคราะห์และคำนึงถึง ดังเช่นสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2545) ได้กล่าวไว้ว่าทุนทางสังคมมีหลายประเภท ได้แก่ ทุนที่เป็นมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนด้านกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งทุนทางสังคมดังกล่าวได้ก่อให้เกิดประโยชน์ขึ้นกับชุมชน อาทิ ทุนที่เป็นมนุษย์ ทำให้เกิดผู้นำใหม่ที่มีความสามารถ พัฒนาระบบคิด มีการถ่ายทอดทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรม เช่น กลุ่มกองทุนข้าว กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มทอผ้า การทำงานจากผู้นำเข้าสู่คนรุ่นใหม่ และ ทุนทางวัฒนธรรม ทำให้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการทำงาน และทุนที่เป็นกระบวนการทำงาน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรม เช่น กลุ่มกองทุนข้าว กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มทอผ้า

ขณะที่บัวพันธ์ พรหมพักพิง (2544) มองว่าทุนทางสังคมเป็นพลังที่ขับเคลื่อนในการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ไม่ได้มาจากภายนอก หากแต่เป็นพลังที่มีอยู่แล้วในสังคมนั้นๆ อาทิเช่น พลังทรัพยากรที่ครัวเรือนมี ซึ่งรวมไปถึงทรัพยากรที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ธรรมเนียม

ประเพณีและวัฒนธรรมทำให้เกิดพลังทางสังคม (Social Energy) ขึ้นทำให้ชุมชนมีการปรับตัว เจริญตลอดจนไปถึงการต่อต้านขัดขืนต่อการถูกกดขี่และการครอบงำจากภายนอก ดังนั้น พลังทางสังคมจึงมีประโยชน์ในแง่การสร้างความรัก ความสามัคคี การพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชน และสังคมนั้นและสามารถช่วยแก้ไขปัญหของชุมชน นอกจากนี้ พลังทางสังคม ยังเป็นพลังภายในชุมชนที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนไปในทางที่ดี ไม่ใช่พลังจากภายนอก ซึ่งพลังภายในดังกล่าวจะทำให้ชุมชนสามารถตั้งรับ ต่อสู้และขัดขวางสิ่งที่กำลังจะเข้ามาทำลายความเป็นชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยทุกสังคมจะมีพลังทางสังคมที่แตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็นพื้นที่เมืองหรือชนบท ดังนั้น การค้นหาพลังทางสังคมให้พบและนำมาใช้ประโยชน์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานพัฒนาในพื้นที่ เช่นเดียวกับงานวิจัยที่ผู้ศึกษากำลังจะดำเนินการอยู่ในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท บ้านด้ามพร้า ได้อาศัยแนวคิดพลังทางสังคมในการค้นหาพลังทางสังคมในพื้นที่ที่มีอยู่ในชุมชนให้พบเพื่อจะสามารถขับเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่ให้ประสบผลสำเร็จและมีความยั่งยืน

4. แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment)

ปัจจุบัน ทุกวงการและทุกสาขาอาชีพต่างให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งอาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันทำให้นักวิจัยต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ปัญหาต่างๆและอยู่ภายใต้ภาวะความกดดันจากสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ซับซ้อนและตึงเครียด ส่งผลให้ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ เกิดความหดหู่และอ่อนล้ามากขึ้น การเสริมสร้างพลังอำนาจจึงเป็นทางออกที่ทุกฝ่ายเห็นใจว่าจะทำให้พวกเขาสามารถฝ่าวิกฤตการณ์ดังกล่าวออกไปได้

Gibson มีความคิดเห็นว่าการเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการเพิ่มอำนาจและเพิ่มความสามารถของบุคคลให้สามารถควบคุมและจัดการใช้ความรู้ ความสามารถของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถควบคุมความเป็นอยู่และชีวิตของตนเองได้ (อ้างใน คงกฤษ อุทกแพน. 2548) ขณะที่ Rappaport มองว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ทั้งบุคคล กลุ่ม และชุมชน สามารถควบคุมชีวิตของตนเองได้ ซึ่งเป็นความเชื่อของบุคคลที่มีต่อความสามารถ ศักยภาพของตนเอง และต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆในลักษณะการเข้าไปควบคุมจัดการสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมในชุมชน การเสริมสร้างพลังอำนาจจึงเป็นการมองหรือการดำรงชีวิตเชิงรุก เพราะความรู้สึกลึกซึ้งเชื่อมั่นในความสามารถและการควบคุมตนเองสอดคล้องกับ Minkler ที่ให้ความเห็นว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลและชุมชนสามารถควบคุมและร่วมมือกันเพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตและสิ่งแวดล้อมได้ตามที่ตนเองต้องการ (อ้างใน คงกฤษ อุทกแพน. 2548)

จากการให้ความหมายของนักวิชาการข้างต้นต่อแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจพบว่ามี การเสริมสร้างพลังอำนาจอยู่ 2 ระดับ ด้วยกันคือ ระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชน อย่างไรก็ตาม เป้าหมายของทั้งสองระดับนั้นเหมือนกัน คือ เพื่อการปลดปล่อย (Release) ให้บุคคลหรือชุมชนหลุดพ้นจากสภาวะการถูกกดขี่ (Oppressed) ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงทางด้านจิตใจ เกิดความสงบสุข และรู้สึกถึงพลังและอำนาจที่ตนเองมีอยู่ภายใน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกตระหนักรู้ถึงคุณค่า ความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ภายในตนเองและพร้อมที่จะนำออกมาใช้เพื่อควบคุมและจัดการกับ ชีวิตของตนเอง ตลอดจนนำไปจัดการกับสิ่งแวดล้อมที่จะมากระทบต่อตนเองและชุมชนได้ แต่การที่ บุคคลจะสามารถมีพลังเพียงพอในการจัดการปัญหาในระดับชุมชนนั้น บุคคลมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องเกิดพลังจากภายในของตนเองเสียก่อนจึงจะสามารถยกระดับมาสู่ระดับที่ใหญ่ขึ้นซึ่งหมายถึง กลุ่ม องค์กรและชุมชน

กระบวนการการเสริมสร้างพลังอำนาจนั้นแม้จะทำให้บุคคลสามารถควบคุมและจัดการ ชีวิตของตนเองได้ แต่กลับพบว่าไม่ใช่ทุกคนที่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้อย่างเท่ากัน เพราะเรามักจะ เห็นว่า มีบางคนสามารถบรรลุผลสำเร็จมากในขณะที่บางคนก็ประสบผลสำเร็จค่อนข้างน้อย ซึ่งจาก ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ Gibson (อ้างใน คงฤช ถูกแผน. 2548 : 17-18) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคคล สรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยภายในบุคคล ได้แก่

1.1. ความเชื่อ (beliefs) ถือได้ว่าเป็นปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลและสำคัญอย่างยิ่งเพราะความ เชื่อเป็นตัวกำหนด ความเป็นตัวตนของบุคคล อยู่เหนือเหตุผลซึ่งความเชื่อในที่นี้หมายถึงความ เชื่อทางศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย ดังนั้น การที่จะช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับปัญหา อุปสรรค และความยากลำบากที่เกิดขึ้นกับตนเองนั้นเพราะคนที่มีพื้นฐานความเชื่อและมีการมองโลกในแง่ดี จะทำให้เกิดพลังในการแสวงหาวิธีการต่างๆ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่าผู้ที่มีความเชื่อในแง่ลบ

1.2 ค่านิยม (Values) เป็นสิ่งที่ฝังลึกในตัวบุคคลเช่นเดียวกับความเชื่อ จึงนับว่าเป็น ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความรับผิดชอบในการดูแลตนเองมากขึ้น

1.3 ประสบการณ์ส่วนบุคคล (Experience) ประสบการณ์ที่ผ่านมามีความสำคัญยิ่งต่อ กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจเพราะหากบุคคลได้เรียนรู้มากก่อนจากการศึกษา การอ่านตำรา หนังสือหรือวารสารวิชาการ ก็จะช่วยให้บุคคลมีแนวทางสำหรับจัดการควบคุมสถานการณ์นั้นๆ ได้ดี

1.4 เป้าหมายในชีวิต (Determination) เกิดจากการที่บุคคลมีพลังความเข้มแข็งและ แรงจูงใจ (Strong and Motivation) ที่จะกระทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองได้รับสิ่งที่ดีที่สุดแม้ว่าจะพบกับ อุปสรรค หรือปัญหาใดๆก็ตาม

2. ปัจจัยภายนอกบุคคล ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ที่มาจาก

ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ คู่สมรส ครอบครัว ญาติ พี่น้อง และบุคคลที่สำคัญในชีวิต ล้วนจะเป็นกลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนสนับสนุน ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ ให้การประคับประครองและให้ความมั่นใจแก่บุคคล เพราะแหล่งสนับสนุนเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลมีการเสริมสร้างพลังอำนาจได้ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาของ Gibson ทำให้เราค้นพบว่ากระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่มันจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นตัวแปรที่สำคัญ เนื่องจากแต่ละคนก็จะมี ความแตกต่างกันในด้านความเชื่อ ค่านิยม ประสบการณ์และเป้าหมายในชีวิต อย่างไรก็ตาม หากต้องการให้กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจเกิดผลสำเร็จ การปรับเปลี่ยนทัศนคติให้มองโลกในแง่บวกแม้กำลังเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาต่างๆจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ พลังจากครอบครัว และญาติมิตรก็เป็นส่วนสำคัญที่จะมาช่วยเติมและเพิ่มพลังอำนาจแก่บุคคลด้วย

อย่างไรก็ตาม Gibson (อ้างใน คงกฤษ อุทกแผน. 2548 : 19-21) ได้เสนอกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจสำหรับบุคคลไว้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 การค้นพบสภาพความเป็นจริง (Discovering Reality) เป็นขั้นตอนของกระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจที่ทำให้บุคคลค้นพบและยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกับตนเองโดยการทำความเข้าใจความจริงใน 3 ด้าน คือ ด้านอารมณ์ (Emotional Responses) ด้านสติปัญญาการรับรู้ (Cognitive responses) และด้านพฤติกรรม (Behavioral Responses) กล่าวคือ

1.1 ด้านอารมณ์ หมายถึง เมื่อบุคคลเผชิญกับปัญหาในระยะแรกจะปฏิเสธและยอมรับไม่ได้ ดังจะปรากฏว่าบุคคลจะต่อต้านด้วยการแสดงอารมณ์ต่างๆมากมายออกมา อาทิเช่น โมโห โกรธ รู้สึกสับสน วุ่นวายใจ กังวลใจ ฯลฯ เพราะรู้สึกว่าตนเองไม่รู้จะจัดการกับปัญหาอย่างไร แต่ต่อมา บุคคลจะรู้สึกดีขึ้นหากมีการปรับทัศนคติใหม่โดยตั้งความหวังว่าตนเองจะสามารถแก้ไข ปัญหาได้แต่ต้องอาศัยเวลาและการค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นตามสภาพความเป็นจริง ทำให้บุคคลมีกำลังใจที่จะจัดการกับปัญหา

1.2 ด้านสติปัญญาการรับรู้ หมายถึง เมื่อบุคคลสามารถค้นพบ ปัญหาและเกิดความ คับข้องใจแล้ว ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นเพราะเขาจะได้กลับมาทบทวนมองดูปัญหาอย่างพินิจ พิเคราะห์มากขึ้นด้วยการศึกษาปัญหาอย่างละเอียดขึ้นทุกแง่ทุกมุมเพื่อจะได้เข้าใจปัญหาให้ชัดเจน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งในช่วงนี้ หากเขารู้สึกว่าตนเอง ขาดความรู้และไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ เขาก็จะแสวงหาข้อมูลและความรู้จากแหล่งต่างๆ เพื่อ ทำให้ตนเองมีความรู้และความมั่นใจในการแก้ไขปัญหา

1.3 ด้านพฤติกรรม หมายถึง เมื่อบุคคลได้รับรู้และตระหนักถึงหน้าที่และความ รับผิดชอบของตนเอง และคิดว่าการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่ได้ทำในขณะนั้น เขาจึงมอง ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางบวกโดยจะพยายามทำความเข้าใจกับปัญหา หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างถ่อง

แท้และเชื่อว่าตนเองต้องการอะไร มีความเชื่อมั่น แล้วจึงนำไปปฏิบัติ และต่อมา เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาเกิดขึ้นอีก เขาก็จะนำประสบการณ์ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหา ในขั้นนี้เขาจะได้รับข้อมูลย้อนกลับและการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำจากบุคคลที่เกี่ยวข้องและเกิดการปรับตัวโดยคิดในแง่ดีและพยายามทำทุกสิ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

2. ขั้นตอนที่ 2 การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Reflection) เมื่อบุคคลเผชิญกับปัญหาแล้วเป็นทุกข์ ก็จะเกิดการพัฒนามากขึ้น เพราะจะช่วยให้บุคคลกลับมาทบทวน มองย้อนและการทำความเข้าใจกับปัญหา เพื่อประเมินและวิเคราะห์ปัญหาในแง่มุมต่างๆ ให้มีความเข้าใจอย่างแจ่มชัดมากขึ้น เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ในขั้นนี้ จะทำให้บุคคลเกิดการพัฒนางานในการควบคุมตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเริ่มต้นของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ ซึ่งจะนำไปสู่การเลือกวิถีปฏิบัติที่เหมาะสมและทำให้บุคคลรับรู้ถึงพลังอำนาจในตนเอง

3. ขั้นตอนที่ 3 การตัดสินใจเลือกวิถีปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม เป็นขั้นตอนที่มีการพบปะและเผชิญหน้าเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้อื่นเพื่อช่วยในการตัดสินใจหลังจากผ่านขั้นตอนที่ 1 และ 2 แล้ว โดยบุคคลจะตัดสินใจเลือกปฏิบัติสิ่งที่ตนเองคิดว่าดีและเหมาะสมที่สุดโดยจะอยู่ภายใต้เงื่อนไข ดังนี้

1. เป็นวิธีการที่แก้ไขปัญหาให้แก่ตนเองได้
2. สอดคล้องกับปัญหาของตน
3. สามารถตอบสนองความต้องการของตนได้
4. ผ่านการปรึกษาจากผู้รู้และมีประสบการณ์และได้รับการยอมรับ
5. เป็นวิธีการที่ทำให้เกิดการยอมรับและเปิดใจกว้าง

4. ขั้นตอนที่ 4 การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ เพราะเมื่อนำวิธีการที่เลือกใช้ไปปฏิบัติแล้วเกิดผลสำเร็จ บุคคลก็จะมีความรู้สึกเชื่อมั่น รู้สึกมีพลัง มีความสามารถและคงไว้ซึ่งพฤติกรรมในการแก้ไขปัญหาเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาในคราวต่อไป

จากการศึกษาแนวคิดดังกล่าวทำให้นักวิจัยพบว่ากระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการทางสังคมที่ช่วยทำให้บุคคลมีความเข้มแข็งมากขึ้น เป็นการช่วยปลูกและดึงพลังที่ซ่อนอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลให้กลับขึ้นมาเข้มแข็งอีกครั้ง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ การเสริมสร้างพลังอำนาจ ทำให้บุคคลรู้สึกถึงคุณค่า ความสามารถ และความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าเผชิญกับปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ อย่างเข้มแข็ง เพราะมีความเชื่อมั่นว่าตนเองจะสามารถจัดการและคลี่คลายปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลค้นพบว่าตนเองมีพลังอำนาจที่จะสามารถควบคุม และจัดการสิ่ง

ต่างๆรอบกายได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง ผู้วิจัย จึงมองว่าแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจที่ได้ทำการศึกษานี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานด้านเด็กและเยาวชน เพราะจะช่วยให้สามารถออกแบบกิจกรรมและกระบวนการเพื่อเพิ่มพลังอำนาจให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นผู้ที่อ่อนแอ ไร้พลัง และด้อยประสบการณ์ แต่ต้องมาเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่ไม่สร้างสรรค์และปัญหาสังคมที่นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น หากเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองโดยกระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจ ก็จะทำให้พวกเขาสามารถเอาชนะปัญหา สิ่งที่ย่ำแย่ มอมเมา ล่อลวงในรูปแบบต่างๆของสื่อได้ด้วยพลังและความสามารถในตัวของพวกเขาเอง

5. แนวคิดความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences)

โดยทั่วไป มนุษย์แต่ละคนที่เกิดมามีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นหน้าตา สีผิว และอุปนิสัยใจคอซึ่งเรามักจะโยนสิ่งเหล่านี้ให้กับธรรมชาติว่าเป็นผู้กำหนด ในการศึกษาทบทวนแนวคิดความแตกต่างระหว่างบุคคลในครั้งนี้ พบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่จะทำให้แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันมี ดังนี้

5.1 ด้านสมอง

คนเราเกิดมาฉลาดหลักแหลมหรือเป็นคนโง่งน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือ "สมอง" เพราะสมองเป็นตัวที่จะรับรู้และสั่งการ ทำให้เรามีความคิดและการกระทำ ถ้าปราศจากการสั่งการจากสมองแล้ว เราจะทำอะไรไม่ได้เลย การสร้างเสริมความรู้ประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัย เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของสมอง เพื่อส่งเสริมสมองให้เรียนรู้ได้อย่างถูกต้องตามจังหวะเวลาที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญ Eric Jensen (2000) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ของสมอง ดังนี้

1. การเติบโตของสมอง สมองจะเริ่มทำงานตั้งแต่อยู่ในท้อง เมื่อพ้นขวบปีแรกไป สมองจะมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วมากในทุก ๆ ด้านไปจนถึงอายุประมาณ 4 ขวบ สมองจะพัฒนาไปถึง 60 เปอร์เซ็นต์ และเมื่อมีถึงอายุ 10 ปี สมองจะเจริญเกือบเท่าผู้ใหญ่ การที่สมองจะเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็วและมีการรับรู้ได้มากนั้น จะต้องมีสิ่งเร้าไปกระตุ้นสมองอยู่เสมอ ๆ สมองจะยังพัฒนามากขึ้นโดยเฉพาะในช่วง 6 ขวบแรกนั้นเป็นช่วงโอกาสทองของการพัฒนาสมองเลยทีเดียว เพราะเป็นช่วงที่สมองกำลังเติบโตและต้องการ การเรียนรู้ในทุกเรื่อง ถ้าเราเร่งสร้างความฉลาดกันในช่วงนี้ สมองจะรับได้ทันที และเป็นพื้นฐานที่ ฝังแน่นติดตัวต่อไปเมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่

นอกจากนี้ สมองแบ่งออกเป็น 2 ซีกคือ ซีกซ้ายและซีกขวา ในสมองแต่ละซีกจะทำหน้าที่แตกต่างกันไป สมองทั้ง 2 ซีกของร่างกายจะทำงานไปพร้อม ๆ กันและจะต้องประสานงานกันเป็นอย่างดี สมองซีกซ้ายจะทำหน้าที่เกี่ยวกับรูปธรรมทั้งหลาย เช่น การคิด เหตุผล การวิเคราะห์ ภาษ การเขียน การคำนวณ และการเคลื่อนไหวต่างๆ ส่วนสมองซีกขวาจะมีหน้าที่เกี่ยวกับเรื่อง

นามธรรม เช่น จินตนาการ มโนธรรม คุณธรรม ศิลปะ ดนตรี อารมณ์สุนทรีย์ ญาณปัญญา ฯลฯ การที่คนเรามีความถนัดไม่เหมือนกันนั้นเกิดจากการเจริญเติบโตของสมองทั้งสองซีกไม่เท่ากัน บางคนจึงมีความเชี่ยวชาญในเรื่องคำนวณแต่บางคนก็เชี่ยวชาญในการร้องเพลงซึ่งความสามารถที่แตกต่างกันเหล่านี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนาของสมองไม่เท่ากัน

2. สมองของชายและหญิง พบว่าการรับรู้ของสมองในเพศชาย และเพศหญิงนั้นจะมีความแตกต่างกัน ในเพศชายจะมีความถนัดและสามารถในเรื่องคณิตศาสตร์ การคำนวณ ความเข้าใจในเรื่องหลักการและเหตุผล การใช้ภาษาในเชิงเหตุผล การสังเกต การใช้แผนที่ ทิศทาง การกะระยะทาง การทดสอบสิ่งต่างๆ การมองเห็นในเวลากลางวัน ขนาดและรูปร่างของสิ่งต่างๆ การเคลื่อนไหวร่างกาย ส่วนในเพศหญิงนั้นจะมีความถนัดและความสามารถในการเรื่องภาษา ความคล่องตัวทางภาษา การพูด ความรู้สึกไวในเสียงและสัมผัส มีความสัมพันธ์กับคนอื่น เข้าอกเข้าใจคนอื่นได้ดี เข้าใจเรื่องการแสดงออกของคน จำใบหน้าและเสียงของคน การรับรู้ทางสายตา ซึ่งความถนัดและความสามารถเหล่านี้ เด็กบางคนอาจจะมีความถนัดในหลาย ๆ ด้านผสมปนเปกันไป

3. ปัจจัยการพัฒนาของสมอง พบว่าปัจจัยที่จะช่วยให้สมองพัฒนาได้ดีแบ่งได้เป็น 3 อย่าง ดังนี้

1. พันธุกรรม คือ การถ่ายทอดความฉลาดมาจากพ่อแม่ อาทิ เช่น พ่อหรือแม่ที่มีความสามารถโดดเด่นในเรื่องใด ลูกก็จะมีความสามารถอันนั้นด้วยอาจเรียกได้ว่าเป็นพรสวรรค์ที่ติดตัวมา เช่น เด็กที่เกิดในครอบครัวนักดนตรีก็มักจะมีความสามารถทางดนตรีไปด้วยอาจใช้เวลาฝึกหัดเพียงเล็กน้อยก็เล่นดนตรีได้เลย ซึ่งลักษณะนี้มาจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรม

2. อาหาร เป็นปัจจัยสำคัญของการเจริญเติบโต ทั้งทางร่างกายและสมอง โดยเฉพาะในช่วงที่สมองกำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในเด็กอายุ 0-6 ขวบ การขาดสารอาหารจะทำให้เซลล์ของสมองเจริญไม่เต็มที่ ความฉับไวและประสิทธิภาพในการทำงานจะด้อยลงไป โดยเฉพาะการขาดสารในเด็กเล็กอาหารมาก ๆ อาจทำให้สมองพิการปัญญาอ่อนไปได้ ฉะนั้นการกินอาหารที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัยจะช่วยพัฒนาสมองให้ฉลาดขึ้นได้เริ่มตั้งแต่อาหารของทารกแรกเกิดซึ่งต้องการน้ำนมแม่เป็นอาหารอย่างน้อย 4 เดือน จึงให้อาหารเสริมเพิ่มขึ้นตามส่วน อาหารที่ให้ควรเป็นอาหารที่สะอาดปราศจากโรคและมีสารอาหารครบถ้วน การกินอาหารไม่ถูกต้อง การปล่อยปละละเลยไม่สนใจเรื่องกิน การกินอาหารไม่ได้เนื่องจากเจ็บป่วย การกินขนมมากเกินไปเลือกกินอาหารตามใจปาก หรือการกินอาหารที่ไม่มีคุณค่าเหล่านี้จะทำให้เด็กขาดสารอาหาร และสมองเติบโตได้ช้า ทำให้กลายเป็นเด็กไม่ฉลาด เด็กจึงควรได้รับอาหารให้ครบหมู่

3. สิ่งแวดล้อม มีผลอย่างมากสำหรับการพัฒนาของสมอง สภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีจะช่วยช่วยให้เด็กได้รับการเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีสิ่งเร้ากระตุ้นสมองให้ทำงานอยู่อย่างเพียงพอ เด็กทารกแรกเกิดมีการรับรู้ทางสมองและสามารถรับข้อมูลได้ การได้ยินเสียง ได้เห็นภาพ ได้เห็นการเคลื่อนไหว ได้

สัมผัส ได้คมกลืน ฯลฯ เหล่านี้เป็นสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ สมองที่ถูกกระตุ้นให้ทำงานมาก ย่อมได้รับความรู้และประสบการณ์มาก ทำให้เป็นคนฉลาดได้ ดังนั้น การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมให้กับเด็กให้เหมาะสมตามวัย จะทำให้เด็กได้รับสิ่งแปลกใหม่ ข้อมูลใหม่ ซึ่งเด็กมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ โดยไม่รู้ตัว และสิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนาสมองให้มีการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และสามารถสั่งการออกมาได้อย่างฉับไว คิดได้เร็ว เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เร็ว

จากปัจจัย 3 ประการดังกล่าวมามีปัจจัยถึง 2 ประการที่เราสามารถสร้างเสริมให้เกิดขึ้นได้ คือ อาหารและสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นการเลี้ยงดูจึงมีความสำคัญกับความฉลาดของเด็ก หากเด็กได้รับการสนับสนุนให้ได้ใช้ความสามารถของตัวเองในการพัฒนาสมอง หาอาหารที่เหมาะสมให้กับเขาเป็นกำลังบำรุง เด็กทุกคนเกิดมาพร้อมด้วยสมองที่กำลังพัฒนาและอยากเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง พ่อแม่คือผู้ที่ช่วยเหลือให้ลูกได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกายและ จิตใจตลอดจนการพัฒนาสมอง ถ้าพ่อแม่ละเลยไม่สนใจหรือขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องจะทำให้ลูกเสียโอกาสที่จะพัฒนาไปเป็นเด็กฉลาด การปฏิบัติตัวของพ่อแม่ที่ไม่ถูกต้องอาจทำลายความสามารถที่เด็กมีอยู่ให้หมดไป

นอกจากนี้ ขงยูท วังศักริมย์สานต์ ได้ศึกษาการทำงานของสมองพบว่าการเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้างของสมอง คือ การจัดระเบียบของใยประสาทการเติบโตและการพัฒนาการของสมอง เป็นรากฐานของพัฒนาการเรียนรู้ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์ กระบวนการจัดระเบียบใยประสาทนี้เป็นการค้นพบใหม่ และพบว่าเป็นส่วนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสมองในการเรียนรู้ที่จะปรากฏในช่วง 0 - 25 ปีเท่านั้น โดยมีการจัดระเบียบสมองส่วนคิดทีละส่วนๆ จากหลังมาหน้า สำหรับช่วงอายุ 6-12 ปี เซลประสาทจะเติบโตในลักษณะของการเชื่อมโยงระหว่างเซลล์ประสาท เซลสมองและใยประสาทส่วนรับข้อมูล (dendrite) จะเติบโตถึงจุดสูงสุด เมื่อเด็กผู้หญิงอายุ 11 ปี และเด็กผู้ชายอายุ 12 ปี การเติบโตของสมองในช่วงวัยรุ่นเป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่ง เพราะเซลล์ประสาทจะสร้างใยประสาทเชื่อมโยงระหว่างกันจำนวนมหาศาล กระบวนการจัดระเบียบของใยประสาทตลอดช่วงวัยรุ่นประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนที่ไม่ได้ใช้จะหายไป ส่วนที่ใช้บ่อยๆ ใยประสาทจะสร้างและเพิ่มขนาดของเปลือกหุ้มขึ้นช่วยทำให้การส่งกระแสประสาทมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทำให้ในช่วงวัยรุ่นการเชื่อมโยงในสมองโดยเฉพาะบริเวณสมองส่วนหน้าจะน้อยลงแต่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงของสมองในช่วงเด็ก และวัยรุ่นที่กำหนดโครงสร้างพื้นฐานของการเรียนรู้ ส่วนที่เหลือมาจากพันธุกรรม อาหาร การเลี้ยงดู สภาพแวดล้อม

เดิมทีมีการเข้าใจว่ากลไกการเรียนรู้ในระบบจะเกิดจากการสร้างใยประสาท ซึ่งมีอยู่ตลอดชีวิตและมีมากในวัยเด็ก ปัจจุบัน มีความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้นว่าแม้การสร้างใยประสาทเชื่อมโยงระหว่างกัน จะมีบทบาทในการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่กลไกที่สำคัญที่สุดในช่วง 25 ปีแรกกลับเป็นเรื่องของการจัดระเบียบใยประสาทที่เกิดขึ้นในสมองส่วนคิดทีละส่วนๆ จากหลังมาหน้าในแต่ละวัย ทำให้เกิดอุปสรรคการเรียนรู้อยู่ 2 ประการที่เกี่ยวข้องกับปัญญภายนอกและปัญญภายใน คือ

1. การไม่ได้เรียนรู้เพราะขาดการกระตุ้น หรือส่งเสริมการเรียนรู้นั้นก็คือไฮประสาทถูกตัดออกมากเกินไป เพราะขาดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการของสมองในส่วนที่กำลังมีการจัดระเบียบ

2. การเรียนรู้ผิด สืบเนื่องจากไฮประสาทที่หนาตัวขึ้นเป็นวงจรการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ผิด ๆ ยกตัวอย่างในกรณีของช่วงวัยรุ่น การเรียนรู้ค่านิยมทางเพศที่ผิด เรียนรู้พฤติกรรมชอบเสี่ยง เช่น เล่นการพนัน กิจกรรมตื่นเต้นและทำทนายอันตราย การเสพติดสารเสพติด จะทำให้เกิดวงจรการเรียนรู้ผิดซึ่งจะมีผลต่อไปจนถึงวัยผู้ใหญ่

(<http://www.igetweb.com/www/kienglom/index.php?mo=3&art=357497>)

5.2 ความแตกต่างด้านเชาว์ปัญญา

จากการศึกษาทบทวนเอกสาร พบว่ามีนักจิตวิทยาหลายคนที่ได้นำเสนอเรื่องเชาว์ปัญญาที่น่าสนใจและได้รับการยอมรับ อาทิ สเปียร์แมน (Charles Spearman) เซอร์สโตน (L.L. Thurstone), กิลฟอร์ด (Guilford) และ เฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) โดยแต่ละคนได้นำเสนอทฤษฎีต่างๆ ที่ตนเองค้นพบ (อ้างในประสาท อิศรปริดา, 2549) ดังนี้

5.2.1 สเปียร์แมน (Charles Spearman) เป็นผู้เสนอทฤษฎีองค์ประกอบ 2 ตัว (Two-Factor Theory) ได้แก่ องค์ประกอบทั่วไป (G: General Factor) หมายถึง ความสามารถของบุคคลโดยรวมทั่วไป เช่น ความสามารถในการอ่าน การวางแผนทำงาน และองค์ประกอบเฉพาะ (S: Specific Factor) หมายถึง ความสามารถพิเศษเฉพาะ เช่น ทักษะทางด้านศิลปะ ทักษะทางเครื่องดนตรี กลไก ซึ่งสเปียร์แมน เชื่อว่ากิจกรรมบางอย่างอาจต้องใช้ความสามารถเฉพาะมากกว่า 1 อย่าง และจะต้องอาศัยองค์ประกอบเฉพาะร่วมกันที่เรียกว่า “องค์ประกอบกลุ่ม” (Group Factor)

5.2.2. เซอร์สโตน (L.L. Thurstone) ได้เสนอทฤษฎีสมรรถภาพพื้นฐานทางสมอง (Thurstone's Mental Abilities Theory) ซึ่งกล่าวว่ามนุษย์มีเชาว์ปัญญา ทั้งหมด 7 ด้าน ได้แก่

1. ความสามารถทางภาษา (Verbal Comprehension)
2. ความคล่องในการใช้คำ (Word Fluency)
3. ความสามารถในการคำนวณ (Number)
4. มิติสัมพันธ์ (Space)
5. ความจำ (Memory)
6. การใช้เหตุผล (Perceptual)
7. ความเร็วในการรับรู้ (Reasoning)

โดยเซอร์สโตนเชื่อว่าเชาว์ปัญญาทั้ง 7 ด้านต่างมีความสัมพันธ์กันและแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันในความสามารถของแต่ละตัวประกอบ บางคนมีความสามารถหลายตัวประกอบ แต่

บางคนมีความเด่นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้ เซอร์สโตน ยังได้ค้นว่า ทฤษฎีสององค์ประกอบของ Spearman ว่าเป็นการแบ่งระดับเชาว์ปัญญาที่หยابเกินไป

5.2.3 กิลฟอร์ด (Guilford) ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่เสนอทฤษฎีเชาว์ปัญญาที่โดดเด่นที่สุดคนหนึ่งเนื่องจากทฤษฎีของกิลฟอร์ด ที่มีชื่อว่า Guilford's Structure of Intellect Model ได้ถูกนำไปใช้ในการการศึกษาและการสร้างการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนอย่างแพร่หลายโดยเขาได้เสนอโครงสร้างเชาว์ปัญญาในรูปแบบ 3 มิติ ดังนี้

1) มิติวิธีการคิด (Operation) ได้แก่ 1) การรู้จักและเข้าใจ (Cognition) หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคลในการรู้จักและเข้าใจสิ่งต่างๆ 2) การจำชั่วคราว (Memory Recording) หมายถึง การจำเพื่อใช้งานในขณะนั้นโดยไม่เก็บสาระไว้เป็นเวลานาน เช่น การจำตัวเลขต่อไปนี้ 0 4 3 8 5 5 8 9 9 1 3) การจำถาวร (Memory Retention) หมายถึง การจำที่สามารถระลึกออกมาได้ เช่น การบอกชื่อเพื่อนสนิท การบอกชื่อดาราที่ชื่นชอบ เป็นต้น 4) การคิดแบบแตกนัย (Divergent Production) หมายถึง การคิดหาคำตอบให้มากที่สุด เป็นการคิดหลายทาง ในลักษณะกว้าง ซึ่งจะทำให้ได้ความคิดแปลกใหม่ ตัวอย่างเช่น ให้คิดหาสิ่งที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “แม่” มาให้มากที่สุด และ 5) การคิดแบบเอกนัย (Convergent Production) เป็นการสรุป หรือตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุด หรือคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว และจึงตัดสินใจอะไรคือคำตอบที่ถูกต้องที่สุด เช่น ตัวเลขตัวถัดไปคืออะไร “2, 4, 6, 8, ...” ประเมิน (Evaluation) เป็นการคิดเพื่อพิจารณาคุณค่าของสิ่งต่างๆ และสามารถบ่งบอกได้ว่า ข้อมูลใดที่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์นั้นๆ

2) มิติเนื้อหาของความคิด (Content) สิ่งที่เกี่ยวข้องและเร้าให้เกิดการคิด ได้แก่ ภาพ (Visual) รับรู้ด้วยตา เช่น รูปทรง แผนภาพ เสียง (Auditory) สัญลักษณ์ (Symbolic) เช่น อักษร ตัวเลข โน้ตดนตรี ภาษา (Semantic) ถ้อยคำที่มีความหมาย พฤติกรรม (Behavioral) การแสดงออกของคนอื่น เป็นพฤติกรรมทางสังคม เช่น ความต้องการ เจตคติ การเข้าใจภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ เป็นต้น

3) มิติผลการคิด (Products) ได้แก่ 1) หน่วย (Units) ส่วนย่อยที่มีความสมบูรณ์ มีคุณสมบัติเฉพาะตัว เช่น เลขหนึ่ง นก คน ฯลฯ 2) กลุ่ม (Classes) กลุ่มของหน่วยต่างที่มีคุณลักษณะเหมือนกัน เช่น สัตว์ปีก จำนวนเต็ม เป็นต้น 3) ความสัมพันธ์ (Relations) การเชื่อมโยงระหว่างหน่วยหรือกลุ่มต่างๆ เช่น พ่อคู่กับแม่ ชายคู่กับหญิง ปากคู่กับ??? 4) ระบบ (Systems) การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผลการคิดหลายๆ คู่เข้ากันอย่างเป็นระบบแบบแผน 5) การแปลงรูป (Transformations) ดัดแปลง เปลี่ยนแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบใหม่ 6) การประยุกต์ (Implications) คือ การคิดพัฒนาสิ่งที่ปรากฏอยู่ให้อยู่ในรูปแบบใหม่

5.2.4 เฮาเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) เป็นนักจิตวิทยาที่ได้รับการยอมรับและแนวคิดของเขาได้ถูกนำไปใช้ในแวดวงการศึกษา การบริหารจัดการองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อจัดคนให้เหมาะสมกับงาน ในลักษณะ “put the right man on the right job” กล่าวคือ การพิจารณาให้

พนักงานทำงานตามศักยภาพของตนเอง การ์ดเนอร์ได้ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มพุทธินิยมและ เขาได้เสนอ ทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) โดยการแบ่งปัญญาของคนออกเป็น 9 ด้าน ดังนี้

1) ปัญญาด้านการพูดภาษา (Verbal/ Linguistic) หมายถึง เป็นผู้ที่มีความสามารถในการ ไหวต่อเสียง การสัมผัส ความหมายและเรียงลำดับคำ ใช้คำและประโยคได้ตามกฎเกณฑ์ของ ภาษาได้ถูกต้องและรวดเร็ว มีนิสัยรักการอ่าน ดัดหนังสือ ชอบเขียน ชอบพูด สามารถเล่าเรื่อง ต่างๆ ได้ดี

2) ด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical - Mathematical Intelligence) เป็นผู้ที่ม ี ศักยภาพที่จะเรียนรู้เหตุผลเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ ชอบทดลองแก้ปัญหา สนุกกับการทำงานกับ ตัวเลข หรือเกมคิดเลข การคิดเลขในใจ ชอบค้นหาเหตุผลมาหักล้างหรือวิพากษ์วิจารณ์การกระทำ ของผู้อื่นและเชื่อถือเฉพาะแต่สิ่งที่มี

3) ด้านดนตรี (Musical Intelligence) เป็นผู้ที่สามารถคิดค้น และเกิดความรู้สึก ซาบซึ้งในจังหวะ ระดับเสียง และความแตกต่างของเสียง มีสุนทรีย์ในการฟังและการเล่นดนตรีชอบ ร้องรำทำเพลง ชอบผิวปาก ฮัมเพลงเบาๆขณะทำงาน ชอบเสียงต่างๆ ชอบธรรมชาติ

4) ด้านมิติสัมพันธ์ (Visual - Spatial Intelligence) สามารถมองภาพมิติต่าง ๆ คิดสิ่ง ใหม่ๆ ปรับเปลี่ยน และขยายสิ่งที่ปรากฏตามการรับรู้ของตนได้ ชอบวาดเขียน มีความสามารถทาง ศิลปะ

5) ด้านร่างกาย - การเคลื่อนไหว (Bodily-Kinesthetic Intelligence) ชอบการ เคลื่อนไหว ไม่อยู่นิ่ง กระตือรือร้น สามารถควบคุมอวัยวะ การเคลื่อนไหวของร่างกาย

6) ด้านการรู้เกี่ยวกับผู้อื่นหรือ มนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) สามารถ เรียนรู้และตอบสนองต่ออารมณ์ แรงจูงใจ และความปรารถนาของผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ชอบมี เพื่อน ชอบพบปะผู้คน เข้าใจผู้ได้

7) ด้านการรู้เกี่ยวกับตนเอง (Intrapersonal Intelligence) สามารถเข้าถึงความรู้สึก ของตนเอง เข้าใจจุดเด่น จุดด้อย ความปรารถนาและความสามารถของตนเอง ชอบอยู่เงียบๆ มี อิสระในการคิด ชอบทำอะไรด้วยตนเอง

8) ด้านความเข้าใจธรรมชาติ (Naturalist Intelligence) สามารถแยกแยะความ แตกต่างระหว่างสิ่งมีชีวิต เข้าใจลักษณะธรรมชาติรอบตัว ชอบสัตว์ สนใจสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ รอบตัว ชอบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

9) ความฉลาดในการคิดใคร่ครวญ (Existential intelligence) หมายถึง ชอบคิด สงสัยใคร่รู้ ตั้งคำถามกับตัวเองในเรื่องความเป็นไปของชีวิต ชีวิตหลังความตาย เรื่องเหนือจริง มิติ ลึกลับ เช่น นักคิด อามิ อริสโตเติล ขงจื๊อ ไอน์สไตน์ พลาโต โสเครติส ฯลฯ

นอกจากโลกตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ในโลกตะวันออก ก็พบว่าในคำสอนของพระพุทธเจ้าเมื่อประมาณ 2550 กว่าปี พระพุทธเจ้าจัดแบ่งความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลโดยเทียบกับบัวสี่เหล่า และท่านก็เลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของแต่ละบุคคลเหล่าต่างๆ ดังนี้ คนที่เปรียบเหมือนบัวเหนือน้ำ คือ เพียงแค่ครูกระแอมหรือบอกไปก็เกิดการเรียนรู้ได้แล้ว บัวปรึมน้ำ เปรียบกับคนที่สามารถเรียนรู้ได้เมื่อได้ฟังคำอธิบายเพียงเล็กน้อย บัวใต้น้ำก็เปรียบกับคนที่เรียนรู้ได้เมื่อได้ฟังคำอธิบาย และมีการยกตัวอย่างประกอบให้เห็นภาพ บัวใต้โคลน นั้นเปรียบเหมือนคนที่ยากที่จะเรียนรู้เป็นคนที่ไร้สติปัญญา หยาบกระด้าง ท่านจึงเลือกที่จะไม่สอนคนกลุ่มนี้ เพราะสอนไปก็ไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

จากการศึกษาพบว่าทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออกต่างก็มีความเชื่อเดียวกันว่ามนุษย์มีความแตกต่างกันอย่างแน่นอน ความแตกต่างนี้นำไปสู่ศักยภาพที่แตกต่างกันไปด้วย การที่จะพัฒนามนุษย์นั้น จำเป็นต้องนำเอาความแตกต่างนี้เข้ามาพิจารณาและเกี่ยวข้องด้วยโดยเฉพาะการพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยี สื่อช่วยๆ สิ่งมอมเมา และแบบอย่างที่ไม่ดีของผู้ใหญ่ สังคมที่มีแต่ความแตกแยก รุนแรงและล่อลวงเด็กและเยาวชนที่ยังเยาว์วัยอ่อนด้อยประสบการณ์ให้ตกเป็นเหยื่อของสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ มีมากขึ้นทุกหย่อมหญ้า นอกจากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวแล้ว เด็กยังต้องเผชิญกับภาวะครอบครัวยากลำบาก ความอบอวน ชุมชนที่ย่ำแย่ และการแข่งขันทางการศึกษาที่มีมากขึ้น ทำให้เด็กต้องแบกรับความกดดันจนบดบังศักยภาพหรือปัญหาที่มนุษย์มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ดังนั้น การพัฒนาเด็กที่แท้จริงคือการดึงเอาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเด็กออกมาโดยการสร้างความเชื่อมั่นให้กับพวกเขา

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 การสร้างพื้นที่ทางสังคมของเด็กและเยาวชน

ปนัดดา ชำนาญสุข ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แก๊งมอเตอร์ไซค์วัยรุ่นกับการเบียดขับทางสังคม” ผลการศึกษาพบว่าบริบทในสังคมเป็นสิ่งเอื้ออำนวยให้เกิดปัญหานี้ขึ้น กล่าวคือ พ่อแม่ซื้อรถมอเตอร์ไซค์ให้ลูกใช้เดินทางไปโรงเรียน ส่งผลให้เด็กตั้งกลุ่มเข้าซุ่มแต่งรถ รถมอเตอร์ไซค์กลายเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความรุนแรง เริ่มจากการหนีเรียน แข่งรถ มั่วสุมในผับเทค เข้าบ่อนพนัน เสพและค้ายาเสพติด ใช้อาวุธฆ่ากันเพราะเกิดจากความเขม่นกัน ระหว่างกลุ่ม อีกทั้งระบบการตลาดของธุรกิจรถจักรยานยนต์ถือเป็นสาเหตุสำคัญ กล่าวคือ สถาบันเทกกลางคืนร่วมมือกับร้านรถจักรยานยนต์ใช้กลยุทธ์การขายแบบจูงใจให้ซื้อรถ เช่น มีโปรโมชั่นซื้อรถได้คู่ไปเที่ยวผับ บาร์เกมเบียร์กินฟรี มีการเสนอขายแบบผ่อนเป็นงวดๆ ราคาถูกโดยไม่ต้องดาวน์และมีร้านแต่งรถบริการอีกด้วย

เด็กกลุ่มนี้ พบว่าเป็นเด็กที่ถูกสังคมรอบข้างไม่ว่าจะเป็นครู เพื่อน หรือคนในชุมชนมองอย่างดูถูกเนื่องจากไม่ใช่เด็กที่เรียนเก่ง เมื่อคิดว่าเรียนไปก็ไม่จบ ปฏิบัติการของการใช้ชีวิตในโรงเรียน จึงมีเป้าหมายที่เปลี่ยนไป พวกเขายังมาโรงเรียนตามปกติ การมาโรงเรียนเป็นไปเพียงเพื่อมาพบ ปะ พุดจาสมาคมกับเพื่อนๆ มาหาหญิงสาว และมาไถเงิน หรือแม้กระทั่งมาฆ่าเวลาเพราะว่าไม่มีที่ไป ซึ่งการที่เด็กไม่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบการศึกษาได้ ทำให้เริ่มแยกตัวออกมาจับกลุ่มกันอย่างชัดเจนโดยเลือกพื้นที่บางแห่งนอกห้องเรียนเป็นพื้นที่ทางสังคมของพวกเขา โดยการรวมเป็นกลุ่ม เป็นแก๊งเลือกที่จะขับเคลื่อนด้วยสิ่งที่เสี่ยง เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่ให้ออกมาจุก่อนเฉพาะตัว และเสริมสร้างอำนาจให้พวกเขาหลุดพ้นจากการเป็นคนชายขอบ ไม่ได้ได้รับความสนใจและเห็นคุณค่า แต่ถูกมองอย่างเหยียดหยาม ทั้งจากครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันและปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กวัยรุ่น กับผู้คนรอบข้างในครอบครัว ชุมชน ทำให้พวกเขาเหล่านั้นมีจิต ติดยาและแนวโน้มในการกระทำความผิดต่างๆ ที่สอดคล้องกับจิตของชนชั้นของตน แต่แตกต่างจากจิต ติดยา และมีการกระทำที่แตกต่างจากกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในบริบทสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างจากพวกเขา

การไร้ที่ทางขึ้นตามมาตรฐานเด็กดีในสังคม ทำให้พวกเขาสร้างพื้นที่ทางสังคม ของพวกเขาขึ้นมาใหม่ ชื่อเสียงและตัวตนเกิดขึ้นในโรงเรียนพร้อมกับ การถูกผลักออกจากเครือข่ายทางการศึกษา ขณะเดียวกัน การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ได้เกิดขึ้นภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ทางอำนาจในกลุ่มเพื่อนและสร้างวัฒนธรรมเฉพาะสำหรับพวกเขาขึ้นมาเพื่อทำให้ตนเองหลุดพ้นจากภาวะความเป็นคนชายขอบ (<http://soclaimon.wordpress.com/2010/12/23/>)

6.2 การเสริมสร้างพลังอำนาจของเด็กและเยาวชน

จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์ (2550) ได้นำเสนอผลการสังเคราะห์วิจัยที่นำไปสู่การเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่เด็กและเยาวชนไว้ในหนังสือ “เด็กไทยบนทางสามแพร่ง” มีสาระสำคัญดังนี้

1. ผู้นำในการขับเคลื่อนงานเด็กและเยาวชน พบว่า 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบแรก คือ เด็กนำ เป็นการขับเคลื่อนที่มีเด็กเป็นแกนนำซึ่งมีหลายรูปแบบ อาทิเช่น กลุ่มเด็กที่รวมตัวกันในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยเพื่อทำกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อตนเอง กลุ่มนอกสถานศึกษาที่รวมตัวกันจากความสนใจและมีการทำกิจกรรมกันอย่างต่อเนื่อง กลุ่มเครือข่ายและประชาคมที่มีการทำงานอาสาบำเพ็ญประโยชน์และงานสาธารณะ รูปแบบที่สอง คือ ท้องถิ่นนำ หมายถึง งานเด็กและเยาวชนที่นำโดยองค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานราชการในระดับจังหวัดซึ่งมักจะดำเนินงานในรูปแบบโครงการส่งเสริมและรณรงค์ในหลายรูปแบบ และรูปแบบที่สาม คือ บุคคลนำ หมายถึง กลุ่มบุคคลและปัจเจกบุคคลที่ทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชน ครู พระ ซึ่งมักจะสนใจในงานด้านเด็กและเยาวชน

เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม พบว่าแม้จะมีผู้นำในการขับเคลื่อนที่แตกต่างกัน แต่พบว่าแกนนำทุกกลุ่มมีความเข้าใจต่อโจทย์ปัญหา สถานการณ์ปัญหาเด็ก สถานการณ์ทางสังคม สภาพการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การผลักดันให้เกิดการทำงานด้านเด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นการทำงานที่ตั้งอยู่บนฐานสถานการณ์ (Situation-Based) หรือ ฐานปัญหา (Problem-Based) ใช้เป็นโจทย์ในการทำงาน

2. กระบวนการและวิธีการขับเคลื่อนงาน พบว่ามีกระบวนการเคลื่อนงานที่ ดังนี้

2.1 การรวมทัพ เป็นการรวมกลุ่มและรวมพลังในการทำงานและการทำกิจกรรมในหลายรูปแบบ เช่น เน้นกลุ่มเด็กเป็นตัวตั้ง เน้นกิจกรรมเป็นตัวตั้ง และเน้นเนื้อหาสาระและความรู้เป็นตัวตั้ง ซึ่งข้อสังเกตจากการรวมทัพที่น่าสนใจ คือแรงบันดาลใจและแรงจูงใจให้เกิดการรวมทัพ ซึ่งพบว่าเกิดจากเพื่อนชวน อยากรู้ อยากลอง รู้สึกท้าทายและบางคนก็ได้รับการชักชวนจากคนใกล้ชิดที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่และผู้สังเคราะห์ได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มว่าความรู้สึกสนุกและมีความสุขในการทำกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ และการมีแบบอย่างที่ดีและเห็นคุณค่าของกลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มทำงานสร้างสรรค์จะเป็นแรงจูงใจที่ดีที่จะทำให้การรวมทัพเกิดพลังมากยิ่งขึ้น

2.2 การขับเคลื่อน จากผลการสังเคราะห์พบว่าการขับเคลื่อนที่ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย การใช้ความรู้ ทักษะ และทุนทางสังคม เป็นสิ่งจำเป็นไม่ว่าเด็กนำ ท้องถิ่นนำ หรือบุคคลนำ ล้วนจะต้องมีความรู้และทักษะด้านต่างๆ รวมถึงทักษะชีวิตและการใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนซึ่งพบว่าบางหน่วยงานก็จะใช้วิธีการอบรมให้ความรู้เป็นรุ่นๆ ไป แต่สิ่งที่พบกลับเป็นว่าการใช้ความรู้ และทักษะมักจะเริ่มต้นและมีกระบวนการที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อนและเน้นให้เด็กได้เข้าถึงและสัมผัสกับการค้นคว้าหาคำตอบที่สนใจด้วยตนเองและเกิดจากประสบการณ์ตรงจึงจะเป็นวิธีที่ประสบความสำเร็จ

2.3 เด็กสามารถเข้าถึงและโดนใจเด็ก เป็นหลักการที่สำคัญในการทำงานด้านเด็กและเยาวชน เพราะ เวลาในการจัดกิจกรรมต้องคำนึงความเหมาะสมของวัยและความสนใจของเด็ก เพราะจะช่วยดึงดูดเด็กให้มาเข้าร่วมกิจกรรมด้วยอย่างต่อเนื่อง

2.4 กระบวนการขับเคลื่อนที่ให้โอกาส พื้นที่ เวลา มีส่วนสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาเด็กอย่างมากเพราะพบคล้ายคลึงกันจากงานหลายชิ้น คือ การให้โอกาสเด็กได้นำทำมีส่วนร่วม ในการสร้างสรรค์จะเป็นการให้โอกาสแห่งการสร้างเด็กดีไปในตัว ซึ่งยุทธศาสตร์การเปิดพื้นที่ที่ดีด้วยกิจกรรมที่หลากหลายจะเป็นการให้โอกาสเด็กได้เผชิญกับเวทีที่ได้แสดงศักยภาพและความสามารถได้อย่างเต็มที่และมีบทบาทในการเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย และการเห็นคุณค่า ซึ่งการทำให้เด็กคุณค่าของตนเองทำได้จากการทำกิจกรรมเล็กๆ ใกล้ตัวหรือจากจุดเริ่มต้นความสนใจบางอย่างที่นำไปสู่การค้นหาค้นถึงคุณค่าของการเรียนรู้ คุณค่าของการใช้เวลาว่าง หรือแม้แต่มูลค่าของตนเองที่มีต่อสังคม ซึ่งพบว่าความรู้สึกรักภูมิใจและการเห็นคุณค่าได้มีส่วนสร้างทัศนคติที่ดีของเด็กและเป็นเสมือนเครื่องช่วยให้เด็กได้ค้นหาและค้นพบ “ตัวตน” ที่แท้จริงของพวกเขา

2.5 การเสริมรายได้ และให้ทางเลือก ถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีส่วนช่วยพัฒนาเด็กให้มีทักษะและประสบการณ์ตรงในการประกอบอาชีพ เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และช่วยให้เด็กมีการวางแผนทางการเงิน และเห็นคุณค่าของการทำงานหาเลี้ยงชีพ

3. หน่วยทุน กลไกและปัจจัยหนุนเสริม ถือว่าเป็นส่วนที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานเด็กและเยาวชนซึ่งพบว่าภายใต้กลไกที่สนับสนุนมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ 4 ประการ ดังนี้ มีคนหนุน มีทุนเดิม มีการเสริมพลัง เพิ่มพื้นที่ให้เกิดพื้นที่ดีๆหลายแบบ และสนับสนุนให้มีการทำงานสร้างสรรค์ในพื้นที่ต่างๆอย่างเหมาะสม

4. ผลกระทบต่อชีวิตและสังคม พบว่าการขับเคลื่อนงานด้านเด็กจะเกิดผลสำเร็จได้ต้องใช้รูปแบบ “เด็กนำ” ซึ่งพบว่าผลที่เกิดขึ้นในส่วนตัวเด็กเองที่จะได้ฝึกฝนและพัฒนาตนเอง ทำให้เด็กได้รับทักษะชีวิตในหลากหลายรูปแบบ ในขณะที่เขาเป็น “ผู้นำ” ขับเคลื่อนงานเด็กด้วยตนเอง ซึ่งนอกจากความรู้ที่เด็กจะได้รับแล้วยังรวมไปถึงการสร้างทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดและค่านิยมต่อการใช้ชีวิตอย่างสร้างสรรค์และยังส่งผลไปยังการเปลี่ยนวิถีการเรียนรู้ใหม่ที่โลกของการเรียนรู้ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แค่ในห้องเรียน

ทัศนัท บุญสวน (2551) ได้ศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต่อวิถีการเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ได้แก่ ความร่วมมือของผู้นำชุมชน การให้การสนับสนุนของผู้ปกครอง การสนับสนุนจากคนภายในชุมชน ตัวเด็กและเยาวชน และกิจกรรมที่จะเปิดโอกาสให้เด็กเป็นเจ้าของกิจกรรมและทดลองปฏิบัติด้วยตัวของเด็ก

งานวิจัยได้ออกแบบขั้นตอนกิจกรรมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กไว้ ดังนี้

1. เรียนรู้เรื่องราว วิธีการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
 2. ค้นหาปัญหาและทราบปัญหาของชุมชน
 3. สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดและอยากทำความดี
 4. กระตุ้นให้เกิดการอยากแก้ปัญหาของชุมชน
 5. การเก็บรวบรวมข้อมูลนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน
 6. การหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างเด็กและผู้ใหญ่
 7. ให้เด็กลงมือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
1. สรุปผลการทำกิจกรรมเพื่อเป็นบทเรียนว่าสิ่งไหนทำแล้วประสบผลสำเร็จบ้าง และสิ่งไหนที่ไม่ควรนำมาทำต่อเพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้
 2. รายงานผลและประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้ทราบในสิ่งที่เด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

สมพร ดวงคำฟู (2546) ได้ศึกษาและวิจัยกลไกพื้นฐานระดับชุมชนเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชน ผลการศึกษาและวิจัยพบว่ากลไกที่เอื้อต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชน ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) คณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านต่างๆ เพราะมีบทบาทหน้าที่ในการติดต่อสื่อสารทั้งภายใน และภายนอกชุมชน 2) ผู้นำชุมชนที่มีความตั้งใจจริงในการทำงานพัฒนาและมีศักยภาพในการทำงาน 3) กลุ่มเด็กและเยาวชนที่เข้มแข็งและมีพลังในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยกลไกทั้ง 3 ส่วนนี้ต้องเข้ามาทำงานร่วมกัน จึงจะก่อให้เกิดความร่วมมือในชุมชนขึ้น นอกจากนี้ การเชื่อมประสานการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนเด็กและเยาวชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้เกิดความตระหนักและจิตสำนึกร่วมกันของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห และเข้ามาร่วมกันกำหนดแผนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนของตน

ไชยมงคล จันทรตา (2546) ได้ทำการศึกษาและวิจัยการสร้างความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านยาเสพติด พบว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนต้องอาศัยความรู้ใหม่ควบคู่ไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงจิตใจ ความรู้สึก ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนเป็นหลัก การดำเนินงานต้องอย่างต่อเนื่องและไม่ควรหวังผลสำเร็จในระยะสั้น นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนประสบความสำเร็จ อีกทั้งการสร้างเครือข่ายในการหนุนช่วยทั้งระดับภายในและภายนอกจะทำให้เกิดแนวทางการทำงานแก้ไขปัญหาร่วมกัน

พรรณพิมล ศรีงษ์กุล (2548) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนบ้านดอนขุย ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าปัญหาลูกและเยาวชนนั้นเกี่ยวข้องกับครอบครัวด้วย ดังนั้น การเอาผู้ปกครองมาคุยกันเพื่อสร้างความเข้าใจกันร่วมกันจึงเป็นสิ่งสำคัญ การที่เด็ก และผู้ใหญ่ได้มีโอกาสพูดคุย และทำกิจกรรมร่วมกันก็ทำให้ต่างคนต่างเข้าใจซึ่งกันและกัน เด็กก็เริ่มรู้สึกว่าได้ได้รับการยอมรับเวลาตนเองเสนอความคิดเห็นและเด็กยังได้รู้ว่าจริงๆ แล้วผู้ใหญ่ก็มีปัญหาที่แก้ไม่ตกเช่นกัน ขณะที่ผู้ใหญ่ก็ได้เข้าใจปัญหา ความกังวลและความทุกข์ของเด็ก งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์และอุดช่องว่างสำหรับกลุ่มคนสองวัยนี้ผ่านกระบวนการร่วมกันวางแผน ร่วมกันเก็บข้อมูล กระบวนการถ่ายและการไปศึกษาดูงานร่วมกัน นอกจากนี้ ชุมชนได้ค้นพบว่าการประสานงานกับบุคคลภายนอกและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลขามใหญ่เป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้การทำงานแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนของชุมชนประสบความสำเร็จ

จากการศึกษาและทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาข้างต้นพบว่า กระบวนการการกลายเป็นเมืองส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนที่ย้ายอยู่ในพื้นที่ไม่ว่าเด็กและผู้ใหญ่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพื้นที่ทั้งทางด้านกายภาพ ความคิดและสังคม ทำให้สูญเสียพื้นที่อัน

เนื่องมาจากเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่การสร้างพื้นที่และอัตลักษณ์ขึ้นมาใหม่เพื่อสร้างการยอมรับจากสังคม อาทิเช่น กลุ่มเด็กแว้น เด็กติดเกมส์ เด็กติดยาเสพติด ตลอดจนปัญหาเด็กและเยาวชนด้านอื่นๆ ล้วนมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และการสูญเสียพื้นที่ของบุคคลและชุมชน ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยที่กล่าวมาซึ่งทำให้นักวิจัยมีความเข้าใจปัญหามากขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นฐานคิดในการออกแบบกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่เด็กและเยาวชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในบ้านด้ามพร้าต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาและหารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท โดยใช้พื้นที่ บ้านด้ามพรว้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นกรณีศึกษา ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีรายละเอียดและขั้นตอนดำเนินงานดังนี้

3.1 ขอบเขตการศึกษาวิจัย

3.1.1 ขอบเขตประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในครั้งนี้ คือ เด็กและเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ 10- 18 ปี ทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา จำนวน 50 คน เนื่องจากเด็กในช่วงวัยดังกล่าวเป็นช่วงวัยรุ่นจึงมีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์อย่างรวดเร็วมากกว่าทุกวัย

3.1.2 ขอบเขตพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ นักวิจัยได้เลือกใช้พื้นที่เป้าหมาย คือ บ้านด้ามพรว้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่วิจัยด้วยเหตุผลที่ว่าบ้านด้ามพรว้ามีลักษณะเป็นพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านกายภาพและสังคมอย่างรวดเร็ว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเด็ก เยาวชน และครอบครัวเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันก็พบว่าบ้านด้ามพรว้ามีกลุ่ม องค์กร และวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งน่าจะเป็นทุนทางสังคมที่จะสามารถนำไปใช้ในการขับเคลื่อนงานวิจัยในครั้งนี้ได้

3.1.3 ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ มีขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา คือ การศึกษาบริบทของชุมชน การเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชน การค้นหาทุนทางสังคม การค้นหาศักยภาพเด็กและเยาวชน และการทดลองปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพศักยภาพของเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

3.2 การค้นหาโจทย์วิจัย

เนื่องจากนักวิจัยเป็นคนภายในพื้นที่ (Insider) ที่จึงมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหาเด็กและเยาวชนอยู่บ้างแล้วเพราะได้เห็น ได้รับรู้ รับฟังและสัมผัสกับปัญหาดังกล่าวด้วยตนเอง จึงมองเห็นปัญหาได้ค่อนข้างชัดเจนมากกว่าหากเปรียบเทียบกับนักวิจัยที่เป็นคนนอก (Outsider) ที่ต้องใช้เวลาในการค้นหาโจทย์ปัญหาวิจัยค่อนข้างนาน ประกอบกับความสนใจส่วนตัวของนักวิจัยที่กำลังมีลูกอยู่ในช่วงวัยรุ่น จึงสนใจประเด็นเด็กและเยาวชนเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้โจทย์วิจัยมาจากชุมชนตามแนวคิดของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยจึงได้ไปประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อพูดคุย และสอบถามเกี่ยวกับโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านต่างๆ ตลอดจนสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพรำ ซึ่งขณะนั้น ผู้นำมองว่าในบ้านด้ามพรำยังไม่มีปัญหาเด็กและเยาวชนรุนแรงมากนัก ต่อมา นักวิจัยจึงได้เข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน และชาวบ้านในช่วงการทำแผนเพื่อรองรับงบประมาณจากนโยบายชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งในเวทีนักวิจัยในฐานะสมาชิกในชุมชนจึงได้เสนอให้มีการบรรจุแผนการพัฒนาเด็กและเยาวชนเข้าไปในแผนงานของหมู่บ้าน ที่ประชุมมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของนักวิจัย แต่ในที่สุดก็ได้มีการบรรจุแผนเด็กและเยาวชนเข้าไปในแผนหมู่บ้าน

ต่อจากนั้น นักวิจัยได้ไปพบกับอดีตผู้ใหญ่บ้าน นางรัชกร นิธิชุดติเตชา และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เพื่อสนทนาและสอบถามปัญหา ทำให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าในบ้านด้ามพรำมีปัญหาเด็กและเยาวชนค่อนข้างมากแต่ไม่มีคนริเริ่มสนใจที่จะแก้ไขปัญหา แม้จะมีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อรองรับงบประมาณจากเทศบาลตำบลขามใหญ่แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่มี การเคลื่อนไหวงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่ หลังจากนี้นักวิจัยได้ค้นพบกลุ่มคนที่ต้องการแก้ไขปัญหาด้านเด็กและเยาวชนแล้วซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ที่มีลูกหลานอยู่ในช่วงวัยรุ่น นักวิจัยก็ได้ใช้กระบวนการสนทนากลุ่มเพื่อระดมปัญหาเด็กและเยาวชน ใช้การสัมภาษณ์ผู้ปกครอง และใช้การสัมภาษณ์เด็กและเยาวชน และได้ชักชวนกลุ่มคนทั้งหมดเข้ามาร่วมเป็นทีมวิจัยซึ่งทุกคนก็ยินดีเข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ โดยได้ร่วมกันตั้งชื่อหัวข้อวิจัยที่ทีมวิจัยมีความเห็นว่าเป็นภาษาที่ฟังแล้วให้ความรู้สึกที่ดี เป็นไปในทางบวกมากกว่าใช้คำว่าแก้ไขปัญหาเพราะอาจทำให้ผู้ปกครองและเด็กๆ ไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

3.3 การค้นหาทีมวิจัย

นักวิจัยใช้วิธีการค้นหาทีมวิจัยหลากหลายวิธี ได้แก่ การไปพบปะพูดคุย และสร้างความเข้าใจให้กับผู้ที่มีจิตอาสาและคนที่สนใจการทำงานพัฒนาด้านเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านด้ามพรำแล้วชักชวนมาร่วมเป็นทีมวิจัย การจัดเวทีชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนเกี่ยวกับงานวิจัยพร้อมหาอาสาสมัครไปด้วย ซึ่งเป็นการจัดเวทีในครั้งนี้เป็นการเปิดตัวงานวิจัยในพื้นที่ให้ผู้นำ กลุ่ม องค์กร

หน่วยงาน เทศบาลตำบลขามใหญ่ ผู้ปกครอง เด็กและเยาวชน และชาวบ้านบ้านด้ามพรำได้รับรู้ว่ามี การทำงานวิจัยเรื่องเด็กและเยาวชนในพื้นที่และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจสมัครเข้าร่วมทำงานวิจัย ด้วย ซึ่งผลจากการเปิดเวทีนี้ ทำให้ได้เด็กและเยาวชนมาร่วมเป็นทีมวิจัย จำนวน 9 คน การใช้ตัว ต่อ เช่น การให้อุทิศผู้ใหญ่บ้านเป็นคนไปชักชวนเครือข่ายการทำงานเดิมที่เคยร่วมทำงานกันมาก่อน มาร่วมทำงานวิจัย และพานักวิจัยไปพบกลุ่มเป้าหมายที่อุทิศผู้นำวิเคราะห์แล้วว่ามีศักยภาพในการ หนุนงาน เพื่อให้เด็กได้พูดคุยรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัยให้ฟังแล้วชักชวนให้เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย นอกจากนี้ ได้ใช้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มิตรสหาย เพื่อนฝูง ของทีมวิจัยและของนักวิจัยที่กำลัง มีลูกหลานอยู่ในช่วงวัยรุ่นแล้วชักชวนมาเป็นทีมวิจัย ประการสุดท้าย การใช้เด็กชวนเด็ก คือการให้ เด็กและเยาวชนที่เป็นทีมวิจัยอยู่แล้วไปชวนเพื่อนมาเป็นทีมวิจัย ซึ่งในตอนแรกทีมวิจัยคิดว่าจะ เป็นวิธีการที่ได้ผลดี เพราะเด็กน่าจะสื่อสารเด็กด้วยกันได้ดีกว่าผู้ใหญ่ แต่ผลปรากฏว่าไม่เป็นเช่นนั้น เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่ไม่มีเพื่อนในบ้านด้ามพรำ จึงไม่รู้ว่าจะไปชวนใคร ทำให้ไม่ได้ทีมวิจัยเพิ่มจาก วิธีการนี้เลย

จากการค้นหาทีมวิจัยดังกล่าวมาแล้วทำให้ได้ผู้ร่วมทีมวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 31 คน ประกอบด้วย ตัวผู้วิจัย ข้าราชการเกษียณ 3 คน ผู้นำชุมชน 2 คน อติศผู้นำชุมชน 1 คน ครู 2 คน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) 2 คน เด็กและเยาวชน 14 คน และผู้ปกครอง 6 คน อย่างไรก็ตาม แม้นักวิจัยได้ใช้วิธีการที่หลากหลายในการค้นหาทีมวิจัย แต่พบว่าวิธีการที่มี ประสิทธิภาพสูงสุด คือ การใช้ความสัมพันธ์ของเครือข่ายการทำงานเดิม รองลงมา คือ การใช้ ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติและมิตรสหาย การไปพบปะพูดคุยเป็นการส่วนตัว และการจัดเวที นอกจากนี้ การค้นหาทีมวิจัยไม่ได้ทำเฉพาะช่วงเริ่มต้นงานวิจัย แต่นักวิจัยและทีมวิจัยได้ช่วยกัน ค้นหาทีมวิจัยเพิ่มตลอดเส้นทางการวิจัย ดังนั้น การเข้ามาของทีมวิจัยจึงไม่ได้เข้ามาพร้อมกัน การ รับรู้การเคลื่อนไหวงานจึงไม่เท่ากัน นักวิจัย จึงต้องทำความเข้าใจกับทีมวิจัยที่มาเข้าร่วมใหม่ทุกครั้ง

3.4 การสร้างทีมวิจัย

นักวิจัยมีกระบวนการในการสร้างทีมวิจัย ดังนี้

1. จัดประชุมแบ่งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน เป็นกิจกรรมแรกที่ นักวิจัยทำหลังจากได้ทีมวิจัยมาแล้ว ซึ่งในระยะแรกทีมวิจัยจะมองภาพไม่ออกว่าบทบาทของตัวเอง คืออะไรแม้ว่านักวิจัยจะพยายามอธิบายให้ฟังแล้วก็ตาม แต่หลังจากทำงานไปได้สักระยะหนึ่ง ทีม วิจัยจึงเริ่มเข้าใจมากขึ้นเพราะได้ลงมือทำด้วยตนเอง สำหรับบทบาทหน้าที่ได้ร่วมกันกำหนด มีดังนี้ ร่วมกันวางแผนการดำเนินกิจกรรม ประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เข้าร่วมกิจกรรม ดูแลและ จัดการเรื่องสำคัญต่างๆในการจัดกิจกรรม เช่น เตรียมอุปกรณ์ งบประมาณอาหาร และสถานที่ ร่วมจัดกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ร่วมกัน ร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลการดำเนินงาน เข้าร่วม

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโครงการวิจัยอื่นๆ ร่วมนำเสนอรายงานผลการดำเนินงานวิจัย เข้าร่วมการอบรมพัฒนาศักยภาพที่โหนดพี่เลี้ยงเป็นผู้ดำเนินการ และ เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำและสนับสนุนกิจกรรมของเด็กและเยาวชน

2. ประชุมวางแผนงานก่อนการจัดกิจกรรมทุกครั้ง นักวิจัยได้ประสานนัดหมาย ประชุมทีมวิจัยก่อนการจัดกิจกรรมทุกครั้งเพื่อทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ รายละเอียดของกิจกรรม ร่วมกัน หลังจากนั้น ก็จะปรึกษารื้อเรื่องการจัดการ และแบ่งงานกันทำ เช่น ใครเป็นคนประสาน ยานพาหนะ ใครเป็นคนประสานผู้เข้าร่วม ใครเป็นคนส่งจดหมายให้และเด็กและเยาวชน ฯลฯ

3. ประชุมสรุปบทเรียนการทำงาน หลังจากการทำกิจกรรมเสร็จ นักวิจัยและทีมวิจัยจะ นัดหมายกันเพื่อประชุมสรุปบทเรียนและประเมินผลกิจกรรมทุกครั้ง ซึ่งการสรุปบทเรียนจะช่วยให้ ทีมวิจัยได้เรียนรู้การทำงาน นอกจากนี้ ยังได้ใช้เวทีในการทำความเข้าใจและแก้ปัญหาที่พบกันเพราะ บางครั้งผลการดำเนินการออกมาไม่ถูกใจทีมวิจัยบางคน เช่น มีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมไม่ตรงตามเป้า ที่วางไว้ มีอาหารเหลือมากเกินไป หรือประเด็นอื่นๆ หากไม่มีเวทีตรงนี้ ทีมวิจัยจะค้างคาใจและ อาจนำไปพูดกลับหลังทำให้ผิดใจกันภายหลัง อย่างไรก็ตาม นักวิจัยต้องสามารถไกล่เกลี่ยไม่ให้เกิด บรรยากาศต่อว่าต่อขานกัน ซึ่งที่ผ่านมาทีมวิจัยก็ใช้วิธีการประนีประนอม ชมทุกฝ่ายว่ามีความตั้งใจ ดีและบอกทีมวิจัยว่าไม่ต้องเสียใจเพราะมีกิจกรรมที่ให้โอกาสแก้ตัวใหม่อีกหลายกิจกรรมอยู่ ซึ่งก็ได้ผลทุกครั้ง ทีมวิจัยเริ่มมีการใช้อารมณ์ใส่กัน

4. จัดกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ทีมวิจัยมีความสนิทสนมกัน เช่น การไปเข้าค่าย ช่วยกัน ทำอาหารและดูแลเด็ก 2-3 วัน ทำให้ทีมวิจัยได้นอนพักค้างแรม ได้พูดคุยกันทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

5. การใช้เสื้อทีม เสื้อทีมถือว่าเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการรวมคนให้มีความผูกพัน (Unity) ทีมวิจัยได้เลือกสีส้มเป็นสีของทีมวิจัยบ้านด้ามพร้าว และทุกครั้ง ทีมวิจัยใส่เสื้อสีส้มถึงความเป็นทีมสูงมากเนื่องจากความโดดเด่นของสีเสื้อที่สะดุดตาคนทั่วไป ทีมวิจัยจะใส่ทุกครั้งเมื่อออกงานเป็นทีม ข้อค้นพบจากเสื้อทีม พบว่าบ้านด้ามพร้าวต้องใช้เสื้อในการรวมทีมก่อนจึงจะสามารถเคลื่อนงานได้ ขณะที่พื้นที่อื่นมักจะใส่เสื้อทีมในช่วงท้ายของงานวิจัย

6. การรับประทานอาหารร่วมกัน หลังจากทีมวิจัยช่วยกันทำกิจกรรมจนแล้วเสร็จ โดยเฉพาะกิจกรรมใหญ่ที่ต้องใช้เวลานานเช่นการจัดค่าย หลังจากประชุมสรุปบทเรียนเสร็จแล้ว ทีมวิจัยจะรับประทานอาหารร่วมกันเพื่อสร้างความกลมเกลียวและความสามัคคีกัน

7. การอุดหนุนสินค้าของกลุ่มอาชีพ ทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน ทำขนม ดังนั้น เวลาทำกิจกรรม นักวิจัยจะสั่งขนมจากกลุ่มแม่บ้านจะไม่ซื้อขนมจากภายนอก เพื่อให้กลุ่มมีรายได้ ตลอดจนของที่ระลึกสำหรับวิทยากรก็จะซื้อจากกลุ่มแม่บ้านเช่นกัน

8. การให้ทีมวิจัยเป็นผู้ร่วมเสนอผลการวิจัย จะทำให้ทีมวิจัยรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของงานวิจัย อาทิเช่น การนำเสนอข้อมูลในเวทีคั่นข้อมูลสู่ชุมชนที่ทีมวิจัยเป็นคนเก็บรวบรวมเรียบเรียงมาและการให้ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลในเวทีรายงานความก้าวหน้า

9. การพาทีมวิจัยไปร่วมเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะทำให้ทีมวิจัยเกิดความรู้สึกถึงความเป็นทีมเป็นอย่างมาก เพราะเห็นพื้นที่อื่นก็มาเป็นทีมเหมือนกัน นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกไฟในตัวของทีมวิจัยให้อยากประสบความสำเร็จในการดำเนินงานในพื้นที่เหมือนพื้นที่อื่นๆ

3.5 การจัดเวที

3.5.1 รูปแบบของเวที

การวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้การจัดเวทีเป็นเครื่องมือหลักในการทำงานซึ่งในการออกแบบเวทีได้พิจารณาจากกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม วัตถุประสงค์ ผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิด และปัจจัยที่จะส่งผลให้เวทีประสบความสำเร็จ ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้ด้วยกัน 3 รูปแบบ ดังนี้

1) เวทีเด็ก เป็นเวทีที่ผู้เข้าร่วม คือ เด็กและเยาวชนล้วนๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสนุกสนาน ได้แสดงออกอย่างเต็มที่ และไม่มีช่องว่างระหว่างวัย ซึ่งผลจากเวทีนี้พบว่าเด็กรู้สึกผ่อนคลาย ไม่รู้สึกกดดันเนื่องจากไม่มีความรู้สึกเหมือนกำลังถูกจับตามองหรือถูกจับผิด เด็กจึงกล้าแสดงออก สนุกสนมกัน และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ทีมวิจัยได้ใช้เวทีนี้ในกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ เวทีสานสัมพันธ์เด็กและเยาวชน เวทีอบรมการเก็บเครื่องมือสำหรับเด็ก เวทีค่ายเด็กและเยาวชน เวทีทำแผนเด็กและเยาวชน เป็นต้น

2) เวทีผู้ใหญ่ เป็นเวทีสำหรับผู้ปกครอง โดยวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ปกครองได้ทำความรู้จักกัน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูลูก เป็นเวทีที่ผู้ปกครองได้พูดคุย เล่าสู่กันฟังถึงปัญหาต่างๆในการเลี้ยงลูก ได้ปรับทุกข์และช่วยกันหาทางออก ตลอดจนให้กำลังใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ทีมวิจัยได้ใช้เวทีนี้ในการให้ความรู้ในการเลี้ยงดูลูกโดยการประสานวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้แก่พ่อ แม่ ผู้ปกครองซึ่งผลที่เกิดจากเวทีนี้ คือ ผู้ปกครองได้รู้จักกัน ได้เพื่อนบ้านใหม่ และได้แนวทางนำไปใช้ในการเลี้ยงลูกต่อไป

3) เวทีรวม เป็นเวทีที่มีผู้เข้าร่วมที่หลากหลาย ประกอบด้วย เด็ก เยาวชน ผู้ปกครอง หน่วยงาน เวทีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อสารการทำงานวิจัยกับผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยให้แก่ชุมชน การตรวจสอบข้อมูลโดยการนำเสนอผลการวิจัยสู่ชุมชน และการให้เด็กและเยาวชนได้มีพื้นที่แสดงศักยภาพชุมชน ตลอดจนใช้เวทีนี้เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจากเวทีนี้ ทำให้ชุมชนได้รับการ

เคลื่อนงานเด็กและเยาวชนในพื้นที่บ้านด้ามพร้าวอย่างต่อเนื่อง เกิดความร่วมมือในการพัฒนาเด็กในพื้นที่ และเด็กและเยาวชนได้มีพื้นที่ในการแสดงออก

3.5.2 ขั้นตอนและกระบวนการในจัดเวที

การจัดเวทีทั้ง 3 แบบ ทีมวิจัยได้ใช้ขั้นตอนและกระบวนการที่เหมือนกัน ดังนี้

1) ประชุมทีมวิจัยเพื่อร่วมกันกำหนดวัน เวลาและสถานที่ในการจัดกิจกรรมและร่วมกันวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกิจกรรมก่อนการดำเนินการทุกครั้ง

2) ออกแบบเวทีตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ร่วมกัน พร้อมทั้งจัดทำกำหนดการ และแบ่งงานกันทำ เช่น คนส่งจดหมายให้ผู้เข้าร่วม คนประสานเรื่องอาหาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้จัดกิจกรรม คนเป็นพิธีกร คนลงทะเบียน คนบันทึกภาพ คนเป็นวิทยากรในกรณีทีมวิจัยเป็นวิทยากรเอง เป็นต้น

3) ประสานงานผู้เกี่ยวข้องในกิจกรรม เช่น ผู้เข้าร่วม วิทยากร ซึ่งในขั้นตอนนี้ต้องใช้เวลาในการประสานที่เหมาะสม กล่าวคือ ประสานวิทยากรต้องประสานอย่างน้อย 1 เดือน ส่วนประสานผู้เข้าร่วมต้องไม่น้อยกว่า 2 สัปดาห์

4) ประสานสถานที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ซึ่งทีมวิจัยมักเลือกใช้สถานที่ของหน่วยงานราชการและสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน เช่น วัด สถานธรรม โรงเรียน ฯลฯ โดยเน้นการเดินทางไป มา สะดวก ปลอดภัย ไม่ใช้เวลานานมากเกินไปในการเดินทางเพราะจะทำให้ผู้เข้าร่วมเหนื่อย นอกจากนี้ ต้องดูความพร้อมของอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดกิจกรรมที่สำคัญ เช่น เครื่องเสียง เครื่องฉายโปรเจกเตอร์ (Projector) เป็นต้น

5) หากมีการเดินทางไปทำกิจกรรมนอกสถานที่ ก็ประสานไปยังหน่วยงานเพื่อขอความอนุเคราะห์ยานพาหนะรับ ส่งผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีการจัดทำประกันอุบัติเหตุทุกครั้งเมื่อมีการเดินทางไปทำกิจกรรมนอกพื้นที่

6) ในกรณีนักวิจัยเป็นวิทยากรในเวทีเอง ก็จะมีการร่วมกันกำหนดประเด็นการสนทนาเพื่อระดมความคิดเห็นในกลุ่มย่อยโดยทำเป็นใบงานเพื่อให้ทีมวิจัยคนอื่นๆ ได้เข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

7) ในกรณีเชิญวิทยากรจากภายนอก ทีมวิจัยจะแจ้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ให้วิทยากรทราบเพื่อให้วิทยากรช่วยออกแบบกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ ส่วนใหญ่มักใช้กับเวทีเด็กและเยาวชนที่ต้องอาศัยวิทยากรภายนอกที่มีประสบการณ์การทำงานด้านเด็ก อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยจะร่วมประเมินผลกิจกรรมกับวิทยากรภายนอกเป็นระยะๆ ระหว่างดำเนินการเพื่อปรับกระบวนการสำหรับกิจกรรมต่อไป

8) หลังจากเสร็จจากการจัดกิจกรรมทีมวิจัยจะมีการสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกันเพื่อนำบทเรียนที่ได้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป

3.6 การสรุปบทเรียน

นักวิจัยได้จัดประชุมสรุปบทเรียนทุกครั้งหลังทำกิจกรรมเสร็จสิ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกระบวนการการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยและตัวนักวิจัยเอง วิธีการที่นำมาใช้ คือ ได้มีการกำหนดประเด็นหรือหัวข้อในการสรุปบทเรียนออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นการนำเอาวัตถุประสงค์มาเป็นตัวตั้งแล้วช่วยกันประเมินผลว่าการจัดกิจกรรมในครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ อย่างไร ส่วนที่สอง ให้ทีมวิจัยเล่าความรู้สึกออกมาว่าพวกเขาประทับใจอะไรในกิจกรรมนี้ เพราะอะไร ส่วนสุดท้าย ให้ทีมวิจัยคิดถึงสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ออกมาเป็นบทเรียน

การกระบวนการสรุปบทเรียนที่นักวิจัยชวนทีมวิจัยทำทุกครั้งหลังทำกิจกรรมเสร็จ ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้การทำงานรูปแบบใหม่ที่พวกเขาไม่เคย เนื่องจากการทำงานที่ผ่านมาในหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่พวกเขาเป็นอาสาสมัครอยู่ เมื่อทำกิจกรรมเสร็จแล้วก็คือจบ จะต่างคนต่างไป ไม่มีการมานั่งล้อมวงพูดคุยเพื่อค้นหาบทเรียนจากการทำงาน

นอกจากนี้ การสรุปบทเรียนยังช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น ป้องกันปัญหาความขัดแย้งในกลุ่ม เนื่องจากมีพื้นที่ในการทำความเข้าใจกัน โดยเฉพาะกิจกรรมที่ทำแล้วประสบผลสำเร็จเมื่อทีมวิจัยได้เล่าในสิ่งที่พวกเขาประทับใจแล้วนั้น นักวิจัยได้สัมผัสถึงพลังทั้งในส่วนของตัวคนและพลังของกลุ่ม

3.7 การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

3.7.1 หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ทีมวิจัยได้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องใน 2 ระดับ คือ ในระดับภายในพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลตำบลขามใหญ่ สถานีตำรวจชุมชนตำบลขามใหญ่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านด้ามพรำ ศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วมหรือศาลาสร้างสุข โรงเรียนบ้านด้ามพรำ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไผ่เทิ้มพระเกียรติ บ้านด้ามพรำ โรงเรียนศรีศาสนวิทยา วัดบ้านด้ามพรำ สถานธรรมผู้ใจ ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน สมาชิกเทศบาลตำบลขามใหญ่ กลุ่มสตรีบ้านด้ามพรำ กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นต้น

ส่วนในระดับภายนอกพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์วิจัยข้าว อุบลราชธานี สภาเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี สื่อสร้างสุขภาวะเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี มูลนิธิประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานี และกลุ่มสื่อใสวัย เป็นต้น

3.7.2 ขั้นตอนและวิธีการในการประสานความร่วมมือ

การประสานความร่วมมือหน่วยงานและองค์กรต่างๆที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้ใช้ขั้นตอนและวิธีการที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) ระดับภายในพื้นที่ อาทิเช่น เทศบาลตำบลขามใหญ่ โรงเรียนบ้านด้ามพริ้ว วัดด้ามพริ้ว กลุ่มกิจกรรมต่างๆดังกล่าว นักวิจัยได้ใช้วิธีการเชิญให้เข้าร่วมเวทีเปิดตัวงานวิจัยและหาอาสาสมัครเพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการทำงานวิจัยตั้งแต่การเริ่มต้น เพื่อความสะดวกในอนาคต เมื่อต้องการความร่วมมือ การสนับสนุนและความช่วยเหลือในการทำกิจกรรม ต่อจากนั้น เมื่อมีการจัดเวทีหรือกิจกรรมต่างๆ นักวิจัยได้เชิญหน่วยงานและองค์กรเข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอแม้ว่าบางครั้งหน่วยงานจะติดธุระไม่สามารถมาร่วมได้ แต่ก็ได้รับรู้ถึงการเคลื่อนไหวในพื้นที่ นอกจากนี้ ก็ได้เชิญนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลขามใหญ่มาเป็นประธานเปิดงานและร่วมกิจกรรมของเด็กและเยาวชนเป็นการสร้างการรับรู้ให้ผู้บริหารหน่วยงาน ซึ่งผลจากการประสานความร่วมมือมาโดยตลอดทำให้การทำงานวิจัยได้รับการสนับสนุนในหลายด้าน ได้แก่ วัดด้ามพริ้ว สนับสนุนสถานที่ในการจัดประชุม โรงเรียนศรีศาสนวิทยา สนับสนุนยานพาหนะในการรับส่งเด็กและเยาวชนไปเข้าค่ายนอกสถานที่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านด้ามพริ้ว สนับสนุนสถานที่และอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม เทศบาลตำบลขามใหญ่ปรับปรุงงบประมาณให้กลุ่มเยาวชนบ้านด้ามพริ้ว จากเดิม 20,000 เป็น 40,000 บาท ในปีงบประมาณ 2555 ในเวทีประชาคมหมู่บ้าน เป็นต้น

2) ระดับภายนอกพื้นที่ นักวิจัยได้เชิญให้เข้าร่วมเวทีประสานความร่วมมือเพื่อให้หน่วยงานภายนอกได้แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะและประสานแผนของหน่วยงานซึ่งหน่วยงานส่วนใหญ่ที่นักวิจัยเชิญให้เข้าร่วมนั้นมีภาระงานในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอยู่แล้ว ซึ่งผลจากการประสานความร่วมมือ ทำให้ได้คณะวิทยากรจากมูลนิธิประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานี และกลุ่มสื่อสวายทินมาช่วยจัดกระบวนการค่าย และศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี สนับสนุนสถานที่ในการจัดค่ายเด็กและเยาวชน เป็นต้น

3.8 เครื่องมือและการเก็บข้อมูล

3.8.1 การสร้างเครื่องมือ

การวิจัยในครั้งนี้ มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

- 1) นักวิจัยศึกษาหลักการและวิธีการสร้างเครื่องมือจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 2) นักวิจัยศึกษาตัวอย่างเครื่องมือจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเด็กและเยาวชน
- 3) ทีมวิจัยเข้าร่วมการอบรมการสร้างเครื่องมือที่จัดโดยโหนดพี่เลี้ยงเพื่อให้ได้แนวทางการจัดทำเครื่องมือ

- 4) ประชุมทีมวิจัยเพื่อทำความเข้าใจวิธีการสร้างเครื่องมือ และร่วมกันกำหนดเนื้อหา และประเด็นที่จะนำมาสร้างเครื่องมือ
- 5) ทีมวิจัยร่วมกันจัดทำร่างเครื่องมือ และส่งให้โหนดพี่เลี้ยง อาจารย์ที่ปรึกษาช่วยตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของเครื่องมือ
- 6) ทีมวิจัยนำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบและปรับปรุงตามคำแนะนำของโหนดพี่เลี้ยงและอาจารย์ที่ปรึกษาไปทดลองฝึกซ้อมใช้ในการเก็บข้อมูล
- 7) ทีมวิจัยนำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วกลับมาประชุมทีมเพื่อสรุปผลการใช้เครื่องมือ ปัญหาอุปสรรคในการใช้เครื่องมือเพื่อปรับปรุงเครื่องมืออีกครั้งเพื่อนำไปใช้จริง

3.8.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

- 1) แบบการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกโดยทีมวิจัยซึ่งประกอบเด็กและเยาวชนและผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นผู้สัมภาษณ์
- 2) กล้องถ่ายภาพ ใช้บันทึกภาพกิจกรรม สถานที่สำคัญ ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่
- 3) เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกเสียงเวลาจัดการประชุมทีมวิจัย การจัดเวที และการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้นำ ภูมิปัญญาและปราชญ์ชาวบ้าน แต่จะไม่ใช้บันทึกเสียงของเด็กและเยาวชนหรือผู้ปกครอง
- 4) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ ใช้สำหรับจดบันทึกข้อมูลของทั้ง 3 กลุ่มข้างต้นขณะที่ทีมวิจัยลงเก็บข้อมูล
- 5) แบบรายงานกิจกรรม ใช้สำหรับบันทึกวัตถุประสงค์ กระบวนการ และผลในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งเพื่อป้องกันการหลงลืม

3.8.3 วิธีการเก็บข้อมูล มีดังนี้

- 1) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ใช้สำหรับเก็บข้อมูลบริบทชุมชน เช่น การก่อตั้งหมู่บ้าน วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ การเลี้ยงดูเด็ก และการละเล่นของเด็ก นอกจากนี้ ใช้เก็บข้อมูลของครอบครัวและข้อมูลส่วนตัวของเด็กและเยาวชน
- 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้สำหรับเก็บข้อมูลกลุ่มองค์กร ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลโครงการพัฒนาในชุมชน ข้อมูลศักยภาพของชุมชน และข้อมูลปัญหาเด็กและเยาวชนในชุมชน
- 3) การจัดเวที ใช้สำหรับเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน

ข้อมูลศักยภาพของชุมชน ข้อมูลสภาพปัญหาของชุมชน และข้อมูลความต้องการของชุมชน เด็กและเยาวชน

- 4) การจัดค่ายเด็กและเยาวชน ใช้สำหรับเก็บข้อมูลศักยภาพของเด็กและเยาวชน
ข้อมูลศักยภาพของชุมชน ข้อมูลปัญหาของเด็กและเยาวชน
- 5) การสังเกต ใช้เก็บข้อมูลระหว่างการดำเนินกิจกรรม และขณะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
- 6) การทำแผนที่ชุมชน ใช้ในการเก็บข้อมูลสภาพทางกายภาพของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ร้านค้า ทรัพยากรธรรมชาติ และสถานที่สำคัญต่างๆในชุมชน
- 7) การบันทึกภาพและเสียงด้วยเครื่องบันทึกแล้วนำมาถอดเป็นข้อความ

3.8.4 แหล่งข้อมูล ได้แก่

- 1) เอกสาร แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตำรา อินเทอร์เน็ต ใช้เป็นแนวทางในการจัดทำพัฒนาโจทย์วิจัย กรอบแนวคิดการวิจัย และการสร้างเครื่องมือ
- 2) ผู้รู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผู้ให้ข้อมูลบริบทชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
- 3) พ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนอายุ 10-18 ปี เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในด้านพฤติกรรมเชิงบวก เชิงลบของเด็ก การเลี้ยงดู และการสนับสนุนเด็ก
- 4) เด็กและเยาวชนที่มีอายุ 10-18 ปี เป็นผู้ให้ข้อมูลเด็กและเยาวชนโดยตรงที่ประกอบข้อมูลศักยภาพ ข้อมูลปัญหา ความทุกข์และความคับข้องใจ ข้อมูลความต้องการ ข้อมูลพฤติกรรมเชิงลบ และเชิงบวก
- 5) ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นผู้ให้ข้อมูลบริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในชุมชน ปัญหาทั่วไปของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่
- 6) สมาชิกกลุ่มกิจกรรมต่างๆในชุมชน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมของกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และปัญหาอุปสรรคของกลุ่ม
- 7) เทศบาลตำบลขามใหญ่ เป็นผู้สนับสนุนเอกสารข้อมูลของหมู่บ้านด้ามพร้า ได้แก่ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลแผนชุมชน และ ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน
- 8) วัดบ้านด้ามพร้า เป็นแหล่งอ้างอิงเกี่ยวกับการประวัติการก่อตั้งของชุมชน การก่อตั้งวัดบ้านด้ามพร้าและการก่อตั้งโรงเรียนศรีศาสนวิทยา

3.8.5 ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้องกับ 3 ฝ่าย ได้แก่

- 1) เด็กและเยาวชนที่มีอายุ 10 – 18 ปี จำนวน 50 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม สภาพปัญหาและความคับข้องใจที่กำลังเผชิญอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน ความสัมพันธ์ของเด็กกับครอบครัว ทักษะชีวิตที่เด็กมีต่อชุมชน เป็นต้น
- 2) พ่อแม่หรือผู้ปกครอง จำนวน 33 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการดำรงชีพของครอบครัว สภาพปัญหาที่ครอบครัวกำลังเผชิญอยู่ การเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ทักษะชีวิตของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่มีต่อชุมชน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน การอบรมเลี้ยงดูลูกและการส่งเสริมสนับสนุนลูก เป็นต้น
- 3) ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และผู้เฒ่าผู้แก่ จำนวน 13 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน ท่าเล ที่ตั้ง อาณาเขต ครัวเรือน ประชากร อาชีพ ทรัพยากรธรรมชาติ สาธารณูปโภค วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และข้อมูลกลุ่ม องค์กร และหน่วยงานในพื้นที่ เป็นต้น

ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยได้พิจารณาคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามประเภทของข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลบริบทชุมชน ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล คือ เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นคนดั้งเดิมในบ้านด้ามพร้า ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกเทศบาลตำบลขามใหญ่ ผู้นำกลุ่มต่างๆ เป็นผู้รู้และภูมิปัญญาที่ชุมชนให้การยอมรับนับถือ ส่วนข้อมูลเด็กและเยาวชน ได้คัดเลือกเด็กและเยาวชนที่มีอายุ 10-18 ปี โดยเริ่มจากการจัดเวทีทำความเข้าใจกับเด็กและเยาวชนที่มีอายุ 10-18 ปี และผู้ปกครอง เพื่อรับสมัครเด็กและเยาวชนเข้าร่วมการวิจัยและยินดีเป็นผู้ให้ข้อมูล และสำหรับข้อมูลของพ่อแม่ ได้คัดเลือกผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

3.8.6 การเก็บข้อมูลของทีมวิจัย

หลังจากอบรมเชิงปฏิบัติการการทำเครื่องมือและฝึกซ้อมการเก็บข้อมูลแล้ว ทีมวิจัยได้มีการแบ่งทีมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ทีมเด็กและทีมผู้ใหญ่ เนื่องจากมีปัญหาเรื่องเวลาว่างไม่ตรงกัน และเพื่อให้การทำงานสะดวกขึ้น ในส่วนทีมเด็กก็มีการแบ่งกันออกเป็น 2 ทีม คือ ทีมเด็กที่อาศัยอยู่ทางฝั่งตะวันออกกับทีมเด็กที่อาศัยอยู่ฝั่งตะวันตกของถนนขยางกูรเพื่อความสะดวกในการเดินทางและความปลอดภัยของเด็กเนื่องจากไม่ต้องข้ามถนนใหญ่และเด็กก็คุ้นเคยกับผู้ใหญ่ในฝั่งที่ตนเองอาศัยอยู่มากกว่าจึงไม่เงินอายเวลาไปสัมภาษณ์ซึ่งกลุ่มคนที่เด็กไปสัมภาษณ์ คือ ผู้เฒ่า ผู้แก่ และภูมิปัญญาเพื่อเก็บข้อมูลส่วนที่ 1 บริบทชุมชน

ส่วนทีมผู้ใหญ่ก็แบ่งออกเป็น 2 ทีมเช่นเดียวกันและใช้หลักการเดียวกันคือใช้ถนนขยางกูรเป็นเกณฑ์ โดยทีมผู้ใหญ่จะเก็บข้อมูลในส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นข้อมูลพ่อแม่ ผู้ปกครอง ก่อนลงพื้นที่เก็บ

ข้อมูลทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญและแบ่งกันลงเก็บข้อมูลโดยนักวิจัยได้ลงเก็บข้อมูลร่วมกับทีมวิจัยประมาณ 2-3 ราย ที่เหลือทีมวิจัยทั้ง 4 ทีมจะเป็นคนลงไปเก็บข้อมูลซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูลประมาณ 2 เดือน

สำหรับข้อมูลเด็กและเยาวชน นักวิจัยร่วมทีมวิจัยที่เป็นเยาวชนเป็นคนไปสัมภาษณ์เจาะลึกพบว่าเด็กและเยาวชนไม่ได้ให้ข้อมูลในเชิงลึก นักวิจัยจึงแก้ปัญหาด้วยการใช้แบบสอบถามของงานวิจัยของอมรวิทย์ นาครทรรพ ให้เด็กทดลองกรอกแต่ก็พบว่าข้อมูลคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงค่อนข้างมากเนื่องจากเด็กไม่ได้ให้ข้อมูลอย่างแท้จริง ทีมวิจัยจึงยกเลิกการใช้แบบสอบถามและได้มาร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุดังกล่าว ก็พบว่าน่าจะมาจากสาเหตุเด็กยังไม่มีควมไว้วางใจที่จะบอกความจริงกับทีมวิจัยเนื่องจากกลัวผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ทีมวิจัยจึงใช้กิจกรรมค่ายในการสร้างความสัมพันธ์และเก็บข้อมูล ซึ่งหลังจากกิจกรรมค่ายแล้ว พบว่าเด็กให้ความไว้วางใจนักวิจัยเป็นอย่างมาก ทำให้นักวิจัยสามารถเก็บข้อมูลจากเด็กและเยาวชนได้ ซึ่งอาจเปรียบได้ว่าจากหน้ามือเป็นหลังมือทีเดียว นอกจากนี้ นักวิจัยได้ขอความร่วมมือจากพี่เลี้ยงค่ายที่เด็กมีความคุ้นเคยเป็นผู้ช่วยเก็บข้อมูลให้อีกทางหนึ่ง

หลังจากได้ข้อมูลมาแล้ว ทีมวิจัยได้นัดหมายกันเพื่อนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ เรียบเรียงเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ซึ่งพบว่าเด็กและเยาวชนมีความสามารถในการเรียบเรียงและเขียนได้ค่อนข้างดี ขณะที่ทีมวิจัยผู้ใหญ่มีปัญหาในการเขียน จึงทำให้ภาระตกอยู่กับผู้ที่เขียนได้เพียงบางคน หลังจากนั้น นักวิจัยก็นำข้อมูลที่ทั้งทีมเด็กและทีมผู้ใหญ่เรียบเรียงแล้วมาจัดเกลาและเพิ่มเติมข้อมูลให้สมบูรณ์อีกครั้งโดยดูจากข้อมูลดิบที่ทีมวิจัยไปเก็บมาและฟังจากเทปบันทึกเสียงที่ทีมวิจัยอัดมาด้วยขณะเก็บข้อมูลส่วนที่ 1 บริบทชุมชน แต่ข้อมูลส่วนที่ 2 และ 3 ซึ่งเป็นข้อมูลเด็กและเยาวชนและครอบครัวนั้นไม่มีการบันทึกภาพและเสียง นอกจากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แล้ว ทีมวิจัยได้ใช้การสังเกตร่วมด้วยในการเก็บข้อมูลเนื่องจากพบว่าทั้งเด็กและเยาวชนและผู้ปกครองก็ไม่ค่อยเปิดเผยข้อมูลเท่าที่ควร

3.9 วิธีการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

3.9.1 ระยะที่ 1 ระยะเตรียมการ ดำเนินการ ดังนี้

1) จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการ แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในบ้านด้ามพร้าวและหาอาสาสมัครเพื่อร่วมเป็นทีมวิจัย ซึ่งผู้เข้าร่วมประกอบด้วย เด็ก เยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ครู และผู้สนใจ หลังจากนั้น ทีมวิจัยได้แบ่งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน

2) จัดเวทีชุมชนโดยใช้กระบวนการ AIC เพื่อหลอมรวมเด็กและเยาวชนให้เห็นภาพชุมชนทั้งในอดีต ปัจจุบัน สิ่งเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน ตลอดจนปัญหาและสาเหตุ และร่วมกันค้นหาสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชนบ้านด้ามพร้าวตำบลขามใหญ่ เพื่อนำไปสู่การสร้างภาพฝันร่วมกัน

3) ทีมวิจัยร่วมกันออกแบบเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล พร้อมแบ่งกลุ่มกันลงเก็บข้อมูล จากผู้ให้ข้อมูลที่ทีมวิจัยเป็นผู้คัดเลือกร่วมกันซึ่งข้อมูลที่เก็บ ได้แก่

(1) ข้อมูลปัญหาเด็กและเยาวชน ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกในระดับครอบครัว โดยทีมวิจัยได้ร่วมกันคัดเลือกครอบครัวกลุ่มเป้าหมายที่จะไปสัมภาษณ์

(2) ข้อมูลเชิงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา

(3) ข้อมูลบริบทชุมชน ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เฒ่าผู้แก่และภูมิปัญญา

4) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการการเก็บข้อมูลแก่ทีมวิจัยซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน แกนนำเด็กและเยาวชน

5) จัดค่ายเด็กและเยาวชนเพื่อค้นหาศักยภาพและพลังภายในที่แฝงอยู่ในตัวของเด็กและเยาวชน โดยผ่านกระบวนการค้นหาพลังสร้างสรรค์และเชิงบวกในตัวของเด็กและเยาวชน

6) ทีมวิจัยซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน แกนนำ เด็กและเยาวชน ร่วมกันจัดหมวดหมู่เรียบเรียง วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำเสนอข้อมูลที่เก็บได้ให้ชุมชนรับรู้

7) จัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้แก่ เทศบาลตำบลขามใหญ่ ผู้บริหาร โรงเรียนด้ามพร้า และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลฯ

3.9.2 ระยะที่ 2 ระยะปฏิบัติการ ดำเนินการ ดังนี้

1) เด็กและเยาวชน และทีมวิจัยร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพลังและเพิ่มศักยภาพของเด็กและเยาวชน บนพื้นฐานแนวคิดการเรียนรู้ตามศักยภาพของบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่ได้ดำเนินการประกอบด้วย การจัดค่ายเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชน การฝึกซ้อมดนตรี การร่วมกันสร้างพื้นที่สำหรับเล่นกีฬา การฝึกซ้อมฟ้อนรำ การทำพานบายศรีสู่ขวัญ การฝึกหัดทำสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ เป็นต้น

2) เด็กและเยาวชนร่วมกันจัดทำแผนกิจกรรมที่พวกเขาสนใจร่วมกันเพื่อพัฒนาตนเองและครอบครัวและชุมชนและประสานขอรับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลขามใหญ่โดยเยาวชนได้เสนอแผนในเวทีประชาคมหมู่บ้าน ปี 2555

3) จัดเวทีประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เทศบาลตำบลขามใหญ่ โรงเรียนบ้านด้ามพร้า สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลฯกับเด็กและเยาวชนและชุมชน เพื่อหาแนวทางการสนับสนุนแผนงานของเด็กและเยาวชน

3.9.3 ระยะที่ 3 สรุปและประเมินผล ดำเนินการ ดังนี้

- 1) จัดเวทีให้เด็กและเยาวชนได้มีพื้นที่ในการแสดงศักยภาพของพวกเขาคู่ชุมชน
- 2) สรุปและประเมินผลการดำเนินงานวิจัย
- 3) เขียนรายงานผลการวิจัย

3.10 การตรวจสอบข้อมูล

ทีมวิจัยได้ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลทุกครั้งที่มีการเก็บข้อมูลเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หากพบว่ายังขาดข้อมูลประเภทใด ทีมวิจัยจะร่วมกันไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม หรือหากข้อมูลใดไม่ถูกต้องก็จะร่วมกันแก้ไขข้อมูล นอกจากการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นโดยทีมวิจัยแล้ว ทีมวิจัย ได้จัดเวทีตรวจสอบข้อมูลแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนช่วยในการตรวจสอบข้อมูล โดยใช้หลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อดูความถูกต้องของแหล่งข้อมูลที่ได้มา ได้แก่ แหล่งเวลา สถานที่ และบุคคล โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้มาจากสถานที่ต่างกันในช่วงเวลาต่างกัน และแหล่งบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลมีความเหมือนและแตกต่างกันหรือไม่ เพียงใด นอกจากนี้ยังใช้การเปรียบเทียบเพื่อดูความขัดแย้งและความสอดคล้องของข้อมูลเพื่อประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยเลือกข้อมูลที่มีสัดส่วนน้ำหนักของผู้ให้ข้อมูลที่มากกว่าเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือได้

3.11 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการเก็บข้อมูล ทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม จากการจัดเวที จากการจัดค่ายเด็กและเยาวชน และการถอดจากเทปบันทึกเสียงมาจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อให้ทีมวิจัยได้พิจารณาข้อมูล หลังจากนั้น ทีมวิจัยได้จัดประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อร่วมกันตีความจากข้อมูลที่เก็บได้ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ทีมวิจัยเลือกมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการของกาญจนา แก้วเทพ (2548) ดังนี้

1. การวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบ ใช้วิเคราะห์ข้อมูลการเลี้ยงดูลูกของชุมชนในสมัยอดีตกับสมัยปัจจุบันมีความเหมือน ความต่างกันอย่างไร มีข้อดี ข้อด้อยแตกต่างกันอย่างไร
2. การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง ใช้วิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงด้านพื้นที่ (Place) ทั้งด้านกายภาพ ความคิด และสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
3. การวิเคราะห์สาเหตุและผลลัพธ์ (Causal Analysis) ใช้วิเคราะห์ปัญหาของเด็ก เยาวชน

และครอบครัว ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ โดยการใช้หลักการมิติของเส้นสายแห่งกาลเวลา (Time Series) เพื่อสามารถจำแนกตัวแปรใดเป็นสาเหตุ และตัวแปรใดเป็นผลลัพธ์ ซึ่งพบว่าตัวแปรที่เป็นสาเหตุนั้นมีมาก่อนจึงตามมาด้วยผลลัพธ์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท กรณีศึกษา : บ้านด้ามพรำ ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท บ้านด้ามพรำ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการด้อยศักยภาพของเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท บ้านด้ามพรำ
3. เพื่อค้นหาศักยภาพของเด็กและเยาวชนและชุมชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท บ้านด้ามพรำ
4. เพื่อหารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท บ้านด้ามพรำ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญในชุมชน จำนวน 15 คน รวมทั้งการศึกษาจากเอกสารต่างๆ เช่น ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2553 ข้อมูลเอกสารจากวัดด้ามพรำ ข้อมูลเอกสารจากโรงเรียนด้ามพรำ ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านจากเทศบาลตำบลขามใหญ่ ข้อมูลเด็กและเยาวชนจากเทศบาลตำบลขามใหญ่ แบบสัมภาษณ์เจาะลึกที่ได้สัมภาษณ์มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน และแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทั้งเชิงลบและเชิงบวกของเด็กและเยาวชน ผลการศึกษามีดังนี้

4.1. บริบทชุมชนบ้านด้ามพรำ

4.1.1 ประวัติของหมู่บ้านด้ามพรำ

บ้านด้ามพรำก่อตั้งขึ้นเมื่อไหร่ไม่มีเอกสารหลักฐานปรากฏเป็นที่แน่ชัด มีแต่ปู่ ย่า ตา ยาย ได้เล่าสู่ให้ลูกหลานฟังสืบต่อกันมา จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่า ผู้แก่ที่เป็นคนดั้งเดิมในชุมชนที่เหลืออยู่จำนวนเพียง 4-5 คน ในปัจจุบัน พบว่ามีตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาเกี่ยวกับประวัติบ้านด้ามพรำด้วยกัน 2 เรื่อง ดังนี้

ตำนานที่ 1 เล่าว่า บ้านด้ามพรำก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 200 กว่าปีพร้อมกับกำนันก่อตั้งของเมืองอุบลราชธานี ชาวบ้านที่เข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านด้ามพรำในตอนแรกเป็นชาวลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทร์ และเชื่อว่าเป็นไพร่พลของพระวอ พระตา ที่หนีอพยพมารวมตัวกันเพื่อทำอาวุธต่อสู้

สงครามกับศัตรู โดยไพร่พลเหล่านั้นได้มาตีหอ ตีดาบและตีพราอยู่บริเวณบ้านจีเหล็ก กิโลเมตรที่ 12 ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านด้ามพราประมาณ 5 กิโลเมตร แต่เมื่อได้อาวุธแล้วก็ไม่มีไม้ที่จะทำด้าม จึงได้มาตัดไม้ทำด้ามที่บ้านด้ามพราแห่งนี้ เนื่องจากในขณะนั้นบ้านด้ามพราเป็นพื้นที่ที่มีป่าไม้มิหนาแน่นและอุดมสมบูรณ์ พอชาวบ้านเหล่านั้นมาเห็นว่าบ้านด้ามพรา มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากมีทั้งป่าไม้และหนองน้ำ และมีทำเลที่เหมาะสมในการตั้งถิ่นฐาน จึงได้พากันอพยพเข้ามาตั้งรกรากบริเวณรอบหนองด้ามพรา และเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหนองด้ามพรา” แต่ต่อมาได้มีการตัดคำว่าหนองน้ำออกไปเหลือแต่คำว่า “บ้านด้ามพรา” และเรียกต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ตำนานที่ 2 เล่าว่า บริเวณหนองด้ามพราในอดีตเป็นผืนดินที่มีต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์อยู่ต้นหนึ่งไม่ปรากฏชื่อว่าเป็นต้นไม้ประเภทใด แต่ชาวบ้านซึ่งเชื่อกันว่าเป็นไพร่พลของพระวอ พระตามีความเชื่อว่าหากได้นำไม้จากต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์นั้นไปทำด้ามมีด ด้ามหอก ด้ามพรางก็จะทำให้สู้รบชนะ ด้วยความเชื่อดังกล่าว จึงได้มีการมาตัดเอาไม้จากต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ไปใช้จนหมดแม้แต่รากแก้วและรากฝอยก็ไม่ให้เหลือ จึงทำให้ผืนดินบริเวณนั้นยุบกลายเป็นหลุมขนาดใหญ่ พอเวลาฝนตกลงมาก็ทำให้พื้นที่บริเวณนั้นกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ และมีเรื่องเล่าขานต่อกันมาเกี่ยวกับหนองน้ำแห่งนี้ว่าในหนองน้ำมีดอกบัวเกิดขึ้นหลากหลายสีและดอกบัวเหล่านั้นได้ส่งกลิ่นหอมไปทั่วบริเวณทั้งใกล้และไกล พอถึงวันพระก็จะมีพญานาค ปรากฏตัวขึ้นมาเล่นน้ำในหนองน้ำแห่งนี้ ชาวบ้านในสมัยนั้นจึงเชื่อว่าหนองน้ำแห่งนี้เป็นหนองน้ำศักดิ์สิทธิ์เพราะมีเทพยดาสิงสถิตย์อยู่ และมักจำแลงกายให้เห็นในวันพระ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อหมู่บ้านและวัดตามชื่อหนองน้ำแห่งนี้

จากตำนานการก่อตั้งบ้านด้ามพราที่ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านได้เล่าให้ฟังพบว่าทั้งสองตำนานมีสิ่งเหมือนกันในประเด็น ดังนี้

1. สถานที่ บริเวณหนองด้ามพราที่ปรากฏอยู่ในทั้งสองตำนานต่างยืนยันว่าชาวบ้านในระยะแรกได้เลือกเข้ามาตั้งถิ่นฐานรกรากอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว
2. กลุ่มคนที่เดินทางเข้ามาในบริเวณหนองด้ามพราในทั้งสองตำนาน เป็นผู้ที่เดินทางเข้ามาหาไม้เพื่อใช้ทำด้ามอาวุธในการสู้รบกับศัตรูซึ่งเชื่อว่าเป็นไพร่พลของพระวอ พระตา
3. ช่วงเวลา ในตำนานทั้งสองเรื่องกล่าวถึงช่วงเวลาในการสู้รบของไพร่พลของพระวอ พระตาซึ่งการก่อตั้งหมู่บ้านน่าจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับการก่อตั้งจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบกับที่ตั้งของหมู่บ้านด้ามพรางก็ไม่ห่างไกลมากนักกับห้วยจระแม ดาบจระแม ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของกลุ่มพระวอ พระตาลหลังจากการอพยพมาจากหนองบัวลำภู

จากการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ที่พิจารณาจาก คน สถานที่ และเวลา ทำให้มีความน่าเชื่อถือว่าบริเวณหนองด้ามพราน่าจะเป็นจุดกำเนิดของหมู่บ้านด้ามพรา และชาวบ้านกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านด้ามพราน่าจะเป็นไพร่พลของพระวอ พระตาที่อพยพหนีมาจากเวียงจันทน์ โดยมีบางกลุ่มที่เลือกทำเลบริเวณนี้เป็นที่ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย เพราะมี

ความอุดมสมบูรณ์ทั้งป่าไม้และแหล่งน้ำ ดังนั้น หากจะกล่าวถึงความเก่าแก่และดั้งเดิมของบ้านด้ามพริก ก็มีความน่าเชื่อถือว่าคงเกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับการสร้างเมืองอุบลราชธานีในสมัยนั้น

4.1.2 พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของบ้านด้ามพริก

1) ยุคดั้งเดิม (ประมาณ 70 ปีขึ้นไป)

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก แม่ใหญ่อ่อนแก้ว ขาววงศ์ อายุ 74 ปี หมอพราหมณ์ประจำหมู่บ้านด้ามพริก และเป็นหลานสาวของกำนันลา บุญเรือง ซึ่งเป็นกำนันคนแรกของตำบลขามใหญ่ ได้เล่าให้ฟังว่า เดิมทีบ้านด้ามพริกกับบ้านดอนกลางเป็นหมู่บ้านเดียวกัน คือ อยู่ในหมู่ 4 เหมือนกัน ชาวบ้านจึงมีผู้นำคนเดียวกัน คือ กำนันลา บุญเรือง ซึ่งเป็นพ่อใหญ่ของตนเอง ในสมัยนั้น ชาวบ้านดอนกลาง และบ้านด้ามพริก ได้ทำบุญที่วัดเดียวกัน คือ วัดด้ามพริก นอกจากชาวบ้านดอนกลางแล้ว ยังมีชาวบ้านจากบ้านห้วยคุ่มและบ้านนาควน ที่มาทำบุญที่วัดด้ามพริก และจากการที่ชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านได้ร่วมทำบุญในวัดเดียวกัน จึงทำให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นเด็กและผู้ใหญ่ เวลามีกงานบุญก็ไม่มีการทะเลาะหรือยกพวกตีกันเหมือนปัจจุบัน ต่อมาเมื่อมีการแยกบ้านดอนกลางออกไปตั้งเป็นหมู่บ้าน ประมาณ ปี 2518 ชาวบ้านดอนกลางจึงได้มีการสร้างวัดบ้านดอนกลางขึ้นมาในหมู่บ้านดอนกลาง ทำให้ชาวบ้านดอนกลางไม่ได้ไปมาหาสู่กับชาวบ้านบ้านด้ามพริกเหมือนแต่ก่อนเนื่องจากมีวัดในหมู่บ้านของตนเองแล้ว จึงไปทำบุญที่วัดในหมู่บ้านของตนเองตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ทำให้การไปมาหาสู่กันระหว่างชาวบ้านสองหมู่บ้านลดน้อยลง

นอกจากการเข้าวัดเดียวกันแล้ว ชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านมีความเชื่อเหมือนกัน คือ การไหว้ปู่ตา ซึ่งมีดอนปู่ตาอยู่ระหว่างบ้านด้ามพริกและบ้านดอนกลาง ซึ่งปู่ตาได้กลายเป็นผู้ที่ช่วยยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี โดยชาวบ้านจะร่วมกันไหว้และเลี้ยงปู่ตา ในช่วงเดือน 6 ของทุกปีเพราะเป็นช่วงเวลาก่อนการทํานาเพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมากๆและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว โดยมี พ่อใหญ่สุข สัมพะวงศ์ เป็นเจ้าทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารกับปู่ตา จึงทำให้การสืบทอดตำแหน่งเจ้าทำตกเป็นของลูก หลาน หลาน หลานของคนในตระกูลสัมพะวงศ์ นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา แม้ว่าพวกเขาจะย้ายไปอาศัยอยู่ในหมู่บ้านอื่นก็ตาม

การตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านในยุคนี้อยู่อย่างกระจัดกระจายและห่างไกลกันตามที่นาของตนเองซึ่งมีอยู่ประมาณ 10 ไร่ ได้แก่ ศรีพิทักษ์ สัมพะวงศ์ ศรีสุราช ละม่อมสาย บุญเทศ มรดก เวชสวัสดิ์ บุญเรือง ขาววงศ์ และบุญผาวัลย์ เนื่องจากบ้านด้ามพริกในสมัยนั้นเป็นป่าที่สมบูรณ์ มีสัตว์ป่า พวก ค่าง ลิง ชะนี กระรอก กระแต กระต่าย จำนวนมาก แต่ไม่มีสัตว์ใหญ่ พวก ช้าง และ เสือ ชาวบ้านหาอยู่หากินกับป่าไม้และหนองด้ามพริก การเดินทางใช้การเดินเท้าเนื่องจาก

ถนนขยางกูรยังไม่ได้สร้างและยังเป็นทางเกวียนเล็กๆ การสัญจรไปมาในตัวเมืองอุบลราชธานีจึงใช้การเดินเท้าแม่ใหญ่อ่อน บุญเทศ อายุ 86 ปี ได้เล่าว่า “เวลาเอาผัก เอาปลา ไปขายที่ตลาดใหญ่ ต้องออกเดินทางตั้งแต่ตีสาม ตีสี่ จึงจะไปถึงตลาดใหญ่ในตอน แด่ ถึง เก้า โมงเช้า ทันชายของพ่อตีเวลาไปก็จะเดินไปเป็นกลุ่มๆ ไม่มีอันตรายอะไรแม้จะมีแต่กลุ่มผู้หญิงสาวไปด้วยกันตามลำพัง” จากคำบอกเล่าดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านด้ามพรำมีการติดต่อค้าขายกับคนเมืองอุบลราชธานีมาตั้งแต่สมัยอดีต โดยการเอาสินค้าจากหมู่บ้านที่เป็นพวกผัก พวกปลาไปขายให้คนเมือง และซื้อสินค้ากลับไปใช้ ไปขายภายในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์กับคนเมืองจึงเพิ่มทวีขึ้นเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในบ้านด้ามพรำในตอนนั้นมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ สามารถหาอยู่ หากินแล้ว ยังเหลือนำไปขายให้คนเมืองได้อีกต่างหาก อีกทั้ง ในตอนนั้น สภาพทางสังคม ก็มีความปลอดภัย ไม่มีโจรคอยดักปล้นจีเหมือนปัจจุบัน

ด้านความเชื่อ ชาวบ้านในยุคนี้มีความเชื่อเรื่องขล่ำหรือข้อห้ามและยึดถือกันอย่างเคร่งครัดเนื่องจากมีความเชื่อว่าหากใครฝ่าฝืนจะเป็นสิ่งอัปมงคลต่อตนเอง ขล่ำที่ยึดถือกันมา ได้แก่ ห้ามตัดฟันยามเช้า คำข้าวยามค่ำ ห้ามปลูกย่านางไว้หน้าบ้าน ห้ามไม่ให้เด็กกินไตไก่ เพราะเชื่อว่าจะทำให้เด็กคือร้อน สอนไม่ได้ ห้ามไม่ให้กินดินไก่ เพราะเชื่อว่าจะไปเจียแย่งแฟนคนอื่น กินข้าวต้องอดก่อง หมายถึง กินข้าวเสร็จแล้วต้องปิดฝาถ่วงข้าว เพราะเชื่อว่าถ้าไม่ปิด คนอื่นจะมาแย่งแฟน ไม่ให้กินข้าวหรือกินกับข้าวในหม้อ ต้องตักใส่ถ้วยชาม นอกจากนี้ ยังมีข้อห้ามสำหรับผู้หญิง ได้แก่ การตากผ้า เมื่อโตเป็นสาวแล้วก็ให้แขกราวตากผ้า ไม่ให้ตากผ้าร่วมกับพ่อหรือพี่น้องที่เป็นผู้ชาย ไม่ให้แช่เสื้อผ้าข้ามคืน หรือแช่ถ้วยจานข้ามคืน กินเสร็จแล้วให้ล้างทันที เวลากินข้าวผู้หญิงห้ามนั่งขัดสมาธิ หรือนั่งยองๆ ให้ผู้หญิงเคารพสามี และไม่ให้ลูกกินข้าวก่อนพ่อแม่ เป็นต้น ซึ่งจากการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างทีมวิจัยพบว่า การมีขล่ำหรือข้อห้ามต่างๆ ในสมัยนั้นก็เพื่อทำให้ชาวบ้านอยู่ในศีล ในธรรม เป็นคนดีและเพื่อทำให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุขและการยึดถือขล่ำในสมัยก่อนทำอย่างเคร่งครัดก็เนื่องมาจากยังไม่มีการศึกษา เทคโนโลยีและสื่อที่ทันสมัยเด็กๆ จึงเชื่อฟังในสิ่งที่ผู้ใหญ่พูดสั่งสอนและยึดถือปฏิบัติตามกันมา

ในยุคนี้ มีการยึดถือหมอยาในการดูแลสุขภาพการเจ็บป่วย หมอยาในหมู่บ้าน คือ พ่อใหญ่เกศ บุญเทศ ซึ่งชาวบ้านเชื่อถือและรำลึกว่าเป็นหมอยาที่เก่งกาจและเชี่ยวชาญมากในการรักษาคนเจ็บป่วย ไม่ว่าจะเป็นป่วยเป็นไข้ ปวดหัว ปวดท้อง คอพอก มีบาดแผลพุพองก็จะฝนยา และเป่าจนคนไข้หายป่วย พ่อหมอยาจึงเป็นที่พึ่งของชาวบ้านด้ามพรำและชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลขามใหญ่เนื่องจากในหมู่บ้านยังไม่มีสถานอนามัยและโรงพยาบาลก็อยู่ห่างไกล

ด้านการศึกษา บ้านด้ามพรำ มีการสร้างโรงเรียนด้ามพรำขึ้นแล้วในวัดด้ามพรำ เพื่อให้การศึกษาลูกหลานและเพื่อความสะดวกในการเดินทางของลูกหลานบ้านด้ามพรำ บ้านคอนกลาง บ้านห้วยคุ่ม และบ้านนาคูน เนื่องจากสมัยก่อนเด็กๆ จากหมู่บ้านดังกล่าว ต้องเดินทางไปเรียน

หนังสือที่โรงเรียนบ้านขามใหญ่ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปประมาณ 10 กิโลเมตร และในการสร้างโรงเรียนก็ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากชาวบ้าน ดังจะเห็นได้จากการที่ นางลี ศรีพิทักษ์ อายุ 69 ปี ได้เล่าว่าบิดาของตนเป็นผู้บริจาคที่ดินที่อยู่ติดกับวัด ประมาณ 2 ไร่ เพื่อเป็นสถานที่ก่อตั้งโรงเรียนบ้านด้ามพรำในอดีตเนื่องจากที่ดินของวัดในขณะนั้นมีไม่เพียงพอ

กล่าวโดยสรุป บ้านด้ามพรำในยุคนี้ มีสภาพคล้ายคลึงกับชุมชนในชนบทอีสานทั่วไป แตกต่างกันเพียงเรื่องทำเลที่ตั้งของบ้านด้ามพรำที่อยู่ใกล้ตัวเมืองกว่าชุมชนอื่นๆ จึงทำให้ชาวบ้านในบ้านด้ามพรำสามารถติดต่อ ค้าขายและสื่อสารกับคนในเมืองได้ง่ายกว่าซึ่งดำเนินมาตั้งแต่สมัยอดีต นอกจากนี้ การดูแลสุขภาพของชาวบ้านด้ามพรำและชาวบ้านใกล้เคียงก็ยังอาศัยหมอชาสมุนไพร เนื่องจากในบ้านด้ามพรำยังมีสมุนไพรในป่าที่อุดมสมบูรณ์ภายในหมู่บ้าน

2) ยุคก่อนการพัฒนาให้กลายเป็นเมือง (ประมาณ 40-50 ปี)

ในยุคนี้ บ้านด้ามพรำได้มีการตัดถนนผ่ากลางหมู่บ้าน แม่ใหญ่ บัวลี มรดก อายุ 66 ปี เล่าว่า “ตอนเป็นเด็กนักเรียน เวลาเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านด้ามพรำ ก็เดินบนถนนลูกรังไปกันเป็นกลุ่มๆ คุยกันไป วิ่งเล่นกันไปตามทาง แต่พอเวลาฝนตก ก็ลำบากมากเพราะเปียกปอน แท้ก็เปื้อนซีโคลนแดง ” จากการบอกเล่าของแม่ใหญ่บัวลี มรดกแสดงให้เห็นว่ายุคนี้ มีการขยายถนนจากเดิมที่เป็นเพียงทางเกวียนให้เป็นถนนลูกรังที่มีขนาดใหญ่ขึ้น แต่ยังไม่มีการลาดยาง และไม่มียานพาหนะในการเดินทาง ชาวบ้านต้องใช้การเดินเท้าเพียงอย่างเดียว แต่เด็ก ๆ สมัยนั้นเริ่มเข้าเรียนที่โรงเรียนแล้ว

พ่อใหญ่สุข ศรีสุราช อายุ 66 ปี ได้เล่าว่าเมื่อประมาณ ปี 2496 มีรถโดยสารคันแรกวิ่งผ่านหมู่บ้าน คือ รถสองแถวจากบ้านหนองแด้ โดยรถสองแถวคันนี้จะวิ่งจากบ้านหนองแด้เข้าไปในเมือง ทำให้ชาวบ้านด้ามพรำและหมู่บ้านที่รถสองแถวคันนี้วิ่งผ่านสามารถอาศัยรถสองแถวคันดังกล่าวเข้าเมืองได้ทุกวัน จึงทำให้ชาวบ้านเริ่มติดต่อกับเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะเด็กๆ เมื่อจบจากโรงเรียนบ้านด้ามพรำในระดับประถมศึกษาแล้วก็จะเข้าไปเรียนต่อในโรงเรียนในเมือง ได้แก่ โรงเรียนศรีทองวิไล และโรงเรียนสิทธิธรรม เป็นต้น ซึ่งจากการเข้าไปเรียนต่อในเมือง ทำให้ชาวบ้านบางคนประสบความสำเร็จมีอาชีพรับราชการ ดังเช่น นายสมนึก ศรีพิทักษ์ อายุ 66 ปี ได้เข้าทำงานที่การไฟฟ้า บางคนก็เข้าทำงานที่การไปรษณีย์ และบางคนก็เป็นครู

จากการประสบความสำเร็จของคนหนุ่มสาวในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดการตื่นตัวและเกิดการเลียนแบบกันขึ้น พ่อแม่ที่เป็นเกษตรกรก็อยากให้ลูกดำเนินรอยตามรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จ เพราะมองว่าการทำงานราชการจะทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าอาชีพการทำนา ในช่วงเวลานี้ชาวบ้านได้เริ่มส่งลูกออกนอกชุมชนเพื่อเข้าไปเรียนต่อในเมืองมากขึ้น

จากการขยายตัวด้านการศึกษา ทำให้โรงเรียนบ้านด้ามพรำที่อยู่ในวัดมีความคับแคบลง จึงได้ย้ายโรงเรียนไปตั้งอยู่ในที่บริเวณป่าสาธารณะของหมู่บ้านซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของวัดและอยู่

ห่างจากวัดประมาณ 500 เมตร แต่ก็ยังคงอยู่ติดกับถนนชยางกูร และกลายเป็นที่ตั้งของโรงเรียนบ้านด้ามพรำมาจนถึงปัจจุบัน เด็กๆในบ้านด้ามพรำและหมู่บ้านใกล้เคียงได้เข้าเรียนระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนแห่งนี้ หลังจากนั้น จึงไปเรียนต่อโรงเรียนในเมืองอุบลราชธานี

สภาพการตั้งบ้านเรือนในยุคนี้ ชาวบ้านในยุคนี้ไม่นิยมไปอยู่อาศัยตามที่นาเหมือนในสมัยดั้งเดิมแต่มักอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มๆ ละ 4-5 ครอบครัวอยู่บริเวณสองข้างทางและใกล้ๆกับถนน เพราะการอยู่ติดถนนมีความสะดวกกว่าทำให้เดินทางไป มาได้ง่ายกว่า โดยชาวบ้านจะไปทำนาในตอนเช้าและตอนเย็นจะกลับมานอนในหมู่บ้าน แม่ใหญ่กลม จันทรมณี อายุ 86 ปี ได้เล่าว่าทั้งหมู่บ้านมีประมาณ 20 ครอบครัว ตั้งอยู่ใกล้ๆกันบริเวณสองข้างทาง จากคำบอกเล่าดังกล่าวทำให้เห็นว่าสภาพของชุมชนในขณะนั้นไม่หนาแน่น แต่ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งอาหารทั้งจากป่าและน้ำที่อุดมสมบูรณ์ จึงทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย ไม่เร่งรีบ ไม่แข่งขัน มีความเกื้อกูลกัน เนื่องจากเป็นหมู่บ้านเล็กๆที่ชาวบ้านรู้จักกันดี สนับสนุนกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การล่นด้วยกันทำให้เด็กสนิทสนมกันมากแม่ใหญ่กลมนั้นก็ยังเป็นเพื่อนกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ประมาณ ปี 2514 มีการขยายเขตไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน และมีการมาตั้งสถานีอนามัยในบ้านด้ามพรำซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของวัดด้ามพรำโดยมีนางวิรัตน์ ศรีรัตนบุตร เป็นหัวหน้าสถานีอนามัยคนแรก สถานีอนามัยด้ามพรำถือว่าเป็นสถานีอนามัยแห่งแรกในตำบลขามใหญ่ นอกจากชาวบ้านด้ามพรำแล้วก็มีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นๆมาใช้บริการด้วย แต่หลังจากมีการขยายงานด้านสาธารณสุขมากขึ้น ก็ทำให้สถานีอนามัยเดิมมีความคับแคบลง จึงได้มีการย้ายไปตั้งอยู่ในป่าสาธารณะของหมู่บ้านด้านหลังของโรงเรียนด้ามพรำและตั้งอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

ในยุคนี้ ชาวบ้านด้ามพรำยังมีอาชีพหลัก คือ ทำนา เลี้ยงสัตว์ และพึ่งพิงแหล่งอาหารในชุมชนเป็นหลัก แม้จะมีบางคนที่ไปทำงานรับราชการในเมือง ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ชาย ส่วนผู้หญิงก็ยังเป็นแม่บ้าน แม่เรือนทำหน้าที่เลี้ยงลูกและทำนา สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของบ้านด้ามพรำยังคงอุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้ มีหนองน้ำ และมีคลองน้ำสองข้างทางอันเนื่องมาจากการสร้างถนนชยางกูร ซึ่งคลองน้ำแห่งนี้อยู่ระหว่างบ้านดอนกลางและบ้านด้ามพรำ เป็นคลองน้ำที่ชาวบ้านดอนกลางและบ้านพรำใช้เป็นี่หาปู หาปลา และเป็นสถานที่เล่นน้ำของเด็กๆในบ้านด้ามพรำและเด็กๆจากหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย

กล่าวโดยสรุป บ้านด้ามพรำในยุคนี้ยังมีความอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าวแม่ความเจริญได้เริ่มกีดกลางเข้ามาในชุมชนบ้างแล้วทั้งสถานีอนามัย โรงเรียนด้ามพรำที่ขยายใหญ่ขึ้น มีรถโดยสารประจำทาง มีไฟฟ้า และมีถนนชยางกูรที่ทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น

3) ยุคเฟื่องฟู (ประมาณ 30-40 ปี)

ในยุคนี้ ถนนขยางกรูมีการลาดยางแล้วแต่ยังเป็นถนนสองเลนส์ บ้านด้ามพรำเริ่มมีการขยายตัวมากขึ้น สืบเนื่องจากการเข้ามาสร้างสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน อาทิเช่น การสร้างวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นของเอกชนในบ้านดอนกลาง การสร้างโรงเรียนศรีปทุมพิทยาคารและการสร้างศูนย์ราชการที่บริเวณศูนย์ลาวอพยพในบ้านดอนยุง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกับบ้านด้ามพรำเพียง 2 กิโลเมตร ทำให้คนภายนอกเริ่มเข้ามาซื้อที่ดินในบ้านด้ามพรำเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย

นอกจากนี้ ยังมีนายทุนจากตัวเมืองเข้ามาซื้อที่ดินของชาวบ้านที่อยู่ติดกับถนนขยางกรูเพื่อลงทุนทำฟาร์มเลี้ยงหมู จนก่อให้เกิดปัญหาด้านมลพิษทางอากาศขึ้นในบ้านด้ามพรำ ส่งผลให้ชาวบ้านบางครอบครัวที่อยู่ติดกับฟาร์มหมอยอมขายที่ดินให้กับนายทุนเจ้าของฟาร์มหมู และย้ายตนเองออกไปอยู่ตามที่นาซึ่งอยู่ไกลออกไปจากถนนขยางกรู เพราะไม่สามารถทนเหม็นกลิ่นจี้หมู ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว แม่ใหญ่สุรีย์ รัชทะ อายุ 76 ปี ได้เล่าว่า “ชาวบ้านที่เหลื่ออยู่ ต้องทนดมกลิ่นจี้หมูทุกวัน แม้มีการไปร้องเรียนกับผู้นำให้มาช่วยเจรจากับเจ้าของฟาร์มหมู แต่ก็ไม่เป็นผล ไม่มีอะไรดีขึ้น จนเกิดเหตุการณ์ชาวบ้านลักลอบเข้าไปวางยาพิษฆ่าหมูตายจำนวนมาก จึงทำให้เจ้าของฟาร์มเริ่มตระหนกบ้าง มีการเอาใจใส่ดูแลเรื่องจี้หมูมากขึ้น แต่ก็ยังเป็นเพียงแค่ช่วงระยะเวลาสั้นๆ เพราะปัญหาเหม็นจี้หมูก็กกลับมาเหมือนเดิม” ต่อมา หลังจากมีการขยายเขตเมืองเข้ามาให้ชานเมืองมากขึ้น นายทุนก็เริ่มเข้ามาซื้อที่ดินเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ได้มีการสร้างบ้านจัดสรรขึ้นในบ้านด้ามพรำทำให้ฟาร์มหมูได้เลิกกิจการไป เนื่องจากกลิ่นจี้หมูได้ไปส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้อยู่อาศัยในบ้านจัดสรร

จากการที่คนภายนอกเข้ามาซื้อที่ดิน ประกอบกับลูกหลานของชาวบ้านด้ามพรำเองก็แยกไปสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยเป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มขึ้น ทำให้บ้านด้ามพรำมีความหนาแน่นขึ้น และจากการมีบ้านเรือนหนาแน่นขึ้นทำให้ ชาวบ้านด้ามพรำต้องยกเลิกประเพณีบุญบั้งไฟในปี 2518 เนื่องจากชาวบ้านจุดบั้งไฟแล้วไปตกใส่บ้านเรือนของผู้คนเสียหาย ทำให้คณะกรรมการหมู่บ้านต้องรวบรวมเงินของชาวบ้านเพื่อไปชดใช้ค่าเสียหายแก่เจ้าของบ้าน เป็นจำนวนเงินถึง 60,000 บาท และหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว บุญบั้งไฟของบ้านด้ามพรำก็ได้เลิกไป

ประมาณ ปี 2520 มีโรงงานผลิตข้าวปุ้น หรือขนมจีน ได้เข้ามาสร้างที่บ้านดอนกลาง ทำให้ชาวบ้านดอนกลาง ด้ามพรำ และหมู่บ้านใกล้เคียงเลิกปลูกข้าวเจ้าแดงที่นำมาทำข้าวปุ้น และหันมาซื้อข้าวปุ้นสำเร็จแทน ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนในเรื่องการบิข้าวปุ้นเองเวลาว่างงานบุญจึงยุติลง นอกจากนี้ ยังมีระบบรถโดยสาร คือ รถเมล์ขาว และ รถเมล์ชมพูวิ่งจากเมือง มาให้บริการมาถึงบ้านดอนกลาง ทำให้ชาวบ้านด้ามพรำสามารถเดินทางไปทำงาน ไปเรียนหนังสือในเมืองสะดวกสบายขึ้น เด็กๆก็สามารถเข้าเมืองไปเที่ยว ไปดูหนัง ดูละครที่โรงหนังในเมืองได้

กล่าวโดยสรุป ยุคนี้เป็นยุคที่ความเจริญภายนอกเริ่มเข้ามาในหมู่บ้าน แต่ยังมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปและชาวบ้านดำรงพรำเองก็ตอบรับการเข้ามาอยู่ของคนภายนอกเพราะทำให้ตนเองมีเพื่อนบ้านเพิ่มขึ้น มีขนาดใหญ่ขึ้น และสภาพทางกายก็สะดวกสบายขึ้น มีระบบการคมนาคมที่สะดวกขึ้นและชีวิตมีความทันสมัยขึ้นด้วย

4) ยุคความเจริญทะลักเข้าสู่ชุมชน (ประมาณ 20 ปี- ปัจจุบัน)

ในยุคนี้ถือได้ว่าเป็นยุคของความเจริญทะลักเข้าสู่ชุมชนอย่างไม่สามารถปิดกั้นได้
 ดังจะเห็นว่าความเจริญต่างๆ ขยายเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคม การสื่อสาร
 เทคโนโลยี และสาธารณูปโภค โดยเริ่มจากนโยบายการขยายถนนขงากรให้เป็นถนนสี่เลนส์ ทำ
 ให้การคมนาคมสะดวกสบายขึ้น มีรถสองแถวประจำทางวิ่งตลอดวัน และจากการขายที่ดินทำให้
 ชาวบ้านมีฐานะดีขึ้น ทำให้แต่ละบ้านมีรถยนต์ รถจักรยานยนต์ใช้ในการเดินทาง นอกจากนี้ ยังมี
 ห้างสรรพสินค้า เช่น แมคโคร และห้างบิ๊กซี มาตั้งอยู่ใกล้กับบ้านด้ามพร้าห่างเพียง 2-3 กิโลเมตร
 ทำให้ชาวบ้านด้ามพร้านิยมไปซื้อของและเดินห้าง ความสะดวกสบายดังกล่าวได้แทรกซึมเข้าไปใน
 วิถีชีวิตของชุมชนอย่างไม่รู้ตัว เด็กๆ ก็รับเอาสิ่งเหล่านี้ด้วยเช่นกัน

จากการเข้ามาซื้อที่ดินของนายทุนหรือเช่าที่ดินเป็นระยะเวลายาวนานเพื่อทำการค้า เช่น บ้านจัดสรร หอพัก ปั้มน้ำมัน ร้านค้า บริษัท และโรงงาน ทำให้สภาพพื้นที่ของบ้านด้ามพร้าว เปลี่ยนไปจากอดีตเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ที่นามีจำนวนลดลงเรื่อยๆ ซึ่งจากข้อมูลการลงทะเบียนเกษตรกรในปี 2553 พบว่าบ้านด้ามพร้าวมีเกษตรกรเพียง จำนวน 29 ครัวเรือน จากจำนวน 811 ครัวเรือน นอกจากนี้ จากการสำรวจพบว่ามีชาวบ้านที่เป็นคนดั้งเดิมซึ่งเป็นลูก หลาน เหลนของ ตระกูลศรีพิทักษ์ ละม่อมสาย ขาววงศ์ มรดก บุญเทศ เวชสวัสดิ์ จันทรมณี รัชฎะ ศรีสุราช และ เทียงธรรม จำนวน 64 ครัวเรือน ส่วนที่เหลือเป็นคนภายนอกที่เข้ามาซื้อที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย บ้านจัดสรร หอพัก โรงงาน บริษัทและร้านค้าต่างๆ และจากการสังเกต พบว่าการเกาะกลุ่มกันทำ กิจกรรมโดยใช้มิตินความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี นั้นเป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านที่เป็น คนดั้งเดิมในชุมชน ทำให้ชุมชนยังคงมีการเลี้ยงปูกา มีประเพณีบุญผะเหวด เป็นต้น ในขณะที่คนที่ เข้ามาอยู่ใหม่ในพื้นที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมมากนัก นอกจากนี้ พบว่าที่ดินสองข้างทางบนถนน ขยางกูรมีราคาสูงลิ่วและถูกเปลี่ยนมือและกรรมสิทธิ์ไปยังนายทุนเกือบหมด แม้ที่ดินของวัดในส่วน ที่กับติดถนนขยางกูรก็ถูกนำมาใช้ประโยชน์ทางการค้าโดยการร่วมกับนายทุนในการสร้างอาคาร พาณิชย์เพื่อให้เช่าทำการค้าขาย

จากการขยายตัวของเมืองเข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้คนภายนอกทะลักเข้ามาอยู่อาศัยมากกว่าคนดั้งเดิม เนื่องจากเมื่อคนดั้งเดิมขายที่ดินอยู่อาศัยและที่นาไปแล้ว บางครอบครัวก็ย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่นที่ไกลตัวเมืองออกไป บ้างก็ไปอยู่ต่างอำเภอ บ้างก็ไปทำงานที่กรุงเทพฯ การเข้ามาอยู่ของคนภายนอกทำให้สภาพของชุมชนเปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ของผู้คนเปลี่ยนไปรวมไปถึงค่านิยมและ

วิถีชีวิตก็เปลี่ยนไปด้วย อาทิเช่น คนบ้านด้ามพร้าปัจจุบันจะนิยมส่งลูก หลานเข้าไปเรียนโรงเรียนในเมือง ไม่เรียนในโรงเรียนด้ามพร้าอีกต่อไป เด็กๆในบ้านด้ามพร้าจึงไม่ค่อยรู้จักกัน เนื่องจากเรียนคนละสถาบัน และเด็กๆจะมีเพื่อนที่โรงเรียนซึ่งเป็นคนนอกชุมชน ประกอบกับสภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนไป ทำให้มีพื้นที่สำหรับเด็กที่จะเล่นน้อยลง หนองด้ามพร้าที่เคยเป็นที่เล่นของเด็กก็เต็มไปด้วยผักตบชวา หรือคลองน้ำข้างถนนขยางกูร ก็เปลี่ยนเป็นสีดำ ทำให้เด็กๆไม่สามารถลงว่ายน้ำเล่นได้เหมือนในอดีต อีกทั้งในชุมชนก็มีเรื่องอาชญากรรม มลพิษ และขยะเพิ่มมากขึ้น

จากการสำรวจ พบว่าปัจจุบัน บ้านด้ามพร้ามีหอพัก 12 แห่งซึ่งพบว่าผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยทั้งหมดเป็นคนทำงาน คนค้าขาย และอยู่เป็นครอบครัว แต่ไม่มีนักเรียนนักศึกษาเข้ามาอยู่อาศัย เนื่องจากมีการย้ายสถานศึกษา คือ มหาวิทยาลัยราชธานีไปสร้างในพื้นที่อื่น จึงทำให้นักศึกษาย้ายตามไปด้วย นอกจากหอพักแล้ว ในบ้านด้ามพร้ามีบ้านจัดสรร 4 แห่ง คือ ทาวส์เฮ้าส์บ้านด้ามพร้า หมู่บ้านอานนท์ หมู่บ้านสาริน 2 และหมู่บ้านอารียา 4 จากการมีหมู่บ้านจัดสรรขึ้นมาทำให้จำนวนครัวเรือนในบ้านด้ามพร้าเพิ่มขึ้นจำนวนมาก อาทิ วันที่ 24 มีนาคม 2553 มี จำนวน 470 ครัวเรือน ประชากร 1,527 คน ในขณะที่วันที่ 31 ตุลาคม 2553 มีจำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นเป็น 811 ครัวเรือน ประชากร 1,554 คน แม้ว่าประชากรจะไม่เพิ่มมากขึ้นมากนักเนื่องจากหมู่บ้านจัดสรรได้ขอบ้านเลขที่ไว้ก่อนแต่ยังไม่มีการซื้อขายก็ตาม

จากการเพิ่มขึ้นของประชากรเนื่องจากคนภายนอกเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านทำให้บ้านด้ามพร้ามีทำเลที่เหมาะสมในการค้าขาย จึงมีคนภายนอกเข้ามาทำการค้า ดังจะพบว่าในบ้านด้ามพร้ามี ร้านขายของชำ จำนวน 12 แห่ง ร้านขายอาหาร 9 แห่ง ร้านเกมส์ 1 แห่ง บริษัท 2 แห่ง โรงงานทำเส้นก๋วยจั๊บ 1 แห่ง บิมน้ำมัน 1 แห่ง รีสอร์ท 2 แห่ง อุ้ช่อมรยงค์ 6 แห่งและร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์ 4 แห่ง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ในยุคนี้เป็นช่วงเวลาที่บ้านด้ามพร้ามีการพัฒนาและมีความเจริญในระดับสูงสุดมากกว่ายุคทุกสมัย กล่าวคือ ความเป็นเมืองได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชนในทุกมิติ ทั้งด้านการดำรงชีวิต ค่านิยม และความสัมพันธ์ของผู้คน ขณะเดียวกัน ก็พบว่ายังมีกลุ่มดั้งเดิมที่มีจำนวนน้อยนิดที่มีความพยายามเกาะเกี่ยวกันเพื่อต่อสู้และต่อรองกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่โดยการใช่มิติดั้งเดิม ประเพณีและความเชื่อของชุมชนเป็นตัวเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างกัน

4.1.3 ข้อมูลพื้นฐานของบ้านด้ามพร้า

1) ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านด้ามพร้า หมู่ 4 ตำบลขามใหญ่ ตั้งอยู่บนถนนขยางกูรซึ่งเป็นถนนสี่เลนส์ และเป็นถนนสายหลักของจังหวัดอุบลราชธานี อยู่ห่างจากตัวเมืองอุบลราชธานี ประมาณ 7 กิโลเมตร และ อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ปัจจุบันบ้านด้ามพรำมีเนื้อที่ 1,687.50 ไร่ หรือ 2.7 ตร. กม. และมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดบ้านห้วยคุ้ม
ทิศใต้	จรดบ้านคอนกลาง
ทิศตะวันออก	จรดบ้านขามใหญ่
ทิศตะวันตก	จรดบ้านคอนขุม

2) การตั้งบ้านเรือน

บ้านด้ามพรำถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกหลังจากมีการสร้างถนนขยางกูร การตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านในอดีตอยู่ติดกับถนนใหญ่ แต่ปัจจุบันที่ดินริมถนนใหญ่มีการซื้อ ขายและเปลี่ยนกรรมสิทธิ์เป็นของนายทุนเกือบหมด เหลือเพียง 7 ครอบครัว จาก 64 ครอบครัว ที่เป็นลูกหลานของคนดั้งเดิมที่ยังคงอาศัยอยู่ติดกับถนนขยางกูร ส่วนที่เหลือจะย้ายออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ตามที่นา ดังนั้น พื้นที่ส่วนใหญ่ที่อยู่ติดถนนขยางกูรจึงเป็นอาคารพาณิชย์ ร้านค้า และบริษัท ส่วนพื้นที่ที่อยู่ในซอยก็จะมีหอพัก บ้านจัดสรร รีสอร์ท บ้านเรือนของชาวบ้าน และที่นาอยู่ละก่นไป

3) ประชากร

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (จปฐ.) ซึ่งเก็บรวบรวมในเดือนมีนาคม 2553 พบว่า บ้านด้ามพรำมีทั้งหมด 470 ครัวเรือน มีประชากร จำนวน 1,527 คน แยก เป็นชาย 736 คน หญิง 791 คน ต่อมา ในเดือนตุลาคม 2553 มีจำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นเป็น 811 ครัวเรือน ประชากร จำนวน 1,554 คน เนื่องจากมีการสร้างหมู่บ้านอารียา 4 ชึ้นในหมู่บ้านด้ามพรำจึงมีการเพิ่มขึ้นของทะเบียนบ้านของครัวเรือนเป็นจำนวนมากแม้จะยังไม่มีการเพิ่มขึ้นมากนักในส่วนองจำนวนประชากร

4) อาชีพและรายได้

ชาวบ้านด้ามพรำมีอาชีพหลัก คือ รับจ้าง รองลงมา คือ รับราชการ ค้าขาย และทำนาตามลำดับซึ่งจากข้อมูลการลงทะเบียนเกษตรกรในปี 2553 พบว่ามีเกษตรกรที่ยังทำนาอยู่ในบ้านด้ามพรำ จำนวน 29 ครอบครัว ซึ่งก็พบว่าในแต่ละครอบครัวมีการทำอาชีพเสริมควบคู่ไปกับการทำอาชีพหลัก อาทิเช่น คนที่ค้าขายก็ทำนาไปด้วย และคนที่รับราชการก็ทำธุรกิจหอพักไปด้วย เป็นต้น ดังนั้น รายได้ของครัวเรือนในบ้านด้ามพรำจึงไม่ได้มาจากอาชีพหลักเพียงอย่างเดียว ดังเช่น จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ระดับตำบลของเทศบาลตำบลขามใหญ่ในปี 2553 พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อคน ต่อปีของชาวบ้านบ้านด้ามพรำอยู่ในระดับสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่นๆในเขตปกครองของเทศบาลตำบลขามใหญ่ กล่าวคือ รายได้ของชาวบ้านด้ามพรำอยู่ที่ 76,898 บาท ในขณะที่

ที่รายได้ต่ำสุดต่อคนต่อปีในระดับตำบลอยู่ที่ 32,083 บาท จึงถือได้ว่าชาวบ้านบ้านด้ามพรำมีเศรษฐกิจที่ดีกว่าหมู่บ้านอื่นๆ

5) ทรัพยากรธรรมชาติ

บ้านด้ามพรำ มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่

(1) ป่าคอนปู่ตา มีเนื้อที่ 9 ไร่ 1 งาน 29 ตารางวา ตั้งอยู่ในเขตติดต่อระหว่างบ้านด้ามพรำ กับบ้านคอนกลาง เมื่อถึงช่วงเวลาเดือน 6 ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนฤดูกาลทำนา ชาวบ้านทั้งบ้านด้ามพรำ บ้านคอนกลาง บ้านห้วยคุ่ม บ้านนาคูนและบ้านนาอุดมก็มาร่วมกันประกอบพิธีไหว้ปู่ตาด้วยเนื่องจากในอดีตหมู่บ้านดังกล่าว เคยประกอบพิธีไหว้ปู่ตาร่วมกันและยังยึดถือกันมาจนถึงปัจจุบันนอกจากนี้เนื่องจากลูกหลานของบ้านด้ามพรำเองก็ได้ย้ายเข้าไปอยู่อาศัยในหมู่บ้านใกล้เคียงจึงไปชักชวนให้ชาวบ้านในหมู่บ้านอื่นมาร่วมไหว้ปู่ตาด้วยกัน สำหรับพิธีไหว้ปู่ตา จะมีพ่อใหญ่โฮม สัมพะวงศ์ เป็นเจ้าพิธี องค์กรก็ตาม พบว่าขณะนี้ป่าไม้ในคอนปู่ตากำลังเหลือเฉพาะต้นไม้ใหญ่ เนื่องจากหญ้าและกล้าไม้ขนาดเล็กถูกแผ้วถางจนหมดทำให้มีสภาพเป็นป่าโล่งเหมือนสวนสาธารณะทั่วไปเนื่องจากมีหมู่บ้านเอื้ออาทรเข้ามาสร้างติดกับป่าปู่ตาจึงการเข้าไปถางป่าไม้ให้รกร้างเนื่องจากกลัวงูและสัตว์มีพิษร้ายเข้าไปกัดลูกหลานจึงทำให้ป่าปู่ตามีสภาพบางตาลงเนื่องจากต้นไม้เล็กๆไม่สามารถขึ้นได้อีก

(2) ป่าสาธารณะ เป็นป่าไม้แห่งเดียวที่เหลืออยู่ในหมู่บ้านด้ามพรำ เดิมทีชาวบ้านจะใช้ป่าแห่งนี้เป็นป่าช้าในการฝังและเผาศพ แต่หลังจากมีการสร้างเมรุเผาศพในวัดด้ามพรำ ชาวบ้านก็ไม่ได้ใช้ป่าแห่งนี้ในการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว ในปี 2552 สำนักงานที่ดินจังหวัดอุบลราชธานี ได้สำรวจที่ดินสาธารณะในตำบลขามใหญ่ พบว่าป่าสาธารณะแห่งนี้มีเนื้อที่จำนวน 32 ไร่ 3 งาน 50 ตารางวา ปัจจุบัน ชุมชนได้ใช้พื้นที่สาธารณะแห่งนี้ในการพัฒนาหมู่บ้านด้วยการใช้เป็นสถานที่สร้างโรงเรียน อนามัย ศูนย์เด็กเล็ก และสวนสุขภาพ และมีการล้อมรั้วลวดหนามในส่วนที่เหลือไว้

(3) หนองด้ามพรำ เป็นหนองน้ำเก่าแก่ประจำหมู่บ้านด้ามพรำและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นจุดกำเนิดของหมู่บ้านด้ามพรำตามตำนานการก่อตั้งหมู่บ้านซึ่ง มีเนื้อที่ 1 ไร่ 3 งาน 95 ตารางวา ในอดีตชาวบ้านได้ใช้หนองน้ำแห่งนี้เป็นแหล่งหาอยู่ หากิน หาปลา ขณะที่เด็กๆ ก็ใช้หนองน้ำแห่งนี้เป็นที่รวมกันมาเล่นน้ำอย่างสนุกสนาน แต่ปัจจุบัน ชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากหนองน้ำแห่งนี้ได้อีกแล้ว เนื่องจากหนองน้ำมีปัญหาเรื่องน้ำเสียและวัชพืชที่ขึ้นเต็มไปหมด

4.1.4 การคมนาคม

เนื่องจากบ้านด้ามพร้าวอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองและตั้งอยู่บนถนนชยางกูรซึ่งเป็นถนนสี่เลนส์และเป็นถนนสายหลักของจังหวัดอุบลราชธานี จึงทำให้การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านทำได้โดยง่าย และสะดวกสบายทั้งทางรถยนต์ส่วนตัว รถโดยสารสองแถวประจำหมู่บ้าน รถโดยสารจากต่างอำเภอ รถบัสโดยสารประจำระหว่างจังหวัด อันเนื่องมาจากถนนชยางกูรเป็นถนนเชื่อมต่อไปยังจังหวัดต่างๆ ได้แก่ อำนาจเจริญ มุกดาหารและนครพนมซึ่งล้วนเป็นจังหวัดชายแดนที่ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

นอกจากนี้ การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านด้ามพร้าก็ยังสามารถใช้เส้นทางถนนเลียบเมือง เนื่องจากบ้านด้ามพร้ามีถนนเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่นๆ อาทิเช่น บ้านคอนยูงและบ้านขามใหญ่ จึงทำให้การเดินทางเข้าสู่บ้านด้ามพร้าสามารถเข้าได้โดยการผ่านหมู่บ้านดังกล่าว กล่าวโดยสรุป คือ การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านด้ามพร้าสามารถเดินทางเข้าได้ทุกทิศ และในบ้านด้ามพร้ามีถนนภายในหมู่บ้านที่ลาดยาง และคอนกรีตเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังมีตรอก ซอยบางส่วนที่เป็นถนนลูกรังและกำลังอยู่ในแผนการพัฒนาด้านโครงสร้างของเทศบาลตำบลขามใหญ่ และกำลังจะก่อสร้างในอนาคต การพัฒนาด้านโครงสร้างของหมู่บ้านยังเป็นที่ต้องการลำดับแรกของชาวบ้านในทุกปีที่ทำแผนของชุมชน

4.1.5 สาธารณูปโภค

1) ไฟฟ้า บ้านด้ามพร้ามีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้านเมื่อประมาณปี 2514 ปัจจุบัน จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) พบว่าชาวบ้านด้ามพร้ามีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน เนื่องจากในแต่ละครอบครัวต้องพึ่งพิงเครื่องใช้ไฟฟ้าในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ บ้านด้ามพร้ายังมีไฟฟ้าสาธารณะส่องสว่างตามตรอกและซอยซอยต่างๆทั่วหมู่บ้านเพื่อให้ชุมชนมีความปลอดภัย

2) น้ำประปา บ้านด้ามพร้า มีน้ำประปาใช้เมื่อประมาณปี 2535 ในระยะแรก เขตบริการน้ำประปาสามารถบริการได้เฉพาะบ้านเรือนที่อาศัยอยู่ติดกับถนนชยางกูรส่วนบ้านเรือนที่อยู่ไกลออกไปจากถนนชยางกูรไม่มีน้ำประปาใช้ ชาวบ้านได้ใช้น้ำจากบ่อดินและน้ำบาดาล ต่อมา ปี 2550 การประปาจังหวัดอุบลราชธานีได้ขยายเขตประปาเข้าไปในถนนสายรองที่เชื่อมต่อหมู่บ้านคอนยูงในทางทิศตะวันตกและบ้านขามใหญ่ในทางทิศตะวันออก เพื่อบริการหมู่บ้านจัดสรรและหอพักที่เกิดขึ้นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านได้ใช้น้ำประปาในวงกว้างมากขึ้น นอกจากน้ำประปาของทางราชการแล้ว บ้านด้ามพร้าก็มีระบบประปาหมู่บ้านที่ให้บริการแก่ชาวบ้าน โดยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มกองทุนประปาหมู่บ้านแต่ก็มีปัญหาน้ำไม่ค่อยไหลในช่วงฤดูแล้ง

4.1.6 ผู้นำชุมชน

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เฒ่าผู้แก่พบว่าในอดีตบ้านด้ามพรำ และบ้านคอนกลางมีผู้นำคนเดียวกันสืบเนื่องจากเป็นหมู่บ้านเดียวกัน กล่าวคือ ทั้งสองหมู่บ้านอยู่ในหมู่ 4 เหมือนกัน ซึ่งผู้นำของบ้านด้ามพรำ คอนกลาง ได้แก่ กำนันลา บุญเรือง กำนันชิน รุ่งเรือง กำนันกลม รุ่งเรือง ซึ่งผู้นำทั้ง 3 คน เคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกำนันตำบลขามใหญ่ ทำให้บ้านด้ามพรำ คอนกลางไม่มีผู้ใหญ่บ้านเนื่องจากตามระเบียบของการปกครอง หากหมู่บ้านใดมีกำนันแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องมีผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้น และให้กำนันเป็นผู้ปกครองหมู่บ้านนั้นไปด้วย

ต่อมา ประมาณปี 2518 ทางราชการได้แยกบ้านคอนกลางออกไปและจัดตั้งเป็นบ้านคอนกลาง หมู่ 10 ทำให้บ้านด้ามพรำกับบ้านคอนกลางถูกแยกจากกันนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาและมีผู้นำเป็นของตนเอง ซึ่งปัจจุบัน ผู้นำของบ้านด้ามพรำ ได้แก่

1. นางชูศรี อัมภรัตน์	ตำแหน่ง กำนันตำบลขามใหญ่
2. นางเกษร อาษาบาล	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายสงกรานต์ มรดก	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นางบุญหนา คณาวรรณ	สมาชิกเทศบาลตำบลขามใหญ่

จากข้อมูลผู้นำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่าตำแหน่งผู้นำที่สำคัญๆ ในเขตตำบลขามใหญ่ มักเป็นคนในบ้านด้ามพรำ ดังเช่นในปัจจุบันก็มีทั้งกำนันและสมาชิกเทศบาลตำบลขามใหญ่อยู่ในหมู่บ้านโดยทั้งสองคนถือว่าเป็นลูกหลานคนบ้านด้ามพรำ ซึ่งจากการที่คนบ้านด้ามพรำได้รับเลือกจากหมู่บ้านอื่นๆ ให้เป็นผู้นำในระดับตำบลนั้นก็น่าจะมาจากการที่บ้านด้ามพรำเป็นพื้นที่ใกล้เคียงทำให้ชาวบ้านมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่างๆ มากกว่าชุมชนอื่น จึงมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองมากกว่า

4.1.7 สถานที่สำคัญในบ้านด้ามพรำ

1) วัดบ้านด้ามพรำ เป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งของตำบลขามใหญ่ สร้างเมื่อช่วงยุคต้นๆ ของการสร้างเมืองอุบลราชธานี มีอายุประมาณ 200 กว่าปี วัดด้ามพรำเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมของชาวบ้านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งขณะนี้วัดด้ามพรำมีความเจริญด้านวัตถุ อาคาร และสถานที่มากขึ้น เนื่องจากวัดมีรายได้จากการให้เช่าอาคารพาณิชย์และการบริจาคของชาวบ้านที่มีเศรษฐกิจดีขึ้น ทำให้วัดมีทรัพย์สินที่จำเป็นต้องดูแลมากขึ้น วัดจึงมีประตูเหล็กที่ปิดเปิดเป็นเวลาอีกทั้งศาลาวัดเองก็มีประตูเปิด ปิดตามการใช้งานเช่นกัน

2) โรงเรียนบ้านด้ามพรำ สร้างเมื่อ ปี 2476 ปัจจุบันโรงเรียนด้ามพรำมีอายุ 78 ปี เดิมทีโรงเรียนด้ามพรำตั้งอยู่ในบริเวณวัดด้ามพรำ แต่เนื่องจากโรงเรียนมีการขยายตัวมากขึ้นจึงได้ย้ายไปตั้งในพื้นที่ป่าสาธารณะของหมู่บ้าน ในอดีตโรงเรียนบ้านด้ามพรำเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา

แต่ต่อมา ประมาณ ปี 2549 ได้ขยายเป็นโรงเรียนขยายโอกาส ปัจจุบัน โรงเรียนมีการเรียนการสอน ตั้งแต่

ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3) โรงเรียนศรีศาสนวิทยา เป็นโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตั้งอยู่ในวัดด้ามพริ้ว โรงเรียนสร้างขึ้นในปี 2539 ในสมัย พระครูวิจิตรศาสนการ (ศรี ธรรมทินโน, เขียวชะอุ่ม) เป็นเจ้าอาวาส โรงเรียนเปิดทำการเรียนการสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และรับนักเรียนที่บวชเรียน ในปี 2553 มีภิกษุสามเณรจากวัดต่างๆในบริเวณใกล้เคียงมาศึกษาเล่าเรียน

4.) ศูนย์เด็กเล็กไอทีเฉลิมพระเกียรติฯ (บ้านด้ามพริ้ว) ก่อตั้งเมื่อปี 2538 จากการบริจาคของชาวบ้านโดยใช้พื้นที่ป่าสาธารณะของหมู่บ้านเป็นสถานที่ก่อตั้ง ต่อมา ศูนย์เด็กเล็กบ้านด้ามพริ้วได้อยู่ภายใต้การดูแลของกรมการปกครอง การดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กบ้านด้ามพริ้วได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จนมีผู้มาศึกษาดูงานทั้งในระดับจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ต่อมาก็ได้รับพระราชทานนามเป็นศูนย์เด็กเล็กไอทีเฉลิมพระเกียรติฯ (ด้ามพริ้ว) เมื่อปี 2542 ขณะนี้ ศูนย์เด็กเล็กไอทีเฉลิมพระเกียรติฯ (ด้ามพริ้ว) เปิดรับเด็กเล็กที่มีอายุตั้งแต่ 2.6 ปี ถึง 5 ปีในเขตตำบลขามใหญ่ 26 หมู่บ้าน โดยรับตั้งแต่ชั้นปรีบาล จนถึงอนุบาล 2 มีที่ปรึกษาและคณะกรรมการมาจากหลายภาคส่วน

5) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านด้ามพริ้ว ยกระดับมาจากศูนย์ส่งเสริมสุขภาพบ้านด้ามพริ้ว ซึ่งในอดีตคือสถานีอนามัยบ้านด้ามพริ้ว ซึ่งถือว่าเป็นสถานีอนามัยแห่งแรกในตำบลขามใหญ่และมีคนใช้บริการทั้งตำบล ต่อมา มีนโยบายการกระจายความเจริญด้านการดูแลสุขภาพของประชาชนให้ทั่วถึงจึงมีการสร้างสถานีอนามัยในหมู่บ้านอื่นๆตามมา ปัจจุบัน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านด้ามพริ้ว ให้บริการประชาชนในหมู่ 4 หมู่ 18 หมู่ 19 และ หมู่ 25

6) สวนสุขภาพบ้านด้ามพริ้ว สร้างขึ้นจากงบโครงการ SML ในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ผู้นำชุมชนได้นำงบประมาณดังกล่าวไปสร้างสวนสุขภาพในพื้นที่ป่าสาธารณะซึ่งอยู่ตรงกลางระหว่างโรงเรียนบ้านด้ามพริ้วและสถานีอนามัยบ้านด้ามพริ้ว แต่เนื่องจากไม่มีการใช้พื้นที่สวนสุขภาพมาเป็นเวลานาน จึงทำให้กลายเป็นแหล่งมั่วสุมของผู้เสพยาเสพติดและกลายเป็นจุดเสี่ยงในชุมชน

7) สถานธรรมผู้ใจ ตั้งขึ้นโดยการบริจาคที่ดินของคุณยายบุญชู เวชสวัสดิ์ เพื่อให้เป็นสถานที่เรียนรู้ด้านธรรมะแก่ครัวเรือนและประชาชนทั่วไปในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียง สถานธรรมมีโครงการและกิจกรรมต่างๆเพื่อเผยแผ่ธรรมะแก่เด็กและเยาวชนและประชาชนทั่วไป แต่ยังไม่พบว่าชาวบ้านด้ามพริ้วยังขาดข้อมูลข่าวสารจากสถานธรรม จึงไม่ค่อยมีใครเข้าร่วมกิจกรรมกับสถานธรรม

8) ศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วมหรือศาลาสร้างสุขตำบลขามใหญ่ ก่อตั้งเมื่อ 2552 โดยศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 74 จังหวัดอุบลราชธานี เป็นผู้สนับสนุนในการริเริ่ม โดยใช้สถานที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลขามใหญ่เดิมที่ตั้งอยู่ในบ้านด้ามพร้าวเป็นสถานที่ตั้งของศูนย์ฯ ซึ่งศูนย์ฯมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นจุดรวมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นการจัดสวัสดิการสังคมให้กับชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม รวมถึงเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในตำบลขามใหญ่ โดยศูนย์ฯมุ่งเน้นให้เกิดกิจกรรมด้านทักษะชีวิต อาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และด้านกีฬานันทนาการ โดยมีการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการของศูนย์ฯ ซึ่งคัดเลือกจากผู้นำในแต่ละหมู่บ้านในตำบลขามใหญ่ ภายในศูนย์ฯประกอบไปด้วย มุมอ่านหนังสือสำหรับเด็ก เครื่องดนตรีสากล เครื่องออกกำลังกาย กิจกรรมด้านอาชีพของศูนย์ฯ เช่น ร้านเสริมสวย สปา และนวดแผนไทย

9) สถานีตำรวจชุมชนตำบลขามใหญ่ ตั้งอยู่ในเขตบ้านด้ามพร้าว เดิมทีเป็นคุ้มขามใหญ่แต่ต่อมายกระดับมาเป็นสถานีตำรวจชุมชนตำบลขามใหญ่ มีตำรวจและอาสาป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ทำหน้าที่เฝ้าเวรยามและดูแลความปลอดภัยของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลขามใหญ่

4.1.8 วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ

บ้านด้ามพร้าวมีวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิมที่สำคัญคือ การเลี้ยงปู่ตา ซึ่งยึดถือกันมาตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การเลี้ยงปู่ตานี้จะทำเมื่อถึงเดือนหกก่อนฤดูทำนาเพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ โดยชาวบ้านใช้วิธีการแผ่เงินกันหรือเก็บรวบรวมเงินกันเพื่อนำมาซื้อของเช่น ไหว้ปู่ตา ได้แก่ ไก่ และเหล้า การแผ่เงินแต่ละครั้งจะได้เงินหลายหมื่นบาทและยังมีการแผ่เงินกันไปหลายหมู่บ้าน ทั้งบ้านคอนกลาง บ้านนาคุณ บ้านห้วยคุ่ม บ้านนาอุดม ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในปู่ตา การเลี้ยงปู่ตาเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาว่าปู่ตาจะทำให้ชาวบ้านอยู่ดี มีแสง จึงประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ในการเลี้ยงปู่ตาจะมีเฒ่าจ๋าเป็นผู้ติดต่อกับปู่ตา ซึ่งปัจจุบัน คือ พ่อใหญ่โฮม สัมพะวงค์ เป็นเฒ่าจ๋าและผู้ที่จะสืบทอดการเป็นเฒ่าจ๋าดอนั้นก็ต้องมาจากเชื้อสายตระกูลสัมพะวงค์เท่านั้น หากคนหนึ่งคนใดเสียชีวิตลงก็จะมีการสืบทอดต่อให้ลูก หลาน เหลน โหลน ของคนในตระกูลนี้มาเป็นเฒ่าจ๋าแทน

นอกจากการเลี้ยงปู่ตาแล้วชาวบ้านด้ามพร้ายังยึดถือฮีต 12 คอง 14 เพื่อเป็นสิริมงคลในการดำรงชีวิต เป็นการยึดถือบุญประเพณีเหมือนกับชุมชนอีสานทั่วไป โดยมากแล้วจะเป็นงานบุญประเพณีต่างๆ อันได้แก่ บุญพะเหวด บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษาและบุญบั้งไฟ แต่ในปัจจุบันบุญบั้งไฟได้ล้มเลิกไปแล้วเนื่องจากสภาพพื้นที่ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ มีความเจริญมากขึ้น ทำให้มีบ้านเรือนหนาแน่นขึ้น การจุดบั้ง

ไฟ เคยทำให้เกิดอันตรายและทำให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเรือนและทรัพย์สินต่างๆ จึงทำให้ประเพณีนี้สูญหายไปจากชุมชนบ้านด้ามพรำ เมื่อประมาณ ปี 2517

การทำบุญประเพณีต่างๆของชุมชนบ้านด้ามพรำในปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต กล่าวคือ ในอดีต เวลาบุญพระเวศ พื้นที่เพื่อนฝูงก็จะมารวมตัวกันเพื่อช่วยกันเตรียมงานหรือที่เรียกกันว่า “ลงงาน” โดยทุกคนจะมาร่วมกันบีบข้าวปุ้น มีทั้งช่วยกันตำ ช่วยกันบิบอย่างสนุกสนาน การเอาบุญจึงเป็นเหมือนการรวมญาติ พี่น้องและ มิตรสหาย ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่ปัจจุบัน พบว่าการเอาบุญในบ้านด้ามพรำจะมีลักษณะที่แตกต่างออกไป ชาวบ้านไม่บีบข้าวปุ้นเอง เนื่องจากข้าวปุ้นสามารถหาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด จึงทำให้สะดวกสบายและรวดเร็วมากขึ้นซึ่งชุมชนเห็นว่า เหมาะสมกับสภาพชีวิตที่มีความเร่งรีบมากขึ้น

จากการเก็บข้อมูล พบว่าการเลิกบีบข้าวปุ้นของชาวบ้านบ้านด้ามพรำและหมู่บ้านอื่นๆในแถบนี้มีสาเหตุมาจากการมีโรงงานข้าวปุ้นเข้ามาตั้งที่บ้านดอนกลางเมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่ผ่าน มา ธุรกิจการทำข้าวปุ้นได้กลายเป็นที่สนใจของชาวบ้านและขยายเข้าไปสู่ธุรกิจในระดับครัวเรือน และชุมชนอย่างรวดเร็ว ซึ่งนับตั้งแต่ความเจริญของเทคโนโลยีเครื่องบีบข้าวปุ้นเข้ามาสู่ชุมชน ภูมิปัญญาในการทำข้าวปุ้นของชุมชนก็หายไปรวมทั้งพันธุ์ข้าวเจ้าแดงที่ใช้ทำข้าวปุ้นก็ไม่ได้มีการปลูกในชุมชนอีกต่อไป หรือการมาร่วมกันลงงานในงานบุญต่างๆก็หายไปด้วย กลายเป็นต่างคนต่างเอาบุญบ้านใครบ้านเรา ทำให้วัฒนธรรมการ “เลา” หรือเชื้อเชิญกันด้วยวาจาได้เลือนหายไปและแทนที่ด้วยการใช้บัตรเชิญ

นอกจากนี้ บุญข้าวสากและบุญข้าวประดับดิน ซึ่งจะทำในช่วงเข้าพรรษา ก็พบว่าในอดีต ชาวบ้านได้ห่อข้าวต้มและขนมต้มเองเพื่อทำห่อข้าวน้อยอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันพบว่าชาวบ้านจะใช้วิธีการซื้อสำเร็จจากตลาดแทนเนื่องจากแม่ค้าในตลาดได้จัดเตรียมทุกอย่างไว้ในห่อข้าวน้อยที่พร้อมจะนำไปทำบุญที่วัดได้เลย ชุมชนจึงนิยมซื้อสำเร็จจากตลาด เนื่องจากสะดวกสบายและประหยัดเวลามากกว่า ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้เด็กๆไม่มีโอกาสได้เรียนรู้วิธีการทำข้าวต้มเหมือนเด็กในอดีตและเด็กก็ไม่ได้เข้ามามีส่วนในพิธีกรรมของงานบุญดังกล่าว

ความเชื่อของชาวบ้านด้ามพรำที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ขล้า ซึ่งหมายถึงข้อห้ามต่างๆที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ควรทำ ถ้าใครฝ่าฝืนก็จะเป็นการผิดข้อห้ามซึ่งจะไม่เป็นมงคลแก่ชีวิต ซึ่งพบว่าในอดีต ชาวบ้านให้ความสำคัญกับขล้าเป็นอย่างมาก อาทิเช่น ไม่ให้เด็กกินไต่ไก่ เพราะจะทำให้หยาบเหมือนไต่ไก่ และจะเป็นคนไม่เชื่อฟัง ห้ามไม่ให้กินดินไต่ เพราะจะไปเจียแย่งแฟนชาวบ้าน เวลากินข้าวเสร็จให้ปิดฝากล่องข้าว ถ้าไม่ปิดคนอื่นจะมาแย่งแฟน ไม่ให้ตักกินอาหารในหม้อ ไม่ให้ตากผ้าราวเดียวกับพ่อ หรือพี่น้องที่เป็นผู้ชายเมื่อโตเป็นสาว ไม่ให้แช่ผ้า แขนงขาม กินเสร็จแล้วให้ล้างทันที เวลากินข้าวผู้หญิงห้ามนั่งขัดสมาธิ หรือนั่งยองๆ แต่ให้นั่งพับเพียบ ห้ามไม่คำข้าวยามกินและตัดฟันยามเช้า เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันพบว่า ความเชื่อเรื่องขล้ายังคงยึดถืออยู่

ในกลุ่มคนผู้สูงอายุ และผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านด้ามพริ้ว แต่ไม่ได้มีการถ่ายทอดมาสู่เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ เนื่องจากความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีได้เข้ามาสู่ชุมชน ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเป็นผลทำให้ความเชื่อเรื่องขลังก็ค่อยๆ เลือนหายไปด้วย

4.1.9 ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน

เนื่องจากบ้านด้ามพริ้วได้รับผลกระทบจากการพัฒนาให้กลายเป็นเมือง ทำให้พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ภูมิปัญญาต่างๆ ลดลงเป็นอย่างมาก ประกอบกับ ที่ผ่านมามีการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ลูกหลาน ดังนั้น เมื่อภูมิปัญญาเสียชีวิตไป จึงทำให้ภูมิปัญญาสูญหายไปด้วย อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันในบ้านด้ามพริ้วยังมีภูมิปัญญาที่เหลืออยู่ ดังนี้

- 1) แม่ใหญ่อ่อนแก้ว ขาววงศ์ เป็นหมอพรหมณ์ประจำหมู่บ้าน แม่ใหญ่อ่อนแก้ว ขาววงศ์ เป็นลูกหลานของกำนันลา บุญเรือง ซึ่งเป็นกำนันคนแรกของตำบลขามใหญ่ เวลามีนงาน บุญเลี้ยงพระ ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน บายศรีสู่ขวัญในหมู่บ้าน แม่ใหญ่อ่อนแก้ว ขาววงศ์ ก็ไปช่วยประกอบพิธีให้
- 2) พ่อใหญ่คำเนิน บุผาสังข์ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ที่เชี่ยวชาญในด้านการพูด จึงสามารถใช้ภาษาได้ดีทั้งภาษาอีสาน ภาษาไทย กาพย์ กลอน ฝนา ดังนั้น เวลามีนงานวัดต่างๆ หรืองานทำบุญในหมู่บ้าน พ่อใหญ่คำเนิน บุผาสังข์ จะไปช่วยเป็นโฆษกประจำงานต่างๆ
- 3) แม่บัวคำ พุทธรักษา เป็นภูมิปัญญาด้านการทำพานบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งมีเหลือไม่มากนักในบ้านด้ามพริ้ว เนื่องจากในชุมชนไม่มีการปลูกต้นกล้วยและดอกไม้เหมือนในอดีต ทำให้เวลาต้องการทำพานบายศรีสู่ขวัญแต่ละครั้งต้องไปซื้อใบตอง และดอกไม้ที่ตลาด
- 4) พ่อพุทธา ศรีจันทร์ เป็นหมอพรหมณ์ที่เกิดจากนโยบายการอนุรักษ์หมอพรหมณ์ที่ทางราชการเกรงว่าจะสูญหายไปจากชุมชน จึงได้คัดเลือกเอาชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านไปเข้ารับการฝึกอบรมเป็นเวลา 2 สัปดาห์ ทำให้บ้านด้ามพริ้วมีหมอพรหมณ์เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคน

4.1.10 เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่

เนื่องจากบ้านด้ามพริ้วอยู่ติดกับตัวเมือง จึงทำให้ในพื้นที่มีเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ค่อนข้างมาก อาทิเช่น

- 1) ความรู้ด้านภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ภาษาจีน และภาษาญี่ปุ่น เนื่องจากมีชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนค่อนข้างมาก
- 2) ความรู้ด้านช่าง ได้แก่ ช่างก่อสร้าง ช่างซ่อมมอเตอร์ไซด์ ช่างซ่อมรถยนต์ ช่างเสริมสวย ช่างตัดผม ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องไฟฟ้า ช่างประคิษฐ์ ช่างตัดเสื้อผ้า และช่างทำ

ขนม เป็นต้น เนื่องจากในชุมชนมีข้าราชการเกษียณ ครู อาจารย์ ผู้รับเหมาก่อสร้าง และร้านค้าต่างๆ

3) ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ได้แก่ ความสามารถในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชนและวัยกลางคน

4) ความรู้ด้านสื่อ เนื่องจากมีสื่อมวลชนที่มีประสบการณ์เป็นผู้จัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ตลอดจนผลิตสื่ออาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย

5) ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เนื่องจากมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ตลอดจนมีแพทย์ พยาบาล หมอนวดแผนไทย อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย

4.1.11 กลุ่มและองค์กรในบ้านด้ามพรำ ได้แก่

1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตั้งขึ้นเมื่อ ปี 2540 วัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกได้ยืมเงินไปลงทุนเพิ่มรายได้ มีนางรัชกร นิธิชุดิเดช เป็นประธานกลุ่ม กิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการ คือ การฝากเงินสัจจะ และให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิก ปัญหาอุปสรรคของกลุ่ม คือ สมาชิกไม่คืนเงินยืมทำให้มีหนี้สูญและก่อให้เกิดปัญหาเรื่องเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่ม แนวทางแก้ปัญหาของกลุ่ม มีการให้สมาชิกผ่อนส่งตามรายได้ที่มี แต่ก็พบว่าสมาชิกที่ไม่ส่งเงินคืนก็ยังเป็นหนี้เสียและยังเป็นปัญหาที่กลุ่มกำลังพยายามแก้ไขอยู่

2) กลุ่มสตรีบ้านด้ามพรำ เริ่มแรกก่อตั้งในปี 2550 ในนามกลุ่มแปรรูปอาหาร กิจกรรมของกลุ่ม คือ การทำเนื้อสวรรค์ จนได้รับรางวัลหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ต่อมากลุ่มมีการทำกิจกรรมเพิ่มขึ้น คือ การทำขนมทองม้วน การทำถั่วงอกกระด้างพิษ การตัดเย็บเสื้อผ้า การทำดอกไม้จันทน์ การมีกิจกรรมที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ศูนย์ประสานงานของกลุ่มซึ่งเป็นบ้านของสมาชิกเริ่มคับแคบ จึงมีการแยกตัวออกไปผลิตตามบ้านเรือนของสมาชิก การแยกกันผลิตได้กลายเป็นจุดก่อเกิดกลุ่มใหม่ขึ้น ได้แก่ กลุ่มขนม กลุ่มแปรรูปเนื้อสวรรค์ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า และกลุ่มดอกไม้จันทน์ ต่อมา ในปี 2552 กลุ่มต่างๆได้เข้ามารวมตัวกันอีกครั้งหนึ่ง โดยมีนาง เบญจลักษณ์ บุญมาศ เป็นประธานกลุ่ม การรวมกลุ่มกันครั้งนี้ก็เพื่อแก้ปัญหากลุ่มที่ไม่ได้จดทะเบียนกับทางเทศบาลตำบลขามใหญ่ ทำให้ไม่มีสิทธิของงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลตำบลขามใหญ่

3) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ก่อตั้งปี 2546 มีนายสมนึก ศรีพิทักษ์ เป็นประธานกลุ่ม เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มสมาชิกกองทุนเงินล้าน กิจกรรมของกลุ่ม คือ การฝากเงินสัจจะ และการให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิก ปัญหาของกลุ่ม คือ การไม่คืนเงินกู้ตามสัญญาของชาวบ้าน แนวทางแก้ปัญหาของกลุ่ม คือ การเจรจาและการขยายเวลาการใช้หนี้คืนให้แก่สมาชิก แต่ก็พบว่า ยังมีสมาชิกบางส่วนที่ยังไม่คืนหนี้แม้จะพ้นระยะเวลาการขยายเวลาก็ตาม ดังนั้น จึงทำให้กลุ่มต้องดำเนินการฟ้องร้องและดำเนินคดีทางกฎหมาย

4) กลุ่มกองทุนประปาหมู่บ้าน ก่อตั้งเมื่อ ปี 2545 มีนางสุศรี อัมภรัตน์ เป็นประธานกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ของชาวบ้านเนื่องจากการประปาของราชการไม่สามารถขยายเขตบริการให้แก่ชาวบ้านได้ทั้งหมู่บ้าน กิจกรรมของกลุ่ม คือ การผลิตน้ำอุปโภคบริโภคแก่สมาชิก

5) กลุ่มผู้สูงอายุ ก่อตั้งในปี 2546 เป็นการรวมกันของข้าราชการเกษียณในบ้านด้ามพริ้ว เพื่อทำกิจกรรมทางศาสนา ดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุและกิจกรรมเพื่อสังคม กิจกรรมที่กลุ่มทำก็คือ การไปทำบุญ การไปฟังเทศน์ การจัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุ วันสงกรานต์ และมีการจัดสวัสดิการฌาปนกิจของสมาชิก ปัจจุบัน มีอาจารย์ไชยยันต์ สุขบัติ เป็นประธานกลุ่ม

6) กลุ่มเลี้ยงวัว เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงวัวในบ้านด้ามพริ้ว โดยกิจกรรมที่สมาชิกทำ คือ ผลัดเปลี่ยนกันเอาวัวที่ได้รับจากรัฐไปเลี้ยงเพื่อได้ลูกวัวโดยใช้วิธีการจับฉลาก แต่ปัญหาที่พบก็คือ สมาชิกในกลุ่มได้นำวัวไปขายเนื่องจากเดือดร้อนเรื่องเงิน ทำให้ไม่สามารถนำวัวมาคืนได้เมื่อถึงรอบที่ต้องมีการจับฉลากต่อ กลุ่มจึงมีการแก้ไขปัญหาโดยให้สมาชิกที่ขายวัวไปแล้ว คืนเป็นเงินสดตามราคาวัวแก่คนที่จับฉลากได้ในปีต่อไป ซึ่งพบว่ามีสมาชิกที่ได้เงินสดแทนวัวได้นำเงินสดไปซื้อวัวมาเลี้ยง ขณะที่บางคนก็ไม่มีเงินนำเงินสดไปซื้อวัว จึงทำให้กลุ่มเลี้ยงวัวมีทั้ง 2 ระบบ คือ การคืนวัวและการคืนเงินสด ปัจจุบัน กลุ่มเลี้ยงวัวมี นายพุทธา ศรีจันทร์ เป็นประธานกลุ่ม

7) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีนางบัวศรี รักษาโรค เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มเกิดจากการรวมตัวกันของอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ภายใต้การสนับสนุนของศูนย์สุขภาพชุมชนบ้านด้ามพริ้ว กิจกรรมที่กลุ่มทำก็คือ การดูแลสุขภาพ การรณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออก และโรคต่างๆ การสนับสนุนกิจกรรมของวัดและชุมชน

8) กลุ่มเยาวชน จัดตั้งขึ้นโดยผู้นำชุมชนและอาจารย์ในโรงเรียนบ้านด้ามพริ้วที่เห็นว่าบ้านด้ามพริ้วยังไม่มีกลุ่มเยาวชน จึงต้องการตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อส่งเสริมกิจกรรมของเยาวชนในหมู่บ้านเนื่องจากเทศบาลตำบลขามใหญ่มีงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของเยาวชนทุกปีละ 20,000 บาทต่อหมู่บ้าน เพื่อนำไปพัฒนาเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน กิจกรรมของกลุ่ม ได้แก่ การจัดแข่งขันกีฬาระหว่างเยาวชนซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีการจัดขึ้นปีละครั้ง 9.)

9) กลุ่มมิตรร่วมใจ เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของคนดั้งเดิมในบ้านด้ามพริ้ว ซึ่งส่วนมากเป็นข้าราชการเกษียณเมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันและช่วยเหลือสังคมโดยกลุ่มมีเงื่อนไขว่าผู้ที่จะเป็นสมาชิกต้องเสียค่าสมัครคนละ 500 บาท และเวลาที่มีกิจกรรมก็จะเก็บเพิ่มอีกคนละ 100 บาท ไม่มีเปิดรับสมัครสมาชิกทั่วไป เนื่องจากกลุ่มมีกระบวนการในการคัดเลือกคนเข้าเป็นสมาชิกค่อนข้างเข้มงวด ผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิกต้องได้รับการยินยอมจากกลุ่มสมรสและต้องเป็นผู้พร้อมที่จะเสียสละ กิจกรรมของกลุ่ม คือ การช่วยงานวัด

การดูแลสมาชิกเวลาเจ็บป่วยและเสียชีวิต โดยกลุ่มจะมีการรวบรวมเงินจากสมาชิกให้แก่ครอบครัวของผู้เสียชีวิต ในกลุ่มไม่มีเงินทุนหมุนเวียน เพราะทางกลุ่มเห็นว่าการบริหารจัดการเป็นเรื่องยุ่งยาก กลุ่มจึงไม่จดทะเบียนกับทางเทศบาลตำบลขามใหญ่ แม้ได้รับการติดต่อให้ไปขึ้นทะเบียนเพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณก็ตาม ปัจจุบัน มีนายพุดชา ศรีจันทร์ เป็นประธานกลุ่ม

4.2 การเลี้ยงดูเด็กของบ้านด้ามพร้าว

4.2.1 การเลี้ยงดูเด็กในอดีต

การเลี้ยงดูลูกของชาวบ้านด้ามพร้าวในอดีต เป็นการเลี้ยงดูแบบง่ายๆ โดยการเลี้ยงด้วยนมแม่ เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีนมผงและอาหารเสริมในการเลี้ยงทารก การเลี้ยงดูจึงทำตามคำบอกคำสอนของผู้เฒ่า ผู้แก่ที่สืบทอดต่อกันมาเนื่องจากยังไม่มีตำราในการเลี้ยงดู แม่ใหญ่บัวลิ มรดก อายุ 66 ปี ได้เล่าว่า “เมื่อก่อนนี้ พอลูกเกิดมาได้ 2-3 วัน แม่ก็เลี้ยงข้าวหมกใส่กลั้วน้ำว่าสุกให้กินแล้ว ลูกก็กินดี ไม่กวน ไม่ร้องไห้แง นอนหลับดีในอุ้มน้ำข้าวหมก เพราะอ้อมท้อง และลูกก็แข็งแรงดี ไม่ป่วยเป็นอะไรง่ายเหมือนเด็กทุกวันนี้” ซึ่งจากคำบอกเล่าของแม่ใหญ่บัวลิ มรดก ทำให้เห็นว่าการเลี้ยงดูในสมัยก่อนไม่ได้ยุ่งยากอะไร ทำกันง่ายๆ แต่กลับได้ผลดี คือ เด็กก็มีร่างกายแข็งแรงและเลี้ยงง่ายไม่แง จากการทำที่แม่ต้องเป็นผู้เลี้ยงข้าวหมกใส่กลั้วน้ำให้ลูกกินนั้นก็เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีเครื่องบดประกอบกับกลั้วน้ำว่าเป็นผลไม้ที่หาง่ายเพราะทุกบ้านมักปลูกกล้วยเพื่อเอาใบตองไว้ใช้ และการใช้กลั้วน้ำว่าเลี้ยงทารกแล้วทำให้เด็กเติบโตแข็งแรงก็เพราะในกลั้วน้ำว่ามีคุณค่าทางโภชนาการสูง กล่าวคือ กลั้วน้ำว่ามีทั้งสารอาหารประเภทโปรตีน และกรดอะมิโน ซึ่งมีความจำเป็นต่อการเจริญเติบโตของทารก และยังมีวิตามินที่จำเป็นต่อร่างกายอีกด้วย

สำหรับการนอนของทารก ในอดีต ใช้อุ้มน้ำข้าวหมกใส่กลั้วน้ำให้ลูกนอน เนื่องจากข้าวหมกเป็นสิ่งที่หาได้ง่าย และสะดวก ซึ่งส่วนใหญ่ก็มักใช้ข้าวหมกใส่กลั้วน้ำของพ่อ และสามารถผูกอุ้มน้ำข้าวหมกใส่กลั้วน้ำที่ทั้งในกระท่อม บนเรือน หรือใต้ต้นไม้ เด็กจึงนอนอยู่ใกล้กับบริเวณที่พ่อแม่ทำงาน เมื่อยามเด็กตื่นจึงเห็นยินเสียงและหน้าพ่อแม่ทันที จึงทำให้เด็กเกิดความมั่นคงทางด้านจิตใจ และเกิดความรู้สึกปลอดภัย นอกจากนี้ การนอนในอุ้มน้ำข้าวหมกใส่กลั้วน้ำที่แนบกับพื้นที่ในครรภ์ของแม่ จึงทำให้เด็กนอนได้นานอย่างเต็มอิ่มและมีความสุข เด็กจึงมีความรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัย ซึ่งการนอนของเด็กถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่ออารมณ์และสภาพจิตใจของเด็ก ครั้นพอเด็กโตขึ้นอายุประมาณ 3-4 ขวบ ซึ่งเป็นวัยกำลังซนและชอบการเรียนรู้ เวลาพ่อแม่ไปทำงาน เด็กก็จะอยู่กับผู้เฒ่า ผู้แก่ซึ่งเป็นปู่ ย่า ตา ยาย ของเด็ก ผู้เฒ่าผู้แก่ก็ช่วยเลี้ยงดู เล่านิทานให้หลานฟัง ทำให้หลานมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนม เชื่อฟังและเคารพผู้เฒ่า ผู้แก่ ซึ่งการเลี้ยงดูเด็กในสมัยก่อนเป็นบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวไม่ใช่เฉพาะพ่อแม่เท่านั้นที่มีหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนลูก

แต่ยังมีปู่ย่า ตายาย ลุง ป้า น้า อา เป็นผู้คอยบอก คอยสอนเด็กด้วยเนื่องจากสมัยก่อนชาวบ้านด้ามพรว้าอาศัยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน

แต่พอเด็กโตมากขึ้น พ่อแม่ก็มักปล่อยให้เด็กวิ่งเล่นกันตามธรรมชาติ ตามทุ่งนา ในหมู่บ้าน ในวัดเนื่องจากสมัยก่อนไม่มีอันตรายในหมู่บ้านทำให้เด็กมีอิสระในการวิ่งเล่นกับเพื่อนๆ ในหมู่บ้าน พวกกันไปเล่นน้ำในหนองด้ามพรว้า หรือคลองน้ำข้างถนน ทำให้เด็กรู้จักกันทั้งหมู่บ้าน สนุกสนมกันและไม่ตีกัน สำหรับการช่วยงานบ้านพบว่าเด็กๆ ในสมัยก่อนชอบช่วยพ่อแม่ทำงานทุกอย่างไม่ว่าเป็นการเลี้ยงน่อง ตักน้ำใส่โอ่ง หนึ่งข้าว เลี้ยงวัว ควาย ไถนา คำนานา เกี่ยวข้าว โดยเฉพาะลูกสาวต้องตื่นนอนก่อนพ่อแม่เพื่อหุงหาอาหารให้ครอบครัว ซึ่งเป็นหน้าที่ของลูกสาวที่ทุกบ้านต้องประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นการเตรียมตัวลูกสาวก่อนออกไปมีเรือนหรือแต่งงาน นอกจากนี้ เด็กในสมัยก่อนจะเชื่อฟังพ่อแม่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะลูกสาวต้องเชื่อฟังพ่อแม่ ตัวอย่างเช่น เวลามีหมอลำหรือมีงานบุญ ถ้าพ่อแม่ไม่ให้ไปก็จะไม่ไป แม้กระทั่งการเลือกคู่ครองนั้น พ่อแม่จะเป็นฝ่ายหาให้ หรือต้องได้รับความเห็นชอบจากพ่อแม่ก่อนจึงจะแต่งงานได้ ส่วนด้านการศึกษา ในสมัยก่อนเด็กๆ ได้เข้าโรงเรียนก็ต่อเมื่ออายุครบ 7 ขวบ

4.2.2 การเลี้ยงดูเด็กในปัจจุบัน

การเลี้ยงดูลูกของชาวบ้านด้ามพรว้าในปัจจุบันมีความแตกต่างจากอดีตอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ชาวบ้านด้ามพรว้าจะเลี้ยงลูกตามคำแนะนำของแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและพึ่งตำราและคู่มือเป็นหลัก แม้การเลี้ยงดูของชาวบ้านด้ามพรว้าได้ให้ความสำคัญกับหนังสือตำราหรือคู่มือมากขึ้น แต่กลับพบว่าเด็กเล็กมีการเจ็บป่วยมากขึ้นซึ่งน่าจะมาจากการที่เด็กไม่ได้กินนมแม่มากนักจึงทำให้ป่วยได้ง่าย เนื่องจากการยืนยันของวงการแพทย์ระบุว่านมแม่อุดมไปด้วยโปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน วิตามินและแร่ธาตุ นอกจากนั้นนมแม่ยังสามารถย่อยได้ดีกว่านมวัว ช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน ที่ทำให้เด็กมีภูมิต้านโรค นอกจากนี้ การเลี้ยงดูด้วยนมแม่มีประโยชน์ทางด้านจิตใจด้วย ลูกน้อยมีโอกาสใกล้ชิดกับแม่ ได้รับความอบอุ่นจากแม่ ได้ยินเสียงและได้มองเห็นแม่ แต่เด็กทารกในบ้านด้ามพรว้าส่วนมากได้รับประทานนมแม่เพียง 2-3 เดือน เนื่องจากแม่ต้องไปทำงานนอกบ้าน หลังจากนั้นเด็กจะกินนมผงและอาหารเสริมที่โฆษณาในโทรทัศน์ ส่วนการนอนเด็กจะนอนในเปลเหล็กข้างในรถเข็นข้าง และจะอยู่กับพี่เลี้ยงเพราะแม่ต้องกลับไปทำงานที่มีทั้งเป็นข้าราชการ ลูกจ้างบริษัทห้างร้าน ในตัวเมือง แต่ก็พบว่ายังมีบางครอบครัวที่มีปู่ย่า ตายาย เป็นผู้ดูแลลูกหลานให้ ซึ่งพบว่าเป็นครอบครัวที่มีผู้เฒ่าผู้แก่และเป็นคนดั้งเดิมในหมู่บ้านซึ่งมีจำนวนน้อยมาก

เมื่อเด็กโตขึ้นอายุประมาณ 3-4 ปี ทุกครอบครัวจะนำเด็กไปเข้าศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้านบ้าง บางครอบครัวก็เอาไปฝากเลี้ยงในโรงเรียนอนุบาลในตัวเมืองเนื่องจากพ่อแม่ทำงานอยู่ในเมืองพอตอนเย็นก็รับลูกกลับบ้านด้วย พ่อเด็กโตขึ้นมามากหน่อยก็จะเล่นอยู่ในบ้าน มีของเล่นพลาสติก

และ มีทีวีเป็นพีแอลเอช เนื่องจากแม่พื้นที่ในบ้านด้ามพร้าวมีความเจริญมากขึ้นแต่กลับพบว่ามีความปลอดภัยน้อยลงสำหรับเด็กเนื่องจากถนนขยาถูมีการขยายเป็นสี่เลนส์และมีจำนวนยานพาหนะที่เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ทำให้มีพื้นที่สำหรับเด็กไปเล่นอย่างอิสระและมีความปลอดภัยน้อยลง นอกจากนี้ มีคนแปลกหน้าในชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับในชุมชนก็มีเรื่องยาเสพติด ร้านเกมส์ การพนัน อุบัติเหตุ การลักขโมย ฯลฯ จึงทำให้ชาวบ้านด้ามพร้าวมีความจำเป็นต้องเลี้ยงลูกให้อยู่แต่ในบริเวณรั้วบ้าน ทำให้เด็กไม่มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ในชุมชนและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น เด็กก็จะอยู่กับสื่อทั้งโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ดาวเทียม มือถือ เรียนพิเศษและกวดวิชาซึ่งจากการสำรวจเด็ก จำนวน 50 คน พบว่ามี 20 คนที่เรียนพิเศษและกวดวิชา นอกจากนี้ เด็กบ้านด้ามพร้าวจะนิยมเข้าเมืองเป็นส่วนใหญ่เพราะมีเพื่อนอยู่โรงเรียนในเมือง

4.3 การเล่นเกมของเด็กในบ้านด้ามพร้าว

4.3.1 การเล่นเกมของเด็กในอดีต การเล่นเกมของเด็กในบ้านด้ามพร้าวในอดีต มีมากมายหลายอย่าง ได้แก่

1) การเล่นเกมบักบ้าหรือสะบ้า วิธีการเล่น แบ่งคนเล่นออกเป็นสองฝ่าย แล้วตั้งลูกบักบ้าไว้ฝ่ายละ 5 ลูก แต่ละฝ่ายจะอยู่ห่างกันประมาณ 10-15 เมตร มีลูกบักบ้าสำหรับโยน 10 ลูก โดยมีการตกลงกันก่อนว่าจะให้ฝ่ายใดเริ่มโยนก่อน ฝ่ายใดโยนล้มหมดลูกลูกจะเป็นฝ่ายชนะ ฝ่ายที่แพ้จะถูกเขกเข้า หรือเคาะหัวเข้าด้วยลูกบักบ้า การเล่นเกมบักบ้านี้นิยมเล่นในเด็กผู้ชาย แต่ขณะนี้ พบว่าในบ้านด้ามพร้าวไม่มีต้นบักบ้าในชุมชนเลยเนื่องจากป่าถูกทำลายลงไปมาก

2) เล่นบักจี๋หอยหรือหมากเก็บ วิธีการเล่น คือ ใช้ก้อนกรวดที่มีลักษณะกลมๆ 5 ก้อน เลี่ยงทายว่าใครจะเล่นก่อน โดยวิธีขึ้นร้าน คือ ถือหมากทั้งห้าเม็ดไว้แล้วโยนพลิกหงายหลังมือรับ แล้วพลิกมือกลับรับอีกที ใครเหลือหินอยู่ในหินอยู่ในมือมากที่สุดคนนั้นเล่นก่อน มีทั้งหมด 5 หมากหมากที่ 1 ทอดหมากให้ห่างๆ กัน เลือกลูกนำไว้ 1 เม็ด ควรใช้เม็ดกรวดที่ห่างที่สุด โยนเม็ดนำขึ้นแล้วเก็บทีละเม็ดพร้อมกับรับลูกนำที่หล่นลงมาให้ได้ ถ้ารับไม่ได้ถือว่า “ตาย” ขณะที่หยิบเม็ดที่ทอดนั้นถ้ามือไปถูกเม็ดอื่นถือว่า ตาย ต้องเปลี่ยนให้คนอื่นมาเล่นแทน หากสามารถเก็บได้ทุกเม็ดก็จะเพิ่มจำนวนขึ้น เป็น 2, 3, 4, ผู้เล่นส่วนใหญ่จะเป็นเด็กผู้หญิง

3) เล่นโหนเถาวัลย์ เนื่องจากในอดีตบ้านด้ามพร้าวมีป่าไม้จำนวนมากจึงทำให้เด็กไปใช้ป่าในการเล่นปีนป่ายตามต้นไม้อย่างสนุกสนาน โดยเด็กจะเลือกเถาวัลย์เพราะสามารถโหนไปมาได้ โดยเด็กจะแข่งกันโหนเถาวัลย์ว่าใครสามารถโหนได้สูงและไกลกว่าจะเป็นผู้ชนะ

4) เดินกะลา เป็นการนำเอากะลามะพร้าวมาผ่าครึ่งให้เท่ากันแล้ววางคว่ำลงกับพื้น จากนั้นเจาะรูที่ก้นกะลาทั้ง 2 ข้าง นำเชือกเหนียวๆ มา 1 เส้นความยาวพอประมาณที่จะใช้มัดมือซึ่งขณะที่ยืนได้ ปลายเชือกแต่ละข้างร้อยรูกะลาที่เจาะไว้ ซึ่งอาจจะใช้ตะปูหรือไม้ที่แข็งแรงผูกปลายเชือกที่ร้อย

กะลาไม่ให้หลุดออกจากกะลา เวลาเล่นผู้เล่นจะใช้เท้าเหยียบลงบนกะลาทั้ง 2 ข้าง ดึงเชือกให้ตึง ระหว่างงอหัวแม่เท้า เวลาเดินให้ดึงเชือก กะลาจะได้ติดเท้าไปด้วย การละเล่นเดินกะลานั้นจะไม่ค่อย ผาดโผนและอันตรายสักเท่าไร ด้วยเหตุนี้เด็กผู้หญิงจึงนิยมเล่นมากกว่าเด็กผู้ชาย

5) เดินขาโกกเถก จะใช้ไม้ไผ่กิ่ง 2 ลำ ถ้าไม่มีก็จะใช้วิธีเจาะรูแล้วเอาไม้อื่นมาสอดไว้ เพื่อเป็นที่วางเท้า โดยผู้เล่นจะเลือกไม้ไผ่ลำตรง 2 ลำที่มีกิ่งสำหรับวางเท้าเสมอกัน 2 ข้าง ผู้เล่นจะขึ้นไปยืนบนแขนงไม้ เวลาเดินหากยกเท้าข้างไหนมือที่จับลำไม้ไผ่จะยกข้างนั้นตาม ส่วนมากเด็กๆ มักจะเดินแข่งกัน ใครที่เดินได้ไวและไม่ตกจากไม้ถือว่าเป็นผู้ชนะ

6) การตีคลี การเล่นจะประกอบด้วยไม้คลี คือ ไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 เมตร งอนปลาย ไม้ ส่วนลูกคลี ทำจากไม้ขนุนกลึงให้กลมขนาดเท่ามะนาว โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะเล่นในช่วงฤดูหนาวเพื่อเป็นการออกกำลังกายก่อนลงอาบน้ำ การตีคลีจะนิยมเล่นในเวลาากลางคืน เพราะเมื่อเราเอา ลูกคลีเผาไฟให้ลูกแดง เมื่อตีลูกคลีก็จะเป็นเปลวไฟปลิวไปในสนามสวยงามไปอีกแบบ

7) เล่นเสียน้อย เป็นการเล่นขายของของเด็กเหมือนภาคกลาง การเล่นขายของเป็นการละเล่นที่เด็กหญิงโปรดปราน เพราะมีอุปกรณ์ ย่อเลียนแบบของจริงครบครันทั้งหม้อข้าว หม้อแกง จาน ชาม ช้อน เตา เครื่องใช้ในการทำครัวทุกอย่าง เด็กจะหุงหาอาหารสมมติโดยใช้ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้มาหั่น ตำ คลุกเคล้ากับข้าว ตำคั้นน้ำจากกลีบดอกไม้เป็นน้ำหวาน เด็กโตอาจใช้เครื่องครัวของจริงแบบหุงหาอาหารแบบง่ายๆ เช่น หุงข้าว ไข่เจียว ทำขนมครก เป็นต้น

8) บั้งบก เป็นการเล่นของเด็กผู้ชาย คล้ายๆกับเล่นยิงปืน แต่เอาไม้ไผ่มาทำบั้งหรือกระบอกแล้วเจาะรู ทำคล้ายกระบอกสูบ แล้วใช้ไม้ที่มีขนาดเล็กกว่าเป็นไส้ในและเป็นตัวยิง โดยลูกกระสุนจะใช้กระดาษพันเป็นลูกกลมแล้วใส่ในกระบอกเพื่อยิงให้ถูกเพื่อนที่เล่นด้วยกัน ถ้าเพื่อนคนใดถูกยิงก็จะ “ตาย” หรือแพ้

9) การเล่นบักตักกะแห่ง หรือตักกะเหล่ง มีวิธีการเล่น คือ เอาไม้แหลมขีดเป็นวงกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 8-10 นิ้ว โดยมีผู้เล่นตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป แบ่งเป็นฝ่ายหนึ่งกับ ฝ่ายไล่ เมื่อโยนหัวห้อยแล้วผู้แพ้เข้าไปอยู่ในวงกลมเรียกว่าฝ่ายหนี ฝ่ายไล่อยู่ข้างนอก ส่งตัวแทนเข้าไปไล่ 1 คน ในวงกลม การไล่ต้องวิ่งขาเดียว ขาอีกข้างหนึ่งยกไว้สูง ๆ อย่าให้ติดดินการวิ่งต้องกระโดดขาเดียวไล่แต่ละถั่วแต่ละถูกใครคนนั้นก็ออกจากการเล่น ถ้าคนไล่ขาแต่ละดิน หรือล้มก็ออกจากการเล่น ฝ่ายใดหมดก่อนฝ่ายนั้นแพ้ การโดดขาเดียวเรียกว่าตักกะแห่ง หรือตักกะเหล่ง การเปลี่ยนฝ่ายจะทำได้เมื่อคนตักกะเหล่งล้มหรือขาหรือเท้าแต่ละพื้น

10.) การเล่นบักลิ้ หรือ ช้อนหา วิธีการเล่น เริ่มจากให้คนหนึ่งเป็นผู้หา อีกหลายๆคนเป็นผู้ลิ้หรือช้อน เมื่อแยกย้ายกันไปช้อนตัวแล้ว ผู้ช้อนจะให้สัญญาณโดยการส่งเสียงว่าพร้อมแล้วผู้หาที่จะตามค้นหาผู้ลิ้ จนพบ เมื่อพบแล้ว จะวิ่งไล่เอามือแต่ละผู้ที่ตนพบ เมื่อแต่ละต้องตัวแล้วถือว่าผู้ที่ถูกค้นพบและถูกแตะ ก็จะเปลี่ยนฐานะจากผู้ลิ้ เป็นผู้หา ให้ผู้แพ้เป็นผู้หาอีกวนเวียนกันไป

4.3.2 การละเล่นของเด็กในปัจจุบัน

เนื่องจากการละเล่นในอดีตดังกล่าวมาข้างต้นนั้นกำลังสูญหายไปจากบ้านด้ามพรำ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และความเจริญได้เข้าแทนที่ที่ทำให้เด็กและเยาวชนหันไปให้ความสนใจกับของเล่นสำเร็จที่มีวางจำหน่ายตามห้างสรรพสินค้ามากกว่าแม้จะมีราคาแพงแต่ก็สามารถดึงดูดเด็กๆ ให้สนใจมากกว่าการละเล่นแบบดั้งเดิม ประกอบกับการละเล่นแบบในอดีตไม่มีผู้ใหญ่พาเด็กเล่นเนื่องจากผู้ปกครองเองก็มีการกีดกันในการทำมาหากิน และการเข้ามาของสื่อโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และเกมสื่อบนไลน์ต่างๆ ได้มีอิทธิพลและครอบงำการเล่นของเด็กในบ้านด้ามพรำ ทำให้เด็กหันไปสนใจการเล่นเกมสื่อบนไลน์ อินเทอร์เน็ต เสพสื่อบันเทิง เทียวห้างสรรพสินค้า ไปดูหนัง และขับขีรถจักรยานยนต์แข่งกัน

4.4 โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพรำ

4.4.1 โครงการศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วม

บ้านด้ามพรำเป็นที่ตั้งของศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วมหรือศาลาสร้างสุขของเทศบาลตำบลขามใหญ่ เนื่องจากมีพื้นที่เป็นจุดศูนย์กลางของตำบลซึ่งในศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วมก็จะมีโครงการส่งเสริมกิจกรรมของเด็กและเยาวชน โดยการจัดหาอุปกรณ์ต่างๆ สำหรับเด็กและเยาวชน เช่น เครื่องออกกำลังกาย เครื่องดนตรี หนังสือสำหรับเด็ก แต่จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับผู้บริการแบบมีส่วนร่วมพบว่าเด็กและเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะเข้ามาใช้บริการ ขณะที่เด็กและเยาวชน กลับบอกว่าพวกเขาไม่สามารถเข้าถึงบริการของศูนย์ เนื่องมาจากการเปิด ปิดศูนย์ไม่ตรงกับช่วงเวลาที่เด็กว่าง อาทิเช่น เด็กจะว่างวันเสาร์ อาทิตย์ แต่เจ้าหน้าที่ไม่ได้มาเปิดให้ใช้บริการในวันหยุด เป็นต้น นอกจากนี้ ภาระเบียดเบียนของศูนย์ก็ไม่สร้างแรงจูงใจให้กับเด็ก เนื่องจากเดิมทีนโยบายของศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วม กระตุ้นให้ทุกคนเข้ามาใช้บริการเพื่อสร้างความสุขโดยมีเทศบาลตำบลขามใหญ่เป็นผู้จัดสวัสดิการสำหรับชุมชน แต่ในทางปฏิบัติกลับมีการเก็บค่าเข้าใช้บริการเป็นชั่วโมง เด็กจึงมองว่าไปใช้บริการที่ห้องซ้อมดนตรีของเอกชนดีกว่ามาใช้ศูนย์เนื่องจากต้องเสียเงินเหมือนกันและสะดวกกว่า

4.4.2 โครงการเผยแพร่ธรรมะสู่ครัวเรือน

โครงการเผยแพร่ธรรมะสู่ครัวเรือนจัดทำโดยสถานธรรมผู้จื่อ เนื่องจากสถานธรรมเห็นว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันเกิดจากการขาดธรรมะในการครองเรือนเพราะเราเน้นการพัฒนาแต่เรื่องทางโลก ละเลยทางธรรม ทำให้เสียสมดุลในการดำเนินชีวิต สถานธรรมจึงได้ทำโครงการนี้ขึ้นเพราะถ้าหากทุกคนในครอบครัวได้เรียนรู้ธรรมะและนำไปปฏิบัติก็จะทำให้เกิดความ

สงบสุขทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม จึงเห็นว่าการเพื่อเผยแพร่ธรรมะสู่ครอบครัวเป็นสิ่งที่จะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ แต่การดำเนินโครงการยังไม่ค่อยได้รับความสนใจจากชาวบ้านด้ามพร้าวรวมทั้งเด็กและเยาวชนมากนักและพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมักเป็นคนที่มาจากหมู่บ้านอื่นซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นสมาชิกของสถานธรรมอยู่แล้ว

4.5 สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพร้าว

จากการสัมภาษณ์เจ้าลูกผู้ปกครองและเด็กและเยาวชนอายุ 10 – 18 ปี เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงบวกและเชิงลบของเด็กและเยาวชน และจากการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ในบรรดากลุ่มเด็กและเยาวชน พบว่าปัญหาของเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพร้าว มีดังนี้

4.5.1 การติดสื่อโทรทัศน์

เด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าวมีปัญหาติดสื่อบันเทิงทางโทรทัศน์ซึ่งพบว่าเด็กและเยาวชนดูทีวีสูงสุดวันละ 7 ชั่วโมง ต่ำสุดวันละ 2 ชั่วโมง โดยดูเพียงลำพังคนเดียวเป็นส่วนใหญ่ และดูเพื่อความบันเทิงและสนุกสนานเป็นหลัก และจากการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันของทีมวิจัยที่มีทั้งเด็กเยาวชน และผู้ใหญ่ พบว่าสาเหตุของการติดสื่อโทรทัศน์เกิดจากการที่ทุกครัวเรือนในบ้านด้ามพร้าวมีโทรทัศน์อย่างน้อย 1 เครื่อง และบางครัวเรือนก็มีโทรทัศน์มากกว่า 2 เครื่อง โดยเอาไว้วางในห้องรับแขก 1 เครื่อง ในห้องนอนของพ่อแม่ 1 เครื่อง และในห้องนอนลูก 1 เครื่อง นอกจากนี้พบว่าเกือบทุกหลังคาเรือนในบ้านด้ามพร้าวมีการติดตั้งจานดาวเทียมที่เป็นโปรโมชั่นและบริการจากบริษัทมือถือ ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถดูรายการบันเทิงได้ตลอด 24 ชั่วโมง

ในขณะที่ทัศนคติของผู้ปกครองต่อการดูโทรทัศน์ของเด็กเยาวชนพบว่าผู้ปกครองเห็นว่าการดูโทรทัศน์ของเด็กและเยาวชนถือว่าเป็นเรื่องปกติ ไม่ได้เป็นปัญหาแต่อย่างใด เนื่องจากผู้ปกครองเห็นว่าการดูโทรทัศน์เป็นกิจกรรมที่ทำภายในบ้านและมีความปลอดภัยเพราะเด็กอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ซึ่งดีกว่าการที่เด็กออกไปเที่ยวเตร่นอกบ้านที่มีอันตรายมากกว่า ดังนั้น ผู้ปกครองจึงมีความพึงพอใจที่จะให้เด็กอยู่กับโทรทัศน์มากกว่าการออกไปจับซื้อขนมหรือไปเล่นตามถนน ซึ่งจากทัศนคติดังกล่าว ทำให้ผู้ปกครองไม่เข้มงวดและไม่กำหนดเวลาในการดูโทรทัศน์ของเด็กและเยาวชน ส่งผลให้เด็กติดสื่อโทรทัศน์มาตั้งแต่ยังเล็กๆจนเป็นนิสัยของเด็กและเยาวชนไปโดยปริยาย

ในขณะที่ นักวิชาการมองว่าการดูโทรทัศน์มากเกินไปถือว่าเป็น “ภัยเงียบ” ที่คร่าชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน เนื่องจากผลการศึกษาวิจัยเรื่องผลกระทบจากการดูโทรทัศน์ของเด็กมากเกินไป คือ ตั้งแต่ 3-5 ชั่วโมง ยืนยันถึงโทษภัยที่จะเกิดขึ้นจากการดูโทรทัศน์มากเกินไปของเด็กว่ามีความรุนแรงหลายระดับขึ้นอยู่กับช่วงอายุของเด็ก ยิ่งอายุน้อยก็ยิ่งได้รับอันตรายมาก ซึ่งอันตรายที่เกิดขึ้นนั้นมีทั้งต่อสุขภาพกาย จิตใจ อารมณ์ สมาธิและการเรียนรู้ของเด็ก อาทิเช่น การรับสื่อที่ชั่วๆ

ทางเพศบ่อยๆ จะส่งผลให้วัยรุ่นพัฒนาความเชื่อและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมผิดๆ เกี่ยวกับการแสดงออกทางเพศ ความรุนแรง หรือ การรับสื่อประเภท โหด มั่นสั เขี้ยว ก็จะทำให้เด็กมีทัศนคติที่ก้าวร้าวต่อผู้อื่นหรือต่อต้านสังคม การเพิกเฉยหรือยอมรับการใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา และการเครียดหรือหวาดวิตกต่อการถูกทำร้ายสุขภาพเนื่องจากทำให้เกิดโรคอ้วน โรคหัวใจ เพราะการดูโทรทัศน์มากเกินไปนำไปสู่การบริโภคเกินความจำเป็น นอกจากนี้ การดูโทรทัศน์ยังมีความเสี่ยงต่อโรคสมองฝ่อ ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่รุนแรงที่สุดแต่มักถูกมองข้าม:งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมองและพัฒนาการเด็ก โดยเฉพาะกับเด็กเล็กได้ชี้ว่า การดูโทรทัศน์จะมีผลต่อการเจริญเติบโตพัฒนาการของสมอง โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้ เด็กที่ดูโทรทัศน์มากๆ จะขาดการเล่นที่มีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กและจะมีปัญหาด้านสมาธิ การใช้ภาษาเนื่องจากการดูโทรทัศน์เป็นการสื่อสารทางเดียว (one way communication) และมีปัญหาด้านการเรียนรู้ตามมาอีกด้วย (<http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php>)

ดังเช่น กรณีศึกษา มะนาว (นามสมมติ) เป็นหลานคนเดียวของตา ยาย ทำให้ตา ยายรักและตามใจมะนาวมาก ตา ยายเป็นคนเลี้ยงดูมะนาวเนื่องจากพ่อและแม่ต้องไปทำงานที่กรุงเทพฯ ตา ยายชอบเปิดโทรทัศน์ให้มะนาวดูเพราะมะนาวจะไม่มองเงาเวลาได้ดูโทรทัศน์ มะนาวจึงชอบดูโทรทัศน์มากตั้งแต่ยังเล็กๆ ขณะดูโทรทัศน์ มะนาวก็จะกินขนมซองไปด้วย จนกระทั่งมะนาวโตขึ้น ก็พบว่ามะนาวเป็นเด็กอ้วนมากมีน้ำหนักกว่า 50 กิโลกรัมเมื่ออายุเพียง 10 ปี นอกจากนี้ มะนาวยังต้องใส่แว่นตั้งแต่อายุ 9 ขวบ เนื่องจากมีอาการปวดหัวเวลาอ่านหนังสือ ยายจึงพาไปหาหมอ และหมอได้ลงความเห็นวามะนาวสายตาสั้นมากต้องใส่แว่น และแนะนำให้มะนาวอย่าดูโทรทัศน์มาก มะนาวจึงเป็นเด็กคนเดียวที่ใส่แว่นตาขณะเรียนอยู่ชั้น ป.3

4.5.2 การติดโทรศัพท์มือถือ

จากการสำรวจ พบว่าทุกครัวเรือนในบ้านด้ามพร้าวมีโทรศัพท์มือถืออย่างน้อย 1 เครื่อง และบางครัวเรือนสมาชิกมีโทรศัพท์มือถือครบทุกคน สำหรับเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพร้าว พบว่ามีการใช้โทรศัพท์มือถือทุกคนซึ่งการใช้โทรศัพท์มือถือมี 2 ลักษณะ คือ มีทั้งใช้ของผู้ปกครองและใช้โทรศัพท์มือถือส่วนตัว และจากการสัมภาษณ์เจาะลึกเด็กและเยาวชน พบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าวใช้โทรศัพท์มือถือสูงสุด 10 ชั่วโมง ต่อวัน โดยเด็กจะใช้เพื่อการติดต่อพูดคุยกับเพื่อนๆ และโทรถึงพ่อแม่บ้างในบางครั้งเมื่อยามจำเป็น แต่ส่วนใหญ่พ่อแม่ ผู้ปกครองจะเป็นผู้โทรมาถามมากกว่า นอกจากการพูดคุยทางโทรศัพท์มือถือแล้ว พบว่า เด็กและเยาวชนใช้มือถือในการถ่ายรูป ดูหนัง ฟังเพลงและเล่นเกมส์ ซึ่งในทัศนะของเด็กและเยาวชนแล้ว โทรศัพท์มือถือเป็นปัจจัยที่ 5 ที่จำเป็นสำหรับพวกเขาเนื่องจากทำให้สนุกสนาน มีกิจกรรมทำและไม่เหงา

ในส่วนทัศนะของผู้ปกครองต่อการใช้โทรศัพท์มือถือของลูกก็พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนและซื้อโทรศัพท์มือถือให้ลูกเพราะเห็นว่าโทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมือที่จำเป็น

ที่ทำให้ผู้ปกครองสามารถติดตามลูกได้ ทำให้ผู้ปกครองสามารถรับรู้ความเคลื่อนไหวของลูกที่กำลังทำอะไรอยู่ หรืออยู่ที่ไหน อยู่กับใคร อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองก็พบว่ามีปัญหาในการใช้โทรศัพท์มือถือของลูกที่มักชอบพูดโทรศัพท์กับเพื่อนเวลานาน ไม่สนใจช่วยทำงานบ้าน ไม่สนใจการเรียน และมักชวนกันออกไปเที่ยว เป็นต้น

การใช้โทรศัพท์มือถือแม้ว่าจะมีประโยชน์ในการด้านการติดต่อสื่อสารกัน แต่ก็พบว่ามีอันตรายในการใช้โทรศัพท์มือถือ ดังเช่น สมาคมวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (สสวทท.) ได้สรุปผลกระทบโทรศัพท์มือถือออกมาว่าการใช้โทรศัพท์มือถือแบบไว้ที่หูครั้งละนานๆ เป็นเวลาหลายปี จะมีผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ใช้โดยตรงทั้งในระยะสั้น และระยะยาว โดยมีรายงานการวิจัยในหลอดทดลองพบว่า คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า ที่เกิดจากการ รับ-ส่งสัญญาณ โทรศัพท์มือถือซึ่งมีความถี่อยู่ในช่วงคลื่นไมโครเวฟสามารถทำให้เกิดความร้อน และทำร้ายเซลล์ภายในเนื้อเยื่อบริเวณหู ตา และสมอง ซึ่งผลกระทบในระยะสั้นจะทำให้เกิดอาการ ปวดหู ปวดศีรษะ ตาพร่ามัว มึนงง ขาดสมาธิ และเครียดเนื่องจากระบบพลังงานในร่างกายถูกรบกวน ส่วนผลในระยะยาว คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าจากโทรศัพท์มือถือจะทำให้เกิดโรคความจำเสื่อมเนื่องจากเนื้อเยื่อถูกทำลาย เกิดโรคมะเร็งสมองเนื่องจากเนื้อเยื่อสมอง มีการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรมไปจากปกติ และทำให้เกิดโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว โดยเฉพาะการใช้โทรศัพท์มือถือในเด็กซึ่งมีกระโหลกศีรษะยังไม่หนาพอ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ใหญ่ก็จะทำให้เด็กมีโอกาสได้รับผลกระทบมากกว่าผู้ใหญ่

(<http://student.nu.ac.th/whisky/update4.html>)

ดังเช่น กรณีศึกษา สุดสวย (นามสมมติ) เป็นลูกสาวคนเล็ก เมื่อก่อนครอบครัวของสุดสวยอยู่ต่างจังหวัด แต่เพื่อหางานทำในเมืองอุบลราชธานี พ่อแม่จึงย้ายครอบครัวมาอยู่ที่บ้านด้ามพร้าว เดิมทีสุดสวยเป็นเด็กที่ตั้งใจเรียนหนังสือ ตอนเรียนอยู่ต่างจังหวัด สุดสวยสอบได้ที่ในลำดับต้นๆ ของห้อง สุดสวยจึงสอบเข้าโรงเรียนประจำจังหวัดอุบลราชธานีได้ ทำให้พ่อแม่ดีใจมาก สุดสวยอยากได้อะไรก็จะซื้อให้ สุดสวยจึงขอโทรศัพท์มือถือ และพ่อแม่ก็ซื้อให้ตามที่ขอ ในช่วงแรกๆ สุดสวยก็ใช้มือถือโทรหาพ่อแม่เพราะยังไม่ค่อยมีเพื่อนที่โรงเรียน แต่พอขึ้น ม.2 สุดสวยก็มีเพื่อนสนิทมากขึ้น เริ่มมีการพูดคุยทางโทรศัพท์กับเพื่อนมากขึ้น แต่พอขึ้นม. 3 สุดสวยยังมีเพื่อนมากขึ้นทั้งเพื่อนโรงเรียนเดียวกันและเพื่อนต่างโรงเรียน จึงทำให้สุดสวยพูดโทรศัพท์นานขึ้น บางทีพูดโทรศัพท์เป็นชั่วโมง บางคืนมักคุยโทรศัพท์จนดึก ไม่ได้ทำการบ้าน จึงทำให้ขาดส่งงานครู แม่เคยดักเตือนไม่ให้ให้พูดโทรศัพท์นานเพราะเปลืองเงิน แต่สุดสวยก็ไม่เชื่อฟัง บางครั้งก็ใช้โทรศัพท์นัดแนะกันออกไปเที่ยวกับเพื่อนในยามค่ำคืน จากเด็กเรียบร้อยที่อยู่ในระเบียบ สุดสวยเริ่มเจาะจง เจาะหู 4-5 รู ไม่ไว้ทรงผมนักเรียน ทำให้สุดสวยถูกทางโรงเรียนดักเตือน และมีจดหมายมายังผู้ปกครอง จนในที่สุด สุดสวยก็ไม่มีสิทธิ์สอบเพราะหลบเรียน ไม่อยากให้ครูลงโทษเพราะผิวดินยทำให้สุดสวยไม่เรียนจบ ม.3

4.5.3 การติดเกมออนไลน์และอินเทอร์เน็ต

เนื่องจากบ้านค้าพริกและหมู่บ้านใกล้เคียงมีความเจริญด้านเทคโนโลยีจึงทำให้มีร้านเกมส์ และร้านอินเทอร์เน็ตอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงจำนวนไม่ต่ำกว่า 20 ร้าน จึงทำให้เด็กและเยาวชนสะดวกในการไปเล่นเกมที่ร้านเหล่านั้น ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า มีพ่อแม่ผู้ปกครองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี นิยมซื้อคอมพิวเตอร์ให้ลูกหลานใช้ทำงานที่บ้านและบางครอบครัวก็มีการติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ตไว้ในบ้านอีกด้วย โดยผู้ปกครองก็มีความคาดหวังว่าลูกจะใช้เพื่อการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่าเด็กส่วนใหญ่มักใช้คอมพิวเตอร์สำหรับความบันเทิง ได้แก่ ดูหนัง ฟังเพลง และ การสนทนาออนไลน์ (chat และ msn) เป็นต้น จึงพบว่าการเข้าถึงสื่อต่างๆ อย่างสะดวกและง่ายดายกลายเป็นต้นตอของการติดเกมออนไลน์ของเด็กและเยาวชน และอีกประการหนึ่ง คือ การไม่มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีของพ่อแม่ผู้ปกครองก็มีส่วนทำให้ลูกไม่ทันและมักถูกลูกหลอก ผู้ปกครองมักจะรู้ปัญหาเมื่อสายเกินไป เช่น ลูกไม่สิทธิ์สอบเพราะโดดเรียนไปเล่นเกม หรือถูกติดศูนย์ ติด ร เป็นต้น ปัญหาการติดเกมของเด็กและเยาวชนส่งผลทำให้เด็กมีความเฉื่อยชา ไม่ชอบร่วมกิจกรรมทางสังคมเนื่องจาก เด็กจะอยู่ในโลกส่วนตัวสูง เก็บตัว ไม่สูงส่งกับใคร แต่จะเป็นคนมีอารมณ์ก้าวร้าวและรุนแรงและไม่สนใจการเรียน แม้จะเกิดปัญหาดังกล่าว พบว่าผู้ปกครองก็ยังไม่แนวทางในการแก้ไขปัญหายังมีประสิทธิภาพ เนื่องจากลูกหลานไม่เชื่อฟัง แม้จะมีการลงโทษด้วยการดู ค่า ตักเตือน ตัดเงินค่าขนม ก็ตาม

ดังเช่น กรณีศึกษา ลูกข่าง (นามสมมติ) เป็นเด็กที่ดูเหมือนจะซื่อสัตย์ที่มีพ่อแม่ ปู่ ย่า ลุง ป้า และอา อยู่ล้อมรอบ แต่สิ่งที่ลูกข่างต้องเผชิญ คือ การทะเลาะเบาะแว้งกันของพ่อแม่ โดยเฉพาะเวลาพ่อแม่จะดุด่าแม่ด้วยถ้อยคำหยาบคายและบางครั้งก็ลงไม้ลงมือกับแม่ ลูกข่างเห็นภาพนี้มาตั้งแต่ยังเล็กๆจนเดี๋ยวนี้โตเป็นหนุ่มแล้วพ่อก็ไม่เปลี่ยน แต่นับวันพ่อยิ่งดื้อมั่นขึ้น ลูกข่างไม่ชอบพฤติกรรมการดื้อมาของพ่อ แต่ก็ไม่กล้าบอกเพราะใจจริงแล้วลูกข่างก็รู้สึกกลัวพ่ออยู่ลึกๆ ลูกข่างจึงกลายเป็นคนเงียบ เก็บกด และไม่สูงส่งกับใคร สิ่งที่ลูกข่างชอบมากที่สุดคือการเข้าร้านเกมส์ซึ่งเป็นสิ่งที่พ่อไม่ชอบมาก ลูกข่างจึงโดนพ่อดุด่าและห้ามไม่ให้ไปเล่นเกม แต่ลูกข่างก็ไม่เชื่อฟังยังแอบไปเล่นเกมเวลาเลิกเรียน บางครั้งก็หนีเรียนไปเล่นเกม ทำให้ลูกข่างติด ร ติดศูนย์ 5-6 ตัว ทำให้พ่อโกรธมาก จึงได้ลงโทษลูกข่าง ลูกข่างก็ดีขึ้นระยะหนึ่ง แต่พอพ่อเผลอก็แอบไปเล่นเกมอีก วันหนึ่งพ่อจับได้ว่าลูกข่างแอบไปเล่นเกม จึงดุด่าลูกข่างอย่างรุนแรงขณะที่พ่อเองก็เมาเหล้าด้วยทำให้ลูกข่างเสียใจมาก จึงได้เถียงกับพ่อว่าถ้าพ่ออยากให้ลูกข่างเล่นเกม พ่อก็ต้องเลิกกินเหล้า ถ้าพ่อเลิกเหล้าได้เมื่อไหร่ลูกข่างก็จะเล่นเกมเมื่อนั้น ทำให้พ่อโกรธมากที่ลูกข่างอาจมาเถียงพ่อ แต่ก็ไม่ได้ดีเพราะมีปากอัยห้ามไว้ ตอนนี้ก็พบว่าทั้งพ่อและลูกต่างไม่ยอมเลิกพฤติกรรมไม่ดีของตนเอง ทำให้คนที่เป็นทุกข์อย่างหนักก็คือ แม่ของลูกข่างนั่นเอง

4.5.4 การเล่นการพนัน

ในบ้านด้ามพร้าวยังมีการลักลอบเล่นการพนันในบางจุด เป็นการเล่นพนันกันระหว่างญาติพี่น้อง แต่บางครั้งก็มีคนภายนอกเข้าร่วมมาเล่นด้วย ทำให้เด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพร้าวบางคนเติบโตมาท่ามกลางครอบครัวที่เล่นการพนันกันทั้งตระกูล จึงเห็นการเล่นการพนันเป็นเรื่องธรรมดา การพนันที่ชาวบ้านด้ามพร้านิยมเล่นมีตั้งแต่การชนไก่ การเล่นไพ่ การเล่นไฮโล การเล่นหวยใต้ดิน และการพนันฟุตบอลที่กำลังแพร่หลายอยู่ในหมู่เยาวชนทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา อย่างไรก็ตาม ก็พบว่าเด็กบางคนมีพฤติกรรมเล่นการพนันแม้ครอบครัวไม่มีพฤติกรรมการเล่นการพนันก็ตาม ซึ่งพบว่าเกิดจากเรียนรู้จากการเล่นเกมสล็อตออนไลน์ของตัวเอง เนื่องจากเด็กและเยาวชนสามารถแทงพนันทางอินเทอร์เน็ตได้โดยง่าย รวมไปถึงการแทงพนันบอลด้วย ทำให้เกิดปัญหาการลักขโมยขึ้นในชุมชน ซึ่งจากข้อมูลการลักขโมยในปี 2553 พบว่าในช่วงที่มีการแข่งขันกีฬาฟุตบอลโลก บ้านเรือนของชาวบ้านด้ามพร้าถูกโจร ักัดแะขโมยทรัพย์สินเป็นจำนวนมากกว่า 10 หลังคาเรือน

ดังเช่น กรณีศึกษา ข้าวโพด (นามสมมติ) อาศัยอยู่กับแม่และน้องเนื่องจากพ่อและแม่แยกทางกันตั้งแต่ข้าวโพดยังอายุ 4-5 ขวบ เดิมทีข้าวโพดเป็นเด็กนิสัยดี เชื่อฟังแม่และช่วยแม่ทำงานทุกอย่างมาตั้งแต่เล็กๆ ต่อมาแม่แต่งงานใหม่และมีลูกกับพ่อเลี้ยง จึงทำให้แม่มีภาระต้องเลี้ยงลูกเล็กๆและดูแลครอบครัวใหม่ มีเวลาให้ข้าวโพดกับน้องน้อยลง ในช่วงเป็นเด็กข้าวโพดก็ไม่รู้สึกอะไรมาก แต่พอโตเป็นวัยรุ่น ข้าวโพดรู้สึกว่ตนเองกับพ่อเลี้ยงเริ่มป็นเกลียวกัน เข้ากันไม่ได้ แม่ก็มักเข้าข้างพ่อเลี้ยงและบอกให้ข้าวโพดกับน้องต้องเชื่อฟังพ่อเลี้ยง ข้าวโพดเป็นผู้ชายจึงมีความอดทนมากกว่าน้อง แต่ต่อมา น้องก็เริ่มมีปากเสียงกับพ่อเลี้ยงมากขึ้นทุกวัน จนบางครั้งน้องก็ถูกพ่อเลี้ยงทุบตี แต่แม่ก็ได้แต่ดำเนินน้องว่าเป็นเด็กคือไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ จนในที่สุดน้องสาวของข้าวโพดทนไม่ได้จึงหนีไปอยู่กับเพื่อนและถูกเพื่อนชักชวนให้กินเหล้า กินเบียร์และมีคู่นอน แม่พยายามไปตามให้กลับบ้านแต่น้องก็ยังไม่กลับเสียแล้ว แม่เสียใจมากเพราะน้องไม่ยอมไปเรียนหนังสือจึงหมดสิทธิ์สอบและเรียนไม่จบม. 3 ส่วนข้าวโพดก็มีเพื่อนสนิทที่รู้ใจและมีปัญหากับพ่อเลี้ยงเหมือนกัน จึงจับกลุ่มกันมั่วสุม มีทั้งดื่มเหล้า และเล่นการพนัน

4.5.5 การกินอาหารจานด่วน

เด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าวชอบรับประทานอาหารประเภทกึ่งสำเร็จรูป จำพวกบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปซึ่งมีการดัดแปลงรสชาติให้มีความแตกต่างกันไปตามรสนิยมของผู้บริโภค เช่น รสต้มยำ กุ้ง รสไก่ รสหมูสับ เป็นต้น เนื่องจากเป็นอาหารที่เด็กๆสามารถทำได้โดยง่ายและรวดเร็ว การรับประทานบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปจนเป็นนิสัยทำให้เด็กบางคนปฏิเสธการรับประทานอาหารประเภทอื่นจากการตรวจวิเคราะห์คุณค่าทางอาหารของบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปที่วางจำหน่ายในท้องตลาดของ

กระทรวงสาธารณสุข พบว่าบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปน้ำหนัก 100 กรัม ให้พลังงาน 430 แคลอรี โปรตีน 12 กรัม ไขมัน 16 กรัม และคาร์โบไฮเดรต 60 กรัม โดยมีเกลือแร่ผสมอยู่เพียงเล็กน้อย ซึ่งจากข้อมูลนี้ เมื่อนำมาพิจารณาถึงประโยชน์ของสารอาหารที่ได้รับจากบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป พบว่าโปรตีนที่ได้เป็นโปรตีนที่มาจากพืชคือข้าวสาลี ซึ่งเป็นโปรตีนที่มีสัดส่วนของกรดอะมิโนไม่ครบถ้วนเหมือนโปรตีนจากสัตว์ ส่วนสารอาหารที่เหลือเป็นคาร์โบไฮเดรตและไขมัน ดังนั้น การรับประทานบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปเพียงอย่างเดียวในแต่ละมื้อ จะทำให้เกิดการขาดสารอาหารได้

นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนนิยมรับประทานบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปแทนอาหารว่าง การรับประทานลักษณะแบบนี้จะก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพเป็นอย่างมาก เนื่องจากบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปเหล่านี้ส่วนมากมีรสค่อนข้างจัด เมื่อเสิร์ฟบะหมี่ตักถึงกระเพาะจะคุดน้ำส่วนอื่นของร่างกายไปใช้ ทำให้เด็กมีอาการคล้ายกับการขาดน้ำ นอกจากนี้ถ้าหากมีการใส่เครื่องปรุงเข้าไปด้วย ก็ยังทำให้เป็นอันตรายต่อร่างกายมากขึ้นเนื่องจากอาการรับประทานผงชูรสปริมาณมาก ทำให้เกิดอาการคอแห้ง มีนิ่ว มีนิ่วในกระเพาะ เป็นต้น (<http://www.uniserv.buu.ac.th/forum/2/topoc.asp>.)

นอกจากอาหารกึ่งสำเร็จรูปแล้ว เด็กและเยาวชนยังชอบดื่มน้ำอัดลม เนื่องจากสามารถหาซื้อได้ง่ายตามร้านขายของชำหรือร้านสะดวกซื้อในชุมชน การดื่มน้ำอัดลมถือว่าเป็นพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพเนื่องจากมีรายงานการวิจัยของสถาบันคาโรลินสกา ประเทศสวีเดนระบุว่ากลุ่มที่ดื่มการดื่มน้ำอัดลม หรือเครื่องดื่มที่มีน้ำตาลเชื่อมวันละสองกระป๋องหรือมากกว่านั้น มีความเสี่ยงในการเป็นมะเร็งตับอ่อน ร้อยละ 90 ซึ่งมะเร็งตับอ่อนเป็นมะเร็งที่ตรวจพบยากที่สุด และเมื่อผู้ป่วยตรวจพบมะเร็งชนิดนี้ก็มักจะเสียชีวิตหลังจากนั้น โดย นักวิจัยได้อธิบายว่า มะเร็งตับอ่อน เกิดจากการที่ตับอ่อนผลิตอินซูลินมากขึ้น อันเป็นผลจากความผิดปกติของกระบวนการเผาผลาญกลูโคส ทั้งนี้ การกินน้ำตาลมากๆ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ตับอ่อนผลิต อินซูลิน มากขึ้นซึ่ง ผลก็คือเป็นการกระตุ้นการเติบโตของตับอ่อน ซึ่งนำไปสู่การเกิดมะเร็ง (<http://www.komchadluek.net/detail/20100209/47870>)

ดังนั้น พฤติกรรมการบริโภคอาหารจานด่วนถือว่าเป็นภัยเงียบที่กำลังคุกคามเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าอยู่ในขณะนี้ ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากพฤติกรรมการบริโภคของครอบครัวที่ทำให้เด็กๆชอบกินอาหารจานด่วน กล่าวคือ พ่อแม่ผู้ปกครองไม่นิยมประกอบอาหารเองแต่ชอบซื้ออาหารสำเร็จ หรือกับข้าวจากตลาดตอนกลางมารับประทานมากกว่า เนื่องจากผู้ปกครองเองก็ต้องทำงานนอกบ้านและเร่งรีบ อีกทั้งการซื้ออาหารสำเร็จก็มีให้เลือกหลากหลายประเภททั้งอาหารอีสาน อาหารไทย ที่สำคัญคือ สะดวกสบายและประหยัดกว่าทำเอง เนื่องจากหากทำอาหารเองก็ต้องซื้อวัตถุดิบจากตลาดทั้งหมดเนื่องจากไม่มีแหล่งอาหารที่สามารถไปหาอยู่หากินได้เหมือนในอดีตอีกทั้งยังต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายอื่นๆตามมา เช่น ค่าเครื่องปรุง น้ำปลา ปลาแดก หอม กระเทียม พริก ตะไคร้ ถั่วต้องซื้อทั้งสิน รวมไปถึงค่าแก๊ส ค่าถ่านก็ต้องซื้ออีกด้วย

ดังเช่น กรณีศึกษา เป้งหอม (นามสมมติ) เป็นคนที่ชอบกินบะหมี่สำเร็จรูป จำพวกมาม่า ยำยำ มาก เนื่องจากสะดวกและหาซื้อได้ง่ายและมีหลายรสชาติให้เลือกอย่างหลากหลาย บางครั้งเป้งหอมก็จะกินแบบแห้งๆแล้วใส่เครื่องปรุงเข้าไปด้วย นอกจากบะหมี่สำเร็จรูปแล้ว เป้งหอมก็ชอบดื่มน้ำอัดลม เนื่องจากแม่ชอบดื่มน้ำอัดลมมาก ที่บ้านจึงซื้อน้ำอัดลมไว้เป็นประจำ ขณะนี้แม่ของเป้งหอมป่วยเป็นเบาหวาน และโรคอ้วน ขณะเดียวกันเป้งหอมก็อ้วนมากเช่นเดียวกับแม่แต่ยังไม่ได้ป่วยเป็นเบาหวานเหมือนแม่ แต่พฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวอาจจะทำให้ป่วยเหมือนแม่ ถ้าเป้งหอมไม่ยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารขยะ

4.5.6 การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน

จากการให้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านด้ามพร้าวที่ระบุว่า มีเยาวชนหญิงจากบ้านด้ามพร้าวจำนวนหนึ่งไปตรวจร่างกายและขอคำแนะนำเกี่ยวกับการคุมกำเนิดเนื่องจากเคยมีเพศสัมพันธ์มาแล้วแต่ยังไม่ได้ป้องกันการตั้งครรภ์เพราะไม่มีความรู้เรื่องการป้องกันการตั้งครรภ์ ในขณะเดียวกันก็พบว่า มีเยาวชนหญิงบางคนท้องและต้องออกจากโรงเรียน ซึ่งจากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการมีปัญหาเพศสัมพันธ์ของเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าวที่น่าเป็นห่วง เนื่องจากจากการให้ข้อมูลของผู้ปกครองเกี่ยวกับการสอนเรื่องเพศในครอบครัวพบว่าผู้ปกครองยังมีค่านิยมแบบเก่าที่มองเรื่องเพศเป็นสิ่งที่น่าอาย จึงไม่มีการให้ความรู้เรื่องเพศในครอบครัวแต่ก็พบว่า มีบางครอบครัวซึ่งเป็นส่วนใหญ่เป็นครอบครัวของเยาวชนชายที่ได้ให้คำแนะนำให้ใช้ถุงยางอนามัย ทุกครั้งที่มีการมีเพศสัมพันธ์ แต่จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองพบว่าส่วนใหญ่แล้วผู้ปกครองยังไม่มีการให้ความรู้เรื่องเพศแก่บุตรหลานโดยมองว่ายังเป็นเรื่องน่าอายที่จะพูดคุยเรื่องนี้ จึงมีแต่ความกังวลในเรื่องการท้องไม่พร้อมของบุตรหลาน

ดังเช่น กรณีศึกษา ไบหม่อน (นามสมมติ) เป็นเด็กต่างอำเภอที่ย้ายตามพ่อแม่เข้ามาอยู่ในบ้านด้ามพร้าวเนื่องจากพ่อแม่มาค้าขาย ตอนเล็กๆไบหม่อนเป็นเด็กเรียบร้อย ผิวขาว หน้าตาน่ารัก น่าเอ็นดู วาดอนสอนง่าย เชื่อฟังพ่อแม่ และช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน แต่พอโตเป็นวัยรุ่นไบหม่อนเริ่มคบเพื่อนเกร ไม่สนใจการเรียน ไม่ทำการบ้าน ไม่ส่งงาน โดดเรียน ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และมีเพศสัมพันธ์กับบรรดากลุ่มเพื่อน ไบหม่อนจึงชอบเที่ยวกลางคืนและกลับบ้านดึก แม่ได้สั่งห้ามไม่ให้ไบหม่อนคบกับเพื่อนเกรเหล่านั้น แต่ไบหม่อนก็ไม่เชื่อฟังจึงทำให้ไบหม่อนกับแม่เกิดปากเสียงกันบ่อยครั้งแต่ไบหม่อนก็หนีไปเที่ยวกับเพื่อนจนถึงรุ่งเช้าจึงบ่อยๆ ทำให้แม่โกรธมากจนยื่นคำขาดให้ไบหม่อนเก็บเสื้อผ้าหนีออกจากไปอยู่กับเพื่อนถ้าทำแบบนี้อีก แต่ไบหม่อนก็ไม่เจ็ดหลาบ แต่ยังหนีไปเที่ยวกับเพื่อนจนรุ่งเช้าเป็นประจำโดยพ่อแม่ก็ทำอะไรไม่ได้ ตอนนี้ ไบหม่อนกลายเป็นหัวใจของกลุ่มวัยรุ่นในการมั่วสุมในยามค่ำคืนโดยจี้รถมอเตอร์ไซด์ซ้อนท้ายไปกันเป็นคู่ๆ

4.5.7 การขาดความอบอุ่นในครอบครัว

เด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้วบางคนไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เนื่องจากพ่อแม่หย่าร้าง เด็กบางคนจึงต้องอาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่ บางคนก็อยู่กับพ่อ ขณะที่บางคนอยู่กับแม่ ซึ่งพบว่าผู้ใหญ่เหล่านั้นมักเป็นผู้ที่ติดสุรา และเล่นการพนัน จึงทำให้เด็ก ๆ มีแบบอย่างที่ไม่ดีตั้งแต่ยังเล็กๆ การขาดความอบอุ่นในครอบครัวทำให้เด็กเหล่านั้นกลายเป็นคนติดเพื่อน มีนิสัยชอบขบถซึ่ง เทียวกลางคืนและกลับบ้านดึก

นอกจากสาเหตุการหย่าร้างของพ่อแม่แล้ว พบว่าบางครอบครัวก็มีการทะเลาะเบาะแว้งกันระหว่างพ่อกับแม่ หรือ แม่กับลูกเนื่องจากความไม่เข้าใจกัน ความคาดหวังที่อยากให้ลูกเป็นไปตามที่ตนเองต้องการ ทำให้ลูกกลายเป็นเด็กที่มีปัญหา ซึ่งการขาดความอบอุ่นภายในครอบครัว ได้นำไปสู่การติดเพื่อนซึ่งเพื่อนที่ไปคบด้วยก็มักเป็นกลุ่มที่มีปัญหาเหมือนกัน จึงมีความเห็นอกเห็นใจ และเข้าใจกันนำไปสู่ปัญหาอื่นๆตามมา เช่น การหนีออกจากบ้าน ไม่ไปเรียนหนังสือ การเข้าไปพัวพันกับยาเสพติดและไปมีเพศสัมพันธ์

ดังเช่น กรณีศึกษา จำปี (นามสมมติ) อาศัยอยู่กับย่ามาตั้งแต่เล็กๆ เนื่องจากพ่อกับแม่เลิกกัน ในอดีต พ่อของจำปีเป็นนักเลง เกร ขอบก่อเรื่องทะเลาะวิวาท เล่นการพนันในหมู่บ้านจนเป็นที่เอือมระอาของชาวบ้าน พ่อได้แม่ของจำปีมาเป็นภรรยาแล้ว พ่อก็ยังไม่ทิ้งนิสัยเก่า จนแม่ของจำปีทนไม่ไหวต้องเลิก ลากันไป จำปีจึงอยู่กับพ่อและย่ามาตั้งแต่เล็กๆจนกระทั่งโตเป็นสาว จำปีเป็นคนที่ถูกเสียงดัง ก้าวร้าว ชอบโอ้อวด เอาแต่ใจตนเอง และมักทะเลาะชกต่อยกับเพื่อนทั้งชายและหญิง จึงทำให้จำปีไม่ค่อยมีเพื่อน แต่จำปีก็เป็นคนมีน้ำใจกับรุ่นน้อง ดูแลเอาใจใส่น้องเวลาอยู่ในค่ายเด็กและเยาวชน จำปีจึงเป็นที่รักใคร่ของน้องๆ ในวันเกิดของจำปี พ่อได้ซื้อรถมอเตอร์ไซด์คันใหม่ให้จำปี จำปีดีใจมาก แต่การมีมอเตอร์ไซด์เป็นของตนเองทำให้จำปีเข้ากับกลุ่มเด็กแว้น ไม่เข้าเรียนหนังสือ กลับบ้านดึกทำให้ย่าต้องนอนสวาททุกคืนเพราะหลานยังไม่กลับบ้าน ในที่สุด จำปีก็เรียนไม่จบและหนีออกจากบ้านไปอยู่กับเพื่อนชายที่หอพักทำให้ย่าเป็นทุกข์อย่างมาก

4.5.8 ความเครียด

เด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้วร้อยละ 90 เรียนโรงเรียนในเมือง ทำให้เด็กมีการแข่งขันสูง ดังจะเห็นจากเด็กต้องเรียนพิเศษและกวดวิชาในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ ซึ่งสาเหตุมาจากทั้งผู้ปกครองและตัวเด็กเองต้องการให้มีผลการเรียนดี เพื่อจะสามารถสอบเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศได้ วิชาที่เด็กไปเรียนพิเศษและกวดวิชา ได้แก่ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ฟิสิกส์ เคมี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่าการเรียนพิเศษเป็นทางออกหนึ่งที่ผู้ปกครองเลือกใช้เพื่อแก้ปัญหาการหมกหมุ่นในการเล่นอินเทอร์เน็ตและการเล่นเกมออนไลน์ของบุตรหลาน

ดังนั้น การแข่งขันระหว่างเด็กในชุมชนจึงมีค่อนข้างสูง ส่งผลให้เด็กมีความเครียดและกดดัน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง พบว่าผู้ปกครองประมาณครึ่งหนึ่งได้วางแผนชีวิตไว้ให้กับบุตรหลานโดยอยากให้บุตรหลานมีอาชีพเป็นข้าราชการ เช่น เป็นหมอ ครู พยาบาล เกษกร ตำรวจ ทหาร วิศวกร เป็นต้น เนื่องจากเป็นอาชีพที่มั่นคงและทำให้มีหน้ามีตา ในขณะที่จากการสัมภาษณ์เด็กและเยาวชน พบว่ามีบางกลุ่มที่ทำตามความคาดหวังของพ่อแม่ผู้ปกครอง แต่ก็มีบางส่วนที่มีความฝันเป็นของตนเอง คือ อยากเป็นศิลปิน นักดนตรี นักร้อง นักกีฬา นักแสดง นักธุรกิจ และสถาปนิก เป็นต้น

ดังเช่น กรณีศึกษา มะลิ (นามสมมติ) เป็นเด็กสาวที่มีนิสัยเรียบร้อย เป็นเด็กที่เรียนเก่ง มะลิจึงเป็นความหวังของพ่อแม่ มะลิเรียนอยู่ในโรงเรียนประจำจังหวัดที่มีชื่อเสียง ที่เด็กๆหลายคนต่างใฝ่ฝันอยากเข้าเรียน มะลิเป็นเด็กตั้งใจเรียน ไม่เคยขาดเรียนหากไม่จำเป็น ไม่เคยขาดส่งงานครู ผลการเรียนของมะลิอยู่ในระดับเกรด 3 กว่า ทำให้มะลิมีความมุ่งมั่นที่จะเป็นหมอ ซึ่งพ่อแม่ก็ให้การสนับสนุนลูก มะลิจึงต้องเรียนพิเศษช่วงวันเสาร์ อาทิตย์ ตั้งแต่ 7 โมงเช้า ตอนเย็นวันอังคาร และวันพฤหัสบดี มะลิก็ต้องเรียนพิเศษด้วย ในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน มะลิก็ไปเรียนพิเศษ ไม่ได้ทำกิจกรรมเหมือนเด็กคนอื่น ๆ การที่ร่างกายไม่ได้พักผ่อน ทำให้มะลิพบว่าอยู่ดี ๆ วันหนึ่งมะลิก็เกิดปวดท้องมากขณะเรียนพิเศษจนคิดว่าตัวเองกำลังจะตาย มะลิจึงโทรศัพท์หาพ่อ พ่อรีบมารับมะลิไปโรงพยาบาล และมะลิได้รับการผ่าตัดในเวลาต่อมา แต่ขณะที่พักฟื้น นักวิจัยได้ไปเยี่ยมมะลิพบว่ามะลิมีความกังวลกลัวว่าจะเรียนไม่ทันตามเพื่อน

4.5.9 การดื่มสุราและสูบบุหรี่

การดื่มสุราและสูบบุหรี่เป็นพฤติกรรมที่ผู้ใหญ่ในชุมชนบ้านด้ามพริ้มมักทำเป็นประจำ โดยทุกๆเย็นมักมีการสังสรรค์กัน มีการร้องเพลงคาราโอเกะ ดังนั้น จึงทำให้เด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นที่มีความอยากรู้อยากลองอยู่แล้ว พ่อเด็กได้เห็นพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในชุมชนที่ดื่มสุราและสูบบุหรี่จึงทำให้เกิดการลอกเลียนแบบ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่อยู่ในครอบครัวที่พ่อ แม่ และพี่ๆ ดื่มสุราและสูบบุหรี่ พบว่าเด็กมักทำตามแบบอย่างดังกล่าว ทำให้เด็กเกิดความเคยชินกับพฤติกรรมดังกล่าวและไม่เห็นว่ามันเป็นสิ่งไม่ดีตรงไหนเพราะพ่อ แม่ พี่ชาย ก็ทำกัน จนในบางครั้งจะเห็นพ่อกับลูกนั่งดื่มสุราด้วยกันเวลาว่างเทศกาล เช่น งานปีใหม่ สงกรานต์ และงานบุญประเพณี เป็นต้น

ดังเช่น กรณีศึกษา ฟ้าสา (นามสมมติ) เคยเป็นเด็กหนุ่มที่หน้าตาน่าเอ็นดู เป็นที่รักใคร่ของลุง ป้า น้า อา แม่ฟ้าสาจะเป็นลูกเลี้ยงก็ตามแต่ทุกคนในครอบครัวก็รักฟ้าสา ตอนยังเล็กๆ ฟ้าสาเป็นเด็กเชื่อฟัง มีสัมมาคารวะ แต่พอเข้าสู่วัยรุ่น ฟ้าสาก็เริ่มคบเพื่อนเกร ซวนกันไปกินเหล้า สูบบุหรี่ แม่เลี้ยงพยายามดึงฟ้าสาออกจากกลุ่มเพื่อนโดยพาไปหาหลวงตาที่วัด แต่ก็ไม่สำเร็จ ฟ้า

สาขาก็แอบหนีกลับมาแล้วก็ไปมั่วสุมกับเพื่อนกลุ่มเดิมอีก ตอนนีฟ้าสาขไม่ได้เรียนหนังสือแล้ว และมีสภาพร่างกายโทรม เสื้อผ้าสกปรก มอมแมม ผมหงอกยาว หนวดเครายาว เนื่องจากไม่ดูแลตนเอง

4.5.10 ทิดยาเสพติด

จากการเก็บข้อมูลพบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้วบางคนเข้าไปพัวพันกับยาเสพติด ในฐานะผู้เสพและบางรายก็เป็นผู้จำหน่าย ซึ่งมีทั้งถูกจับกุมได้และบางรายกำลังเป็นที่จับตามองของตำรวจ ซึ่งผลจากการปราบปรามของทางทำให้ในปี 2553 มีการจับกุมผู้ค้ายาบ้าซึ่งเป็นคนภายนอกที่เข้ามาเช่าห้องเช่าในบ้านด้ามพริ้วเพื่อเปิดร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์บังหน้าแต่ในความเป็นจริงคือ ขายยาบ้าให้เด็กและเยาวชนทั้งในบ้านด้ามพริ้วและหมู่บ้านใกล้เคียง ขณะนี้ปัญหาขายยาบ้าเริ่มคลี่คลายลงบ้างเนื่องจากทางราชการมีการปราบปรามเข้มข้นมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาพพื้นที่ของบ้านด้ามพริ้วเป็นพื้นที่ที่เปิดรับคนภายนอกให้เข้ามาอยู่อาศัยตามหอพัก บ้านเช่า และแมนชั่น ได้โดยอิสระ จึงยังคงทำให้บ้านด้ามพริ้วเป็นพื้นที่เสี่ยงสำหรับการเป็นที่พักและจำหน่ายยาเสพติดให้กับเด็กและเยาวชนทั้งในบ้านด้ามพริ้วและหมู่บ้านใกล้เคียง

ดังเช่น กรณีศึกษา ข้าวฟ่าง (นามสมมติ) เป็นเด็กหนุ่มที่อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น พ่อเป็นข้าราชการ แม่เป็นแม่บ้าน คอยทำอาหาร ดูแลลูกและครอบครัว ข้าวฟ่างเป็นลูกชายคนเล็ก เมื่อตอนเป็นเด็กข้าวฟ่างก็ซุกซนตามประสาเด็ก เมื่อเติบโตขึ้นมา ข้าวฟ่างเริ่มเอาแต่ใจตนเอง ก้าวร้าว ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ เริ่มคบเพื่อนที่ไม่ดี หนีเรียน ทำให้ไม่มีสิทธิ์สอบ พ่อจึงย้ายข้าวฟ่างไปเรียนในโรงเรียนเอกชนที่มีกฎระเบียบเข้มงวด เครื่องครัดแต่ก็ไม่สามารถขัดขวางการโดดเรียนของข้าวฟ่างได้ ข้าวฟ่างจึงต้องออกจากโรงเรียนอีกครั้งและไปเรียนการศึกษานอกโรงเรียน ต่อมาข้าวฟ่างถูกตำรวจจับในข้อหาขายยาบ้าไว้ในความครอบครอง พ่อต้องวิ่งเต้นเพื่อประกันลูก ทำให้ต้องเสียเงินทองเป็นจำนวนมาก แต่ข้าวฟ่างก็ยังไม่เจ็ดหลาบยังไปคบเพื่อนกลุ่มเสพยาเสพติดอยู่เช่นเดิม

4.6. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการด้อยศักยภาพของเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้ว

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการด้อยศักยภาพของเด็กและเยาวชนมีดังนี้

4.6.1 ปัจจัยจากตัวเด็ก เยาวชนและครอบครัว

จากเก็บข้อมูลเด็ก เยาวชนและครอบครัวพบว่าเด็กและเยาวชนที่มีพ่อแม่ดูแลเอาใจใส่ดี มีสภาพครอบครัวที่ไม่ขัดสน เด็กมักจะได้รับการพัฒนาศักยภาพตามความต้องการของเด็กและตามความเห็นของผู้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นการให้ไปเรียนพิเศษ วัยรุ่น ฝึกซ้อมเต้น ซ้อมดนตรี เข้าค่ายภาษาอังกฤษ ซ้อมคอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ค ติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ต ไว้ใช้ในบ้าน ฯลฯ ขณะที่เด็กที่พ่อแม่หย่าร้าง ทั้งเด็กให้อยู่กับพ่อฝ่ายเดียวหรือแม่ฝ่ายเดียวหรือ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติผู้ใหญ่หรืออยู่กับพ่อเลี้ยงหรือแม่เลี้ยง เด็กกลุ่มนี้จะไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ในการพัฒนาศักยภาพเนื่องจาก

สภาพเศรษฐกิจในครอบครัวของเด็กกลุ่มนี้มักไม่ค่อยดี เด็กจึงไม่มีเครื่องดนตรีเป็นของตนเอง ไม่มีอุปกรณ์กีฬาที่อยากเล่น เด็กกลุ่มนี้จึงมักจับกลุ่มกันมั่วสุมเนื่องจากไม่มีกิจกรรมอื่นๆที่น่าสนใจให้ทำ จึงแสดงออกอย่างอื่น เช่น การจี้รบกวน การเล่นการพนัน การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม พบว่าแม่พ่อแม่ ผู้ปกครองให้การสนับสนุนให้เด็กได้รับการพัฒนาศักยภาพแต่ก็พบว่า มีเด็กบางคนที่ไม่สนใจที่จะใช้โอกาสในการพัฒนาตนเอง กลับใช้เวลาไปในทางที่ไม่เหมาะสม อาทิ เช่น การเที่ยวเตร่ ใช้เงินฟุ่มเฟือย กลับบ้านดึก มั่วสุมทางเพศ ตั้งแก๊ง คัดโทรศัพท์มือถือ คัดเกมส์ เป็นต้น

4.6.2 ปัจจัยจากชุมชน

จากการสัมภาษณ์เด็กและเยาวชนพบว่า เด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้วไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมใดๆของชุมชน เนื่องจากไม่มีการชักชวนเด็กๆให้มาร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ แต่อย่างไรก็ตามแม้แต่กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนก็มีผู้ใหญ่เป็นผู้คิดและกำหนดให้ เด็กและเยาวชนจึงมีบทบาทเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรม เด็กและเยาวชนจึงไม่มีความรู้สึกผูกพันหรือเป็นเจ้าของกิจกรรม อีกทั้งยังมีปัญหาด้านความสัมพันธ์ทั้งระหว่างเด็กและเยาวชนกับผู้นำในชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชน จึงทำให้เด็กและเยาวชนที่ไม่ใช่ลูกหลานผู้นำไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัด แม้จะมีการประกาศประชาสัมพันธ์กิจกรรมตามหอกระจายข่าวก็ตาม

นอกจากกิจกรรมของกลุ่มเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพริ้วแล้ว พบว่าในงานบุญประจำปีของหมู่บ้าน มีเด็กและเยาวชนของบ้านด้ามพริ้วเข้าร่วมค่อนข้างน้อย เนื่องจากรูปแบบการจัดงานบุญที่เปลี่ยนไปจากอดีตที่เคยพาเด็กและเยาวชนห่อข้าวต้ม บิບข้าวปุ้น ในวันลงงานเวลาถึงงานบุญประจำปี มาเป็นการใช้เงินซื้อทุกอย่างที่ใช้ในงานบุญแทน ทำให้วงจรของการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนถูกตัดออกไป จึงทำให้เด็กและเยาวชนไม่มีความผูกพันกับงานบุญประเพณี การไปวัด การไปฟังหมอลำ หากแต่สนใจที่จะอยู่กับการเสพสื่อที่ทันสมัยมากกว่า

แม้ว่าบ้านด้ามพริ้วซึ่งถือว่าเป็นหมู่บ้านที่มีอายุเก่าแก่และมีประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการสร้างเมืองอุบลราชธานี ทำให้ในชุมชนมีแหล่งรู้ที่น่าสนใจหลายแห่งทั้งที่เป็นแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติและสิ่งที่ชุมชนสร้างขึ้น อาทิเช่น หนองด้ามพริ้ว ป่าสาธารณะ ป่าดอนปู่ตา วัดบ้านด้ามพริ้ว สวนสุขภาพ สถานธรรมผู้ใจ และศาลาสร้างสุข แต่ในความเป็นจริง กลับไม่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่เนื่องจากยังมีปัญหาด้านการบริหารจัดการ ส่งผลทำให้เด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพริ้วไม่มีโอกาสได้ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาสร้างการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพให้กับตนเอง ดังนั้น การฟื้นฟูแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและเด็กและเยาวชนก็จะทำให้เด็กและเยาวชนมีพื้นที่มากขึ้นในการทำกิจกรรม

4.6.3 ปัจจัยจากภายนอกชุมชน ได้แก่

1) การเปลี่ยนแปลงด้านพื้นที่ของบ้านด้ามพร้าว

ในอดีตบ้านด้ามพร้าวเคยมีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้และหนองน้ำที่อุดมสมบูรณ์จนเป็นแหล่งอาหารของชุมชน จึงทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างสงบและเรียบง่ายด้วยการหาอยู่หากินกับป่าและหนองน้ำในหมู่บ้าน ขณะที่เด็กๆก็เคยใช้ป่าและหนองน้ำเป็นสถานที่เล่น แต่ปัจจุบันกลับพบว่าทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นกำลังมีปัญหา อาทิเช่น หนองด้ามพร้าก็กำลังเผชิญกับปัญหาน้ำเสีย มีวัชพืชจำพวกผักตบชวาขึ้นเต็ม ทำให้เด็กและเยาวชนในปัจจุบันก็ไม่มีพื้นที่เล่นเหมือนกับเด็กในสมัยก่อนที่มีอิสระวิ่งเล่น ปีนป่าย โหนเถาวัลย์ ตกเบ็ด หาปลา และว่ายน้ำแข่งกันอย่างสนุกสนานในหนองน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน ดังนั้น เด็กและเยาวชนในปัจจุบันจึงหันไปใช้พื้นที่อย่างอื่นแทน เช่น พื้นที่ในโลกเสมือนจริงหรือโลกไซเบอร์ (Cyber Space) โดยการเล่นเกมส์ออนไลน์ การสนทนาทางอินเทอร์เน็ต (CHAT) การใช้ห้องสนทนาออนไลน์ (MSN) การขับรถซิ่ง การพนัน เป็นต้น

2) แบบแผนการดำรงชีวิตแบบสมัยใหม่

หลังจากความเจริญทะลักเข้าสู่บ้านด้ามพร้าว ทำให้ชาวบ้านด้ามพร้าวรับเอาวัฒนธรรมแบบคนเมืองในการดำรงชีวิต ทำให้ความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายในอดีตหายไปแต่ถูกแทนที่ด้วยค่านิยมของความสะดวกสบาย การบริโภคนิยม และวัตถุนิยม จนกลายเป็นวัฒนธรรมเงินตรา กล่าวคือใช้เงินซื้อทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข ความสนุก ความสบาย และความหรูหรา ทั้งในส่วนเครื่องอำนวยความสะดวกภายในบ้าน ยานพาหนะ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ มือถือ และใช้เงินในการเลี้ยงดูลูก จึงทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการปลูกฝังเรื่องวัตถุนิยมตั้งแต่วัยเด็ก

นอกจากนี้ การดำรงชีวิตตามแบบสมัยใหม่ทำให้เด็กและเยาวชนไม่ชอบรับประทานอาหารพื้นบ้านอีสาน ยกเว้น ข้าวเหนียว (ส้มตำ) แต่เด็กๆจะชอบรับประทานอาหารจำพวกทอด ผัดและประเภทอาหารตามสั่ง ได้แก่ ข้าวผัดกระเพรา ข้าวคะน้าหมูกรอบ ข้าวมันไก่ ข้าวขาหมู ก๋วยเตี๋ยว ก๋วยจั๊บ เป็นต้น นอกจากนี้ยังนิยมรับประทานอาหารประเภทกึ่งสำเร็จรูปจำพวกบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป และน้ำอัดลม เนื่องจากสะดวก หาซื้อได้ง่ายและผู้ปกครองเองก็ไม่นิยมทำอาหารอีสานรับประทานแต่นิยมซื้อกับข้าวสำเร็จ ทำให้ลูกๆไม่ได้เรียนรู้การทำอาหารจากครอบครัว ดังจะพบว่าเด็กๆจะไม่สามารถทำป่นปลาซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านอีสาน ไม่รู้จักผักที่ใช้ในการปรุงอาหาร อาทิเช่น ผักสะแงะ(สระแหม่น) หรือผักอีตู๋ (ใบแมงลัก) เป็นต้น

นอกจากวิถีการบริโภคแล้ว พบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าวส่วนใหญ่ไม่พูดภาษาอีสาน เนื่องจากพ่อแม่นิยมพูดภาษาไทยกลางกับลูกตั้งแต่วัยเด็ก จึงทำให้เด็กพูดภาษาไทยกลางได้ดีแต่ไม่ค่อยเข้าใจภาษาอีสาน แต่ก็พบว่าหากครอบครัวใดมีผู้เฒ่าผู้แก่อยู่ด้วยภายในบ้านก็จะทำให้เด็กๆใช้ภาษาอีสานอยู่ สำหรับความเป็นอยู่พบว่าครอบครัวส่วนใหญ่มีเครื่องอำนวยความสะดวก

ประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าโดยเฉพาะเครื่องซักผ้า จึงทำให้เด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำไม่ต้องซักผ้าด้วยมือเหมือนกับเด็กๆในสมัยก่อนที่ต้องรับผิดชอบดูแลตนเอง บางครอบครัวแม่เป็นผู้ซักผ้าให้ลูกจึงทำลูกติดนิสัยเคยชินกับความสะอาดสบาย

3) ภาวะคุกคามของเทคโนโลยีและสื่อที่ทันสมัย

จากการที่บ้านด้ามพรำอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองอุบลราชธานี จึงทำให้เทคโนโลยีและสื่อต่างๆทะลักเข้ามาสู่ชุมชนได้โดยง่ายและรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นดาวเทียม ระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (ADSL) และระบบอินเทอร์เน็ตไร้สาย (Wireless) เป็นต้น ทำให้ผู้ประกอบการเปิดร้านเกมส์ทั้งในบ้านด้ามพรำและหมู่บ้านใกล้เคียงไม่ต่ำกว่า 20 ร้านที่ดึงดูดเด็กและเยาวชนให้เข้าไปใช้บริการ นอกจากนี้ พบว่าบางครอบครัวได้ติดตั้งระบบอินเทอร์เน็ตภายในบ้านด้วย มีการติดตั้งดาวเทียมเกือบทุกบ้าน ทำให้เด็กๆสามารถดูรายการต่างๆ ได้อย่างหลากหลายและตลอด 24 ชั่วโมง ในขณะที่ผู้ปกครองยังไม่มีมาตรการการแสวงหาของเด็กเนื่องจากผู้ปกครองบางส่วนก็ไม่มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเด็กกับผู้ปกครองที่มักจะตามเด็กไม่ทันหรือถูกเด็กหลอกขณะเดียวกัน ผู้ปกครองบางส่วนก็ไม่มีเวลาดูแลลูกอย่างใกล้ชิดเนื่องจากมีภารกิจมากจึงปล่อยลูกไว้กับสื่อ ซึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าวจึงทำให้เด็กและเยาวชนแสวงหาสื่อได้อย่างอิสระไร้ขอบเขตนำไปสู่การลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ดีต่างๆ

4. 7 ศักยภาพของเด็กและเยาวชนและชุมชนบ้านด้ามพรำ

4.7.1 ศักยภาพของเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำ

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ปกครองและเด็กและเยาวชน จากการจัดค่ายค้นหาศักยภาพของเด็กและเยาวชนและจากการสังเกตของทีมนักวิจัยโดยทีมนักวิจัยได้ร่วมกันกำหนดเกณฑ์พิจารณาด้านศักยภาพของเด็กและเยาวชน โดยดูจากความเก่ง ความถนัด สิ่ง que เด็กทำได้ดีที่สุดและสิ่งที่เด็กทำแล้วพวกเขามีความสุข พบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำมีศักยภาพที่แตกต่างกัน ดังนี้

1) ด้านดนตรี พบว่ามีเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำ จำนวน 5 คน ที่สามารถเล่นเครื่องดนตรีประเภทต่างๆได้แก่ พิณ กีตาร์ โห่ด กลองชุด โดยเด็กสามารถเล่นดนตรีได้ในระดับต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการสนับสนุนจากครอบครัว

2) ด้านร้องเพลง พบว่ามีเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำ จำนวน 3 คน ที่สามารถร้องเพลงได้ถูกต้อง ไม่ผิดคีย์ ไม่กร่อมช่องจังหวะเพลง ร้องได้ชัดถ้อยชัดคำและถูกอักขระเนื่องจากครอบครัวชอบการร้องเพลงคาราโอเกะ และสนับสนุนให้เดินสายหารายได้โดยการไปร้องเพลงตามงานเลี้ยงต่างๆ

3) ด้านศิลปะ พบว่ามีเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้ว จำนวน 4 คน ที่สามารถวาดภาพได้สวยงาม เสมือนจริงและเป็นธรรมชาติ ใช้สีได้อย่างเหมาะสม ทำให้ภาพวาดสื่อความหมายได้ดี ซึ่งเกิดจากความชอบของเด็ก หากได้รับการพัฒนาก็น่าจะทำให้สามารถเป็นนักวาดได้

4) ด้านการแสดง พบว่ามีเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้ว จำนวน 10 คน ที่สามารถแสดงละคร บทบาทสมมติ เต้น และฟ้อนรำได้อย่างอ่อนช้อยและสวยงาม เนื่องจากครอบครัวให้การสนับสนุนให้เด็กได้ฝึกซ้อมมาตั้งแต่ยังเล็กๆ ขณะที่เด็กบางคนก็เกิดจากความชอบส่วนตัวและมีพ่อแม่ให้การสนับสนุน

5) ด้านการพูด พบว่ามีเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้ว จำนวน 10 คน ที่เป็นคนพูดและมีความมั่นใจในการพูดในที่สาธารณะ ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าในครอบครัวจะมีพ่อ หรือแม่ ที่เป็นคนช่างพูด จึงทำให้เด็กได้รับการฝึกให้พูดได้ตอบกับผู้ใหญ่ตั้งแต่ยังเล็กๆ เด็กกลุ่มนี้จึงมีทักษะในการพูดมากกว่าเด็กในช่วงวัยเดียวกัน

6) ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่ามีเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้ว จำนวน 6 คน ที่ต้องการให้ชุมชนมีป่าไม้ ต้นไม้ มีหนองน้ำ มีทุ่งนาสำหรับตกปลา ซึ่งจากการสังเกต พบว่าเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ทั้งหมดเป็นลูกหลานของเกษตรกรที่ทำนาและเป็นคนดั้งเดิมในบ้านด้ามพริ้วจึงมีความผูกพันกับธรรมชาติและต้องการอนุรักษ์ไว้

7) ด้านกีฬา พบว่ามีเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้ว จำนวน 10 คน ที่สามารถเล่นกีฬาได้ดี มีทั้งว่ายน้ำ วิ่ง ฟุตบอล บาสเกตบอล เป็นต้น ซึ่งบางคนเป็นนักกีฬาวัยน้ำประจำโรงเรียน บางคนก็ฝึกซ้อมกีฬาทุกวัน ซึ่งจากการสังเกตพบว่าเด็กกลุ่มนี้ได้รับการแรงบันดาลใจจากการดูสื่อประเภทกีฬาต่างๆ เช่น การแข่งขันฟุตบอล บาสเกตบอล ว่ายน้ำ ฯลฯ แล้วเกิดความฝันอยากเป็นเหมือนนักกีฬาในดวงใจของพวกเขาจึงทำให้มุ่งมั่นการฝึกซ้อม

8) ด้านเข้าอกเข้าใจผู้อื่น พบว่ามีเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้ว จำนวน 4 คน ที่ชอบช่วยเหลือเพื่อน มีน้ำใจ เสียสละ เห็นอก เห็นใจคนอื่น ซึ่งพบว่าเด็กกลุ่มนี้มาจากครอบครัวที่อบอุ่นจึงทำให้เด็กมีบุคลิกภาพมองโลกในแง่บวก

9) ด้านศิลปิน พบว่ามีเยาวชน 1 คน ที่มีศักยภาพในการแต่งเพลง ซึ่งเกิดจากความชอบและความสนใจส่วนตัวของเด็กเอง

กล่าวโดยสรุป ศักยภาพของเด็กและเยาวชนของบ้านด้ามพริ้วมีความหลากหลายและแตกต่างกันตามความสนใจและการสนับสนุนของครอบครัวและพบว่าบางคนมีศักยภาพมากกว่าหนึ่งอย่าง แต่ส่วนใหญ่เด็กไม่ค่อยรู้ว่าตนเองมีศักยภาพด้านใด ผู้ใหญ่จำเป็นต้องให้ความมั่นใจแก่เด็ก เนื่องจากเด็กยังติดอยู่ในกรอบคิดแบบเดิม กล่าวคือ ต้องเป็นคนที่เรียนเก่ง สอบได้คะแนนสูงๆ จึงจะถือว่ามีความสามารถ ซึ่งจากทัศนะดังกล่าวได้ทำลายศักยภาพด้านอื่นๆ ที่มีอยู่ในตัวเด็กไปอย่างน่าเสียดาย

4.7.2 ศักยภาพของชุมชนบ้านด้ามพรำ

จากการที่บ้านด้ามพรำเป็นชุมชนเก่าแก่และดั้งเดิม จึงมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ทำให้ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญหลายแห่ง มีภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ นอกจากนี้ เนื่องจากบ้านด้ามพรำมีที่ตั้งไม่ไกลจากตัวเมืองทำให้บ้านด้ามพรำมีความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ในพื้นที่ร่วมด้วย ซึ่งจากเก็บข้อมูลพบว่าบ้านด้ามพรำมีศักยภาพ ดังนี้

1) วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ

บ้านด้ามพรำมีวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิมคือ การเลี้ยงปู่ตา ซึ่งยึดถือกันมาตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การเลี้ยงปู่ตานี้จะทำเมื่อถึงเดือนหกก่อนฤดูทำนาเพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ นอกจากการเลี้ยงปู่ตาแล้วชาวบ้านด้ามพรำยังยึดถือฮีต 12 คอง 14 เป็นการยึดถือบุญประเพณีเหมือนกับชุมชนอีสานทั่วไป ได้แก่ บุญพระเวศ บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา และบุญออกพรรษา เป็นต้น

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีดังนี้

(1) หมอพราหมณ์ ทำหน้าที่สู่ขวัญและประกอบพิธีกรรมต่างๆ เวลาถึงงานบุญ เช่น เลี้ยงพระ ขึ้นบ้านใหม่ หรือแต่งงานภายในหมู่บ้าน ได้แก่ แม่ใหญ่อ่อนแก้ว ขาววงศ์ และพ่อพุทธรักษาจันทร์

(2) ผญา ผู้เฒ่า ผู้แก่ที่สามารถพูดผญา ได้แก่ พ่อใหญ่ดำเนิน บุปผาสังข์ แม่ใหญ่อ่อนแก้ว ขาววงศ์

(3) ภูมิปัญญาด้านการทำพานบายศรีสู่ขวัญ คนที่สามารถทำพานบายศรีสู่ขวัญ คือ แม่ใหญ่อ่อนแก้ว ขาววงศ์ และแม่บัวคำ พุทธรักษา

3) เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่

เนื่องจากบ้านด้ามพรำอยู่ติดกับตัวเมือง จึงทำให้ในพื้นที่มีเทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ค่อนข้างมาก อาทิเช่น

(1) ความรู้ด้านภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ภาษาจีน และภาษาญี่ปุ่น เนื่องจากมีชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนค่อนข้างมาก

(2) ความรู้ด้านช่าง ได้แก่ ช่างก่อสร้าง ช่างซ่อมมอเตอร์ไซด์ ช่างซ่อมรถยนต์ ช่างเสริมสวย ช่างตัดผม ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องไฟฟ้า ช่างประดิษฐ์ ช่างตัดเสื้อผ้า และช่างทำขนม เป็นต้น เนื่องจากในชุมชนมีข้าราชการเกษียณ ครู อาจารย์ ผู้รับเหมาก่อสร้าง และร้านค้าต่างๆ

(3) ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ได้แก่ ความสามารถในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชนและวัยกลางคน

(4) ความรู้ด้านสื่อ เนื่องจากมีสื่อมวลชนที่มีประสบการณ์เป็นผู้จัดรายการวิทยุ และโทรทัศน์ตลอดจนผลิตสื่ออาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย

(5) ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เนื่องจากมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ตลอดจนมีแพทย์ พยาบาล หมอนวดแผนไทย อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย

4) กลุ่มและองค์กรในบ้านด้ามพร้าว

บ้านด้ามพร้ามีกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสตรี บ้านด้ามพร้า กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนประปา กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มเยาวชน และ กลุ่มมิตรร่วมใจ

5) สถานที่สำคัญในบ้านด้ามพร้า ได้แก่ วัดบ้านด้ามพร้า โรงเรียนบ้านด้ามพร้า โรงเรียนศรีศาสนวิทยา ศูนย์เด็กเล็กไอทีเฉลิมพระเกียรติฯ (ด้ามพร้า) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สวนสุขภาพบ้านด้ามพร้า สถานธรรมผู้จื้อ ศาลาสร้างสุขตำบลขามใหญ่ หรือศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วม และสถานีตำรวจชุมชนตำบลขามใหญ่

4.8 การเตรียมการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้า

4.8.1 การเปิดใจและสร้างความสัมพันธ์

จากเก็บข้อมูล พบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าไม่ค่อยรู้จักกันเพราะไม่ได้เรียนอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่สมัครเข้ามาเป็นทีมวิจัยก็มาจากหลายโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช โรงเรียนนารีนุกูล โรงเรียนศรีปทุมพิทยาคาร โรงเรียนบ้านด้ามพร้า โรงเรียนอาเวมาริอา โรงเรียนเทศบาล 2 หนองบัว และวิทยาลัยเทคนิคอุบลราชธานี ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์ จึงถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญอันดับแรกของงานวิจัยชิ้นนี้ ทีมวิจัยจึงได้ประชุมเพื่อออกแบบกิจกรรมและจัดทำกำหนดการร่วมกัน ซึ่งทีมวิจัยเห็นว่าควรใช้เกมส์ในการสร้างความสัมพันธ์โดยเน้นให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออกและเคลื่อนไหวร่างกายจะทำให้สนุกสนาน ไม่เคร่งเครียด แต่ปัญหาที่พบก็คือ ทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นรุ่นคุณลุง คุณป้า จึงไม่ถนัดในการทำกิจกรรมพาเด็กเล่น และกลัวว่าเด็กๆจะไม่สนุกสนานหากตนเองเป็นคนพาเล่นเนื่องจากมีความห่างกันในด้านวัยวุฒิ ดังนั้น ทีมวิจัยจึงแก้ไขปัญหานี้โดยการขอความร่วมมือจากนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่กำลังฝึกงานอยู่ที่มูลนิธิประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานีให้เข้ามาช่วยกระบวนการสนทนาร่วมกับทีมวิจัยที่เป็นคนหนุ่มสาวที่มีอยู่ในทีมเพียง 2 คน ซึ่งการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้ทำให้เด็กๆสนุกสนานตามที่คาดการณ์ไว้

นอกจากการเล่นเกมส์สนุกสนานแล้ว ทีมวิจัยได้ให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้ชุมชนของตนเองโดยการให้เด็กๆแบ่งกลุ่มละโรงเรียน จำนวน 2 กลุ่ม แล้วให้ช่วยกันวาดภาพบ้านด้ามพร้าในอดีตเมื่อประมาณ 5-10 ปีที่แล้วว่ามีสภาพเป็นอย่างไรตามความคิดเห็นของพวกเขา หลังจากนั้น

ก็ให้วาดภาพบ้านด้ามพร้าในปัจจุบันว่ามีสภาพเป็นอย่างไร หลังจากทุกกลุ่มวาดภาพทั้งสองส่วนเสร็จแล้ว ก็ให้นำภาพทั้งสองมาเปรียบเทียบกันเพื่อดูว่ามีความเหมือนและความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง อะไรคือสาเหตุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หลังจากนั้นก็ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานในเวทีใหญ่

ผลการจากการนำเสนอของทั้งสองกลุ่มสรุปได้ว่าบ้านด้ามพร้าในอดีตเมื่อประมาณ 5-10 ปีที่ผ่านมาตามความคิดเห็นของเด็กและเยาวชน มีป่าไม้ มีหนองน้ำให้เด็กไปไล่เบ็ดตกปลาได้ไม่มีใครว่าให้กันเพราะเด็กเคยตามพ่อไปหาปลาด้วยเมื่อตอนยังเล็กๆ มีทุ่งนา และถนนหนทางยังมีรถไม่มาก ส่วนปัจจุบัน สภาพบ้านเรือนมีความหนาแน่นมากขึ้น ป่าไม้มีจำนวนน้อยลง ที่นาก็มีน้อยลงด้วย แต่มีรถยนต์และรถมอเตอร์ไซด์มากขึ้น มีหนองน้ำแต่ไม่สามารถหาปลาได้เพราะน้ำเน่าเสีย หลังจากเด็กและเยาวชนได้นำเสนอภาพเปรียบเทียบอดีตและปัจจุบันของบ้านด้ามพร้าแล้ว เขาก็ได้นำเสนอถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สรุปได้ว่ามาจากความเจริญที่คืบคลานเข้ามาในชุมชนซึ่งเด็กและเยาวชนก็มองว่าเป็นสิ่งที่ดีและไม่ดีด้วยกัน ในส่วนที่เด็กคิดว่าดีเนื่องจากมีความสะดวกสบายมากขึ้น ส่วนที่ไม่ดี คือมีคนมาอยู่เพิ่มขึ้นทำให้ชุมชนมีปัญหามากขึ้นตามมาด้วย ซึ่งเด็กและเยาวชนได้สะท้อนให้เห็นว่าในชุมชนมีปัญหาด้านมลพิษ ขยะที่ทิ้งไม่เป็นที่ น้ำเสีย ยาเสพติด รถมอเตอร์ไซด์ และการทะเลาะตีกันของวัยรุ่น เป็นต้น

สิ่งที่ทีมวิจัยค้นพบจากการจัดกิจกรรมนี้ คือ หลังจากเด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันแล้วเด็กก็เกิดความสนิทสนมกันได้อย่างรวดเร็ว มีการพูดคุยกันมากขึ้นซึ่งหากดูจากตอนที่พบกันตอนลงทะเลเบียนจะพบว่าเด็กและเยาวชนมีความเกร็งค่อนข้างมากแต่หลังจากวิทยากรใช้เกมส์ละลายพฤติกรรม (Ice-Breaking) แล้วทุกคนก็เริ่มหัวเราะ วิ่งเล่นกันอย่างสนุกสนาน ส่งเสียงดังเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนก็ให้การช่วยเหลือกันเป็นอย่างดีหลังจากได้เรียนรู้จากการเล่นเกมส่น้ำท่วมเกาะที่วิทยากรสมมติสถานการณ์ น้ำท่วมเกาะที่เด็กและเยาวชนทุกคนที่อยู่ในทีมของตนเอง จะต้องแข่งขันกับอีกทีมเพื่อยืนอยู่บนหนังสือพิมพ์ที่เปรียบเสมือนเกาะที่จะถูกน้ำท่วมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยหนังสือพิมพ์จะถูกพับให้เล็กลงไปเรื่อยๆตามปริมาณน้ำที่ท่วมเพิ่มขึ้น ซึ่งหลังจากเล่นเกมส่น้ำท่วมวิทยากรได้ให้เด็กสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการเล่นเกมส่น้ำท่วม พบว่าเด็กและเยาวชนสามารถเข้าใจการสื่อความหมายจากเกมส์ได้เป็นอย่างดี

4.8.2 การออกแบบกิจกรรมร่วมกันระหว่างเด็ก เยาวชน และทีมวิจัย

ก่อนการออกแบบกิจกรรมทดลองปฏิบัติการ ทีมวิจัยได้จัดประชุมเด็กและเยาวชนเพื่อให้เด็กและเยาวชนทำแผนกิจกรรมตามที่พวกเขาสนใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของทุนทางสังคมที่มีอยู่

ในชุมชน สถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ และศักยภาพของเด็กและเยาวชน ซึ่งสรุปผลได้ดังนี้

- 1) เด็กต้องการให้ทีมวิจัยจัดค่ายเยาวชนนอกสถานที่ โดยผู้เข้าร่วมคือเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ 12 ปี ขึ้นไป เนื่องจากค่ายเดิมมีช่องว่างระหว่างอายุมากเกินไปทำให้กิจกรรมไม่สนุกเท่าที่ควร
 - 2) เยาวชนจะเป็นผู้จัดกิจกรรมค่ายสำหรับน้องๆ โดยจัดในชุมชนก่อนค่ายเยาวชนนอกสถานที่โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์กับน้องและการพาน้องเล่นเกมส์ต่างๆ
 - 3) เยาวชนอยากไปทำกิจกรรมนอกสถานที่ด้วยกัน เช่น ไปดูหนังด้วยกัน
 - 4) เด็กและ เยาวชนชายไม่มีพื้นที่สำหรับเล่นกีฬา และขาดอุปกรณ์กีฬา จึงต้องการมีพื้นที่เล่นกีฬาและอุปกรณ์กีฬาโดยเยาวชนจะช่วยกันทำความสะอาดสถานที่ ทำประตู (Goal) เอง แต่อยากให้ทีมวิจัยสนับสนุนอุปกรณ์
 - 5) เยาวชนอยากให้มีการฝึกซ้อมดนตรี
 - 6) เด็กและเยาวชนหญิงอยากฝึกหัดซ้อมฟิรอนรำ ทำสิ่งประดิษฐ์ต่างๆกับกลุ่มสตรี
- หลังจากเด็กและเยาวชนเสนอแผนกิจกรรมที่พวกเขาอยากทำแล้ว ทางทีมวิจัยก็ได้เสนอกิจกรรมเพิ่มเติมสำหรับเด็กและเยาวชน ดังนี้
- 7) การไหว้ปู่ตา เพราะเด็กจะได้รู้จักปู่ตาและความสำคัญของปู่ตา เนื่องจากเป็นช่วงปิดเทอมพอดี
 - 8) ทำพานบายศรีสู่ขวัญ เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมนี้ไว้
 - 9) การเข้าร่วมกิจกรรมกับสถานธรรม เพื่อฝึกจิตใจให้สงบนิ่ง และเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรม ความกตัญญูต่อพ่อแม่
 - 10) การเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อช่วยกิจกรรมของผู้สูงอายุและรดน้ำ คำหัวผู้สูงอายุ
 - 11) การเข้าร่วมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อเสนอแผนเด็กและเยาวชนด้วยตนเอง

4.9 การเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท

หลังจากทีมวิจัย เด็กและเยาวชนได้ร่วมกันออกแบบกิจกรรมดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ทีมวิจัยได้ร่วมกันดำเนินการจัดกิจกรรมดังต่อไปนี้

4.9.1 กิจกรรมค่ายเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชน

กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง และ ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน การจัดกิจกรรมได้รับความร่วมมือจากกลุ่มสื่อโซเชียล ซึ่งเป็นกลุ่มที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชนของจังหวัดอุบลราชธานีมาช่วยจัดกระบวนการค่าย ทำให้การออกแบบกิจกรรมเน้น

การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน การสื่อความหมายผ่านการเล่นเกมส์ กระบวนการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างผู้เข้าร่วมและได้รับความอนุเคราะห์ให้ใช้สถานที่ของศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานีเป็นสถานที่จัดค่ายจำนวน 2 วัน 1 คืน

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายในครั้งนี้ ทีมวิจัยได้กำหนดไว้ที่ช่วงอายุระหว่าง 12-18 ปี กำหนดช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมเป็นช่วงปิดภาคเรียน คือ วันที่ 23-24 เมษายน 2554 สำหรับการประชาสัมพันธ์ทีมวิจัยใช้การประสานงานกับกำนันเพื่อให้ประกาศทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเพื่อเชิญชวนให้เด็กและเยาวชนสมัครเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ ทีมวิจัยได้ไปพบกับผู้ปกครองด้วยตนเองพร้อมส่งจดหมายเชิญให้ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยด้วย ผลจากการประสานงานดังกล่าว คือ มีเด็กและเยาวชนสมัครเข้าร่วมค่ายจำนวน 22 คน จากเดิมที่วางเป้าหมายไว้ 30 คน เนื่องจากบางคนติดเรียนพิเศษและกวดวิชาในช่วงภาคฤดูร้อน จึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้

กิจกรรมที่ใช้ดำเนินการในค่ายเด็กและเยาวชน มีดังนี้

1. เตรียมความพร้อมผู้เข้าร่วม ก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ทีมพี่เลี้ยงค่ายได้ใช้เกมส์ในการสร้างบรรยากาศซึ่งเกมส์ที่ใช้เน้นความสนุกสนาน การเคลื่อนไหวร่างกาย และการมีส่วนร่วมของทุกคน ซึ่งผลจากการเตรียมความพร้อมพบว่าเด็กและเยาวชนมีการตื่นตัว สนุกสนาน สดชื่น และพร้อมที่จะเรียนรู้ในเนื้อหาต่อไป

2. ทำความรู้จักกัน บอกความคาดหวัง กำหนดกติการ่วมกัน กิจกรรมนี้ทำเพื่อให้ผู้เข้าร่วมรู้จักกัน ดูแลซึ่งกันและกันและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขโดยวิทยากรได้ให้ผู้เข้าร่วมวาดรูปหัวใจลงในกระดาษ A4 แล้วแบ่งออกเป็น 4 ช่อง แล้วให้ไปถามว่าเพื่อนตามโจทย์ที่วิทยากรให้ คือ ช่องที่ 1 ให้ถามชื่อเพื่อนแล้วเขียนลงในกระดาษของตนเอง ช่องที่ 2 ให้ไปถามเพื่อนว่าเรียนที่ไหนแล้วเขียนลงในกระดาษ ช่องที่ 3 ให้ไปถามว่าเพื่อนชอบรับประทานอาหารอะไรแล้วเขียนลงในกระดาษ ส่วนช่องที่ 4 ให้ไปถามเพื่อนว่าบ้านอยู่ตรงไหนแล้วเขียนลงในกระดาษ โดยทั้ง 4 ช่อง ต้องไปถามเพื่อนให้ได้มากที่สุด หลังจากนั้น วิทยากรก็เลือกสุ่ม 4-5 คน เพื่อให้อ่านคำตอบให้กลุ่มใหญ่ฟัง

ต่อมา วิทยากรได้ให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนบอกความคาดหวังในการมาค่ายในครั้งนี้ พอสรุปได้ดังนี้ เด็กและเยาวชนอยากได้เพื่อนใหม่ อยากสนุกสนาน อยากได้มิตรภาพ อยากได้ประสบการณ์ใหม่ๆ อยากพัฒนาตนเอง อยากพักผ่อน อยากผ่อนคลาย อยากได้ความรู้ และอยากกินข้าว กินขนมฟรี หลังจากนั้น เด็กและเยาวชนได้กำหนดกติกาในการอยู่ค่ายร่วมกัน มีดังนี้ ต้องเคารพซึ่งกันและกัน ห้ามเล่นการพนัน ห้ามเสพสิ่งเสพติดและของมีค่า ไม่ดื่มยาและให้ตรงเวลา ห้ามทิ้งขยะเรี่ยราด ห้ามส่งเสียงดังรบกวนคนอื่น ไม่ขโมยของของคนอื่น มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ห้ามหน้าบูด

รักษาวินัย ไม่เอาเปรียบ รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น เคารพวิทยากร ไม่พูดโทรศัพท์มือถือขณะทำกิจกรรมให้ตั้งระบบสั้นไว้ และต้องกินข้าวให้หมดจาน

หลังจากทุกคนได้รู้จักกันแล้ว วิทยากรได้ให้ทุกคนจับสลากเล่นเกมสับดี (Buddy) โดยมีเงื่อนไขว่าคนที่จับได้ชื่อเพื่อนจะเป็นบัดดี้ของเพื่อนคนนั้น สิ่งที่บัดดี้ต้องทำ คือต้องคอยดูแลช่วยเหลือบัดดี้ของตน นอกจากเด็กและเยาวชนแล้วทีมวิจัยที่เป็นผู้ใหญ่ และวิทยากรก็ได้ร่วมเล่นเกมสั้นด้วย ผลของกิจกรรมนี้ ทำให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักกัน ได้กตัญญูในการอยู่ร่วมกันโดยเด็กและเยาวชนเป็นผู้กำหนดขึ้นเองซึ่งจะทำให้พวกเขาเต็มใจที่ทำตามกติกาที่พวกเขาร่วมกันคิดขึ้น ได้บัดดี้ที่ตนเองต้องทำหน้าที่ดูแลและจะมีเพื่อนบัดดี้มาดูแลตนเองด้วยระหว่างทำกิจกรรมในค่ายนี้

3. ค้นหาศักยภาพของตนเอง กิจกรรมนี้ใช้การวิเคราะห์ศักยภาพของตนเองตามสิ่งที่วิทยากรกำหนด ได้แก่ กระดาษสี่เหลี่ยมหมายถึงความสามารถทางด้านสมอง อาทิเช่น สมอดี มีความจำดี คิดสร้างสรรค์ ฯลฯ สีชมพู หมายถึง ความสามารถทางด้านจิตใจ อาทิเช่น อารมณ์ดี มีเมตตา รักเพื่อน ฯลฯ และสีฟ้าหมายถึง ความสามารถทางด้านร่างกาย อาทิเช่น เล่นกีฬาเก่ง เล่นดนตรีเก่ง ฯลฯ หลังจากเด็กและเยาวชนคิดวิเคราะห์ตนเองแล้วก็ให้เขียนข้อความลงบนกระดาษและเขียนชื่อตนเองกำกับด้วยแล้วนำไปติดในส่วนต่างๆของร่างกายของภาพวาด ได้แก่ กระดาษสีเขียวนำไปติดในส่วนศีรษะ สีชมพูติดในส่วนหัวใจ และสีฟ้าติดทั่วร่างกาย

ผลจากกิจกรรมพบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้ามีความสามารถทางด้านสมองประมาณ 10 คน เนื่องจากเด็กและเยาวชนมองว่าตนเองเป็นคนมีความจำดี คิดคำนวณเก่ง วางแผนเก่ง และมีความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถทางด้านจิตใจ มีประมาณ 14 คน เนื่องจากเด็กและเยาวชนมองว่าตนเองเป็นคนจิตใจอ่อนโยน แบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น กล้าหาญ อดทน เสียสละ รักเพื่อน รักแม่ และมีน้ำใจ เป็นต้น และความสามารถทางด้านร่างกายพบว่ามีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากเด็กและเยาวชนมีความสามารถในการเล่นกีฬาได้อย่างหลากหลายชนิดทั้งเพศหญิงและชาย ในขณะที่ด้านดนตรีมีความสามารถ จำนวน 3 คน ส่วนการแสดง ได้แก่ ฟ้อนรำและร้องเพลง มีจำนวน 3 คน และมีความสามารถแต่งเพลง จำนวน 1 คน

ข้อสังเกตจากการทำกิจกรรมนี้พบว่ากระบวนการวิเคราะห์ตนเองแบบเรียบง่ายนี้ได้ทำให้เด็กและเยาวชนมีความกล้าที่จะบอกคนอื่นว่าตนเองเก่งหรือมีความสามารถด้านใดซึ่งเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากที่จะทำให้เด็กกล้าแสดงตัวคนที่แท้จริงของเขาออกมา ดังจะเห็นได้จากการที่ทีมวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เด็กเขียนแล้วพบว่ามียุคคนหนึ่งที่มีบุคลิกเป็นคนเงียบขรึม ไม่กล้าแสดงออก แต่พอให้เด็กประเมินตนเองแล้วพบว่าเขามองตนเองว่าเป็นคนที่มีศักยภาพด้านสมองสูง โดยการเขียนกระดาษสี่เหลี่ยมคนเดียวถึง 5 ใบ ซึ่งต่อมาเมื่อเขามีโอกาสแสดงออกระหว่างทำกิจกรรมเข้าค่าย เขาก็ทำได้ดีทีเดียว

4. ทำความคุ้นเคยกับเวที กับไมค์ กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกให้เด็กและเยาวชนได้ฝึกการใช้ไมค์เพื่อทำให้กล้าแสดงออกเวลาต้องพูดผ่านไมค์เนื่องจากพบว่าการพูดในที่สาธารณะที่ต้องใช้ไมค์เป็นจุดอ่อนของทีมวิจัยทั้งผู้ใหญ่และเด็ก กระบวนการสร้างความคุ้นเคยเริ่มขึ้นอย่างง่ายๆ โดยวิทยากรได้แบ่งกลุ่มเด็กและเยาวชนออกเป็น 3 กลุ่ม ให้ยืนเข้าแถวตอนเรียงหนึ่งแล้วให้แต่ละกลุ่มผลัดกันออกไปจับไมค์ซึ่งวางอยู่บนเวทีแล้วร้องเพลงคนละ 1 นาที โดยเริ่มจากกลุ่ม 1 ไปยังกลุ่ม 2 และกลุ่มที่ 3 โดยวิทยากรใช้การเป่านกหวีดเมื่อหมดเวลา กลุ่มต่อไปก็ต้องออกไปจับไมค์ร้องเพลง ทำซ้ำกระบวนการนี้ไปเรื่อยๆ กลุ่มที่สมาชิกสามารถจับไมค์ร้องเพลงได้เมื่อถึงรอบของตนเองก็จะเป็นผู้ชนะและได้คะแนนสะสมรวมไว้กับกิจกรรมอื่น

ผลจากกิจกรรม ทำให้เด็กและเยาวชนที่ไม่ชอบร้องเพลงก็เลือกร้องเพลงง่ายๆ เช่น เพลงชาติ เพลง ก เอ๋ย ก ไก่ เพลงช้าง เป็นต้น ทำให้เป็นที่สนุกสนานของเพื่อน นอกจากความสนุกสนานเนื่องจากการแข่งขันและคะแนนเป็นสิ่งเสริมแรงแล้ว กิจกรรมนี้ทำให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสจับไมค์กันคนละหลายๆรอบ ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความคุ้นเคยกับไมค์โดยไม่รู้ตัว เพราะทุกคนมุ่งที่จะวิ่งเข้าหาไมค์เอมาร้องเพลงเพื่อให้กลุ่มของตนเองเป็นผู้ชนะ หลังจากที่ทุกคนได้จับไมค์กันทั่วหน้าแล้ว สิ่งที่เด็กและเยาวชนค้นพบก็คือ เขาสามารถทำได้ การพูด การร้องเพลงผ่านไมค์จึงไม่ใช่เรื่องยากและน่ากลัวอีกต่อไป เขาจึงไม่รู้สึกละอาย ซึ่งสังเกตได้จากการที่เด็กและเยาวชนคนที่ขี้อายมากเมื่อมาค่ายในตอนแรกๆ เริ่มกล้าออกมาหน้าเวทีเพื่อนำเสนอผลงานของกลุ่ม

5. การแสดงออกทางวัฒนธรรม กิจกรรมนี้เชื่อมโยงมาจากกิจกรรมค้นหาศักยภาพของเด็กและเยาวชนเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออกถึงศักยภาพที่ตนเองมี โดยการแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม แล้วให้แต่ละกลุ่มร่วมกันคิดการแสดงที่สื่อถึงวัฒนธรรมประเพณีในชุมชนของตนเอง ผลจากกิจกรรมพบว่า พบว่าเด็กและเยาวชนสามารถใช้เวลาช่วงพักตอนเย็นประมาณ 30 นาที หลังรับประทานอาหารเย็นในการฝึกซ้อมการแสดง และแต่ละกลุ่มมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันอย่างลงตัว อาทิเช่น คนที่พูดน้อยก็แสดงเป็นพ่อเนื่องจากมีบทพูดน้อย คนที่พูดเก่งก็แสดงลูกที่พูดมาก ช่วงประจบประแจง และบางคนก็เป็นพิธีกรในงานวัด คนที่เล่นดนตรีได้ก็เล่นกีตาร์ที่ตนเองเอามาด้วย แล้วร้องเพลง ทำให้บรรยากาศเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ครื้นเครง เนื่องจากทุกคนมีโอกาสผลัดกันเป็นนักแสดงและผู้ชม

อย่างไรก็ตามพบว่าทั้ง 3 กลุ่ม เลือกใช้ประเพณีสงกรานต์สำหรับการแสดงแต่มีเนื้อหาที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่ม 1 รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ในวันสงกรานต์ กลุ่ม 2 อุบัติเหตุเพราะเมาแล้วจับในวันสงกรานต์ และกลุ่ม 3 การประกวดนางงามในวันสงกรานต์ ซึ่งจากการสอบถามเด็กและเยาวชนถึงเหตุผลในการเลือกประเพณีสงกรานต์พบว่ามีความหลากหลายจากช่วงเวลาของค่ายนี้เพิ่งเสร็จสิ้นจากเทศกาลสงกรานต์ ขณะที่บางคนบอกว่าพวกเขาไม่ค่อยรู้จักและได้เข้าร่วมกับประเพณีอื่นๆของชุมชน

6. สร้างแรงบันดาลใจ กิจกรรมนี้ใช้การเรียนรู้ผ่านสื่อด้วยการดูหนังสั้นและคลิป โดยวิทยากรได้เลือกหนังและคลิปที่สื่อความหมายในการสร้างพลังและแรงบันดาลใจให้กับเด็กและเยาวชนมาใช้ในการกระตุ้นการเรียนรู้ซึ่งหนังและคลิปที่ใช้ ได้แก่ หนังเกี่ยวกับคนพิการที่เข้มแข็งและขาคขาด แต่เขาก็มีกำลังใจต่อสู้ในชีวิต คลิปโฆษณาเด็กสาวหูหนวกแต่สามารถเล่นไวโอลินได้ดี และสามารถต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่างๆในชีวิตได้สำเร็จ เมื่อดูหนังเสร็จแล้ววิทยากรก็ชวนเด็กและเยาวชนคิดและให้สะท้อนความรู้สึกและข้อคิดที่ได้จากการดูหนัง ซึ่งเด็กและเยาวชนก็ได้แสดงความรู้สึกสับสน เห็นใจ ชื่นชมในความพยายามและความอดทน แต่ไม่อยากพิการ ส่วนข้อคิดที่ได้ก็คือ เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เรื่องความอดทน ความพยายามและการไม่ยอมพ่ายแพ้ต่อปัญหาแล้วในที่สุดก็จะเป็นผู้ชนะ หลังจากนั้น วิทยากรได้สรุปให้เห็นถึงคุณค่าของการมีชีวิตและโอกาสที่เราได้รับในแต่ละวินาที นาที ชั่วโมงนั้นมีค่ามากเพียงใด ดังนั้น เราจึงต้องใช้มันอย่างมีคุณค่าต่อตนเอง และคนที่เรารัก หลังจากนั้น วิทยากรได้ชวนให้เด็กคิดต่อว่า “ถ้าพรุ่งนี้เราจะตาย เราจะทำอะไร” โดยการให้เด็กนั่งคิดเงียบๆประมาณ 2 นาที แล้วให้เขียนคำตอบลงบนกระดาษ A4 แล้วเลือกกลุ่มประมาณ 4-5 คนให้อ่านคำตอบให้เพื่อนในกลุ่มใหญ่ฟัง ซึ่งสรุปโดยภาพรวมแล้วพบว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ต้องการบอกรักพ่อแม่ อยากกอดพ่อแม่ อยากขอโทษพ่อแม่ในสิ่งที่ตนเองเคยทำผิด อยากแก้ไขสิ่งที่ไม่ดี อยากใช้เวลาอยู่กับครอบครัวให้มากที่สุด แต่ก็พบว่ามีเด็กและเยาวชนอีกกลุ่มหนึ่งต้องการอยู่กับคนรัก กับเพื่อน อยากทำอะไรที่ยังไม่ได้ทำหรือถูกห้ามไม่ให้ทำ อยากไปไหว้พระขอพรเพื่อเกิดมาชาติหน้าจะได้ร่ำรวย หน้าตาดี และไม่ลำบาก และบางคนอยากกินข้าวให้อิ่มก่อนตาย เป็นต้น

ผลจากกิจกรรมที่เกิดขึ้น คือ เด็กและเยาวชนได้ใช้เวลาในการคิดคำนึง (Reflection) และเปรียบเทียบเรื่องราวชีวิตของคนอื่นที่มีความลำบากมากกว่าตนเอง ได้เห็นการต่อสู้ ความอดทน ความพยายามของการที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า ขณะเดียวกันเด็กและเยาวชนได้อยู่ในเงื่อนไขในสถานการณ์จำลองที่ตนเองอาจไม่มีทางเลือกผ่านโจทย์ที่วิทยากรใช้ซึ่งเป็นจุดสุดขั้วของชีวิต คือ ความตาย เป็นการให้สติว่าชีวิตนี้ไม่มีอะไรแน่นอน ทุกอย่างอาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งพบว่าเด็กและเยาวชนมีอาการตกใจเล็กน้อยเมื่อได้รับโจทย์ลักษณะนี้จากวิทยากรท่ามกลางบรรยากาศกลางคืนประมาณสามทุ่มเศษ แต่ก็พบว่าเด็กและเยาวชนทุกคนได้กลั่นเอาความรู้สึกจากกันบึ้งของหัวใจของเขาออก ทิม วิจัยได้เก็บรวบรวมกระดาษข้อเขียนดังกล่าวเพื่อนำไปบอกเล่าให้พ่อแม่ของพวกเขาได้รับทราบในกิจกรรมสานสัมพันธ์ผู้ปกครองที่จะดำเนินการต่อไป

7. การคลายปม กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การทำงานเป็นทีมผ่านเกมส์คลายปมที่ทุกคนต้องใช้มือขาจับคนตรงกันข้ามส่วนเมื่อชายจับมือคนถัดไปแล้วให้คลายปมเป็นวงกลม ซึ่งกิจกรรมนี้ใช้เวลาประมาณ 10 นาที ก็ยังไม่มียุทธวิธีที่สามารถคลายปมได้สำเร็จ วิทยากรจึงให้ผู้เข้าร่วมสรุปบทเรียนการเรียนรู้จากกิจกรรมนี้ สรุปได้ว่า การทำงานที่ประสบผลสำเร็จจำเป็นต้องมีความสามัคคี ช่วยเหลือกัน ให้อภัยเวลาเพื่อนร่วมงานทำผิด ต้องมีผู้นำที่มีความสามารถ

และผู้ตามก็ต้องเชื่อฟังผู้นำด้วย ต้องมีการทำงานเป็นทีมไม่ใช่ต่างคนต่างทำ ต้องมีการสื่อสารที่ดีและเข้าใจง่าย เป็นต้น ผลจากกิจกรรม เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้วิธีการเล่นเกมส์และเข้าใจความหมายของการทำงานเป็นทีมผ่านการเล่นเกมส์คลายปม เด็กและเยาวชนได้ช่วยกันแก้ปัญหาจึงทำให้เด็กและเยาวชนมีความสนิทสนมกันมากขึ้นด้วย

8. การนั่งสมาธิ นอกจากการเล่นเกมส์ที่ต้องเคลื่อนไหวร่างกายแล้ว วิทยากรได้ใช้การนั่งสมาธิ เพื่อให้เด็กและเยาวชนฝึกการใช้สภาวะสงบทางด้านจิตใจเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเรียนรู้ที่ดีขึ้น ผลของกิจกรรมการนั่งสมาธิพบว่าเด็กและเยาวชนมีการนั่งสมาธิในอริยาบทที่แตกต่างกันเมื่อใช้เวลานั่งไปได้สักระยะหนึ่ง ดังจะเห็นบางคนเอามือปิดหน้าตนเอง บางคนซุกหน้ากับหัวเข่า แต่ส่วนใหญ่ก็นั่งสมาธิได้ตามปกติ หลังจากนั้นวิทยากรให้เด็กและเยาวชนนอนหงายแล้วหลับตานิ่งๆ ประมาณ 5 นาที พบว่า มีบางคนเผลอหลับและกรนเสียงดัง บางคนนอนงอขา บางคนนอนอ้าปาก ในขณะที่บางคนมีอาการกระสับกระส่าย

หลังจากทำกิจกรรมแล้ว วิทยากรได้ให้ผู้เข้าร่วมแสดงความรู้สึก พบว่าเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่รู้สึกสงบ ได้ผ่อนคลาย มีความสดชื่น เพราะได้เผลอหลับไปชั่วครู่ ในขณะที่บางคนบอกว่ารู้สึกกระวนกระวายและอยากให้หมดเวลาเร็วๆ ซึ่งข้อค้นพบของทีมวิจัยจากกิจกรรมนี้ คือ การนั่ง การนอนของเด็กและเยาวชนเป็นการแสดงออกทางสัญลักษณ์ของสภาวะจิตใจของเด็กและเยาวชนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คนที่ไม่ชอบอยู่นิ่ง เขาจะรู้สึกทรมานมากหากต้องถูกบังคับให้นั่งเฉยๆ ขณะที่คนที่มีบุคลิกแบบกลางๆ อย่างไม่ก็ได้อาจจะสามารถปรับตัวได้เร็วและมีความสุข อย่างไรก็ตาม การทำสมาธิถือว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดสติและปัญญา จึงจำเป็นต้องใช้เวลาในการฝึกฝนมากขึ้น

นอกจากนี้ พบว่ามีเด็กเยาวชนบางคนไม่ยอมถอดหมวกและเสื้อแขนยาวตลอดการทำกิจกรรมตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงช่วงกลางคืนในวันแรกแม้ทีมวิจัยได้ขอร้องให้ถอดก็ตาม แต่หลังจากทำกิจกรรมร่วมกันในวันที่สอง เด็กกลุ่มนี้ก็เริ่มผ่อนคลายและได้ถอดหมวกและถอดเสื้อแขนยาวออกเอง อีกทั้งมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนคนอื่นๆ มากขึ้น

9. วางแผนการทำงานร่วมกัน หลังจากที่ได้เด็กและเยาวชนได้สนุกสนานและได้ข้อคิดจากการทำกิจกรรมแล้ว เด็กและเยาวชนได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อจะได้ทำกิจกรรมร่วมกันในโอกาสต่อไปและได้เรียกชื่อกลุ่มของตนเองว่า “กลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าสร้างสรรค์” มีนายวิชา แก้วภักดี เป็นประธานกลุ่ม และมีเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมค่ายในครั้งนี้เป็นคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มและมีทีมวิจัยผู้ใหญ่เป็นที่ปรึกษากลุ่ม ซึ่งกิจกรรมของกลุ่มที่จะดำเนินการต่อไป คือ การแข่งขันกีฬาในช่วงเดือนมิถุนายน รมณรค์ด้านความสะอาดในชุมชนเดือนกรกฎาคม และแสดงดนตรีและฟ้อนรำในเวทีนำเสนอผลการวิจัย

10. เกมสับดี หลังจากทีสับดีได้ทำหน้าที่ดูแลซึ่งกันและกันมาเป็นเวลา 2 วัน โดยไม่รู้ว่สับดีของตนเองเป็นใคร วิทยากรได้ให้สับดีทุกคนทำโปสการ์ดที่ตนเองคิดว่าสวยที่สุดเพื่อมอบให้สับดีหรือถ้าใครมีของอะไรจะมอบให้สับดีเป็นพิเศษก็ให้เตรียมไว้ ในการเล่นเกมสับดี วิทยากรได้ให้เด็กและเยาวชนที่เป็นอาสาสมัครออกไปยืนเรียงแถวหันหลังให้เวที หลังจากนั้นก็ให้เพื่อนที่เป็นสับดี ออกไปยืนเรียงแถวให้ตรงกันกับสับดีอยู่ด้านหลัง แล้วพี่เลี้ยงก็จะร้องเพลงสับดี พร้อมกับสั่งให้เด็กและเยาวชนแถวแรกที่หันหลังอยู่ให้หันมาเจอกับสับดีแล้วมอบของที่ระลึกให้ ในช่วงเวลานี้พบว่าเด็กสนุกสนานมาก วิทยากรได้เล่นเกมสับดีโดยใช้กระบวนนี้ไปจนครบทุกคู่

11. ประเมินผลกิจกรรม ในช่วงสุดท้ายของกิจกรรม ทีมวิจัยได้ให้เด็กและเยาวชนช่วยประเมินผลการจัดกิจกรรมภายในครั้งนี้ โดยให้เด็กและเยาวชนเลือกกระดาษที่มีรูปหน้า 3 แบบ คือ แบบที่ 1 ใบหน้ายิ้ม แบบที่ 2 ใบหน้าบูดบึ้ง และแบบที่ 3 ใบหน้าเฉยๆ หลังจากนั้น ให้ทุกคนเขียนความรู้สึกของตนที่มีต่อการเข้าค่ายครั้งนี้ลงในกระดาษโดยไม่ต้องเขียนชื่อกำกับ ความรู้สึกอาจชอบหรือไม่ชอบ หรือต้องการให้ปรับปรุงแก้ไขอะไร สามารถเขียนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งผลจากการประเมินผลของเด็กและเยาวชน พบว่ามีผู้เลือกใบหน้ายิ้มแย้ม 21 คน มีคนที่เลือกใบหน้าบูดบึ้ง 1 คน ซึ่งเหตุผลของเด็กที่เลือกใบหน้าบูดบึ้งเพราะตนเองไม่ได้นอนในค่ายเนื่องจากป่วยเลยไม่ได้แสดงละครกับเพื่อนและไม่ได้ดูหนัง จึงรู้สึกเสียใจ ส่วน เด็กและเยาวชน 21 คน ที่เลือกใบหน้ายิ้ม สรุปได้ดังนี้ เด็กและเยาวชนมีความสุข ชอบกระบวนการค่ายแบบได้ความรู้แต่ต้องมีความสนุกด้วย ชอบความเป็นกันเองของทีมวิทยากร ได้เพื่อนใหม่และประสบการณ์ใหม่ๆ ชอบอาหารอร่อยทุกมื้อ ชอบสถานที่เพราะร่มรื่นดี ซึ่งโดยภาพรวมแล้วถือกิจกรรมการเข้าค่ายในครั้งนี้ได้บรรลุวัตถุประสงค์เนื่องจากเด็กและเยาวชนมีความสุข สนุกสนาน ได้เรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ได้แสดงออกตามศักยภาพของตนเองตามแบบประเมินผลกิจกรรมของเด็กและเยาวชนที่ได้เขียนบรรยายความรู้สึกของพวกเขา

ปัญหาอุปสรรค

การจัดกิจกรรมภายในครั้งนี้ พบว่ามีปัญหาอุปสรรค ดังนี้

1. เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยชิ้นนี้บางคนต้องไปเรียนพิเศษในช่วงปิดเทอม บางคนได้รับอุบัติเหตุขาหัก บางคนถูกส่งให้ไปอยู่กับญาติผู้ใหญ่ที่ต่างจังหวัด เนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเวลาในการดูแลลูกในช่วงปิดเทอม ดังนั้น จึงทำให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองในกิจกรรมภายในครั้งนี้
2. เด็กและเยาวชนที่เป็นเพื่อนของ ข้อ 1 เมื่อเห็นว่าเพื่อนไม่ได้ไปเข้าค่าย และตนเองต้องไปเข้าค่ายคนเดียวก็ไม่ยอมไปเข้าค่ายแม้ผู้ปกครองอยากให้ไปก็ตาม
3. ทีมวิจัยผู้ขายติดภารกิจไม่ได้พักค้างในค่ายด้วย มีเพียงแต่ทีมวิจัยผู้หญิงที่พักค้างกับเด็กและเยาวชน ทำให้ไม่มีคนดูแลและเตือนเด็กผู้ชายให้พักผ่อนหลับนอน ทำให้เด็กผู้ชายพูดคุยและเล่นหยอกล้อกันตอนกลางคืน ทำให้คนที่ต้องการนอนหลับพักผ่อนไม่สามารถนอนหลับได้

บทเรียนที่ได้จากกิจกรรม

หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมค่ายแล้ว ทีมวิจัยได้ประชุมสรุปบทเรียนและประเมินผลสรุปได้ดังนี้

1. ทีมพี่เลี้ยงค่ายที่เป็นรุ่นพี่ที่มีอายุใกล้เคียงกับเด็กและเยาวชน ทำให้ไม่มีช่องว่างระหว่างวัย จึงสามารถเปิดใจเด็กและเยาวชนได้ดี ทำให้มีความสนิทสนมกันอย่างรวดเร็วเนื่องจากภาษาที่ใช้และเกมส์ที่เล่นเหมาะสมกับวัยเพราะผู้เข้าร่วมอยู่ในช่วงวัยที่มีพลังมากและชอบการเคลื่อนไหวอยู่แล้ว
2. การจัดค่ายจำเป็นต้องใช้วิทยากรที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านเด็กและเยาวชนมาก่อนจึงจะสามารถออกแบบกิจกรรมได้น่าสนใจเป็นที่ชื่นชอบของเด็กและเยาวชน สามารถดึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน และสามารถกระตุ้นการใช้พลังด้านบวกและศักยภาพของเด็กและเยาวชนได้
3. การเลือกสถานที่ของส่วนของราชการที่มีการระบบรักษาความปลอดภัยในการจัดกิจกรรมค่ายที่ต้องมีการพักค้างแรม ทำให้ผู้ปกครองไว้วางใจให้เด็กและเยาวชนเข้ามาเข้าค่ายนอกสถานที่ร่วมกับทีมวิจัย
4. การมีทีมวิจัยผู้ใหญ่ที่เป็นผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง เข้าร่วมกิจกรรมอยู่ด้วยตลอดเวลาและช่วยดูแลเรื่องอาหารการกิน ทำให้เด็กและเยาวชนรู้จักและสนิทสนมกับผู้ใหญ่มากขึ้นจากเดิมที่เด็กและเยาวชนไม่ค่อยรู้จักผู้ใหญ่ในชุมชน
5. กิจกรรมที่มีการพักค้างคืน จำเป็นต้องมีทีมวิจัยที่เป็นผู้ชายนอนพักค้างกับกลุ่มเด็กและเยาวชนชายด้วย เพื่อคอยดูแลและเตือนให้เด็กนอนพักผ่อน
6. การใส่เสื้อทีมขณะเข้าค่าย หรือทำกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม พบว่าทำให้เด็กและเยาวชนมีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน (Unity) และทำให้เกิดความสามัคคีกัน

4.9.2 การสร้างพื้นที่สำหรับเล่นกีฬา

กิจกรรมนี้เกิดจากความต้องการของกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพำที่อาศัยอยู่ทางฝั่งตะวันตกของถนนชยางกูร เนื่องจากพวกเขาไม่มีสถานที่สำหรับเล่นกีฬาและขาดอุปกรณ์กีฬา เพราะสวนสุขภาพและสนามกีฬาโรงเรียนบ้านด้ามพำอยู่ทางฝั่งตะวันออกและค่อนข้างไกลจากบ้านของพวกเขาพอสมควรจึงทำให้ไม่สะดวกในการเดินทางไปกลับ ดังนั้น เด็กและเยาวชนจึงมองว่าหากพวกเขามีพื้นที่สักแห่งที่สามารถใช้เล่นกีฬาได้ในช่วงตอนเย็นหลังเลิกเรียนก็จะทำให้เด็กมารวมตัวกันเพื่อมาวิ่งเล่นออกกำลังกายไม่ไปอยู่ในร้านเกมส์หรือหน้าจอทีวี โดยเด็กฯได้เสนอพื้นที่ว่างที่อยู่หน้าบ้านน้องเปียร์ซึ่งเป็นที่ดินจัดสรรที่ถูกทิ้งร้างไว้เป็นเวลานานกว่า 10 ปีแล้ว โดยไม่ทราบว่าใครเป็นเจ้าของเนื่องจากไม่มีใครมาดูแล ทีมวิจัยจึงประชุมกันได้ข้อสรุปว่าการเข้าไปใช้พื้นที่ว่างเปล่า

ดังกล่าวไม่น่าจะก่อให้เกิดปัญหาเพราะไม่ได้เข้าไปปลูกสร้างอะไรเพียงแค่เข้าไปใช้เป็นสนามเตะกร้อและสนามฟุตบอล หากเจ้าของที่ดินต้องการใช้ประโยชน์ พวกเด็กๆก็สามารถรื้อถอนเสาไม้ไผ่และยกประตูฟุตบอลออกไปได้ ทีมวิจัยจึงมีความเห็นว่าควรให้การสนับสนุนกลุ่มเด็กและเยาวชนตามที่พวกเขาต้องการโดยให้พวกเขาทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำสนามด้วยกัน

ในการทำสนามกีฬาชั่วคราว เด็กๆได้ช่วยกันทำความสะอาด ถอนหญ้าและเก็บเศษไม้เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายเวลาเล่นกีฬา ช่วยกันไปตัดไม้ไผ่เพื่อเอามาทำเสาแนต หลังจากนั้นเด็กๆได้นำเงินที่ได้จากการสนับสนุนจากงานวิจัยไปซื้ออุปกรณ์กีฬา ได้แก่ ลูกเตะกร้อ เนต ฟุตบอล และเหล็กเพื่อนำไปทำประตู (Goal) สำหรับเล่นฟุตบอล หลังจากที่สนามกีฬาชั่วคราวของพวกเขาเสร็จแล้วพบว่าพวกเขามีการนัดหมายกันมาเล่นเป็นประจำทุกเย็นในระยะแรกเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย ประมาณ 10 คน แต่ต่อมาก็ขยายเพิ่มขึ้นเนื่องจากมีเด็กและเยาวชนจากหมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามาเล่นด้วยและผู้ใหญ่ก็เข้ามาเล่นด้วย ทำให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา เช่น มีการส่งเสียงดังรบกวนบ้านเรือนที่อยู่ใกล้กับสนาม ลูกเตะกร้อและลูกฟุตบอลแตก เด็กและเยาวชนต้องจัดรอบเล่นเนื่องจากมีสนามเตะกร้อแห่งเดียวไม่เพียงพอกับจำนวนคน ทีมวิจัยจึงได้แนะนำให้เด็กแก้ปัญหาหานี้ สำหรับอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหายก็ให้รวบรวมเงินคนที่มาเล่นกีฬาด้วยกันซื้ออุปกรณ์ใหม่ ส่วนการส่งเสียงดัง ก็ขอร้องไม่ให้เล่นจนค่ำมากเกินไป ประมาณทุ่มเศษก็ขอให้กลับบ้าน ซึ่งเด็กๆก็ให้ความร่วมมือด้วยดี

ผลจากกิจกรรม พบว่าเด็กและเยาวชนมีความสุขกับสนามกีฬาชั่วคราวที่พวกเขาช่วยกันสร้างแม้ว่าจะไม่สวยงามและไม่ได้มาตรฐานเหมือนสนามกีฬาทั่วไป แต่พวกเขาก็ภูมิใจและมาเล่นกันทุกวัน ทำให้เด็กได้เรียนรู้การนำวัสดุพื้นบ้านมาใช้ เช่น การใช้ไม้ไผ่มาทำเสาเพื่อใช้กางเนตทั้งสองข้างและพบว่าเสาไม้ไผ่ก็ใช้ได้ดีไม่แพ้เหล็กเส้นราคาแพง นอกจากนี้ การร่วมกันทำประตูทำให้เด็กและเยาวชนรู้สึกเป็นเจ้าของ จึงพบว่าเด็กจะช่วยกันเก็บเข้าไว้ในบ้านทุกวันหลังเล่นกีฬาเสร็จ

บทเรียนที่ได้จากกิจกรรม

1. การให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมตามที่พวกเขาต้องการ จะทำให้พวกเขามีความสุขและรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้นๆจึงพบว่าพวกเขามีความรับผิดชอบและความตั้งใจในการทำงานมาก

2. การทำกิจกรรมของเด็กและในระยะแรก ผู้ใหญ่จำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือตามที่พวกเขาต้องการไม่ว่าจะเรื่องงบประมาณ ความรู้และคำแนะนำ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เด็กและเยาวชนให้ขับเคลื่อนกิจกรรมต่อไป แต่เมื่อพวกเขาพบปัญหา สิ่งที่สำคัญคือต้องให้พวกเขาเรียนรู้การแก้ปัญหาด้วยตนเองก่อน โดยมีผู้ใหญ่คอยให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจให้

4.9.3 การพัฒนาศักยภาพด้านดนตรี

กิจกรรมนี้เกิดขึ้นจากการเก็บข้อมูลด้านศักยภาพเด็กและเยาวชนทำให้พบว่ามียุวชนในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 6 คน ได้แก่ น้องต้น พิม เบียร์ จิมมี นิก และจาชัยฐ์ ที่มีศักยภาพด้านดนตรีสำหรับดนตรีที่เยาวชนสามารถเล่นได้คือดนตรีสากล ได้แก่ กีตาร์ กลองชุด และเบส ขณะเดียวกันบ้านด้ามพริ้วเองก็มีทุนเดิม คือ มีศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วมหรือศาลาสร้างสุขตำบลขามใหญ่ที่มีอุปกรณ์ดนตรีสากลไว้ให้บริการแก่เด็กและเยาวชนในตำบลขามใหญ่ให้เข้ามาใช้สถานที่ในการฝึกซ้อมได้ ทีมวิจัยจึงมองว่าควรนำทุนเดิมนี้นี้มาใช้ในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเยาวชนดังกล่าว

กิจกรรมนี้ในเบื้องต้นน่าจะดำเนินไปได้ด้วยดี แต่ต่อมาก็พบกับปัญหาอุปสรรค คือ มีฝนตกหนักในลำคินหนึ่งจนทำให้เกิดน้ำท่วมขังในบริเวณซอยทางเข้าบ้านขามใหญ่ซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งของศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วมประกอบกับที่ดินบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ต่ำจึงทำให้น้ำท่วมขังได้เร็ว อีกทั้งท่อระบายน้ำศูนย์ก็อุดตันเพราะเศษขยะ ก็ยังทำให้น้ำท่วมขังมีปริมาณสูงขึ้น แต่ก็ไม่มีใครคาดคิดว่าฝนตกเพียงคืนเดียวจะทำให้น้ำท่วมสูงจนก่อให้เกิดความเสียหายได้แต่เหตุการณ์ที่ไม่มีการคาดคิดก็เกิดขึ้น คือ น้ำได้ท่วมสูงจนทำให้อุปกรณ์ต่างๆที่มีอยู่ในศาลาสร้างสุขแห่งนี้ทั้งคินจนได้รับความเสียหายทั้งเครื่องดนตรีและเครื่องออกกำลังกาย ดังนั้น จึงไม่สามารถนำเครื่องดนตรีมาใช้ได้และจำเป็นต้องมีการนำส่งซ่อมซึ่งต้องใช้งบประมาณค่อนข้างมากทีเดียวเนื่องจากเป็นเครื่องอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้กิจกรรมนี้หยุดชะงักไประยะหนึ่งเนื่องจากทีมวิจัยต้องไปหาสถานที่ใหม่เพื่อใช้ทำกิจกรรมนี้ ปัญหาที่พบ ก็คือ เป็นช่วงปิดเทอมเด็กสนใจใช้เวลาว่างเล่นดนตรีกันมากทำให้เครื่องดนตรีไม่ว่าง ขณะที่บางหน่วยงานก็มีแต่เครื่องดนตรีที่ชำรุดและใช้การไม่ได้แล้ว หลังจากที่ทีมวิจัยไม่สามารถหาสถานที่ที่เป็นหน่วยงานราชการให้เด็กและเยาวชนซ้อมดนตรีได้ ทีมวิจัยจึงไปสอบถามขอเช่าห้องซ้อมดนตรีของเอกชนแต่ก็พบว่ามีราคาค่อนข้างแพงเนื่องจากคิดเป็นรายชั่วโมง แต่ในที่สุดก็ได้รับความร่วมมือจากห้องฝึกซ้อมดนตรีของเอกชนแห่งหนึ่งในตำบลขามใหญ่ที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชนจึงคิดค่าเช่าเหมาจ่ายรายเดือนๆละ 2,000 บาท พร้อมช่วยฝึกสอนไปด้วยในช่วงแรก

หลังจากได้สถานที่ฝึกซ้อมดนตรีแล้ว เยาวชนได้เดินทางเข้าไปฝึกซ้อมดนตรีวันละ 2 ชั่วโมงทุกวันยกเว้นวันเสาร์และอาทิตย์โดยมีเจ้าของห้องซ้อมดนตรีเป็นผู้ฝึกสอนให้ในสัปดาห์แรกแต่หลังจากนั้นจากเยาวชนก็ใช้วิธีการฝึกซ้อมด้วยตนเอง ถามผู้ฝึกสอนหากติดขัด และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กิจกรรมนี้ใช้เวลาในการฝึกซ้อม 1 เดือน โดยใช้งบประมาณของงานวิจัยในการจ่ายค่าเช่าอุปกรณ์และค่าสอน ส่วนผู้ปกครองสนับสนุนค่าน้ำมันรถจักรยานยนต์เนื่องจากเยาวชนต้องเดินทางไป กลับเพื่อฝึกซ้อมดนตรีในบ้านคอนกลางซึ่งอยู่ห่างจากบ้านด้ามพริ้วประมาณ 4 กิโลเมตร

ปัญหาในการทำกิจกรรมที่พบก็คือ เยาวชนบางคนไม่สามารถไปฝึกซ้อมได้อย่างต่อเนื่องเพราะต้องไปทำธุระให้ผู้ปกครองที่ต่างจังหวัด บางคนต้องไปเรียนซ่อมช่วงปิดเทอม ทำให้การฝึกซ้อมไม่ครบทีมจึงเล่นเป็นเพลงไม่ได้ จากปัญหาดังกล่าว ทีมวิจัยจึงได้ประชุมกลุ่มเยาวชนเพื่อหาแนวทางแก้ไข สรุปได้ว่าจะต้องมีคนที่เป็นตัวยืนที่ต้องไปฝึกซ้อมเป็นประจำและให้เลือกเพลงฝึกซ้อมเพื่อนำมาแสดงในงานเวทีนำเสนอผลการวิจัยซึ่งพวกเขาก็ได้เลือกที่จะฝึกซ้อม 2 เพลง คือ ฤดูร้อน และความรัก

ผลจากกิจกรรม หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม ทีมวิจัยได้สัมภาษณ์เยาวชนรายคนพบว่า เยาวชนที่ฝึกซ้อมดนตรีมีการพัฒนาทักษะเป็นรายบุคคลในระดับที่แตกต่างกัน ดังนี้ เบียร์ซึ่งเป็นคนเล่นเบท พบว่าตนเองสามารถใช้นิ้วมือและอ่านตัวโน้ตได้คล่องขึ้นทำให้มีความมั่นใจในการเล่นดนตรีมากขึ้น ดันซึ่งเป็นคนที่ตีกลองชุด พบว่าตนเองสามารถส่งจังหวะกลอง รัวกลองและข้ามจังหวะได้ในระดับดีมาก ส่วนทีมซึ่งเป็นคนเล่นกีตาร์พบว่าตนเองสามารถเล่นโซโล่ได้ดีขึ้น อ่านตัวโน้ตได้และมีความมั่นใจมากขึ้น

ข้อสังเกตจากการทำกิจกรรม พบว่าการฝึกซ้อมดนตรีต้องทำอย่างต่อเนื่องจึงทำให้เด็กมีทักษะและมีความมั่นใจเพิ่มขึ้น แต่ปัญหาที่พบก็คือ เด็กไม่มีเครื่องดนตรีเป็นของตนเองจึงขาดโอกาสฝึกซ้อมอย่างต่อเนื่องประกอบกับหน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนศักยภาพด้านนี้ค่อนข้างน้อย ทำให้ภาระนี้จึงตกเป็นของผู้ปกครองที่มีภาระค่าใช้จ่ายมากอยู่แล้ว และเนื่องจากเครื่องดนตรีมีราคาค่อนข้างแพง และผู้ปกครองเองก็มีความจำเป็นด้านอื่นๆมากกว่า จึงทำให้ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการสนับสนุนศักยภาพด้านนี้อยู่ในระดับต่ำๆ โดยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนตั้งใจเรียนหนังสือ เรียนพิเศษและกวาดวิชามากกว่า

4.9.4. เรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

กิจกรรมนี้เกิดมาจากการนำข้อมูลบริบทชุมชนและทุนทางสังคมซึ่งประกอบด้วย วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของบ้านคำมพร้าวมาสร้างกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชน โดยทีมวิจัยได้พิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ทั้งในส่วนของตัวภูมิปัญญาและตัวของเด็กและเยาวชนด้วย กล่าวคือ ความพร้อมและความสะดวกของภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้แก่เด็กและเยาวชน เนื่องจากพบว่าภูมิปัญญาส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่และเจ็บป่วยจึงไม่สะดวกที่จะมาเป็นสอนเด็ก ขณะเดียวกัน เด็กและเยาวชนเองก็มีความสนใจเฉพาะเรื่องที่ตนเองจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ ได้แก่

1) การทำพานบายศรีสู่ขวัญ เป็นกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนหญิงให้ความสนใจเข้าร่วมเรียนรู้และฝึกทำกันอย่างสนุกสนาน โดยมีครูภูมิปัญญา คือ แม่บัวคำ พุทธรักษา เป็นผู้ฝึกสอนให้ โดยการฝึกสอนเริ่มตั้งแต่วิธีการตัดใบตอง พันม้วนในตองให้เป็นรูปกรวยคล้ายเล็บมือ ซึ่งในการทำ

พานบายศรีนี้ใช้เวลาานเพราะต้องทำใบตองรูปกรวยจำนวนมาก เด็กๆจึงได้ช่วยกันพับใบตองคนละไม้คนละมือทำให้ได้มากที่สุด

ในตอนแรกพบว่าเด็กทำใบตองเสียค่อนข้างเยอะเพราะพับแล้วใบตองแตกใช้ไม่ได้ต้องทิ้งไป แต่พอฝึกไปได้สักระยะหนึ่งเด็กเริ่มเรียนรู้และทำได้ดีและเร็วขึ้น หลังจากพับกรวยเสร็จก็นำไปเย็บด้วยลวดโดยเย็บรวมกันแล้วนำไปแช่น้ำที่ใส่น้ำมันมะกอกไว้เพื่อไม่ให้ใบตองแห้ง หลังจากนั้น ก็เข้าสู่ขั้นตอนการประกอบใส่พาน ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ซึ่งดอกไม้ที่ใช้ คือ ดอกดาวเรือง และดอกพุทธรักษา

ขั้นตอนการประกอบพานบายศรีสู่ขวัญนั้นจำเป็นต้องใช้พานถึง 3 ระดับชั้น และต้องใช้ลวดในการดัดพานแต่ละระดับเพื่อยึดกันไว้ให้แน่น ในขั้นตอนนี้ทั้งเด็กและเยาวชนและทีมวิจัยต่างช่วยกันประกอบอย่างสนุกสนาน แต่เนื่องจากต้องใช้ความเที่ยงตรงและได้เรียงให้ได้ระดับทั้งระดับเดียวกันและต่างระดับซึ่งเป็นงานค่อนข้างละเอียดทำให้เด็กยังทำได้ไม่ดีนัก พานจึงออกมาไม่ค่อยสวยงามมากนักแต่ก็ทุกคนก็พอใจกับฝีมือตนเอง

ผลจากการทำกิจกรรม พบว่าเด็กและเยาวชนสนุกกับการเรียนรู้การทำพานบายศรีสู่ขวัญ บางคนขอใบตองทำกรวยแล้วเย็บลวดเพื่อเตรียมชิ้นรูปประกอบใส่พานเอากลับไปอวดพ่อแม่ที่บ้านนอกจากเด็กและเยาวชน ทีมวิจัยผู้ใหญ่ก็ให้ความสนใจที่จะเรียนรู้การทำพานบายศรีสู่ขวัญเช่นกัน เพราะยังไม่เคยมีการสอนภูมิปัญญาเรื่องนี้ในหมู่บ้านมาก่อน ซึ่งผลจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรื่องการทำพานบายศรีสู่ขวัญในครั้งนี้ ทำให้มีคนสืบทอดภูมิปัญญานี้เพิ่มขึ้นอย่างน้อย 5 – 6 คน เป็นทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งต่อมาเด็ก เยาวชนและทีมวิจัยได้ช่วยกันทำพานบายศรีสู่ขวัญไปใช้จริงในวันงานเวทินาเสนอผลการวิจัย

2) การห่อข้าวต้ม กิจกรรมนี้ทำต่อเนื่องจากการทำพานบายศรีสู่ขวัญเนื่องจากมีใบตองเหลือจากการทำพาน ทีมวิจัยจึงชวนเด็กและเยาวชนมาช่วยกันห่อข้าวต้มเพื่อนำกลับไปฝากพ่อแม่และรับประทานที่บ้าน กิจกรรมนี้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ตั้งแต่การตัดใบตอง การปลอกกล้วย การหั่นกล้วยและวิธีการห่อข้าวต้มให้สวยงาม โดยแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่มแล้วแข่งขันห่อข้าวต้มว่ากลุ่มไหนห่อได้สวยกว่ากัน พบว่าตอนแรกเด็กจะห่อเสร็จเร็วมาก แต่พอกรรมการตรวจดูต้องแกะห่อใหม่เพราะบางคนยังไม่รู้ว่าด้านใดเป็นด้านในและด้านใดเป็นด้านนอกของใบตอง จึงห่อสลับกัน ซึ่งกว่าเด็กจะห่อข้าวต้มเป็นก็ต้องเสียใบตองไปมากพอสมควร

ผลจากกิจกรรม พบว่าเด็กและเยาวชนสนุกสนานกับการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ที่ตนเองไม่เคยสัมผัสมาก่อนเนื่องจากในครอบครัวก็ไม่มีห่อข้าวต้มแล้ว เด็กจึงเห็นแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ห่อเวลามีงานบุญ การห่อข้าวต้มนั้นห่อเพื่อทำบุญ การห่อต้องประณีตและสวยงาม ดังนั้น การห่อข้าวต้มจึงถูกจัดวางไว้ว่าเป็นกิจกรรมของผู้เฒ่าผู้แก่ คนหนุ่มสาวไม่นิยมทำกันแต่จะเป็นคนคอยกินข้าวต้มที่ผู้เฒ่าผู้แก่ห่อ แต่พอกิจกรรมนี้ได้เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้ลองห่อข้าวต้มบ้างพบว่า

พวกเขาทำได้สวยพอๆกับผู้เฒ่าผู้แก่ ทำให้เด็กภูมิใจ และอยากเอากลับไปให้พ่อแม่ดู กิจกรรมนี้ทำให้เด็กเรียนรู้ว่าการห่อข้าวต้มไม่ใช่เรื่องยากหรือจำกัต้องเฉพาะคนแก่เท่านั้น เด็กๆก็สามารถทำได้

3) การไหว้ปู่ตา เนื่องจากในบ้านด้ามพร้าวมีการไหว้ปู่ตาเป็นประจำทุกปีแต่เด็กและเยาวชนไม่ได้เคยเข้าร่วมด้วยจึงทำให้เด็กและเยาวชนไม่รู้จักรูปตา ในปีนี้ ทีมวิจัยจึงเห็นว่าน่าจะพาเด็กและเยาวชนเข้าไปร่วมพิธีไหว้ปู่ตา จึงเริ่มจากการประสานแจ้งไปยังผู้นำชุมชนให้รับทราบถึงแผนงานที่จะนำกลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าไปเรียนรู้พิธีไหว้ปู่ตาพร้อมกับชุมชน ซึ่งก็ได้รับการตอบรับอย่างดีจากผู้นำชุมชน

ผลจากกิจกรรม เด็กและเยาวชนได้รู้จักปู่ตา ได้เห็นพิธีกรรมการไหว้ปู่ตา และได้ร่วมรับประทานอาหารกับผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้จักผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน เนื่องจากทั้งสองวัยไม่ได้มีโอกาสพบปะและทำกิจกรรมร่วมกันเหมือนในอดีต การเข้าร่วมพิธีไหว้ปู่ตาของเด็กและเยาวชนในครั้งนี้เด็กและเยาวชนได้ใส่เสื้อทีมที่ได้จากกิจกรรมค่าย จึงทำให้เป็นที่สะดุดตาของผู้พบเห็นและเป็นมิติใหม่ของการไหว้ปู่ตาในปีนี้มีเด็กและเยาวชนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก

4.) การเรียนรู้งานประดิษฐ์

กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และฝึกทำสิ่งประดิษฐ์จากกลุ่มสตรีบ้านด้ามพร้าว เนื่องจากกลุ่มสตรีบ้านด้ามพร้าวทำของที่ระลึกจำหน่ายได้แก่ กล้องกระดาษทิชชู ของชำร่วย ดอกไม้ประดิษฐ์ และสินค้าพื้นเมืองต่างๆ ทีมวิจัยจึงเห็นว่าน่าจะใช้ทุนทางสังคมในชุมชนในการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชน

ผลจากกิจกรรม เด็กและเยาวชนมีความสนุกสนานที่ได้ฝึกทำกระเป๋าสีใส่มือถือจากเศษผ้า โดยได้ฝึกตั้งแต่การร่างแบบก่อนตัดผ้า วิธีการเลือกสีให้เข้ากันโดยดูจากโทนสีใกล้เคียงกัน วิธีการเนา การสอยและการใช้เข็มเย็บด้วยมือ การทำโบว์ การเก็บช่อนริม เป็นต้น ซึ่งก็พบว่าเด็กทำได้ดีพอสมควร หลังจากเย็บเสร็จแล้วกลุ่มสตรีได้มอบผลงานของเด็กให้กับเด็กเอากลับไปใช้ใส่มือถือของตนเองและเด็กบางคนก็ทำเพิ่มเพื่อเอาไปเป็นของขวัญฝากให้พ่อและแม่ นอกจากนี้ กลุ่มสตรียังยินดีให้เด็กมาเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และถ้าเด็กคนใดต้องการมีรายได้เสริมก็สามารถมาช่วยงานกลุ่มได้โดยกลุ่มจะฝึกให้ด้วย

4.9.5. พาเด็กไปดูหนัง

กิจกรรมนี้เกิดจากความต้องการของเด็กและเยาวชนขณะร่วมกันทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนของหมู่บ้านเพื่อเสนอแผนในเวทีประชาคมหมู่บ้าน โดยเด็กและเยาวชนเป็นผู้เลือกหนังเรื่องที่ต้องการดู ซึ่งเด็กได้เลือกหนังเรื่อง Suck Seed ห่วยขั้นเทพเนื่องจากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวัยรุ่นที่ดามหาฝันของตนเองในด้านดนตรี หลังจากการดูหนังเรื่องนี้แล้ว ทีมวิจัยได้ให้เด็กสรุปบทเรียน 2

ประเด็น คือ เขาเรียนรู้อะไรจากการดูหนังเรื่องนี้ และเขาจะนำบทเรียนไปปรับใช้กับชีวิตได้อย่างไร ซึ่งผลจากการสรุปบทเรียนมีดังนี้ ประเด็นแรก เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เรื่องความอดทน ความพยายามของการเป็นนักดนตรีแม้จะล้มเหลวก็ครั้งก็ยังพยายามลุกขึ้น บางคนเกิดแรงบันดาลใจในการเล่นดนตรี สำหรับประเด็นที่สอง เขาจะนำไปปรับใช้ในเรื่องการมีมิตรภาพที่ดีต่อเพื่อน การให้อภัยเพื่อนแม้เพื่อนทำผิดพลาดไปบ้าง และจะมีความพยายามและอดทนให้มากขึ้น

ผลจากกิจกรรม พบว่า เด็กและเยาวชนและทีมวิจัยมีความสุขในการไปดูหนัง มีความกระตือรือร้น ด้วยกระบวนการสรุปบทเรียนทำให้เด็กและเยาวชนรวมทั้งทีมวิจัยเรียนรู้การดูหนังแบบใหม่ที่แตกต่างจากเดิมกล่าวคือ ที่ผ่านมามาดูหนังเพื่อความบันเทิงอย่างเดียวแต่การดูหนังในครั้งนี้ดูแล้วต้องนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน มาแยกแยะว่าสิ่งไหนที่เป็นความรู้สามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของเราได้

4.9.6. สถานสัมพันธ์ผู้ปกครองเพื่อช่วยกันดูแลลูก

กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ปกครองได้ทำความรู้จักกันและได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการเลี้ยงดูลูก กิจกรรมเริ่มจากการชมภาพกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนได้ร่วมกัน หลังจากนั้น ก็ให้ผู้ปกครองทำความรู้จักกันเนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่รู้จักกัน ทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดประเด็นชวนพูดคุย ดังนี้ ใบงานที่ 1 ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ปกครอง ท่านมีความทุกข์ในการเลี้ยงดูลูกเรื่องใดบ้าง เวลาเกิดปัญหาในการเลี้ยงดูลูกท่านมีวิธีการจัดการกับปัญหาอย่างไรและผลเป็นอย่างไร

ผลจากการระดมและแลกเปลี่ยนปัญหาและการแก้ไขปัญหาในการเลี้ยงลูก สรุปได้ดังนี้

1. ลูกกลับบ้านดึก ทำให้ผู้ปกครองเป็นห่วง ที่ผ่านมามีผู้ปกครองใช้วิธีการจัดการกับปัญหานี้ ด้วยการพูดคุยกับลูกแต่พบว่าจะดีขึ้นระยะหนึ่งแล้วก็กลับมาเป็นเหมือนเดิม ขณะเดียวกันมีผู้ปกครองที่เคยมีประสบการณ์เรื่องนี้ได้แลกเปลี่ยนว่าที่ผ่านมามีได้ใช้เหตุผลและความไวใจลูก ทำให้เขาไม่ทำอะไรไปในทางเสื่อมเสีย
2. ลูกไม่ค่อยพูดคุยกับพ่อแม่ ถามแล้วไม่ค่อยตอบ ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์ได้แลกเปลี่ยนว่าควรคุยโดยใช้เหตุผล ต้องไม่ห้ามและไม่ใช้ความรุนแรง
3. ลูกติดเกมส์ และขโมยเงินแม่ไปเล่นเกม ผู้ปกครองที่มีประสบการณ์แลกเปลี่ยนว่าต้องใช้วิธีควบคุมเวลาการเล่นเกมส์ของลูก
4. ผู้ปกครองบางคนจะเลี้ยงลูกแบบให้อิสระแต่มีเงื่อนไข เช่น ให้อิสระบ้านตรงเวลาตามที่ตกลงกันไว้ ถ้าเกินเวลาต้องมีเหตุผล ซึ่งก็ได้ผลดีเพราะลูกทำตามข้อตกลง แต่ก็บ้างที่ลูกละเมิดข้อตกลงแต่ก็มีการพูดคุยกันด้วยเหตุผล
5. ผู้ปกครองบางคนใช้วิธีการลงโทษลูกตามระดับของการฝ่าฝืนคำสั่ง คือ หักเงินตัดเงิน และตี โดยมองว่าถ้าตีลูกต้องดีให้หนักเพราะจะได้จดจำไม่ทำผิดอีก ซึ่งก็ได้ผลดี

หลังจากผู้ปกครองได้แลกเปลี่ยนปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาแล้ว ทีมวิจัยได้ชวนคิดประเด็นดังต่อไปนี้ ใบงานที่ 2 ท่านคิดว่าจะมีวิธีการใดบ้างที่จะทำให้ผู้ปกครองมาช่วยกันดูแลลูก และจะทำให้ภาพฝันเป็นจริงได้อย่างไร

ผลการระดมความคิดเห็นพบว่าที่ประชุมเห็นว่าอันดับแรกต้องมีการพูดคุยตกลงกันก่อนระหว่างผู้ปกครองเพราะผู้ปกครองยังไม่รู้จักกันและบางคนที่เพิ่งรู้จักกันในวันนี้ แต่ถ้าหากมีการตกลงกันไว้ว่าหากเวลาเห็นลูกของหมหรือของดิฉันทำผิดก็ช่วยเตือนด้วย จะทำให้กล้าตักเตือนมากขึ้น สำหรับวิธีการที่จะทำให้เป็นจริงได้นั้นก็ต้องมีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้ปกครองกับเด็กซึ่งต้องจัดบ่อยๆ และควรจัดวันอาทิตย์เพราะส่วนใหญ่จะว่างวันนั้น กิจกรรมอาจเป็นการเล่นเกมส์ร่วมกัน การร้องเพลงร่วมกัน เป็นต้น

หลังจากที่ผู้ปกครองได้แลกเปลี่ยนกันแล้ว ทีมวิจัยก็ได้เชิญนางทูลภา จันทรทรง พยาบาลจิตเวช จากโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ และเป็นลูกหลานของบ้านด้ามพรำได้มาเติมเต็มวิธีการเลี้ยงลูกสรุปได้ดังนี้

1. หลีกเลี่ยงการใช้ร่างกายลงโทษลูก เช่น การใช้มือตบตีลูก เพราะมือของพ่อและแม่มีไว้โอบกอดลูกไม่ใช่เอาไว้ตีลูก
2. หลีกเลี่ยงการหิบบีบของรอบกายลงโทษลูก เช่นการใช้ไม้กวาดตีลูก เพราะไม้กวาดมีไว้ทำความสะอาด
3. วางกฎระเบียบก่อนการลงโทษลูก เช่น ถ้าลูกหนีโรงเรียนลูกจะถูกตี และต้องไม่ตีลูกเวลามีอาการโกรธและไม่ตีเพื่อระบายอารมณ์
4. สอนโดยการเป็นตัวอย่างที่ดีก่อน เช่น ถ้าไม่ต้องการให้ลูกสูบบุหรี่ พ่อแม่ต้องไม่สูบบุหรี่
5. ชวนคิด ใช้เหตุผล เช่น การกลับบ้านดึกมีผลดี ผลเสียอย่างไร
6. หลีกเลี่ยงการห้ามแต่บอกสิ่งที่ควรทำก่อน เช่น ลูกอย่ากลับดึก มาเป็นลูกให้รับกลับบ้านแม่เป็นห่วง
7. มีความยืดหยุ่น เพราะบางครั้งลูกก็ไม่ทำตามกฎ ตามข้อตกลงที่ทำร่วมกัน หรือเด็กบางคนชอบฝ่าฝืนกฎบ่อย ผู้ปกครองก็ต้องไม่ยึดกฎแบบตายตัว
8. แสดงความรักกับลูก เช่น การกอด สบตา ลูกโหล่ ลูกหัว แล้วบอกรักลูก จะทำให้ลูกมีความอบอุ่นและพ่อแม่จะอยู่ในใจเขาตลอดเวลา
9. ชี้แจงกับลูกอย่างจริงจังผิด เป็นการชมเชยเวลาลูกทำอะไรได้ดี จะทำให้เขามีกำลังใจมากขึ้น หรือพยายามมองข้ามความผิดพลาดบางอย่างของลูกบ้างในบางเวลา

ปัญหาอุปสรรค

ผู้ปกครองบางส่วนติดธุระไม่ได้มาเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ขาดการแลกเปลี่ยนและทำความรู้จักกัน ขณะที่ผู้ปกครองบางคนก็มาร่วมช่วงท้ายกิจกรรม บางคนก็ต้องลากลับก่อนเพราะฝากร้านกับเพื่อนบ้านไว้ ต้องรีบกลับไปดูร้าน ทำให้ไม่ได้เข้าครบกระบวนการ อีกทั้งบางคนก็พาลูกมาด้วยทำให้การพูดคุยในช่วงที่เด็กมาร่วมทำได้ไม่เต็มที่ ทีมวิจัยจึงต้องออกอุบายใช้ให้เด็กไปซื้อของให้ เช่น ซื้อผลไม้ และน้ำแข็ง เป็นต้น

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

กระบวนการนั่งล้อมวงสนทนากลุ่มแบบไม่เป็นทางการ ช่วยทำให้ผู้ปกครองไม่รู้สึกรังเกียจ การพูดคุยเรื่องลูกเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองให้ความสนใจอยู่แล้ว จึงทำให้บรรยากาศการพูดคุยเป็นกันเอง และมีความไว้วางใจกัน แม้ว่าบางคนเพิ่งได้รู้จักกันครั้งแรก การเปิดใจเล่าความทุกข์ให้เพื่อนฟังนั้นพบว่าจริงๆ แล้วความทุกข์เหล่านั้นไม่ได้มีแต่เฉพาะตัวเอง ทำให้เกิดภาวะมีความทุกข์ร่วมกัน ทำให้การพูดคุยเป็นเหมือนการระบายความทุกข์และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ซึ่งไม่ค่อยเกิดขึ้นในสังคมบ้านด้ามพร้าวที่ต่างคนต่างอยู่ ดังเช่น ผู้ปกครองบางคนที่มาเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ก็เพิ่งรู้ว่าบ้านของพวกเขาอยู่ในซอยเดียวกัน การจัดเวทีครั้งนี้จึงเป็นการเปิดโอกาสให้คนได้มาพบกันและทำความรู้จักกันเพื่อเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน โดยมีลูกเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของผู้ปกครอง

4.9.7. พี่ชวนน้องเล่น

กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รู้จัก มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันรุ่นพี่ได้แสดงศักยภาพในการจัดกิจกรรมและเพื่อให้พี่กับน้องๆ ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน รูปแบบในการทำกิจกรรม ผู้มีบทบาทดำเนินการหลักคือกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยเริ่มตั้งการกำหนดวันเวลา สถานที่ การออกแบบกิจกรรมร่วมกัน การเลือกเกมส์สำหรับเล่น การเลือกของรางวัลและอุปกรณ์ การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบกัน เช่น ใครเป็นผู้นำเกมส์ ใครเป็นพิธีกร ใครดูแลรับผิดชอบของรางวัล ใครดูแลรับผิดชอบอุปกรณ์ เป็นต้น ส่วนทีมวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์ อาหารของรางวัล ประสานงานผู้เข้าร่วม และให้คำแนะนำเมื่อเด็กและเยาวชนต้องการ

ผลจากกิจกรรม มีดังนี้ เด็กและเยาวชนได้เลือกเกมส์ที่นำมาเล่นกับน้อง ได้แก่ ภูจินหาริข้าวสาร หมอนซ่อนผ้า เคนกะลา เขี่ยบลูกโป่ง วึ่งเปรี้ยวและเก้าอี้ดนตรี มีการแบ่งผู้นำเกมส์เป็นทีม 4 ทีม ได้แก่ ทีม 1 ฟักอล์ฟ กับฟีนิก ทีม 2 พี่แจ่งกับพี่แอน ทีม 3 พี่นนกับพี่บาส และทีม 4 พี่ต้นกับพี่เบียร์ มีการเล่นดนตรีให้น้องฟังโดยพี่จิมมี่และพี่พิม ผู้ที่หน้าที่เป็นพิธีกร คือ พี่อาย ผู้ที่ดูแลอุปกรณ์ คือ พี่อาท พี่ไอล ผู้ที่ดูแลของรางวัลคือ พี่หนิงและพี่อิม ผู้ที่ดูแลค้นหาเพลงมาใช้ในเวทีคือ ฟักอล์ฟ ส่วนการจัดสถานที่ และตกแต่งสถานที่ทุกคนได้มาช่วยกันในตอนเช้าก่อนเริ่มกิจกรรม

ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน มีด้วยกัน 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นส่วนของที่ๆที่เป็นผู้จัดกิจกรรมพบว่ามีความรับผิดชอบในหน้าที่มอบหมายดี กระตือรือร้น ช่วยเหลือกันดี ผู้นำเกมส์ก็มีความพยายามทำหน้าที่นำเกมส์โดยการอธิบายวิธีการเล่นและสาธิตการเล่น ส่วนใหญ่ก็ลื่นไหลไปได้ด้วยดี แต่ก็พบว่ามีบางทีมที่ไม่สามารถคุมห้องได้ น้องจึงไม่เชื่อฟัง วิ่งเล่นและหยอกล้อกันบ้าง พี่ก็มีวิธีจัดการด้วยการเข้ามาช่วยกันประกบน้องที่ซุกซนและชวนเพื่อนคุย ทำให้กิจกรรมเคลื่อนไปได้ด้วยดี แม้ว่าทุกคนจะยืนยันเป็นเสียงว่าเหนื่อยมากในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ และเริ่มเข้าใจแล้วว่าเวลาที่มิวจัดกิจกรรมให้ตนเองนั้นต้องเหนื่อยขนาดไหน ส่วนที่สอง ในส่วนของน้องๆที่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมพบว่าน้องๆมีความสุข และสนุกสนาน ที่พี่พาเล่นเกมส์ โดยเด็กหลายคนอยากให้มีการจัดกิจกรรมในลักษณะนี้อีก และอยากให้เพิ่มเกมส์มากกว่านี้

หลังจากกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ทีมวิจัยได้ประชุมสรุปบทเรียนและประเมินผลการจัดกิจกรรมโดยให้เด็กเป็นผู้ประเมินตนเองด้วยการกำหนดคะแนนเต็ม 10 คะแนนไว้แล้วให้เด็กให้คะแนนตัวเองว่าควรได้เท่าไรพร้อมบอกเหตุผลด้วยทำไม จึงให้คะแนนตนเองเท่านั้น ซึ่งผลปรากฏว่าเด็กส่วนใหญ่ให้คะแนนตนเองอยู่ 7 คะแนน เพราะรู้สึกพอใจกับผลงานแต่ก็คิดว่าต้องปรับปรุงตนเองในเรื่องการสื่อสารกับน้อง มี 1 คน ที่ให้คะแนนตนเองอยู่ที่ 5 คะแนน เพราะรู้สึกไม่ค่อยพอใจกับผลงานเพราะไม่ได้ร่วมประชุมกับเพื่อนเนื่องจากต้องไปทำบอร์ดที่โรงเรียนแต่ต้องมาช่วยกิจกรรม ทำให้ไม่เข้าใจขั้นตอนกระบวนการ จึงทำให้รู้สึกติดขัดและรับลูกไม่ทันเมื่อเพื่อนส่งให้ มี 1 คน ที่ให้คะแนนตนเอง 9 คะแนน เนื่องจากพอใจผลงานการแสดงดนตรีของตนเองมากเพราะเด็กชอบเพลงที่ตนเองร้อง จึงคิดว่ากิจกรรมนี้ทำให้ตนเองเป็นที่รู้จักของน้องๆ หลังจากนั้น เด็กและเยาวชนได้ให้ทีมวิจัยช่วยให้คะแนน ทีมวิจัยจึงให้คะแนน 8 ส่วน 10 คะแนน เนื่องทีมวิจัยมีความรู้สึกพอใจกับกิจกรรมที่เด็กร่วมกันจัดมาก เห็นความตั้งใจในการทำงาน ความร่วมมือ และการช่วยเหลือกันซึ่งกันและกัน แต่เนื่องจากการจัดกิจกรรมร่วมกันครั้งแรกของกลุ่มเยาวชน ซึ่งอาจจะยังทำงานไม่ค่อยเข้าหากัน แต่หากมีโอกาสร่วมกันจัดกิจกรรมในครั้งต่อไปก็จะดีขึ้นเรื่อยๆ

บทเรียนจากการทำกิจกรรม

1. การให้เด็กเป็นคนคิดและสร้างสรรค์กิจกรรมเองและปล่อยให้ลงมือทำเป็นกระบวนการเสริมพลังที่มีประสิทธิภาพเพราะพบว่าเด็กมีความกระตือรือร้น มีความสุขและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม เขาจึงรับผิดชอบหน้าที่ที่เขาเลือก

2. การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพและเรียนรู้กัน ผู้ใหญ่ต้องไม่คาดหวังเพียงความสำเร็จด้านเดียวแต่ต้องยอมรับว่าบางครั้งก็ล้มเหลว แต่ต้องใช้กระบวนการในการพาเด็กและเยาวชนวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความล้มเหลวเพื่อนำไปเป็นบทเรียน

4.9.8. การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน

หลังจากงานวิจัยได้ดำเนินไประยะหนึ่ง ชุมชนเริ่มรับรู้ถึงการทำกิจกรรมของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ทำให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชนเวลามีกิจกรรมก็มักเชิญกลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วย เช่น กลุ่มสตรีบ้านด้ามพริ้ว ได้เชิญกลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมน้อมอาหารและงานประดิษฐ์ต่างๆ เช่น การทำกล่องกระดาษทิชชู การทำกล้วยตาก การทำไข่เค็ม เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก็มีเด็กและเยาวชนพร้อมผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมด้วย จำนวน 10 คน

ต่อมา เด็กและเยาวชนก็ได้เข้าไปกิจกรรมวันผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุในช่วงเทศกาลสงกรานต์โดยได้ไปช่วยจัดสถานที่ ได้แก่ ยกโต๊ะ ยกเก้าอี้ และร่วมรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุที่วัดบ้านด้ามพริ้ว ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกดีใจที่มีลูกหลานมาร่วมงานด้วยเนื่องจากที่ผ่านมาไม่เคยมีมาก่อน เมื่อเสร็จงานแล้วเด็กก็ช่วยกันเก็บโต๊ะ เก็บเก้าอี้ซึ่งที่ผ่านมาผู้สูงอายุผู้ชายมักเป็นคนแบกขนเก้าอี้ไปเก็บเวลาเสร็จกิจกรรมทำให้ผู้สูงอายุเหนื่อยไปตามๆ กัน แต่พอมีเด็กและเยาวชนมาช่วยเป็นแรงงานแบ่งเบาภาระจึงทำให้ ผู้สูงอายุรู้สึกพอใจเพราะไม่ต้องเหนื่อยเหมือนเช่นทุกปี

การประชามหมุ่มบ้านเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่กลุ่มเด็กและเยาวชนได้เข้าร่วมเรียนรู้และไปเสนอแผนเด็กและเยาวชนปี 2555 ด้วย ซึ่งพบว่าที่ผ่านมาเด็กและเยาวชนไม่เคยให้ความสนใจในสิ่งที่ชุมชนทำ ไม่ว่าจะเป็นการประชุมใดๆ ก็ไม่เข้าร่วมเนื่องจากถือว่าเป็นงานของผู้ใหญ่ไม่เกี่ยวกับเด็ก แต่พอมีงานวิจัย ทีมวิจัยได้ชักชวนเด็กและเยาวชนให้เข้าร่วมประชามด้วย จึงทำให้พวกเขาได้เรียนรู้ว่าการประชามคืออะไร มีวิธีการทำอย่างไร ซึ่งจากเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมเสนอแผนของเด็กและเยาวชนร่วมกันคิดมาก่อน ได้แก่ การเข้าค่ายนอกสถานที่ การไปทัศนศึกษา และการรณรงค์เรื่องความสะอาดในชุมชน ผลจากการเข้าร่วมประชามทำให้กลุ่มเด็กและเยาวชนได้รับงบประมาณเพิ่ม จากเดิม 20,000 บาท เป็น 40,000 บาท เพื่อใช้ในการทำกิจกรรมในปี 2555

นอกจากนี้ กลุ่มเยาวชนก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรมธรรมะกับสถานธรรมผู้ใจเนื่องจากทีมวิจัยบางส่วนเป็นสมาชิกของสถานธรรม จึงได้มีการเชื่อมประสานการทำงานร่วมกับงานวิจัย ประกอบกับทางสถานธรรมเองก็มีโครงการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมของเด็กและเยาวชนอยู่แล้วด้วย จึงทำให้เด็กและเยาวชนบ้านด้ามพริ้วที่มีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมนี้จำนวน 15 คนและมีเด็กและเยาวชนจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาร่วมกิจกรรมนี้ด้วย

จากการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่ากิจกรรมที่สถานธรรมใช้เป็นหัวข้อในการอบรมเด็กและเยาวชนนั้นมีลักษณะเป็นหลักธรรมสากลไม่อิงไปกับศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เช่น เรื่องความกตัญญู รู้คุณของบุพการี กระบวนการที่ใช้ คือ วิทยากรได้ใช้สื่อประกอบการบรรยายได้อย่างน่าสนใจ อาทิ เช่น ให้เด็กชมวีดิทัศน์การคลอดลูกทั้งโดยวิธีธรรมชาติและการผ่าตัดเพื่อให้เด็กและเยาวชนเห็นความลำบากของแม่เวลาให้กำเนิดลูก การใช้เพลงประกอบ การใช้กลอนที่ให้ความหมาย การเล่านิทาน และการนั่งสมาธิ

หลังจากนั้น วิทยากรก็ได้เชิญแม่ออกมานั่งบนเก้าอี้หน้าเวทีแล้วก็ให้ลูกได้มีโอกาสได้ก้มกราบแม่ที่เท้าของแม่เพื่อขอโทษในสิ่งที่เคยทำผิดต่อแม่และมอบดอกมะลิและขอพรจากแม่โดยขณะที่เด็กก้มกราบแม่นั้นวิทยากรก็ได้เปิดเพลงคำน้ำนมคลอตามไปด้วย ทำให้ทั้งแม่และลูกหลายๆ คู่ต่างพากันร้องไห้ เป็นภาพที่น่าประทับใจมาก และเป็นโอกาสให้แม่ ลูกได้แสดงความรักต่อกัน เพราะโดยทั่วไปจากการเก็บข้อมูลพบว่าเด็กและพ่อแม่ไม่ค่อยได้กอดกัน แม้บางครั้งเด็กก็อยากกอดพ่อแม่ อยากบอกรักพ่อแม่แต่ไม่กล้าทำเนื่องจากรู้สึกเขินอาย และไม่คุ้นชินกับวัฒนธรรมดังกล่าว

ข้อสังเกตจากกิจกรรมที่ทำให้เด็กดีใจ คือ เด็กจะไม่รู้ว่าแม่ร่วมกิจกรรมด้วย เนื่องจากแม่อยู่อีกห้องหนึ่ง พอถึงเวลาที่วิทยากรเชิญแม่ออกมาจึงทำให้เด็กดีใจ แต่ก็พบว่ามีเด็กบางคนก็เสียใจที่แม่ไม่ได้มาเพราะแม่ต้องทำงานในวันเสาร์ อาทิตย์ ไม่สามารถหยุดงานมาได้ ซึ่งทีมวิจัยก็ได้แก้ปัญหานี้โดยให้ทีมวิจัยไปนั่งเป็นแม่ให้เด็กได้เข้ามากราบและขอพรให้เด็กแทนแม่จริงๆ ซึ่งผลจากกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ลูกและแม่ได้มีโอกาสโอบกอด แสดงความรักกัน ลูกได้ขอโทษ และแม่ได้ยกโทษให้ลูก เพื่อให้ลูกได้เริ่มต้นชีวิตใหม่จะได้เป็นคนดีต่อไป

4.9.9 เวทีการแสดงศักยภาพของเด็กและเยาวชน

เวทีการแสดงศักยภาพของเด็กและเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพของตนเองหลังจากได้รับสนับสนุนในด้านการพัฒนาศักยภาพให้ชุมชนได้รับรู้ ซึ่งได้จัดขึ้นพร้อมการนำเสนอผลการวิจัยในวันที่ 4 มิถุนายน 2554 สถานที่ โรงเรียนบ้านด้ามพริ้ว มีผู้บริหารของเทศบาลตำบลขามใหญ่ได้มาเป็นประธานในพิธีเปิดงานและร่วมกิจกรรมกับเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ มีผู้นำชุมชน หน่วยงาน กลุ่ม องค์กรต่างๆในพื้นที่ และผู้ปกครองได้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ด้วย

ในกิจกรรมมีการแสดงศักยภาพของเด็กและเยาวชน ได้แก่ การรำบายศรีสู่ขวัญโดยเยาวชนหญิง การแข่งบั้งไฟของเยาวชนหญิง การเล่นดนตรีของเยาวชนชาย และมีพิธีบายศรีสู่ขวัญเด็กและเยาวชนและชุมชนโดยพ่อพราหมณ์ พุทธา ศรีจันทร์ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่เด็กและเยาวชน โดยทีมวิจัยได้ร่วมกันทำพานบายศรีสู่ขวัญที่ได้เรียนรู้จากแม่บัวคำ พุทธรักษา ภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อใช้ในการประกอบพิธีในครั้งนี้ นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนได้นำสิ่งประดิษฐ์ ของที่ระลึกที่เด็กและเยาวชนได้ร่วมกันทำร่วมกับกลุ่มสตรีบ้านด้ามพริ้วมาแสดงในงานนี้ด้วย

สำหรับเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้มีการแสดงในเวทีก็ได้ร่วมกันจัดสถานที่ ขนโต๊ะ ขนเก้าอี้ ขนเครื่องเสียง ต้อนรับแขกที่มาร่วมงานและบริการน้ำดื่มแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งผลจากกิจกรรมนี้พบว่าเด็กมีความสุขสนุกสนานกับกิจกรรมที่ตนเองได้ร่วมกันจัดแม้จะมีคนมาร่วมกิจกรรมไม่ค่อยมากนักในตอนแรกเนื่องจากเป็นช่วงเวลาการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎร จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไปร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมืองที่จัดกิจกรรมปราศรัยที่วัดบ้าน
ด้ามพร้าในวันเดียวกันกับกิจกรรมของกลุ่มเด็กและเยาวชน จึงทำให้บรรยากาศของเวทีเด็กและ
เยาวชนไม่ครึกครื้นเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม หลังจากเวทีปราศรัยของพรรคการเมืองเสร็จสิ้นลง
ชาวบ้านก็ได้ทยอยกันเดินทางเข้าไปร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเด็กและเยาวชนจนกระทั่งเสร็จงาน

กล่าวโดยสรุป จากการดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนข้างต้น
พบว่ากิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้วนั้นมีด้วยกัน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. เป็นกิจกรรมที่เด็ก และเยาวชนเป็นผู้กำหนดขึ้นเองซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันตาม
ความสนใจและความสามารถของแต่ละกลุ่ม ได้แก่ การซ้อมดนตรี การเล่นเกม การซ้อมฟ้อนรำ
ขณะเดียวกัน ก็พบว่ามีบางกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนทุกกลุ่มมีความสนใจร่วมกัน อาทิเช่น การไปดู
หนัง และการเข้าค่ายนอกสถานที่ เป็นต้น
2. เป็นกิจกรรมที่นักวิจัยและทีมวิจัยซึ่งเป็นผู้ใหญ่มองว่าเด็กและเยาวชนควรได้เรียนรู้
เนื่องจากเป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อตัวเด็กและเยาวชน ได้แก่ การเข้าร่วมพิธีไหว้ปู่ตา การ
ทำพานบายศรี การห่อข้าวต้ม การทำสิ่งประดิษฐ์ และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เป็นต้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท กรณีศึกษา : บ้านด้ามพริ้ว ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการด้อยศักยภาพของเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว
3. เพื่อค้นหาศักยภาพของเด็กและเยาวชนและชุมชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว
4. เพื่อหารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมือง กิ่งชนบท บ้านด้ามพริ้ว

งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะเตรียมการ ระยะปฏิบัติการ และระยะสรุปผลและประเมินผล ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกต การจัดค่าย การทำแผนที่ชุมชน และการจัดเวที งานวิจัยเล่มนี้ใช้แนวคิดเรื่องการกลายเป็นเมือง แนวคิดพื้นที่ทางสังคม แนวคิดทุนทางสังคม แนวคิดเสริมสร้างพลังอำนาจ และแนวคิดความแตกต่างระหว่างบุคคล มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและออกแบบกิจกรรมสำหรับทดลองปฏิบัติการ ซึ่งผลจากการวิจัยสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ด้านสถานการณ์ปัญหาเด็ก เยาวชนและครอบครัว

เนื่องจากบ้านด้ามพริ้วมีพื้นที่อยู่ติดกับตัวเมืองอุบลราชธานีทำให้ความเจริญทะลักเข้าสู่ชุมชนได้อย่างรวดเร็วและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆส่งผลให้สภาพพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากทั้งด้านกายภาพ ความคิดและสังคม ซึ่งเห็นได้จากการที่ในหมู่บ้านมีคนภายนอกเข้ามาอาศัยอยู่จำนวนมาก มีบ้านจัดสรร หอพัก ดิเกอว ร้านค้า ปั๊มน้ำมัน บริษัท โรงงานตั้งอยู่ท่ามกลางท้องทุ่งนา มีความเจริญด้านสาธารณูปโภค ถนนหนทางสะดวกสบาย มีเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ทันสมัย ซึ่งความเจริญดังกล่าวทำให้สภาพสังคมในบ้านด้ามพริ้วเปลี่ยนไป กล่าวคือ มีความซับซ้อน หลากหลาย มีการแข่งขันกันสูง มีค่านิยมความสะดวกสบาย ความทันสมัยจนกลายเป็นวัฒนธรรมบริโภคนิยมโดยไม่รู้ตัวและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆตามความเจริญของเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเปลี่ยนไปอย่าง

สิ้นเชิง กล่าวคือ จากวิถีของเกษตรกรได้เปลี่ยนไปเป็นการรับจ้าง ข้าราชการ พนักงาน นายหน้า ขายที่ดิน และค้าขาย

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ครอบครัวมีเวลาให้กันน้อยลง พ่อแม่ต้องทำงานหาเงิน เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว เงินจึงกลายเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกครัวเรือนต่างมุ่งหน้าหากันอย่างขะมักเขม้น จนไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลลูกหลานอย่างเพียงพอท่ามกลางสภาพสังคมโดยรวมของประเทศที่เลวร้าย เพิ่มขึ้นทุกวันไม่ว่าจะเป็นสื่อลามก เกมสพนันออนไลน์ ความรุนแรง การโฆษณาอมเมา ตลอดจนสื่อภาพยนตร์ที่นำไปสู่การเลียนแบบพฤติกรรมไม่ดีต่างๆที่มีอยู่อย่างกลาดเกลื่อน พ่อแม่กลับไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ ปลุกฝัง อบรม และสั่งสอนลูก ขณะที่เด็กและเยาวชนบางคนไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เนื่องจากพ่อแม่หย่าร้างและแยกทางกัน เด็กและเยาวชนจึงต้องอาศัยอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย ที่มีวัยต่างกันมาก ไม่มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีจึงทำให้ตามหลานไม่ทันและมักถูกหลอก ซึ่งจากสาเหตุข้างต้นที่กล่าวมาได้อาจก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพร้าวตามมามากขึ้น ดิดสื่อโทรทัศน์ ดิดโทรศัพท์มือถือ ดิดเกมส์และอินเทอร์เน็ต มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน กินอาหารจานด่วน การพนัน ดื่มสุราและสูบบุหรี่ ความเครียด ขาดความอบอุ่น และยาเสพติด

5.1.2 ด้านปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการด้อยศักยภาพของเด็กและเยาวชน

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการด้อยศักยภาพของเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าว ประการแรก คือ ปัจจัยจากตัวเด็ก เยาวชนและครอบครัว พบว่าเด็กและเยาวชนที่มีครอบครัวอบอุ่น และไม่ขัดสน จะได้รับการพัฒนาศักยภาพตามความต้องการของเด็กและตามความเห็นของผู้ปกครอง ขณะที่เด็กที่พ่อแม่หย่าร้าง ทั้งเด็กให้อยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย ญาติผู้ใหญ่ หรืออยู่กับครอบครัวใหม่กับพ่อแม่เลี้ยง แม่เลี้ยง เด็กกลุ่มนี้จะไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ในการพัฒนาศักยภาพ เด็กกลุ่มนี้จึงจับกลุ่มกันมั่วสุมเนื่องจากไม่มีกิจกรรมอื่นทำ ขณะเดียวกัน ก็มีเด็กบางกลุ่มที่พ่อแม่ ผู้ปกครองให้การสนับสนุน แต่เด็กก็ไม่สนใจที่จะพัฒนาตนเอง แต่ใช้เวลาไปในทางที่ไม่เหมาะสม

ประการที่สอง ปัจจัยจากชุมชน พบว่าในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน เด็กไม่ได้เป็นคนคิดกิจกรรมมีแต่ผู้ใหญ่เป็นคนคิดให้ ทำให้เด็กไม่มีผูกพันและรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม จึงไม่ค่อยเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งรูปแบบประเพณี วัฒนธรรม งานบุญประจำปีของหมู่บ้านได้เปลี่ยนไปจากอดีตที่เคยพาเด็กห่อข้าวต้ม บิบบข้าวปุ้น มาเป็นใช้เงินซื้อทุกอย่างแทน ทำให้เด็ก เยาวชนไม่ได้มีส่วนร่วม จึงไม่เข้าใจความสำคัญของงานบุญประเพณี เด็กจึงไม่ไปร่วมงานบุญที่วัด นอกจากนี้ ชุมชนเองยังขาดการบริหารจัดการแหล่งเรียนในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ทำให้แหล่งเรียนรู้ไม่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของเด็กในชุมชน

ประการสุดท้าย ปัจจัยจากภายนอกชุมชน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านพื้นที่ของบ้านด้ามพร้าว ที่ในอดีตเคยมีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้และหนองน้ำที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารและ

เป็นสถานที่เล่นสำหรับเด็ก แต่ปัจจุบันกลับพบว่าทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นกำลังถูกทำลาย จึงทำให้เด็กหันไปใช้พื้นที่อย่างอื่นแทน เช่น พื้นที่ในโลกเสมือนจริง (Cyber Space) การขับรถแข่ง การพนัน การมั่วสุม ประกอบกับแบบแผนการดำรงชีวิตแบบสมัยใหม่ ทำให้ชาวบ้านด้ามพำรับเอาวัฒนธรรมแบบคนเมือง ที่มีค่านิยมความสะดวกสบาย บริโภคนิยม วัตถุนิยม ใช้เงินในการเลี้ยงดูลูก จึงทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าว ประกอบกับภาวะคุกคามของเทคโนโลยี และสื่อที่ทันสมัยที่ทะลักเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นดาวเทียม ระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และระบบอินเทอร์เน็ตไร้สาย (Wireless) ขณะที่ผู้ปกครองยังไม่มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีอย่างเพียงพอและบางส่วนก็ไม่มีเวลาดูแลลูกอย่างใกล้ชิดเนื่องจากมีภารกิจมากจึงปล่อยลูกไว้กับสื่อต่างๆ ทำให้เด็ก เยาวชนเสพติดได้อย่างอิสระไร้ขอบเขตนำไปสู่การลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ดีต่างๆ

5.1.3 ด้านศักยภาพของเด็กและเยาวชนและชุมชน

จากการศึกษาพบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพำมีศักยภาพในด้านต่างๆ อาทิเช่น ด้านดนตรี ร้องเพลง ศิลปะ การแสดง การพูด การอนุรักษ์ธรรมชาติ กีฬา ด้านเข้าอกเข้าใจผู้อื่น และด้านศิลปินแต่งเพลง ซึ่งศักยภาพของเด็กและเยาวชนดังกล่าวมีความหลากหลายและแตกต่างกันตามความสนใจและการสนับสนุนของครอบครัว ซึ่งพบว่าบางคนมีศักยภาพมากกว่าหนึ่งอย่าง แต่ศักยภาพที่ค้นพบเหล่านี้จะพัฒนาขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับการเสริมแรงจากผู้ใหญ่ ซึ่งหมายถึง ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ด้านศักยภาพของชุมชน พบว่าในบ้านด้ามพำมีทุนทางสังคมด้วยกัน 2 ประเภท คือ ประแรกเป็นทุนดั้งเดิมของชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา ซึ่งประกอบด้วย การเลี้ยงผีปู่ตา ซึ่งยึดถือกันมาตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน งานบุญประเพณี ได้แก่ บุญผะเหวด บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา และบุญออกพรรษา มีหมอพรหมณ์ ผญา การทำพานบายศรีสู่ขวัญ ส่วนประเภทที่ 2 เป็นทุนที่เกิดขึ้นมาใหม่ คือ เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ ประกอบด้วยความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น ความรู้ด้านช่างประเภทต่างๆ เช่น ช่างซ่อมรถยนต์ ช่างก่อสร้าง ช่างเสริมสวย ฯลฯ ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ความรู้ด้านสื่อ เนื่องจากมีสื่อมวลชนที่มีประสบการณ์เป็นผู้จัดรายการวิทยุและโทรทัศน์อาศัยอยู่ในชุมชน ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เนื่องจากมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ตลอดจนมีแพทย์ พยาบาล หมอนวดแผนไทย อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย

นอกจากนี้ บ้านด้ามพำยังมีกลุ่มกิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสตรีบ้านด้ามพำ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนประปา กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มเยาวชน และ กลุ่มมิตรร่วมใจ อีกทั้งยังมีสถานที่สำคัญใน

บ้านด้ามพรำ ได้แก่ วัดบ้านด้ามพรำ โรงเรียนบ้านด้ามพรำ โรงเรียนศรีศาสนวิทยา ศูนย์เด็กเล็ก
ไอทีเฉลิมพระเกียรติฯ (ด้ามพรำ) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านด้ามพรำ สวนสุขภาพบ้าน
ด้ามพรำ สถานธรรมผู้เฒ่า ศาลาสร้างสุขตำบลขามใหญ่หรือศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วม และสถานี
ตำรวจชุมชนตำบลขามใหญ่ เป็นต้น

5.1.4 ด้านรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่ารูปแบบในการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดย
การมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบทด้วยกัน 5 รูปแบบ ดังนี้

1) สื่อภาพยนตร์เพื่อสร้างการเรียนรู้

จากการวิจัยพบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำคุ้นเคยกับการดูหนัง ดูละครมากกว่า
การทำกิจกรรมอื่นๆ ความสนใจของเด็กและเยาวชนจึงอยู่ที่สื่อประเภทนี้ ดังนั้น ทีมวิจัยจึงออกแบบ
กิจกรรมโดยการให้เด็กดูคลิป ดูหนังสั้น หรือภาพยนตร์ที่สร้างสรรค์เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและให้
ข้อคิด ซึ่งก็พบว่ากิจกรรมดังกล่าวได้รับการตอบรับจากเด็กและเยาวชนในระดับดีมาก ทุกคนสนใจ
และตั้งใจดูมาก นอกจากนี้พบว่าเมื่อทีมวิจัยจัดกิจกรรมลักษณะนี้เมื่อไหร่เด็กจะกระตือรือร้นที่จะเข้า
ร่วม สำหรับคนที่คิดอะไรไม่สามารรถเข้าร่วมด้วยก็จะแสดงความผิดหวังและเสียใจที่ไม่ได้เข้าร่วม

ข้อค้นพบที่ได้จากกิจกรรมนี้ คือ การดูคลิป ดูหนังสั้น หรือดูภาพยนตร์ ผู้ใหญ่ต้องดู
กับเด็กและหลังจากดูหนังเสร็จต้องมีการชวนพูด ชวนคุย ชวนคิดเพื่อให้เด็กได้รู้จักการคิดวิเคราะห์
ข้อดี ข้อเสีย ของพฤติกรรมของตัวละคร บทบาทของตัวละคร และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา
หากมีพฤติกรรมเหมือนตัวละครในหนัง เพราะหนังเป็นเพียงการแสดงแต่ชีวิตไม่ใช่เช่นนั้น ทุกอย่าง
ต้องดำเนินต่อไปไม่ว่าดีหรือร้าย ดังนั้น การดูหนังในครั้งนี้จึงแตกต่างจากที่เด็กเคยดู เป็นการ
ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูหนังของเด็กที่เคยดูหนังเพื่อความบันเทิงเท่านั้น ไม่เคยมีการคิดวิเคราะห์
มาเป็นการดูหนังอย่างรู้เท่าทันและเลือกนำเอาบทเรียนและข้อคิดที่มีอยู่ในหนังมาใช้ในการดำเนิน
ชีวิตประจำวัน ซึ่งหากเด็กมีการฝึกฝนการวิเคราะห์ทุกครั้งเมื่อมีการบริโภคสื่อก็จะทำให้เด็กรู้เท่าสื่อ
และไม่ถูกมอมเมาอีกต่อไป

2) กระบวนการถ่ายสร้างสรรค์

ในตอนแรกของการจัดกิจกรรมถ่ายค้นหาศักยภาพเด็กและเยาวชน พบว่าทีมวิจัย
ต้องใช้พลังอย่างมากในการหว่านล้อม ชักจูงเด็กและเยาวชนให้เข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากเด็กไม่ยอม
ไปเข้าค่ายแม้พ่อแม่ผู้ปกครองสนับสนุนกิจกรรมนี้และอยากให้ลูกไปร่วมเข้าค่ายอย่างมาก แต่เด็ก
กลับปฏิเสธเพราะเด็กยังติดอยู่ภาพเก่าที่เคยเข้าค่ายกับทางโรงเรียนหรือหน่วยงานที่เน้นการให้ความรู้
การฟังบรรยาย การฝึกวินัย เป็นค่ายที่มีกฎระเบียบที่เคร่งครัด ทีมวิจัยจึงต้องใช้การลงพื้นที่เดินสาย

ไปชี้แจงไปทำความเข้าใจกับเด็กและเยาวชนและในที่สุดก็มีเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมค่าย
จำนวน 40 คน

หลังจากที่เด็กและเยาวชนได้เข้าค่ายที่มีการออกแบบโดยวิทยากรที่มีประสบการณ์
ในการทำงานด้านเด็กมาก่อน รูปแบบกิจกรรมที่เน้นให้เด็กเข้ามีส่วนร่วม เน้นการเรียนรู้แบบ
สนุกสนาน ผ่านเกมส์ ศิลปะ เพลง การแสดงออก ทำให้ทีมวิจัยได้ข้อสรุปว่ากิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี
ต้องมีความสนุกด้วย ไม่เคร่งเครียด กดดัน มีอิสระ และไม่สนใจเกินไป หากแต่ปล่อยให้บรรยากาศ
นำไปถึงเป้าหมาย เด็กและเยาวชนจึงรู้สึกผ่อนคลาย มีชีวิตชีวา และค้นพลัง อีกประการหนึ่ง ทีม
วิจัยได้ค้นพบว่าการเรียนรู้ที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น จำเป็นต้องสร้าง
บรรยากาศของการไว้วางใจ เป็นมิตร เป็นพวกเดียวกับเขา ไม่ตำหนิ ให้อิสระ ไม่กักขังความคิด
และการกระทำทำให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้ได้ดีและค้นพบว่าเด็กและเยาวชนทุกคนมีศักยภาพใน
ตนเองหากได้รับโอกาสให้แสดงออก ดังนั้น การออกแบบกิจกรรมที่สร้างสรรค์และน่าสนใจ
เพียงพอ จึงจะสามารถดึงดูดเด็กและเยาวชนในยุคนี้ที่มีโลกส่วนตัวสูงที่ผู้ใหญ่อายุต้องแข่งขันพื้นที่กับ
โลกเสมือนจริง (Cyber Space) ที่กำลังครองโลกและครองใจเด็กๆ อยู่ขณะนี้

3) สนับสนุนการเรียนรู้ตามศักยภาพของบุคคล

จากการเก็บข้อมูลศักยภาพเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าว พบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้าม
พร้ามีศักยภาพที่แตกต่างกัน ได้แก่ ด้านดนตรี ด้านกีฬา ด้านการแสดง ด้านวิชาการ ด้านศิลปะ
ฯลฯ ดังนั้น การออกแบบกิจกรรมสำหรับเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนจึงแตกต่างไปตาม
ศักยภาพของแต่ละกลุ่ม ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยชิ้นนี้มีการสนับสนุนให้เด็กฝึกซ้อมดนตรี สร้าง
พื้นที่สำหรับเล่นกีฬา การฝึกฟิสิกส์ และการทำสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ซึ่งพบว่าเด็กและเยาวชนต่าง
เรียนรู้อย่างมีความสุข มีความเอาใจใส่ในกิจกรรมที่พวกเขาสนใจและต้องการการสนับสนุนให้มีการ
เรียนรู้อย่างต่อเนื่องแม้จะเสร็จสิ้นงานวิจัยแล้วซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนจากชุมชนและองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น

4) การใช้วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากเก็บข้อมูลบริบทชุมชน พบว่าบ้านด้ามพร้ามีทุนทางสังคมด้านวัฒนธรรม
ประเพณีและภูมิปัญญาที่ยังคงเหลืออยู่ในชุมชน ได้แก่ บุญผะเหวด การทำพานบายศรีสู่ขวัญ และ
การไหว้ปู่ตา หากชุมชนไม่มีการอนุรักษ์ไว้ อาจทำให้สูญหายไปเหมือนภูมิปัญญาด้านอื่นๆ ดังนั้น
ทีมวิจัยจึงได้ร่วมกันจัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำพานบายศรีสู่ขวัญให้แก่เด็กและเยาวชนโดย
มีแม่บัวคำ พุทธรักษา เป็นผู้ถ่ายทอด นอกจากนี้ ได้พากลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าร่วมพิธีไหว้ปู่ตา
เนื่องจากเด็กๆ ไม่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมนี้มาก่อน ซึ่งจากการเข้าร่วมทำให้เด็กได้รู้จักปู่ตาและเห็น
ความสำคัญของปู่ตา

5) การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ในบ้านด้ามพร้ามีแหล่งเรียนรู้ที่สามารถนำเอาใช้สร้างการเรียนรู้ คือ กลุ่มอาชีพ ศาลาสร้างสุข และสถานธรรมผู้ใจ ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนได้ไปฝึกทำสิ่งประดิษฐ์ กับกลุ่มสตรีด้ามพร้า ไปเข้าร่วมกิจกรรมค่ายคุณธรรมกับทางสถานธรรม ส่วนศาลาสร้างสุขนั้นมี ห้องฝึกซ่อมดนตรีและเครื่องดนตรีสากลสำหรับบริการให้เด็กและเยาวชนฝึกซ่อมแต่เนื่องจากศาลา สร้างสุขมีปัญหาเรื่องน้ำท่วมจึงทำให้เครื่องดนตรีเสียหายและอยู่ในระหว่างการส่งซ่อม แต่ในโอกาสต่อไปศาลาสร้างสุขก็จะเป็นแหล่งเรียนรู้แห่งหนึ่งที่เด็กและเยาวชนสามารถเข้าไปใช้แหล่งเรียนรู้นี้ได้

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 กระบวนการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับ กระบวนการวิจัยและการมีส่วนร่วมของชุมชน นักวิจัยจึงเริ่มต้นงานวิจัยด้วยการเปิดเวทีชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนเกี่ยวกับรายละเอียดของงานวิจัย และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทำให้ ได้อาสาสมัครทั้งเด็กและผู้ใหญ่มาร่วมเป็นทีมวิจัย ต่อจากนั้น นักวิจัยได้จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการ ทำเครื่องมือและการเก็บข้อมูลแก่ทีมวิจัย และฝึกซ้อมการเก็บข้อมูลกับผู้เฒ่า ผู้แก่ในชุมชนทำให้ทีม วิจัยได้ทดลองปฏิบัติจริงและแบ่งทีมกันออกไปเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์เจาะลึกที่ร่วมกันทำ หลังจากนั้น ทีมย่อยได้นำข้อมูลที่เก็บได้มารวมกันเพื่อช่วยกันจัดหมวดหมู่ เรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและมีการจัดเวทีเพื่อตรวจสอบข้อมูลโดยชุมชน

ในช่วงการระยะที่ 2 ซึ่งเป็นระยะทดลองปฏิบัติการ นักวิจัย ทีมวิจัย เด็กและเยาวชนได้ จัดประชุมเพื่อร่วมกันวางแผนและออกแบบกิจกรรมเพื่อตอบสนองความสนใจและศักยภาพของเด็ก และเยาวชน ทีมวิจัยได้มีการประชุมกันทุกครั้งก่อนการจัดกิจกรรมทั้งภายในชุมชนและภายนอก ชุมชน เนื่องจากต้องการทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันเพื่อให้ทุกคนมองไปใน ทิศทางเดียวกันและป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจระหว่างคนในทีมและการ ทำงานมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันตามความสมัครใจและตามความถนัด

หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมแล้ว ทีมวิจัยได้จัดประชุมสรุปบทเรียนกันทุกครั้งเพื่อนำ บทเรียนที่ประสบผลสำเร็จไปใช้ในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไปและนำบทเรียนที่ล้มเหลวไปแก้ไขเพื่อ ไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำอีก มีการบันทึกภาพ บันทึกเสียง จัดทำรายงานกิจกรรม บันทึกข้อสังเกตจากการจัด กิจกรรมไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อนำไปใช้ในการทำรายงานวิจัยต่อไป

5.2.2 ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน

งานวิจัยชิ้นนี้มีกลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กและเยาวชนอายุ 10-18 ปีทั้งในระบบการศึกษา และนอกระบบการศึกษา จำนวน 50 คน การเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กและเยาวชนมีด้วยกัน 2

ลักษณะ คือ กลุ่มแรกซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของงานวิจัยมาจากการสมัครเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยในเวทีเปิดตัวงานวิจัย ส่วนกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มีภารกิจมากจึงเข้าร่วมกิจกรรมในช่วงเวลาว่าง ดังนั้น ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนทั้งสองกลุ่มจึงแตกต่างกัน ดังนี้

กลุ่มแรก ได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นการลงพื้นที่สำรวจชุมชน การเก็บข้อมูลชุมชน ทำความรู้จักกับผู้เฒ่าผู้แก่ ร่วมกันจัดทำแผนเด็กและเยาวชน เข้าค่าย ไปดูหนัง และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในโอกาสต่างๆจึงทำให้กลุ่มนี้ได้เรียนรู้กระบวนการวิจัย มีความรู้สึกเป็นเจ้าของงานวิจัยโดยจากการเรียกร้องและแสดงตนออกมาว่าถ้าพวกเขาไม่อยู่จะต้องเลื่อนกิจกรรมออกไปก่อนเนื่องจากพวกเขาต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของงานวิจัยทุกครั้ง นอกจากนี้พบว่าทุกครั้งที่นักวิจัยประสานงานไปก็มักได้รับความร่วมมือด้วยดี กลุ่มนี้จึงมีความสุข มีความกระตือรือร้น มีชีวิตชีวา มีความภาคภูมิใจในการใส่เสื้อทีมวิจัย เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนพร้อมกับทีมวิจัยทุกครั้ง ส่วนด้านการเสริมสร้างศักยภาพ เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะการเล่นดนตรี การร้องเพลง กีฬา การฟ้อนรำ การเย็บปักถักร้อย การประดิษฐ์สิ่งของเหลือใช้ การทำพานบายศรีสู่ขวัญ ฝึกการทำงานเป็นทีม การวางแผนงาน ได้ฝึกการจัดกิจกรรมสำหรับรุ่นน้อง เป็นต้น

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพราะมีภารกิจมาก เช่น ต้องไปเรียนพิเศษ กวดวิชา ในช่วงวันหยุดหรือปิดเทอม จึงทำให้กลุ่มนี้ไม่ได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มแรก ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ที่พบก็คือ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนใหม่ในชุมชนมากขึ้น มีการทักทายพูดคุยกัน ได้เรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ได้ค้นพบศักยภาพของตนเอง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พบว่าเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้มาจากครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างดี ผู้ปกครองสามารถสนับสนุนในการพัฒนาศักยภาพของลูกหลาน แต่ส่วนมากพบว่าผู้ปกครองมักเน้นเรื่องการเรียนพิเศษมากกว่าเพราะต้องการให้ลูกมีผลการเรียนที่ดีเพื่อสามารถสอบเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงได้ ทำให้เด็กกลุ่มนี้มีความเครียดค่อนข้างสูง

5.2.3 ผลที่เกิดกับทีมวิจัย

ทีมวิจัยที่มาร่วมทำงานวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยอดีตผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและผู้ปกครอง ซึ่งบางคนพบว่าเคยมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลเชิงสถิติให้กับหน่วยงานมาก่อน ส่วนใหญ่เป็นการนำแบบสอบถามไปให้ชาวบ้านช่วยกรอกจึงยึดติดอยู่กับวิธีการเก็บข้อมูลแบบเดิมที่ตนเองคุ้นเคย ทำให้นักวิจัยต้องทำความเข้าใจกับทีมวิจัยกลุ่มนี้เป็นอย่างมากจึงสามารถเก็บข้อมูลได้ แต่หลังจากที่ทีมวิจัยได้ลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์เก็บข้อมูลและนำข้อมูลมาเรียบเรียงร่วมกัน ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้วิธีการเก็บข้อมูลแบบใหม่ซึ่งนางรัชกร นิธิชุดติเศษ ได้กล่าว “ตนเองไม่เคยเก็บข้อมูลละเอียดอย่างนี้มา

ก่อน ไม่เคยไปถามอะไรมากมายขนาดนี้ แต่ก็ดีเพราะทำให้ตนเองได้รับรู้ปัญหาต่างๆ ของเด็กและครอบครัว ได้รู้ความคิดเห็นของเด็กว่าเขาคิดอย่างไร เขาอยากให้อุแม่เป็นอย่างไร ไม่เพียงแต่พ่อแม่ที่อยากให้อุเป็นโน่นเป็นนี่ แต่เด็กก็มีความคาดหวังเช่นเดียวกัน”

นอกจากการเก็บข้อมูล ทีมวิจัยได้เรียนรู้การวางแผนงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำงาน เรียนรู้การทำงานเป็นทีมและการสรุปทบทวนหลังจากทำกิจกรรมเพราะที่ผ่านมาการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครของหน่วยงานต่างๆ มักไม่มีการสรุปทบทวนการทำงาน เมื่อทำกิจกรรมเสร็จก็ต่างคนต่างแยกย้ายกันไปแต่เมื่อมีกิจกรรมใหม่ก็มาเจอกันอีกที ทำให้ขาดการนำเอาบทเรียนจากการทำงานไปใช้ และเนื่องจากทีมวิจัยได้ร่วมกันออกแบบกิจกรรมสำหรับเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชน ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้วิธีการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องเน้นการให้ความรู้ที่ต้องสนุกด้วยเด็กถึงจะเปิดใจเรียนรู้ อาทิเช่น การจัดค่ายแบบสร้างสรรค์ซึ่งจะแตกต่างจากค่ายทั่วไปของหน่วยงานที่ทีมวิจัยเป็นอาสาสมัครอยู่ ที่เน้นให้ความรู้ ใช้การบรรยาย มีกฎข้อบังคับควบคุมเข้มงวดทำให้เด็กและเยาวชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

5.3 อภิปรายแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.3.1 แนวคิดการกลายเป็นเมือง

จากการศึกษาพัฒนาการการกลายเป็นเมืองของบ้านด้ามพริ้วพบว่า มีรูปแบบพัฒนาการที่คล้ายคลึงกับประเทศตะวันตกในยุคการสร้างเมืองใหม่ตามที่ สันธิตา กาญจนพันธ์ได้กล่าวอ้างถึงในบทความเรื่อง “ชีวิตนาคร”ว่าในยุคนี้มีการขยายตัวของเมืองอย่างมาก ขนาดของเมืองหนาแน่นขึ้น พื้นที่ในเมืองแออัดมากขึ้น จึงมีการย้ายโรงงานออกไปนอกเมืองโดยมักตั้งอยู่แนวถนนใหญ่ เนื่องจากมีการสร้างถนนจำนวนมากขึ้นเพื่อรองรับการใช้รถยนต์เป็นพาหนะ ผู้คนจึงพากันออกไปอาศัยอยู่นอกเมืองจนทำให้เกิดพื้นที่ใหม่ขึ้นคือชานเมือง

(<http://www.human.cmu.ac.th/Huge/huge104/data/104-19.pdf>)

จากสถานการณ์ดังกล่าวหากนำมาเปรียบเทียบกับบ้านด้ามพริ้วก็พบว่ามีความเหมือนและแตกต่างกันอยู่บ้างในบางประเด็น กล่าวคือ ความเหมือนอยู่ตรงที่การพัฒนาให้กลายเป็นเมืองมีรากฐานมาจากระบบทุนนิยมเหมือนกันและเกิดจากผลกระทบจากความหนาแน่นของเมือง ทำให้พื้นที่ในเมืองขยายไม่ได้อีกต่อไปจึงขยายตัวออกไปยังนอกเมือง มีการสร้างถนนหนทางจำนวนมากเพื่อรองรับการใช้รถยนต์เป็นพาหนะ มีการขยายเขตสาธารณูปโภค ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ในพื้นที่ และผู้คนก็หลั่งไหลออกไปอยู่ในพื้นที่นอกเมือง ส่วนความแตกต่างนั้น คือ บ้านด้ามพริ้วไม่ได้ถูกใช้เป็นพื้นที่สำหรับตั้งโรงงานอุตสาหกรรม แม้จะมีโรงงานอยู่บ้างแต่ก็เป็นโรงงานขนาดเล็กแบบอุตสาหกรรมครัวเรือน หากแต่ที่ดินส่วนใหญ่ได้ถูกนำไปใช้ในการสร้างบ้านจัดสรร หอพัก ตึกแถว ห้องเช่าเพื่ออยู่อาศัยและทำการค้า อย่างไรก็ตาม แม้ไม่ได้เป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม แต่ก็

เป็นสถานที่ช่วยกระจายสินค้าให้กับโรงงาน และการเข้ามาอยู่อาศัยของบุคคลภายนอกที่มาจากหลากหลายพื้นที่เพื่อมาทำงานในห้างสรรพสินค้า บริษัท ห้างร้าน สถานศึกษา หน่วยงานราชการ ตลอดจนการค้าขาย ทำให้บ้านด้ามพรำมีสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ เป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ แข่งขันสูง เคร่งเครียด ไม่ไว้วางใจกัน เห็นเงินเป็นตัวตั้ง และเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ Georg Simmel (อ้างในปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2545) ที่กล่าวว่าพื้นที่ของเมืองเป็นพื้นที่ที่มีภาวะเศรษฐกิจรัดตัวผู้อยู่อาศัยและมีแรงบีบกระตุ้นจากภายในสูง จึงทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์แบบคนเมืองขึ้น กล่าวคือ คนเมืองจะเก็บตัว ไว้วางใจกัน เคร่งเครียด คิดคำนวณ ผลได้ผลเสียและมีเรื่องเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องในความสัมพันธ์เสมอ คนเมืองจึงมักคิดถึงผลตอบแทนทางวัตถุ เพราะทุกอย่างเป็นธุรกิจทำให้คนเมืองไม่ไว้วางใจกัน จึงเป็นความสัมพันธ์ที่ใช้สมองแต่ไม่ใช้หัวใจ

การทำงานวิจัยในครั้งนี้นักวิจัยได้ใช้แนวคิดนี้เพื่อทำความเข้าใจกับสภาพพื้นที่ ความ เป็นอยู่ และสังคมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบ้านด้ามพรำเพื่อนำไปวางแผนการทำงาน การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่มีบุคลิกแบบคนเมืองซึ่งก็ทำให้นักวิจัยสามารถปรับตัวได้ดีขึ้นเวลาต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ อย่างไรก็ตาม บ้านด้ามพรำไม่ได้มีสภาพเป็นเมืองอย่างเดียว หากแต่ยังมีความเป็นชนบทเหลืออยู่ด้วย จึงทำให้บางส่วนของบ้านด้ามพรำยังมีการทำการเกษตร มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่ออันดีงามอยู่ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความร่วมมือร่วมใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเสียสละ และมีความไว้วางใจกัน

5.3.2 แนวคิดพื้นที่ทางสังคม

หลังจากความเจริญได้ทะลักเข้าสู่ชุมชน ทำให้บ้านด้ามพรำเกิดการเปลี่ยนแปลงทางพื้นที่เป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นที่ดินมีจำนวนลดลงเนื่องจากเกษตรกรขายที่ดินให้นายทุน ที่นาจึงถูกถมเพื่อสร้างบ้านจัดสรร หอพัก บ้านเช่า และตึกแถว ทำให้บ้านด้ามพรำกลายเป็นพื้นที่ที่ดึงดูดบุคคลภายนอกเข้ามาอยู่อาศัยเนื่องจากมีทำเลที่ตั้งอยู่ไม่ไกลเมือง มีบรรยากาศสงบดี การเดินทางไปมาสะดวกเพราะถนนหนทางดี มีสาธารณูปโภค น้ำ ไฟ โทรศัพท์ระบบอินเทอร์เน็ต ดาวเทียม ร้านสะดวกซื้อ ฯลฯ ครบครัน เนื่องจากความพร้อมทางด้านทางกายภาพดังกล่าวทำให้คนภายนอกได้ให้ความหมายบ้านด้ามพรำเป็นเหมือนพื้นที่ในดวงใจที่ใครๆก็อยากมาอยู่ ทำให้ที่ดินในบ้านด้ามพรำมีราคาแพงขึ้นกลายเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรที่ขายที่ดินและนำไปสู่การสูญเสียที่ดินของเกษตรกรเพิ่มขึ้น

จากเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ดังกล่าว ทำให้สภาพสังคมในบ้านด้ามพรำก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย คือ กลายเป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งหน้าหาแต่เงิน มีหนี้สิน บริโภคนิยม ส่วนวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาก็ลดน้อยลง ยังคงเหลือแต่งงานบุญประเพณีที่ชุมชนเห็นว่ามีความสำคัญ คือ

บุญพะเหวด แต่ก็พบว่ารูปแบบการทำบุญได้แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ ไม่มีการบิณฑบาตอีกต่อไป ชาวบ้านใช้ซื้อทุกอย่างในการทำบุญ เด็กและเยาวชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำบุญเหมือนแต่ก่อน การทำบุญจึงอยู่ในแวดวงของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ การทำบุญบ้านก็จะทำแบบบ้านใครบ้านเราไม่ได้มีเพื่อนบ้านจากต่างหมู่บ้านมาช่วยงานบุญหรือทำบุญร่วมกันเหมือนแต่ก่อน

ในขณะที่ป่าคอนปูนเองก็มีสภาพเปลี่ยนไปจากเดิม มีการแผ้วถางและตัดต้นไม้เพื่อใช้พื้นที่บางส่วนสร้างศาลาประชุมและสร้างโรงเพาะเห็ดของกลุ่มแม่บ้าน ส่วนต้นไม้ใหญ่ที่ยังพอมิเหลืออยู่ในป่าคอนปูนขณะนี้ก็คือต้นไม้ที่มาจากการบวชป่าจึงเกิดปรากฏการณ์ที่ว่าผีไม่สามารถรักษาป่าไว้ได้ จึงต้องให้พระมาช่วยรักษาป่า ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการให้ความหมายใหม่ของชุมชนต่อป่าคอนปูนที่กลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปแบบทุนนิยม อย่างไรก็ตามพบว่ามีการต่อสู้ ต่อรองจากคนดั้งเดิมที่พยายามรักษาความหมายเก่าของป่าคอนปูนเพื่อให้เป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณ ด้วยการใช้พิธีกรรมการบวชป่าเข้ามาช่วยรักษาป่าไว้ได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าในพื้นที่เดียวกันนี้มีการต่อสู้ ต่อรอง การช่วงชิงและการปะทะกันระหว่างความทันสมัย (Modernity) และความดั้งเดิม (Tradition) ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ทำให้การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ดังกล่าวสอดคล้องกับ ชัยนต์ วรรณะภุติ (2549) ที่กล่าวไว้ในบทความ “คนเมือง : การผลิตซ้ำ สร้างใหม่และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง” ว่าพื้นที่ในความหมายใหม่ ของ Lefebvre และ Soja ที่ไม่ได้มีเพียงด้านกายภาพเท่านั้น หากแต่ประกอบไปด้วยพื้นที่ทางความคิด พื้นที่ทางสังคม และมีการปฏิบัติการทางสังคมที่ฝังลึก (Habitus of Social Practice) ของผู้คนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทั้ง 3 ส่วนมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ ดังนั้น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ นักวิจัยจึงจำเป็นต้องดูให้ครบทั้ง 3 องค์ประกอบ เนื่องจากในพื้นที่ที่มีมิติหลายด้านและมีความหมายที่หลากหลายที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจ พื้นที่จึงเป็นเหมือนโรงละครที่มีการช่วงชิง ต่อสู้ ต่อรอง มีการสร้างความหมาย การสร้างสัญลักษณ์ การครอบงำ การเป็นคนชายขอบ และมีความเป็นพลวัต

เนื่องจากพื้นที่ในความหมายใหม่ไม่ได้จำกัดเฉพาะพื้นที่ทางกายภาพ แต่รวมหมายถึงปฏิบัติการของคนที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นด้วย เด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จึงมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ กล่าวคือ เมื่อพื้นที่การเล่นของเด็กและเยาวชนในชุมชนหายไป ทำให้เด็กและเยาวชนต้องไปใช้พื้นที่ในเมืองแทนโดยการไปห้างสรรพสินค้า ไปดูหนัง ไปเที่ยวแหล่งบันเทิงต่างๆ ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา ขณะที่บางคนก็ได้สร้างพื้นที่ส่วนตัวขึ้นมาเองในโลกเสมือนจริงผ่านการเล่นเกมส์ ท้องโลกอินเทอร์เน็ต เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) แชท (Chat) ขณะเดียวกัน บางคนที่ไม่มิจกกรรมอะไรทำเนื่องจากเรียนหนังสือก็ไม่เก่ง ฐานะทางบ้านก็ขัดสน ครอบครัวยากจนความอบอุ่นก็ได้สร้างพื้นที่ทางสังคมขึ้นมาโดยการรวมกลุ่มกันมั่วสุม แว่น ซึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับปนัดดา ชำนาญสุข ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แก๊งมอเตอร์ไซค์วัยรุ่นกับการเบียดขับทาง

สังคม” พบว่าการไร้ที่ทางในสังคม ทำให้พวกเขาสร้างพื้นที่ทางสังคม ของพวกเขาขึ้นมาใหม่ ซื่อสัตย์และตัวตนเกิดขึ้น การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ได้เกิดขึ้นภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ทางอำนาจในกลุ่มเพื่อนและสร้างวัฒนธรรมเฉพาะสำหรับพวกเขาขึ้นมาเพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากภาวะความเป็นคนชายขอบ (<http://soclaimon.wordpress.com/2010/12/23/>)

ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงเน้นไปที่การเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ให้กับเด็กและเยาวชนได้เข้ามาทำกิจกรรมและเรียนรู้ด้วยตนเองไม่ว่าจะเป็นการสร้างพื้นที่เล่นกีฬา การจัดค่ายเด็กและเยาวชน การฝึกซ้อมดนตรี การฝึกซ้อมฟิสิกส์ การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ฯลฯ ล้วนเป็นกิจกรรมเพื่อให้เด็กมีพื้นที่ทางสังคมสำหรับเสริมสร้างศักยภาพของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันรามจิตติ (2549) และ จุฬาลงกรณ์ มาเสถียรวงศ์ (2550) ที่กล่าวไว้ว่าพื้นที่สำหรับเด็กไม่ใช่เป็นเพียงพื้นที่สนามเด็กเล่นหรือพื้นที่กิจกรรม หากแต่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่เด็กสามารถเข้าถึงและได้มีการทำกิจกรรมในพื้นที่นั้นด้วยตัวเองเพื่อให้ได้แสดงออก เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งประกอบด้วย สถานที่สำหรับทำกิจกรรมของเด็กและเยาวชน กิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็ก และการใช้พื้นที่เสมือนจริงสำหรับการเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายของกลุ่มเด็ก เป็นต้น

5.3.3 แนวคิดทุนทางสังคม

จากนโยบายการกลายเป็นเมือง ทำให้บ้านด้ามพร้ามีการเปลี่ยนแปลงในด้านพื้นที่เป็นอย่างมาก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีทั้งด้านลบและด้านบวกรวมกันอยู่ ดังพบว่าบ้านด้ามพร้ามีทุนทางสังคมที่ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนแรกคือ ทุนเดิมที่เป็นวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ศาสนาสงฆ์ สุข สอนสุขภาพ สถานธรรม กลุ่มองค์กรต่างๆในชุมชน ความมีน้ำใจ การเสียสละ ความร่วมมือร่วมใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งคล้องกับอมรา พงศาพิชญ์ (2543) ประเวศ วะสี (2542) และสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2545) ที่กล่าวไว้ว่าทุนทางสังคมมีหลายประเภท ได้แก่ ทุนที่เป็นมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ความร่วมมือร่วมใจ การไว้วางใจกัน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมซึ่งทุนทางสังคมดังกล่าวได้ก่อให้เกิดประโยชน์ขึ้นกับชุมชน ทำให้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรม

ส่วนที่สอง ได้แก่ เทคโนโลยีและวิทยาการสมัยใหม่ เป็นทุนที่เกิดขึ้นใหม่จากการพัฒนาให้กลายเป็นเมือง ซึ่งนักวิชาการไม่ได้กล่าวถึงทุนด้านนี้ไว้อย่างชัดเจนนักแม้วรวิมล โรมรัตน์พันธ์ (2548) ได้เสนอทัศนะไว้ว่าทุนทางสังคม คือทุนของสังคมทุกประเภทที่มีอยู่ในชุมชนและเอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวมทำให้เกิดการพัฒนาในชุมชนก็ตาม อย่างไรก็ตาม นักวิจัยค้นพบว่าทุนทั้งสองประเภทนี้มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ทุนดั้งเดิม เป็นทุนที่บริสุทธิ์และสอดคล้องกับศาสนธรรมจึงมีแต่ด้านบวกทำให้เกิดแต่ผลดีไม่มีผลเสีย ขณะที่ ทุนสมัยใหม่ ผู้ใช้ต้องรู้จักเลือกข้อดีของทุนเพื่อ

นำมาใช้ประโยชน์ไม่เช่นนั้นทุนประเภทนี้จะเกิดผลเสียเป็นอย่างมาก เช่น คอมพิวเตอร์ หากนำมาสร้างการเรียนรู้สำหรับเด็กก็จะทำให้เด็กมีความรู้ในด้านต่างๆ มากขึ้นและมีความเชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์ แต่ถ้าไม่รู้จักนำมาใช้ประโยชน์ ก็จะเกิดปัญหามากมายตามมา อาทิเช่น ดิจิทัลเกมส์ การพนัน เลียนแบบพฤติกรรมรุนแรง และมั่วสุมทางเพศ เป็นต้น

จากการนำทุนทางสังคมทั้งสองประเภทที่มีอยู่ในบ้านด้ามพร้ามาใช้ทำให้งานวิจัยขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี การวิจัยในครั้งนี้พบว่าทุนทางสังคมมีความแตกต่างจากทุนประเภทอื่นที่ใช้แล้วหมดไป แต่ทุนทางสังคมมีการใช้แล้วกลับเพิ่มขึ้น เช่น การเสียสละทำงานเพื่อเด็กและเยาวชนของทีมวิจัย ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครองคนอื่นๆ เข้ามาร่วมเป็นทีมวิจัยเพิ่มขึ้น การเสียสละของภูมิปัญญาช่วยถ่ายทอดสอนการทำพานบายศรีสู่ขวัญให้กับเด็กและทีมวิจัยทำให้มีผู้สืบทอดการทำพานบายศรีสู่ขวัญมากขึ้น นอกจากนี้ ยังพบว่าการใช้ทุนทางสังคมได้ก่อให้เกิดพลังของชุมชนขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2544) ที่ได้กล่าวไว้ว่า พลังที่ขับเคลื่อนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่ได้มาจากภายนอกหากแต่เป็นพลังที่มีอยู่แล้วในสังคมนั้นๆ และทำให้เกิดพลังทางสังคม (Social Energy) ขึ้น

5.3.4 แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ

เนื่องจากสภาพพื้นที่ของบ้านด้ามพร้าได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้บ้านด้ามพร้ามีสิ่งยั่วยุและมอมเมาเด็กและเยาวชนมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นร้านเกมส์ สื่อโทรทัศน์ ดาวเทียม อินเทอร์เน็ต มือถือ และร้านค้าสะดวกซื้อต่างๆ ที่มีจำนวนมาก ขณะที่พื้นที่สำหรับเด็กเล่น เช่น การวิ่งเล่น เล่นกีฬา ว่ายน้ำตามหนองน้ำและลำคลองได้หายไป เด็กจึงถูกแวดล้อมด้วยสิ่งมอมเมาต่างๆ ประกอบกับสถาบันครอบครัวที่เป็นเสาหลักและเป็นที่พึ่งของเด็กก็สั่นคลอนอันเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น หนี้สิน หย่าร้าง ทะเลาะเบาะแว้งกัน ดื่มสุรา สูบบุหรี่ทำให้เด็กและเยาวชนขาดความมั่นคงทางด้านจิตใจ ขาดแบบอย่างที่ดีในชีวิต อยู่ภายใต้ภาวะความกดดันและสับสน ขาดผู้ให้การอบรมสั่งสอนให้รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี เด็กจึงตกอยู่ภายใต้การชักนำของสื่อและกระแสภายนอกที่มีอยู่เต็มพื้นที่ให้หลงผิดและด้วยวัยยังน้อยจึงทำให้เด็กและเยาวชนยังไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอในการคัดเลือกและกลั่นกรองเอาเฉพาะสิ่งที่ดีสำหรับตัวเอง

การวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจมาใช้ในการออกแบบกิจกรรม พบว่าการที่เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนอื่น ได้ช่วยเหลือและแบ่งปันให้คนอื่น ได้ระบายความทุกข์ ได้เล่าความสุขให้คนอื่นฟังทั้งผ่านภาพวาด งานเขียน การแสดงละคร และการร้องเพลง มีพื้นที่ในการแสดงออก พื้นที่ในการเล่นกีฬา ทำให้เด็กและเยาวชนมีใบหน้าที่ยิ้มแย้ม มีเสียงหัวเราะ มีความหวัง มีมิตรภาพ มีจิตอาสา และได้ค้นพบศักยภาพของตนเองทำให้มีเป้าหมายในชีวิตซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นพลังอำนาจของเด็กและเยาวชนที่จะ

ช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถควบคุมตนเองได้ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ Rappaport (อ้างใน คงกฤษ อุทแพน. 2548) ได้กล่าวไว้ว่าการเสริมพลังอำนาจจะทำให้บุคคล กลุ่ม และชุมชน สามารถควบคุมชีวิตของตนเองได้ มีความเชื่อมั่นในความสามารถและศักยภาพของตนเอง มีการดำรงชีวิตเชิงรุกเพราะมีความรู้สึกเชื่อมั่นในความสามารถและการควบคุมตนเอง

อย่างไรก็ตาม พบว่าการเสริมพลังอำนาจให้แก่เด็กและเยาวชนนั้นมีความสำเร็จในระดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เด็กและเยาวชนที่มีปัญหาครอบครัว พ่อแม่ทะเลาะกัน หรือพ่อแม่ไม่มีเวลาเอาใจใส่ลูก หลังจากการเสริมพลังแล้ว เด็กมักจะกลับไปทำพฤติกรรมแบบเดิมอีก เลิกไม่ได้ ในขณะที่เด็กและเยาวชนที่มีพ่อแม่ผู้ปกครองดูแล ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุน เด็กจะสามารถรักษาพลังงานอำนาจไว้ได้แม้ว่าจะยังอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิมๆ ดังเช่น กรณี น้องแอ่งค์ ที่เคยเล่นเกมสเบบหามรุ่ง หามค่ำก็สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยการควบคุมตัวเองให้ทำการบ้านก่อน แล้วจึงค่อยไปร้านเกมส์และการใช้เวลาเล่นเกมสกี้น้อยลงกว่าเดิม จากปรากฏการณ์ดังกล่าว สอดคล้องกับ Gibson (อ้างใน คงกฤษ อุทแพน. 2548) ที่กล่าวว่าปัจจัยภายนอกเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมพลังอำนาจของบุคคลเนื่องจากการสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ที่มาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครอบครัว ญาติ พี่น้อง และบุคคลที่สำคัญในชีวิตโดยให้ความรู้ คำแนะนำ กำลังใจ ปรึกษาประครองและให้ความมั่นใจจะช่วยให้การเสริมสร้างพลังอำนาจได้ผลดีมากขึ้น

5.3.5 แนวคิดความแตกต่างระหว่างบุคคล

จากการเก็บข้อมูลศักยภาพของเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าวพบว่าเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าวทุกคนมีศักยภาพซึ่งแต่ละคนมีศักยภาพที่แตกต่างกัน ได้แก่ ด้านดนตรี กีฬา การแสดง การพูด การร้องเพลง ศิลปะ การอนุรักษ์ธรรมชาติ การเข้าอกเข้าใจผู้อื่น และการแต่งเพลง บางคนมีศักยภาพด้านเดียวขณะที่บางคนมีศักยภาพ 2-3 ด้านซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของ Howard Gardner (อ้างในประสาธ อิศระปริดา. 2549) ที่ได้กล่าวไว้ว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีศักยภาพในตัวเอง หากแต่ต้องการการค้นหาศักยภาพดังกล่าวและบุคคลมีความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งสัมพันธ์กับเรื่องพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม และโภชนาการ ซึ่ง Gardner ได้แบ่งศักยภาพของบุคคลออกทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ ปัญญาด้านการพูดภาษา (Verbal/ Linguistic) ด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical - Mathematical Intelligence) ด้านดนตรี (Musical Intelligence) ด้านมิติสัมพันธ์ (Visual - Spatial Intelligence) ด้านร่างกาย - การเคลื่อนไหว (Bodily-Kinesthetic Intelligence) ด้านการรู้เกี่ยวกับผู้อื่นหรือ มนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) ด้านการรู้เกี่ยวกับตนเอง (Intrapersonal Intelligence) ด้านความเข้าใจธรรมชาติ (Naturalist Intelligence) และด้าน ความฉลาดในการคิดใคร่ครวญ (Existential intelligence) เป็นต้น

ศักยภาพที่มีอยู่นั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้ดีขึ้นด้วยการฝึกฝนและการสนับสนุนจากครอบครัว หน่วยงาน และชุมชน การสร้างสิ่งแวดล้อมที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชน การดูแลด้านโภชนาการของเด็กและเยาวชนภายในครอบครัว การสร้างสิ่งแวดล้อม บรรยากาศของความรัก ความอบอุ่นภายในครอบครัวจะเป็นตัวเสริมแรงให้เด็กและเยาวชนมีการพัฒนาศักยภาพของพวกเขาได้อย่างเต็มที่และสามารถนำศักยภาพของเขาไปเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ครอบครัวและสังคมซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพรหมพิมล ครุฑพิบูลย์ (2548) ที่พบว่าครอบครัวเป็นส่วนที่สำคัญในการช่วยป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา การทำความเข้าใจระหว่างพ่อแม่และลูกจึงจำเป็นเพื่อช่วยให้เด็กมองโลกด้วยความเป็นจริงและเข้าใจว่าผู้ใหญ่ก็มีปัญหาเหมือนกันกับพวกเขาจะทำให้พวกเขาเข้าใจชีวิตมากขึ้น ไม่รู้สึกผิดหวังเวลาที่พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่สามารถทำตามใจพวกเขาได้ นอกจากนี้ การสร้างบรรยากาศรักใคร่ ประองคองกันของพ่อแม่จะทำให้ลูกเกิดความรู้สึกรักอบอุ่นและสามารถเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีได้

5.4 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย

5.4.1 ตัวเด็กและเยาวชน

สิ่งที่ค้นพบจากการเปลี่ยนแปลงในส่วนเด็กและเยาวชนพบว่ามีความมั่นใจมากขึ้น กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น แต่งตัวเรียบร้อยขึ้น ทรงผมเรียบร้อยขึ้น พูดจาไพเราะขึ้น แวดล้อมมีความสุขมากขึ้น มีความสนิทสนมพูดคุยกันซึ่งจากเดิมที่ไม่เคยรู้จักกันเพราะเรียนอยู่คนละโรงเรียนจึงไม่ทักทายกัน และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนมากขึ้น

ดังเช่น นางอนุสรณ์ แก้วดี ทีมวิจัยและแม่ของน้องแอ้งค้ำ อายุ 15 ปี เล่าว่า “ตนเองได้สังเกตว่าน้องแอ้งค้ำไม่เล่นเกมส่หามรุ่ง หามค่ำเหมือนแต่ก่อนที่พอกลับจากโรงเรียนแล้วจะรีบไปร้านเกมส์ ไม่ไปตามให้กลับบ้าน เป็นว่าไม่ยอมกลับบ้านเอง แต่หลังจากกลับมาจากค่ายน้องแอ้งค้ำเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น คือ จะทำการบ้านเอง ไม่ต้องให้แม่มาจี้จี้จ้ำไซคอยเตือนเหมือนแต่ก่อน แม่น้องแอ้งค้ำยังคงไปเล่นเกมอยู่แต่ใช้เวลาไม่มากเหมือนเก่า”

ส่วนด้านศักยภาพ พบว่าเด็กสามารถเล่นดนตรีเก่งขึ้น มีความมั่นใจมากขึ้น เด็กจึงเล่นดนตรีและร้องเพลงในงานเวทีการแสดงของกลุ่มเด็กและเยาวชนได้ บางคนเล่นกีต้าเก่งขึ้นเนื่องจากมีสนามให้เล่นกีต้า และมีการฝึกซ้อมเล่นทุกวันตอนเย็น ดังเช่น นายโกเมนทร์ ะสุริย์ หรือตัน อายุ 17 ปี ได้เล่าว่า “ หลังจากได้ฝึกซ้อมตีกลองชุดประมาณเดือนเศษ ทำให้สามารถตีกลองได้คล่องขึ้น ไม่คร่อมจังหวะ สามารถอ่านตัวโน้ตได้และเล่นเข้าจังหวะกันกับเพื่อนได้ดีขึ้น”

5.4.2 ผู้ปกครอง

พบว่าผู้ปกครองมีการปรับวิธีการสื่อสารกับลูก จากที่เคยพูดว่ากล่าวตักเตือนมาเป็นให้กำลังใจและชื่นชมลูก คนที่ไม่เคยกอดและบอกรักลูกก็ปรับเปลี่ยนมากอดและบอกรักลูก ซึ่งก็ได้ผลค่อนข้างดี คือ ลูกก็มีพฤติกรรมที่อ่อนโยนขึ้นไม่ดื้อรั้นเหมือนที่ผ่านมา นอกจากนี้ ผู้ปกครองให้เวลาลูกมากขึ้น ตัวอย่างเช่น แม่ของน้องบี อายุ 11 ปี มีอาชีพขายดอกไม้ ก็ยอมหยุดไปให้ลูกไหว้แสดงความกตัญญูและขอขมาในกิจกรรมอบรมธรรมะของสถานธรรม และพ่อของน้องพลอย อายุ 12 ปี เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง ก็ยอมเสียสละเวลาควมงานก่อสร้างมาร่วมกิจกรรมและดูแลลูกสาวซึ่งบั้งไฟ นอกจากนี้ มีผู้ปกครองที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยเพิ่มขึ้น เช่น แม่ของน้องเบ็นซ์ ได้มาช่วยแต่งตัวให้เด็กๆ ก่อนการแสดงและครูปรายฟ้าเป็นพี่ของน้องแพรวได้มาช่วยฝึกซ้อมฟ้อนรำให้เด็กและเยาวชน เป็นต้น

5.4.3 ชุมชน

หลังจากที่ชุมชนรับรู้การเคลื่อนไหวงานวิจัยของกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ทำให้กลุ่มองค์กร อาทิเช่น กลุ่มสตรีบ้านด้ามพร้า กลุ่มผู้สูงอายุ ได้เชิญให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วย ขณะที่ในเวทีประชาคมหมู่บ้านก็มีการเพิ่มงบประมาณให้กับกลุ่มเยาวชนตามความต้องการของเด็กและเยาวชนซึ่งจากเดิมที่ทางเทศบาลตำบลขามใหญ่ตั้งไว้ 20,000 บาท เพิ่มขึ้น 40,000 บาท นอกจากนี้ สถานธรรมผู้จื้อ ก็ให้โควตาในการเข้าค่ายคุณธรรมและการรับสิ่งของบริจาคจากสถานธรรม

5.4.4 ทีมวิจัย

ทีมวิจัยไม่มีการดื่มเครื่องแอลกอฮอล์ในระหว่างทำกิจกรรมของเด็กและและเยาวชน เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ มีการทำงานเป็นทีม มีความรู้สึกเป็นเจ้าของงานวิจัยจึงทุ่มเทและเสียสละกับการจัดกิจกรรมเพื่อเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ทีมวิจัยขณะที่เป็นผู้ปกครองได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากเดิมที่มุงทำงานเพื่อสาธารณะมาใช้เวลาดูแลลูกมากขึ้น

5.4.5 ตัวนักวิจัย

การทำวิจัยในครั้งนี้ทำให้นักวิจัยได้เรียนรู้หลายอย่าง อาทิเช่น ประวัติหมู่บ้านด้ามพร้าที่ไม่เคยรู้มาก่อนแม้จะเป็นคนในแต่ไม่มีผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังและตนเองก็ไม่เคยไปถามเช่นกัน การได้เก็บข้อมูลเด็กและเยาวชนด้วยตนเองทำให้นักวิจัยเกิดความเข้าใจ เห็นใจ สงสาร อยากช่วยแก้ไข

ปัญหา และเกิดแรงบันดาลใจที่จะสานงานเด็กและเยาวชนในพื้นที่ต่อไปแม้งานวิจัยจะเสร็จสิ้น

นอกจากนี้ นักวิจัยได้เป็นที่รู้จักของทั้งเด็ก ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน หน่วยงาน และมักถูกเชิญให้ไปช่วยแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาต่างๆของชุมชน อาทิเช่น กลุ่มสตรีได้เชิญไปให้แนวคิดและมุมมองเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่ม กลุ่มผู้สูงอายุเชิญไปจัดกระบวนการประชุมให้ตลอดจนหน่วยงานภายนอก เช่น เทศบาลตำบลแสนสุขได้เชิญเป็นวิทยากรจัดค่ายเด็กและเยาวชนและคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้เชิญไปเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาให้ทุนอุดหนุนการทำวิจัยแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท เป็นต้น

5.5 ปัญหาอุปสรรคต่อความสำเร็จของงานวิจัย

5.5.1 ด้านคน ได้แก่

1) ตัวเด็กและเยาวชน

เนื่องจากเด็กและเยาวชนต้องไปเรียนหนังสือทำให้ไม่สามารถทำกิจกรรมได้ในวันธรรมดา จึงต้องทำกิจกรรมเฉพาะวันเสาร์ อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์ เท่านั้น ทำให้การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผน นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนบางคนต้องเรียนพิเศษในวันเสาร์ อาทิตย์ ทำให้ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจึงขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ

2) ตัวทีมวิจัย

ทีมวิจัยมีภารกิจมากเนื่องจากเป็นอาสาสมัครหลายหน่วยงานหรือสวมหมวกหลายใบ ทำให้ไม่มีเวลาว่างจึงต้องเลื่อนเวลาในการจัดกิจกรรมออกไปบ่อยๆ นอกจากนี้ ทีมวิจัยผู้ใหญ่มิปัญหาด้านการเขียน การจดบันทึก ทำให้ข้อความที่บันทึกมาจึงเป็นคำโคตๆไม่สามารถตีความได้จึงต้องกลับไปเก็บข้อมูลซ้ำ สำหรับการเรียบเรียงนั้นใช้เวลาในการเรียบเรียงข้อมูลค่อนข้างนานเนื่องจากทีมวิจัยเขียนหนังสือไม่คล่องเพราะห่างเหินจากการขีด เขียนมานานแม้ว่าทีมวิจัยบางคนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี

3) ตัวผู้ปกครอง

ผู้ปกครองบางคนไม่ยอมรับเด็กที่มีพฤติกรรมเชิงลบจึงห้ามปรามลูกไม่ให้มาเล่นด้วยกัน ทำให้เด็กไม่สามารถพัฒนาสัมพันธภาพและทำให้เด็กที่มีปัญหาอยู่แล้วมีปมอยู่ในใจมากขึ้นเนื่องจากถูกผู้ใหญ่พิพากษา นอกจากนี้ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีเวลาว่างจึงไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนเข้าร่วมกิจกรรมแต่ก็ไม่ต่อเนื่องหรือบางคนก็เข้าร่วมแต่ไม่ครบกระบวนการ เป็นต้น ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมายในการจัดกิจกรรมเท่าที่ควร นอกจากนี้ ผู้ปกครองบางคนไม่ยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมยังคงดื่มเหล้าและทะเลาะเบาะแว้งกันจึงทำให้ลูกเป็นเด็กมีปัญหา เก็บกด จึงหาทางออก

ด้วยการเล่นเกมส์ ดังนั้น แม้ทีมวิจัยจะใช้กระบวนการเสริมพลังกับเด็กอย่างไรก็ได้ผลแค่ระยะหนึ่ง เด็กก็กลับไปเป็นเหมือนเดิมเพราะมีปัญหาครอบครัวขาดความอบอุ่น

5.5.2 ด้านกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งในส่วนการเก็บข้อมูลและการทดลองปฏิบัติการ แต่เนื่องจากทีมวิจัยมีภาระมากดังกล่าวมาแล้ว ทำให้ต้องใช้เวลาค่อนข้างนานในการเก็บข้อมูลซึ่งการใช้เวลาในการเก็บข้อมูลนาน ทำให้เด็กรู้สึกอึดอัด รำคาญ เพราะอยากทำกิจกรรมแล้วแต่ต้องรอเก็บข้อมูลให้สมบูรณ์ก่อน นักวิจัยจึงต้องจัดเพิ่มกิจกรรมเพื่อรวมเด็กไว้ก่อนทำให้ต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้น

5.5.3 ด้านพื้นที่

การเป็นพื้นที่ติดเมืองทำให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงแหล่งอบายมุขและแหล่งบันเทิงต่างๆ ได้ง่ายทำให้เด็กติดใจแหล่งอบายมุขเหล่านั้นและไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้ นอกจากนี้ สื่อประเภทต่างๆ ที่เข้ามายังพื้นที่มีรูปแบบแปลกใหม่และหลากหลายมากขึ้น เช่น การพนันทางมือถือ การเสี่ยงโชคกับตามรายการต่างๆ การลงทุนในเกมออนไลน์ต่างๆ ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองตั้งรับไม่ทัน

5.6 บทเรียนที่ได้จากงานวิจัย

การทำงานวิจัยในครั้งนี้ นักวิจัยค้นพบบทเรียนและองค์ความรู้ที่น่าสนใจที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบทได้ดังนี้

5.6.1 บทเรียนการทำงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท

การทำกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพในพื้นที่พบว่าหากรอให้ทุกคนมาพร้อมเพรียงกัน จะไม่สามารถจัดกิจกรรมได้เลย เนื่องจากแต่ละคนมีเวลาว่างไม่ตรงกันทั้งเด็ก เยาวชน และทีมวิจัย ดังนั้น การจัดการในพื้นที่ลักษณะนี้จึงจำเป็นต้องใช้กระบวนการกลุ่มย่อย โดยการแบ่งเด็กและเยาวชนออกเป็นกลุ่มๆ ละ ประมาณ 6-7 คน เพื่อทำกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพตามความสนใจของเด็ก ซึ่งการจัดการในลักษณะดังกล่าวทำให้การเคลื่อนงานเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องแต่ละคนทำงานต้องเหนื่อยเพิ่มขึ้นเนื่องจากต้องจัดกิจกรรมหลายครั้ง

นอกจากนี้ เนื่องจากในบ้านด้ามพรว้าและพื้นที่รอบข้างมีสิ่งดึงดูดใจเด็กค่อนข้างมาก การจัดกิจกรรมต้องมีความน่าสนใจไม่แพ้กัน เด็กและเยาวชนจึงจะเข้าร่วมไม่เช่นนั้นเด็กและเยาวชนจะถูกดึงดูดไปทำกิจกรรมอื่นแทน เช่น ไปเล่นเกมส์ เทียวห้าง ดูหนัง การสร้างพื้นที่สร้างสรรค์

หรือเปิดพื้นที่ใหม่ๆ ให้เด็กและเยาวชนได้ทำกิจกรรมหรือแสดงออกตามความสนใจ ก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะดึงดูดเด็กและเยาวชนให้มาทำกิจกรรมด้วย ดังนั้น การเปิดพื้นที่ทางสังคมสำหรับเด็กและเยาวชนจึงเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากในพื้นที่ลักษณะนี้เด็กและเยาวชนได้ถูกแวดล้อมด้วยสิ่งชั่วร้าย มอมเมา และไม่มีทางออก จนเด็กเกิดคำถามขึ้นมาว่า “ถ้าไม่ให้เล่นเกมส์ แล้วจะให้ทำอะไร”

การรวมตัวกันของกลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นทางออกหนึ่งที่จะทำให้เกิดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ แต่ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ลักษณะนี้ จำเป็นต้องใช้กระบวนการหลอมรวมโดยวิทยากรที่มีประสบการณ์ด้านเด็กมาช่วยทำกระบวนการ จึงจะประสบความสำเร็จ แต่หลังจากเกิดกลุ่มแล้ว ผู้ใหญ่ยังจำเป็นต้องประทับประคองกลุ่มเด็กและเยาวชนให้ขับเคลื่อนไปได้โดยช่วยประสานงบประมาณมาให้ทำกิจกรรม ให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำในการทำกิจกรรม กลุ่มเด็กและเยาวชนจึงจะขับเคลื่อนงานต่อไปได้ นอกจากนี้ การสร้างความเป็นเอกภาพ (Unity) เป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้เด็กและเยาวชนรู้สึกเป็นทีมเดียวกันและเกิดพลัง ซึ่งต้องใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมสัมผัสได้ในการมารวมพลัง เช่น ใช้เสื้อทีม โลโก้ ประจำกลุ่ม เป็นต้น และการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เช่น การจัดค่ายเด็ก จำเป็นต้องเลือกวิทยากรที่มีอายุใกล้เคียงและไม่ห่างกันมากนักกับเด็กและเยาวชนจึงจะทำให้ไม่เกิดช่องว่างระหว่างวัย ทำให้เด็กและเยาวชนรู้สึกผ่อนคลาย ไม่เกร็ง ไร้กังวล และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม ทำให้เกิดบรรยากาศสนุกสนานและมีชีวิตชีวา

สำหรับรูปแบบของกิจกรรมนั้นต้องเหมาะสมกับเพศและวัย อาทิเช่น การฟ้อนรำ การทำพานบายศรีสู่ขวัญ การประดิษฐ์สิ่งของที่ได้อาศัยฝีมือการเย็บปักถักร้อยจะเป็นการเรียนรู้ของเด็กผู้หญิง ส่วนการซ้อมดนตรี การเล่นเกม เด็กผู้ชายจะสนใจมากกว่าผู้หญิง นอกจากนี้ กิจกรรมต้องสอดคล้องกับความเป็นตัวตนของเด็กและเยาวชนด้วย เช่น การใช้เรื่องราวประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านบ้านด้ามพร้าเพื่อปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนรักท้องถิ่นนั้นๆ ทำไม่ได้เนื่องจากเด็กเยาวชนและครอบครัวมาจากหลายพื้นที่จึงไม่มีความผูกพันกับชุมชนเท่าที่ควร ดังนั้น จึงพบว่าการรับรู้ รับฟังเรื่องราวประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านในบรรดากลุ่มเด็กและเยาวชนจึงเป็นเพียงการได้รับความรู้แต่ขาดซึ่งความหมายต่อพวกเขา

ประการสุดท้าย การจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากพื้นที่ลักษณะนี้มีแหล่งเรียนรู้ที่รัฐให้การสนับสนุนไว้ค่อนข้างมาก แต่พบว่ายังขาดการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ทำให้แหล่งเรียนรู้ถูกทิ้งร้างไว้ เช่น เครื่องดนตรีของศาลาสร้างสุข ก็ใช้การไม่ได้เนื่องจากน้ำเซาะพังและเครื่องออกกำลังกายก็ใช้ไม่ได้ เป็นต้น ดังนั้น การฟื้นฟูแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวจึงต้องการการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.6.2 บทเรียนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุมชนบ้านคำมพร้าวเป็นชุมชนที่ไม่ค่อยมีเวลา การสร้างการมีส่วนร่วมจึงต้องทำอย่างไม่เป็นทางการ ต้องใช้การไปพบปะ พูดคุย ขอความคิดเห็น ขอความร่วมมือ ขอความช่วยเหลือ จึงจะได้รับการสนับสนุน นอกจากนี้ ต้องใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งอาจจะไม่ตรงกับหลักการของการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป หากแต่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่แห่งนี้ อาทิเช่น เวลาจัดประชุมก็ไปขอใช้สถานที่ของวัดหรือโรงเรียน เวลาไปทำกิจกรรมนอกสถานที่ก็ไปขอใช้รถของโรงเรียนศรีศาสนวิทยา ฝึกซ้อมฟ้อนรำก็ขอใช้สถานที่ของสถานธรรม เป็นต้น

5.6.3 บทเรียนด้านการทำงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท

เนื่องจากพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบทซึ่งมีความเป็นพลวัตสูง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งชุมชนก็มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างน้อย ให้ความสำคัญผลประโยชน์ในการคบหากัน ไม่ค่อยไว้วางใจกัน ประกอบกับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ก็ไม่ค่อยมีเวลาว่าง จึงทำให้การดำเนินไม่เป็นที่ไปตามแผนที่วางไว้ นักวิจัยต้องมีความอดทนและหาทางแก้ปัญหาทั้งการปรับตัวและการปรับแผนการทำงานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมอบรมการทำเครื่องมือ ตามแผนงานเดิมจะใช้วิธีการจัดรวมกัน แต่ในทางปฏิบัติพบว่าไม่สามารถทำได้เนื่องจากทีมผู้ใหญ่กับทีมเด็กมีเวลาว่างไม่ตรงกัน จึงทำให้นักวิจัยต้องจัดอบรมแยกเป็น 2 ครั้ง คือ ทีมผู้ใหญ่ 1 ครั้ง และทีมเด็ก 1 ครั้ง

นอกจากนี้ การประสานงานเพื่อให้เด็ก เยาวชน ผู้ปกครองและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรม นักวิจัยจำเป็นต้องใช้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตัวอย่างเช่น นักวิจัยต้องโทรศัพท์ประสานงานก่อน แล้วค่อยให้ทีมวิทยานำจดหมายไปเชิญด้วยตนเองพร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ รายละเอียดของกิจกรรมเพื่อให้เห็นภาพว่าเข้าร่วมกิจกรรมแล้วจะได้ประโยชน์อะไร ชุมชนจึงจะเข้าร่วมกิจกรรมด้วย เช่นเดียวกับทีมวิจัยพบว่าทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากงานวิจัย จึงเข้าร่วมกระบวนการวิจัยอย่างสม่ำเสมอ

5.6.4 บทเรียนการทำงานกับผู้ปกครอง

ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลา ภาระหลักของผู้ปกครองคือทำมาหากิน หารายได้มาจุนเจือครอบครัว ผู้ปกครองจึงไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมกับลูก การจัดกิจกรรมที่ต้องการให้ผู้ปกครองเข้าร่วมต้องใช้วันอาทิตย์ช่วงเช้าเท่านั้น ผู้ปกครองส่วนใหญ่จึงจะสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ ส่วนการประสานงานนั้นต้องมีการกำหนดเวลาและโทรศัพท์นัดหมายผู้ปกครองไว้ล่วงหน้าอย่างน้อย 2 สัปดาห์จึงจะได้ผล การส่งจดหมายอย่างเดียวพบว่าได้ผล อย่งไรก็ตาม

หากต้องการให้ผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมกับลูก ต้องให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมโดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้รับผิดชอบ เช่น เป็นผู้ประกอบอาหาร เป็นผู้นำออกกำลังกายในช่วงเช้า ดูแลความปลอดภัยเด็ก เป็นต้น จึงจะทำให้ผู้ปกครองอยู่ร่วมจนเสร็จกิจกรรม

นอกจากนี้ การจัดเวทีให้ผู้ปกครองได้พบปะ พูดคุย ปรึกษา ปรับทุกข์เรื่องลูกก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่ทำให้ผู้ปกครองได้ระบายความทุกข์ใจ ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้ปกครองมีความสนิทสนมกันมากขึ้น เพราะตามปกติแล้วผู้ปกครองไม่ค่อยรู้จักกันแม้บางคนอาศัยอยู่ในซอยเดียวกันก็ตาม การจัดเวทีจึงเป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้ปกครองได้เพื่อนบ้านใหม่เพิ่มขึ้น

ประการสุดท้าย นักวิจัยต้องทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างเด็กและผู้ปกครองในกรณี que เด็กไม่พูดคุยกับผู้ปกครองเนื่องจากมีเด็กจำนวนมากที่ไม่ค่อยบอกเล่าความจริงกับผู้ปกครอง เพราะกลัวว่าจะถูกดูว่ากล่าว นักวิจัยต้องทำหน้าที่คนกลางเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันและมีทางออกร่วมกัน

5.6.5 บทเรียนการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่

การทำงานในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างกลุ่มอำนาจเก่ากับกลุ่มอำนาจใหม่ในชุมชน นักวิจัยต้องไม่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในความขัดแย้งดังกล่าว ต้องวางตัวเป็นกลางไม่แสดงตนสนับสนุนหรือเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ต้องเก็บความลับของแต่ละฝ่ายไม่นำไปแพร่พรายให้อีกฝ่ายรู้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการขยายวงของความขัดแย้ง และหากมีเรื่องของผลประโยชน์เกิดขึ้นจากงานวิจัย นักวิจัยต้องเปิดกว้างให้ทุกฝ่ายเข้ามาใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยอย่างเท่าเทียมกันแม้บางครั้งก็ไม่ได้เข้าร่วมลงแรงด้วยก็ตาม เพราะผลงานที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นของนักวิจัยหรือทีมวิจัยหากแต่เป็นของชุมชน ดังนั้น สมาชิกในชุมชนจึงสามารถเข้าร่วมรับผลประโยชน์

5.7 การนำไปใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

ระหว่างการค้าเนินงานวิจัย นักวิจัยได้เชื่อมการทำงานกับกลุ่ม องค์กร หน่วยงานต่างๆทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เพื่อให้มีการนำผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ซึ่งผลจากความพยายามดังกล่าว ก่อให้เกิดผลลัพธ์ดังนี้

1. เทศบาลตำบลขามใหญ่มีนโยบายให้การสนับสนุนแผนกิจกรรมเด็กและเยาวชนในปี 2555 ด้วยงบประมาณที่เพิ่มมากขึ้นจากเดิมตามที่กลุ่มเด็กและเยาวชนเสนอขอรับการสนับสนุน อีกทั้งในส่วน of เทศบาลก็ยินดีสนับสนุนอุปกรณ์กีฬาสำหรับเด็กและเยาวชนด้วย

2. ศาลาสร้างสุขเป็นกลไกหนึ่งของชุมชนที่มีนโยบายพัฒนาเด็กและเยาวชนของตำบลขามใหญ่โดยการสนับสนุนของเทศบาลตำบลขามใหญ่ ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถเข้าไปใช้เครื่องดนตรีและอุปกรณ์ในการออกกำลังกายได้

3. กลุ่มสตรีบ้านด้ามพรวดเปิดรับกลุ่มเด็กและเยาวชนให้เข้าไปเรียนรู้และหารายได้เสริมจากการทำของที่ระลึกและสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ทำให้เด็กและเยาวชนที่ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านนี้มีพื้นที่ในการเรียนรู้ต่อไป

4. สถานธรรมผู้จ้อ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ทำให้การสนับสนุนกลุ่มเด็กและเยาวชนมาอย่างต่อเนื่องซึ่งเด็กและเยาวชนก็ได้เข้าไปร่วมกิจกรรมของสถานธรรม นอกจากนี้ สถานธรรมเองก็มีโครงการค่ายเด็กและเยาวชนเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน

5.8 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.8.1 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

แม้ว่าการวิจัยในครั้งนี้ได้ทำให้เกิดกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรวดสร้างสรรค์ขึ้นมา แต่การรวมกลุ่มกันของเด็กและเยาวชนนั้นเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่ยังต้องการความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในชุมชน ดังนั้น เพื่อให้กลุ่มเด็กและเยาวชนมีความเข้มแข็งขึ้นและสามารถบริหารจัดการกลุ่มด้วยตนเอง ผู้ใหญ่จึงจำเป็นต้องทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ต่อไปแม้งานวิจัยจะเสร็จสิ้นจนกว่าเด็กจะสามารถยืนหยัดด้วยตัวเองได้

5.8.2 ข้อเสนอแนะต่อระดับนโยบาย

การวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาวิจัยเพียงหมู่บ้านเดียวที่ใช้เป็นกรณีศึกษา คือ บ้านด้ามพรวดเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ แต่ข้อค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า เด็กและเยาวชนมีการไปมาหาสู่กันระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียง จึงเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมต่างๆระหว่างกันอย่างรวดเร็วประหนึ่งการแพร่ขยายของเชื้อโรค ดังนั้น การแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชน จึงต้องมีการเชื่อมโยง เกาะเกี่ยวและร่วมมือกันในหลายๆหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดต่อกันซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะกลุ่มหมู่บ้าน (Cluster) แล้วนำมาเชื่อมโยงกันเป็นภาพใหญ่ในระดับตำบลต่อไป และต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.8.3 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน

การทำงานเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนแม้จะมุ่งเป้าไปยังการใช้พลังทางบวกหรือศักยภาพแต่พบว่าปัจจัยที่ทำให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถมีพลังอำนาจในการควบคุมตัวเองมี

สาเหตุมาแหล่งอบายมุข แหล่งมั่วสุม สื่อลามก สื่อความรุนแรงต่างๆ ที่มีอยู่อย่างกลาดเกลื่อนและเข้าถึงได้ง่าย ดังนั้น เพื่อปกป้องและคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นทำงานเชิงรุก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเข้ามาแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจังและต้องมีการทำงานประสานเชื่อมโยงกัน

5.8.4 ข้อเสนอแนะต่อสกว.

การทำงานวิจัยประเด็นเด็กและเยาวชนที่มีลักษณะโจทก์วิจัยเป็นเชิงบวกถือว่าเป็นการทำงานเชิงรุกที่ตรงกับสภามติไทยว่า “ป้องกันไว้ดีกว่าแก้” กล่าวคือ ไม่ต้องรอให้เกิดปัญหาแล้วค่อยมาวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหา แต่ควรป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาล่วงหน้าขึ้นก่อน ดังนั้น สกว. ในฐานะแหล่งสนับสนุนทุนวิจัยจึงควรพิจารณาให้การอุดหนุนทุนวิจัยแก่งานวิจัยในลักษณะนี้ให้มากขึ้น

5.8.5 ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่าบ้านด้ามพร้ายังมีปัญหาด้านอื่นๆที่กำลังเผชิญหน้าอยู่และต้องการการหาทางออกด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม อาทิเช่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มลพิษ ขยะ น้ำเสีย กลุ่มอาชีพและกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการจัดการแหล่งเรียนรู้ที่ยังต้องการแนวทางในการแก้ไขปัญหา นักวิจัยจึงเห็นว่าหากมีการวิจัยครั้งต่อไปน่าจะมีประเด็นปัญหาต่างๆดังกล่าวมาด้วย

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. การวิจัย : จากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548.
- คงกฤษ ถูกแผน. การเสริมสร้างพลังในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีของบ้านม่วงสาม อำเภอถ้ำ จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.
- จิราเดช, เซอร์เบิร์ต. ทำเมืองให้น่าอยู่. แปลโดย พิกพ อุคมอิทธิพงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2546.
- จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. เด็กไทยบนทางสามแพร่ง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. “‘คนเมือง’ : ตัวตน การผลิตซ้ำ สร้างใหม่และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง”. ใน อยู่ชายขอบมองตลอดความรู้. อานันท์ กาญจนพันธุ์ บรรณาธิการ. หน้า 33-73. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2549.
- ไชยมงคล จันทรตา. การสร้างความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้านยาเสพติด. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2546.
- คารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา. ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. การก่อเกิด การผลิตซ้ำ การขยายตัว ทุนทางสังคมในชนบทอีสาน. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2544.
- ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียง และประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2542.
- ประสาธ อิศระปรีดา. สารัตถะจิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 6. มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- ปรีชา คูรินทร์พันธุ์. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- พรรณพิมล ศรีวิบูลย์. การเพิ่มประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคุ้มครองและป้องกันพัฒนาเด็กและเยาวชน บ้านดอนยุง ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานฉบับสมบูรณ์. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2548.
- วรุดิ โรมรัตน์พันธุ์. ทุนทางสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548.
- สถาบันรามจิตติ. นโยบายและยุทธศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อเด็กไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2.

- กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กระทรวงวัฒนธรรม, 2549.
- สมพร ดวงคำฟู. การพัฒนากลไกพื้นฐานระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน. รายงานวิจัย. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2546.
- สุชา จันทร์หอม. จิตวิทยาเด็ก. กรุงเทพมหานคร : ไทยพัฒนาพานิช จำกัด, 2543.
- สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. เรียนรู้เพื่อแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2545.
- อมรา พงศาพิชญ์. “มุมมองเรื่อง “ทุนทางสังคม” “ทุนทางวัฒนธรรม” และ “ทุนมนุษย์” ในบริบทของวิกฤติเศรษฐกิจและผลกระทบทางสังคม,” รายงานการประชุมสมาคมวิจัยเชิงคุณภาพ ประจำปี 2543. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2543.
- อมรวิรัช นาคทรพร. การติดตามสภาวะการณ่เด็กและเยาวชนรายจังหวัด(Child Watch) ระยะนำร่อง 12 จังหวัด. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.
- Jensen, Eric. Brain-Based Learning. 2nd ed. USA : s.n., 2000.

เอกสารอ้างอิงสื่ออิเล็กทรอนิกส์

- “ดื่มน้ำเสี่ยงเป็นมะเร็งตับอ่อน” < <http://www.komchadluek.net/detail/20100209/47870> > วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2554.
- “โทษภัยของการดูทีวีมากเกินไป,” < <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php> > วันที่ 19 มกราคม 2554.
- “เปิดงานวิจัยร้อนตามติดชีวิตเด็กแว้นนักบิดรุ่นเยาว์ที่โดนสังคมกีดกัน,” วันที่ 13 มีนาคม 2551.
<<http://socclaimon.wordpress.com>> วันที่ 23 มกราคม 2553.
- “ผลเสียของการกินบะหมี่สำเร็จรูปต่อสุขภาพ,” <<http://www.uniserv.buu.ac.th/forum2/topoc.asp>>
วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2554.
- มาลี ไชโย. “ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เผยผลสำรวจสถานการณ์เด็กปี 51 พบเด็กติดเกมส์ มีพฤติกรรมรุนแรง,” สำนักข่าวแห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์. 6 ตุลาคม 2552.
<http://thainews.prd.go.th/view.php?m_news=255201060263&tb=N255201> 27 พฤษภาคม 2553.
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. “ส่องกับการเรียนรู้,”
<<http://www.igetweb.com/www/kienglom/index.php>> วันที่ 29 พฤษภาคม 2553.
- สุวรรณิ คำม่น. “สศช.ชี้สังคมไทยเจอวิกฤตวัยรุ่นนั่งห้อง แรงกดดัน ก่อนเจอปัญหาทำแท้ง-ฆ่าตัวตาย-ทารกถูกทิ้ง,”<http://matichon.co.th/news_detail.php?newsid> 27 พฤษภาคม 2553.

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี. “ข้อมูลเด็กและเยาวชนปี 2551,” ฐานข้อมูลเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี. 2551.

<<http://www.ubonratchathani.m-society.go.th/DD.html>> 27 พฤษภาคม 2553.

สัจจิตา กาญจนพันธ์. “ชีวิตนาคร,” คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2539.

<<http://www.human.cmu.ac.th/Huge/huge104/data/104-19.pdf>> 27 พฤษภาคม 2553.

สันต์ สุวัจนราภินันท์. “กระบวนการสร้างความสำคัญทางพื้นที่ : ภูมิศาสตร์เชิงมาร์กซิสต์ และ ทฤษฎีทางสังคมเชิงวิพากษ์,” มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. 2553.

<<http://midnightuniv.org/midnighttext/000978.doc>> 30 กรกฎาคม 2553.

“อันตรายจากการติดโทรศัพท์มือถือ.” < <http://student.nu.ac.th/whisky/update4.html> > วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2554.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ภาพสถานที่สำคัญในบ้านด้ามพรำ

วัดบ้านด้ามพรำ

โรงเรียนศรีศาสนวิทยา

หนองด้ามพรำ

โรงเรียนบ้านด้ามพรำ

ป่าสาธารณะ

ป่าดอนปู่ตา

สวนสุขภาพ

ศูนย์เด็กเล็กบ้านด้ามพริ้ว

สถานธรรมผู้ใจ

สถานที่ออกกำลังกายในศาลาสร้างสุข

อุปกรณ์ดนตรีในศาลาสร้างสุข

มุมอ่านหนังสือในศาลาสร้างสุข

ภาคผนวก ข

ภาพกระบวนการวิจัย

เวทีชี้แจงงานวิจัยและหาอาสาสมัคร

อบรมการทำเครื่องมือและการเก็บข้อมูล

ทีมวิจัยลงเก็บข้อมูล

ทีมวิจัยจัดหมวดหมู่และเรียบเรียงข้อมูล

ทีมวิจัยตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

เวทีตรวจสอบข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาคผนวก ก

ภาพกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพร้าว

เตรียมความพร้อมก่อนการเสริมสร้างศักยภาพ

เด็กและเยาวชนเข้าร่วมพิธีไหว้ปู่ตา

พาเด็กไปดูหนัง

พี่ชวนน้องเล่น

ถ่ายเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชน

ฝึกหัดทำพานบายศรีสู่ขวัญ

ฝึกหัดห่อข้าวต้ม

อบรมลูกกตัญญูร่วมกับสถานธรรม

ฝึกซ้อมฟ้อนรำ

สร้างพื้นที่สำหรับเล่นกีฬา

ฝึกหัดทำสิ่งประดิษฐ์

เวทีสานสัมพันธ์ผู้ปกครองช่วยกันดูแลลูก

ภาพกิจกรรมเวทีการแสดงของเด็กและเยาวชน

พิธีบายศรีสู่ขวัญทีมนักวิจัยบ้านด้ามพรำ

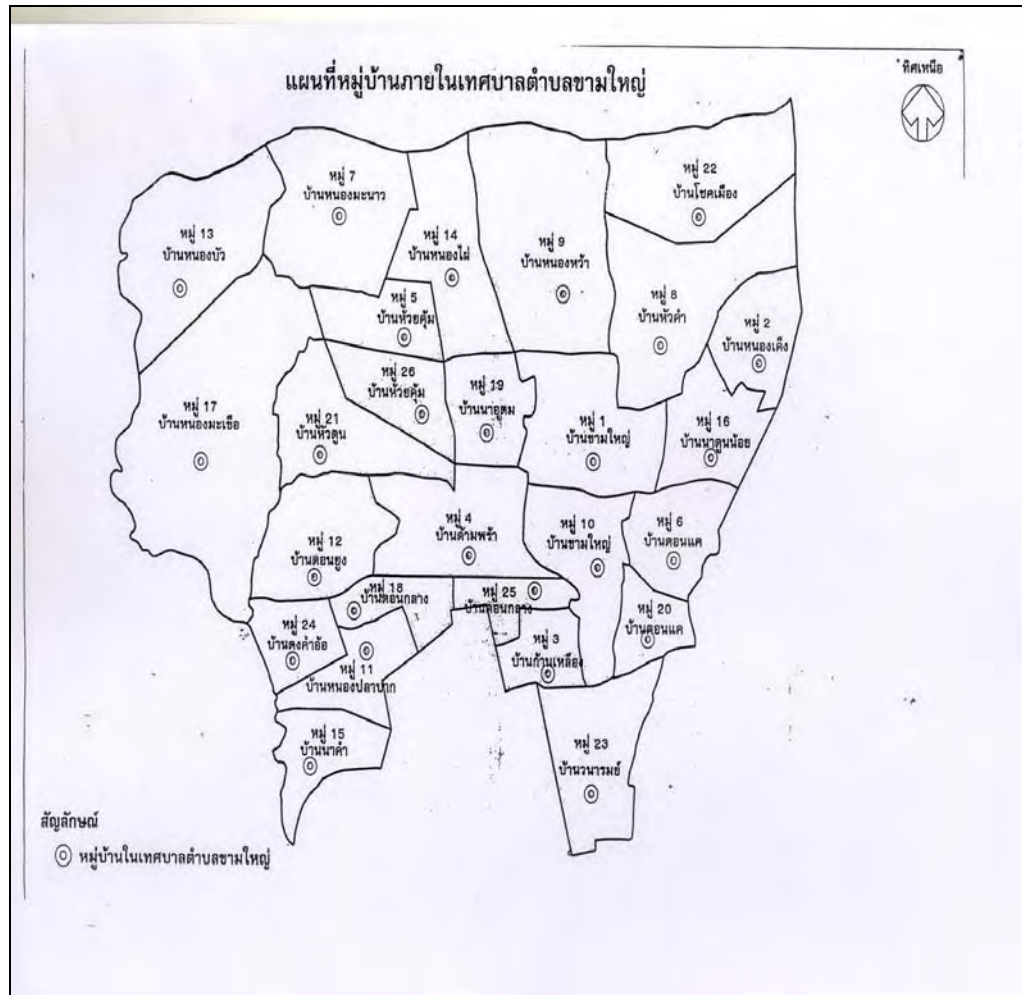

การแสดงของเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำ

การแสดงดนตรีของเด็กและเยาวชนบ้านด้ามพรำ

ภาคผนวก ง
แผนที่ตำบลขามใหญ่

ภาคผนวก จ
แผนผังบ้านด้ามพม่า

ภาคผนวก จ
แนวประเด็นสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ประเด็นสัมภาษณ์เจาะลึก สำหรับชุมชน (ผู้นำ, ภูมิปัญญา)

1. ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

- 1.1 เพศ (ระบุลงไปได้เลย)
- 1.2 อายุเท่าไร
- 1.3 ภูมิลำเนา เกิดที่ไหน เป็นคนบ้านไหน เดิมอยู่ที่จังหวัดอะไร
- 1.4 การศึกษาจบชั้นอะไร
- 1.5 ประกอบอาชีพอะไร (อาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว)
- 1.6 บทบาทหน้าที่ของตนเองภายในชุมชน มีส่วนร่วมกับชุมชนในกิจกรรมใดบ้าง

2. ข้อมูลชุมชน

- 2.1 ประวัติของชุมชน (ชุมชนเริ่มก่อตั้งในปีใด, ตระกูลแรกที่มาอยู่ในชุมชนคือใคร, มีกี่ครอบครัว, อพยพมาจากที่ไหน, และตั้งเป็นทางการเมื่อใด)
- 2.2 สถานที่สำคัญของชุมชนมีอะไรบ้าง เช่น ศาลากลางบ้าน, ที่อ่านหนังสือพิมพ์, สนามเด็กเล่น สวนสุขภาพ ฯลฯ

3. วัฒนธรรม ความเชื่อ

- 5.1 ชุมชนมีวัฒนธรรมดั้งเดิมอะไรบ้าง
- 5.2 ชุมชนมีความเชื่ออะไรบ้าง และมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อหรือไม่
- 5.3 ปัจจุบันชุมชนยังคงมีความเชื่อเหล่านั้นหรือไม่ มีปัจจัยอะไรที่ทำให้ชุมชนลดหรือเพิ่มความเชื่อเหล่านั้น
- 5.4 มีตำนาน นิทานพื้นบ้าน ผญา กาพย์ คติชาวบ้านของชุมชนหรือไม่ อะไรบ้าง ให้ช่วยเล่าให้ฟังหน่อย
- 5.5 บุญประเพณี ฮีต 12 คอง 14 ที่เด่นๆ ของชุมชนมีอะไรบ้าง และประเพณีที่ยังทำอยู่ในปัจจุบันมีอะไรบ้าง และที่เคยทำในอดีตแต่ปัจจุบันไม่ทำแล้วมีบุญประเพณี ฮีต คอง อะไรบ้าง

4. ปัญหาและอุปสรรคที่พบในชุมชน

5. ข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์เจาะลึกสำหรับพ่อแม่และผู้ปกครอง

1. ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

- 1.1 เพศ (ระบุลงไปได้เลย)
- 1.2 อายุเท่าไร
- 1.3 ภูมิลำเนา เกิดที่ไหน เป็นคนบ้านไหน เคยอยู่ที่จังหวัดอะไร
- 1.4 การศึกษาจบชั้นอะไร
- 1.5 ประกอบอาชีพอะไร (อาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว)
- 1.6 มีลูกกี่คน (อายุกี่ปี เป็นหญิงกี่คน ชายกี่คน)
- 1.7 บทบาทหน้าที่ในชุมชนและมีส่วนร่วมกับชุมชนในกิจกรรมใดบ้าง

2. การดูแลด้านโภชนาการสำหรับเด็ก

- 2.1 ลูกมีน้ำหนักตัวเท่าไร
- 2.2 ลูกมีโรคประจำตัวอะไร
- 2.3 ลูกชอบรับประทานอาหารประเภทใด
- 2.4 ลูกชอบรับประทานอาหารเช้าไหม
- 2.5 ที่บ้านทำอาหารรับประทานเองหรือซื้ออาหารสำเร็จจากตลาด
- 2.6 ที่บ้านรับประทานร่วมกันหรือไม่ บ่อยไหม
- 2.7 ลูกสามารถทำอาหารอะไรบ้าง

3. การดูแลด้านการศึกษา

- 3.1 ลูกเรียนชั้นไหน โรงเรียนอะไร ทำไมถึงให้เรียนในโรงเรียนนั้น
- 3.2 ลูกเดินทางไป-กลับโรงเรียนอย่างไร เช่น จักรเย็บผ้าไป , ขึ้นรถโดยสาร, ผู้ปกครองไปรับไปส่งเอง, ฯลฯ)
- 3.3 ให้เงินลูกไปโรงเรียนเท่าไร, ให้เป็นรายวัน รายสัปดาห์ ,เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับอะไรบ้าง
- 3.4 ลูกกลับจากโรงเรียนถึงบ้านกี่โมง และทำอะไรหลังจากกลับมาบ้าน,
- 3.5 ลูกมีผลการเรียนเป็นอย่างไรบ้าง (ลูกพอใจมั๊ย ,พ่อ แม่พอใจมั๊ย)
- 3.6 ลูกชอบเรียนวิชาอะไรบ้าง
- 3.7 ลูกไม่ชอบเรียนวิชาอะไรบ้าง
- 3.8 ลูกได้เรียนพิเศษหรือไม่ ทำไม
- 3.9 ในวันหยุด หรือช่วงปิดเทอม ลูกทำกิจกรรมอะไรบ้าง

3.10 ลูกได้วางเป้าหมายสำหรับอนาคตไว้อย่างไรบ้าง (อยากเป็นอะไร , อยากเรียนต่อด้านใด , อยากมีอาชีพอะไร)

3.11 พ่อแม่ได้วางเป้าหมายไว้ให้ลูกอย่างไรบ้าง (อยากให้ลูกเป็นอย่างไร,เรียนด้านไหน)

4. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่/ผู้ปกครองกับเด็ก

4.1 ลูกมีเพื่อนสนิทกี่คน มีใครบ้าง ลูกเคยพามาเล่นด้วยกันที่บ้านหรือไม่

4.2 ลูกเคยเล่าเรื่องอะไรให้ผู้ปกครองฟังบ้าง (เรื่องการเรียน, เรื่องเพื่อน)

4.3 เวลาลูกมีปัญหาพ่อแม่ทำอะไร (ช่วยให้คำแนะนำ , ช่วยให้กำลังใจ, แก้ปัญหาให้)

4.4 พ่อแม่มีความกังวลใจเกี่ยวกับลูกเรื่องอะไรบ้าง ทำไมจึงกังวล

4.5 พ่อแม่ มีความภาคภูมิใจในตัวลูกในเรื่องอะไรบ้าง

4.6 ในสายตาของพ่อแม่ ลูกทำอะไรได้ดีที่สุด

4.7 มีพฤติกรรมของลูกอะไรบ้างที่พ่อแม่อยากให้ลูกปรับปรุง

4.8 มีพฤติกรรมอะไรของพ่อแม่ที่ลูกไม่ชอบและอยากให้พ่อแม่ปรับปรุง

4.9 เวลาลูกทำผิด พ่อแม่มีวิธีการลงโทษลูกอย่างไร

4.10 เวลาลูกทำความดีพ่อแม่มีวิธีการให้รางวัลลูกอย่างไร

5. การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว

4.1 พ่อแม่เคยพาลูกไปเที่ยวที่ไหนบ้าง

4.2 สมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันอะไรบ้าง (ทำบุญ, ตักบาตร,)

4.3 ในวันหยุดหรือช่วงปิดเทอม ครอบครัวได้ทำกิจกรรมร่วมกันอะไรบ้าง (ไปเยี่ยมญาติผู้ใหญ่, ไปเข้าค่าย)

6. ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับชุมชน

6.1 ครอบครัวได้เข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านด้ามพร้าวกี่ปีแล้ว (เดิมมาจากไหน ทำไมถึงเลือกมาอยู่ในบ้านด้ามพร้าว)

6.2 คิดว่าชุมชนบ้านด้ามพร้าวตอนนี้เป็นอย่างไบบ้าง (ชอบ หรือ ไม่ชอบอะไร, มีอะไรที่ต้องการปรับปรุงบ้าง ,

6.3 คุณภาพชีวิตของคนในครอบครัวเป็นอย่างไร, (มีสิ่งสนับสนุนในชุมชนเพียงพอไหม)

6.4 ครอบครัวได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนด้านใดบ้าง

6.5 ครอบครัวมีเพื่อนบ้านที่สนิทคือใครบ้าง

7. การเตรียมความพร้อมสำหรับการเผชิญกับปัญหาและภัยที่อาจเกิดขึ้น

7.1 พ่อแม่ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเพศภาวะของลูกชาย หญิง อย่างไร (ลักษณะเพศชาย – หญิง, การเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมน สภาพร่างกาย ของวัยรุ่น, สิ่งที่ต้องปฏิบัติตัว และสิ่งที่ต้องห้าม)

7.2 พ่อแม่ได้ให้คำแนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้าหรือไม่ อย่างไร (ในกรณีถูกทำร้าย , ถูกกลั่นแกล้ง,ถูกชักจูง,ถูกล่อลวง, การป้องกันตัว)

8. ข้อคิดเห็นของพ่อแม่/ผู้ปกครองต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน

8.1 หากมีคนภายนอกมาสนับสนุนการพัฒนาเด็ก พ่อแม่อยากให้เขาพัฒนาเด็กเรื่องอะไรบ้าง
ทำไม

8.2 ควรมีแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในแต่ละครอบครัวในชุมชนอย่างไร

8.3 คิดว่าตนเองจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กเยาวชนร่วมกับชุมชนได้อย่างไรบ้าง

9. ปัญหาและอุปสรรค

10. ข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 3 ประเด็นสัมภาษณ์เจาะลึก สำหรับเด็กและเยาวชน

1. ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

1.1 เพศ (ระบุลงไปได้เลย)

1.2 อายุเท่าไร

1.3 ภูมิลำเนา เกิดที่ไหน เป็นคนบ้านไหน เดิมอยู่ที่จังหวัดอะไร

1.4 มีพี่น้องกี่คน

2. การศึกษา

2.1 เรียนที่ไหน ชั้นไหน

2.2 ไปโรงเรียนอย่างไร (ขี่มอเตอร์ไซด์ไปเอง , ขึ้นรถโดยสาร, ผู้ปกครองไปรับไปส่ง,ไปกับเพื่อน)

2.3 กลับถึงบ้านกี่โมง

2.4 ได้เงินไปโรงเรียนเท่าไร เอาเงินไปซื้ออะไรบ้าง

2.5 ไปโรงเรียนมีความสุขไหม ชอบอะไรมากที่สุดที่โรงเรียน

2.6 ชอบเรียนวิชาอะไร ทำไม

2.7 ไม่ชอบเรียนวิชาอะไร ทำไม

2.8 ผลสอบเป็นอย่างไร ตนเองพอใจไหม ,พ่อแม่พอใจไหม

2.9 เวลาเติบโตเป็นผู้ใหญ่อยากเป็นอะไร, อยากเรียนด้านไหน

3. การคบเพื่อน

3.1 มีเพื่อนสนิทกี่คน ใครบ้าง ทำไมถึงชอบเพื่อนเหล่านั้น

3.2 ชอบทำกิจกรรมอะไรกับเพื่อนๆเหล่านั้น

- 3.3 ในชุมชนมีเพื่อนกี่คน ใครบ้าง
- 3.4 มีวิธีการในการเลือกคบเพื่อนอย่างไรบ้าง
- 3.5 มีวิธีการปฏิเสธเพื่อนอย่างไรบ้างเวลาไม่ยากไปร่วมกิจกรรมกับเพื่อน
- 3.6 หากเราเห็นว่าเพื่อนกำลังหลงผิด เราจะมีวิธีการเตือนเพื่อนอย่างไร
- 3.7 คิดว่าเพื่อนที่ดีควรเป็นอย่างไร

4. การใช้เวลาว่าง

- 4.1 หลังเลิกเรียนแล้ว ทำอะไร
- 4.2 วันหยุด ทำกิจกรรมอะไร กับใครบ้าง
- 4.3 มีงานอดิเรกที่ชอบอะไรบ้าง
- 4.4 ชอบเล่นกีฬาอะไรบ้าง

5. การจัดการกับปัญหา

- 5.1 เวลามีปัญหาด้านการเรียน มีวิธีการแก้ไขอย่างไร
- 5.2 เวลาปัญหากับเพื่อน มีวิธีการแก้ไขอย่างไร
- 5.3 เวลามีปัญหาอื่นๆ มีวิธีการแก้ไขอย่างไร

6. ความสัมพันธ์กับครอบครัว

- 6.1 เคยเล่าเรื่องอะไรให้พ่อแม่ ผู้ปกครองฟังบ้าง หลังจากเล่าแล้วตนเองรู้สึกอย่างไรบ้าง
- 6.2 มีอะไรบ้างที่พ่อแม่ ผู้ปกครองทำแล้วเด็กรู้สึกชอบ
- 6.3 มีอะไรบ้างที่พ่อแม่ผู้ปกครองทำแล้วเด็กไม่ชอบและไม่อยากให้พ่อแม่ทำอีก
- 6.4 อยู่บ้านมีความสุขไหม ชอบอะไรมากที่สุดในบ้าน
- 6.5 ทำกิจกรรมอะไรบ้างกับครอบครัว

7. ความสัมพันธ์กับชุมชน

- 7.1 อยู่ในชุมชนมีความสุขไหม ชอบอะไรที่สุดในชุมชน
- 7.2 เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอะไรบ้าง
- 7.3 ในชุมชนบ้านด้ามพริ้ว มีอะไรที่เด็กชอบที่สุด
- 7.4 มีอะไรที่เด็กไม่ชอบและอยากให้มีการปรับปรุง ทำไม
- 7.5 เด็กอยากให้ชุมชนบ้านด้ามพริ้วเป็นอย่างไรบ้าง (สถานที่, ผู้คน, กิจกรรม)

8. การรู้จักตัวเอง

- 8.1 ตอนนี้มีความสุข ไม่สบายใจ หรือรู้สึกวิตกกังวลเรื่องใดบ้าง ทำไม
- 8.2 คิดว่าตนเองมีอะไรจะต้องปรับปรุงบ้าง
- 8.3 คิดว่าตนเองทำอะไรได้ดีที่สุด

8.4 ถ้าเลือกได้ อยากทำกิจกรรมอะไร หรืออยากเป็นอย่างไร

8.5 หากมีคนภายนอกมาสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชน อยากให้เขาพัฒนาตนเองในเรื่องอะไรบ้าง ทำไม

8.6 คิดว่าควรมีแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างไรบ้าง

9. ปัญหาและอุปสรรค

10. ข้อเสนอแนะ

ภาคผนวก ข
รายชื่อทีมวิจัย

รายชื่อทีมวิจัย มีดังนี้

1. นางนิตยา คำภาสุข
2. นางเบญจวรรณ อินทวิเชียรรักษา
3. นางสาวพจมาลย์ กอดทอง
4. นายทรงศักดิ์ ศรีพิทักษ์
5. นางอำพร ลำภา
6. นางคนธรส บุญถูก
7. นายวินิจ จันทรมณี
8. นางสาวสมพร ศรีพิทักษ์
9. นางกุสุมา ศรีพิทักษ์
10. ค.ต.สุนทร ลำภา
11. นางอนุสรณ์ แก้วดี
12. นายสงกรานต์ มรดก
13. คุณรัชณีวิภา คำกุดา
14. นายโกเมนทร์ ะสุริย์
15. นายฉัษพล เป้าทอง
16. นายฉัฐพันธ์ ผันผาย
17. นายฉัฐวุฒิ สกุดจาปี
18. นายธีระ เดชาวัตร
19. ค.ช.ศักดิ์ชัย ศรีอ่อน
20. ค.ช.เอกชัย บึงผายแก้ว
21. ค.ช.องอาจ จันทรมณี
22. ค.ช.พรประเสริฐ คำสร
23. ค.ญ.ชไมพร ศรีเมือง

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญในส่วนบริบทชุมชน มีดังนี้

1. แม่ใหญ่อ่อนแก้ว ขาววงศ์
2. แม่ใหญ่อร บุญเทศ
3. แม่ใหญ่กลม จันทรมณี
4. แม่ใหญ่บัวลี มรดก
5. แม่ใหญ่สุรีย์ รัชฎะ
6. พ่อใหญ่ดำเนิน บุปผาสังห์
7. พ่อใหญ่โฮม สัมพะวงศ์
8. นายพุทธา ศรีจันทร์
9. นายสุข ศรีสุราช
10. นายสมนึก ศรีพิทักษ์
11. นางลี ศรีพิทักษ์
12. นายวินิจ จันทรมณี
13. นางบุญหนา คณาวรรณ
14. นางรัชกร นิธิชุดิเดชา
15. นางสาวพจมาลย์ กอดทอง

ภาคผนวก ณ
ประวัติทีมวิจัยหลัก

ชื่อ สกุล นางชุตินา จันทรมณี
อายุ 46 ปี
การศึกษา จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศบ.) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กำลังศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ประสบการณ์การทำงาน

- ผู้ประสานงานโครงการอาสาสมัครรักษารมณูญ (ปอร.) ปี 2542 - 2543
- หัวหน้าสำนักงานมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต (Nature Care) ปี 2543 – 2548
- ผู้ประสานงานโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้หญิงพิทักษ์ป่าชุมชน
ดงนาทาม ปี 2545 – 2546
- ผู้จัดการโครงการเชื่อมประสานการพัฒนาที่มีพื้นที่เป็นตัวตั้งสู่ความร่วมมือเป็นสุขของ
ชุมชนท้องถิ่น จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2546 - 2547
- ผู้จัดการโครงการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายภาคประชาสังคมในการส่งเสริมและคุ้มครอง
สิทธิมนุษยชนเพื่อสุขภาวะของชุมชนและบุคคล (คสม.) จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2548 -
2549
- ผู้จัดการมูลนิธิประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานี ปี 2548 – 2549
- กรรมการและเหรัญญิกมูลนิธิประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานี ปี 2549 – จนถึงปัจจุบัน

ผลงานทางวิชาการ

- ผู้ช่วยนักวิจัยโครงการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน
อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2546 - 2547
- หัวหน้าโครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา
ตำบลปทุม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ร่วมกับมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปี 2548 –
2549
- ผู้ช่วยผู้ประสานงานชุดนักวิชาการจังหวัดอุบลราชธานี สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี 2549-2552

ชื่อ สกุล นางรัชกร นิธิชุดิเดช

อายุ 53 ปี

การศึกษา ปริญญาตรี สาขารัฐศาสตร์

ประสบการณ์การทำงาน

- อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านด้ามพร้าว 2 สมัย
- กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านด้ามพร้าว
- กรรมการสถานธรรมผู้ใจ
- ประธานกรรมการศูนย์เด็กเล็กไอทีเฉลิมพระเกียรติฯ (บ้านด้ามพร้าว)

ชื่อ สกุล นางเกษร อาษาบาล

อายุ 51 ปี

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3

ประสบการณ์การทำงาน

- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านด้ามพร้าว
- อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)
- อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)
- กรรมการศูนย์เด็กเล็กไอทีเฉลิมพระเกียรติฯ (บ้านด้ามพร้าว)
- อาสาสมัครหมอดินประจำหมู่บ้าน
- กรรมการหมู่บ้านบ้านด้ามพร้าว
- กรรมการวัดบ้านด้ามพร้าว
- กรรมการกลุ่มสตรีบ้านด้ามพร้าว

ชื่อ สกุล นางพัชรี โพธิ์ศรี

อายุ 48 ปี

การศึกษา ปริญญาตรี

ประสบการณ์การทำงาน

- ผู้ช่วยนักวิจัยโครงการในพระราชดำริฯ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี 2526-2536
- ครูคอยอาสา ปี 2536 - 2539
- หัวหน้าศูนย์เด็กเล็กไอทีเฉลิมพระเกียรติฯ (บ้านด้ามพร้าว) ปี 2540 - 2550

- ครูผู้ดูแลเด็กเล็กไอทีเฉลิมพระเกียรติฯ (บ้านด้ามพริ้ว) 2550 – ปัจจุบัน
- กรรมการเลขานุการมูลนิธิแสงธรรมอิกวันเต้า

ชื่อ สกุล นางบัวศรี รักษาโรค

อายุ 45 ปี

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3

ประสบการณ์การทำงาน

- ประธานอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)
- อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน (อปพร.)
- อาสาสมัครพัฒนาสังคมประจำปีหมู่บ้านด้ามพริ้ว
- กรรมการวัดบ้านด้ามพริ้ว
- กรรมการหมู่บ้านบ้านด้ามพริ้ว
- กรรมการกองทุนหมู่บ้านด้ามพริ้ว

ชื่อ สกุล นางเปริชญ คำคุณา

อายุ 51 ปี

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3

ประสบการณ์การทำงาน

- อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)
- อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)
- กรรมการศูนย์เด็กเล็กไอทีเฉลิมพระเกียรติฯ (บ้านด้ามพริ้ว)

ชื่อ สกุล นายปราชญ์ จันทรมณี

อายุ 16 ปี

การศึกษา กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปี 5 โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช

ประสบการณ์การทำงาน

- ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมโครงการเด็กหัวแหลม
- เข้าค่ายคุณธรรมที่ศูนย์พัฒนาคุณธรรมบ้านวังอ้อ

ชื่อ สกุล เด็กหญิงสิริรัตน์ บุญฤกษ์

อายุ 14 ปี

การศึกษา กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านด้ามพริ้ว

ประสบการณ์การทำงาน

- เป็นตัวแทนนักเรียนฟ้อนรำแสดงต้อนรับคณะศึกษาดูงาน
- เป็นผู้นำในเวทีการแสดงประจำปีของโรงเรียนบ้านด้ามพริ้ว